

cjk/20190923

cjk/20190923

cjk/20190923

C. E. NYGREN

*

KARLSTADS FABRIKS-
OCH HANTVERKSFÖRENING

1847—1927

*

HISTORIK

MED EN ÅTERBLICK PÅ YRKESFÖRHÅLLANDENA
I FORNA DAGARS CARLSTAD

cjk/20190923

KARLSTAD
Nya Wermlands-Tidningens Aktiebolag
1927

I.

HISTORIK

cjk/20190123

NÅGRA ANTECKNINGAR OM SKRÄVÄSENDET OCH HANTVERKERIERNA FRÅN FORNA DAGARS CARLSTAD

En stads hantverkshistoria går tillbaka lika många tidsskeden som stadens egen krönika och i de allra flesta fall är den många, många år äldre, enär platsen redan innan den erhöll stadsrättigheter var av sådan betydelse att de, som där byggde och bodde, för sin existens krävde hjälp av hantverkarnas yrkesförfarna händer. Och sedan stadssamhället kommit till, förnimmer man huru allt, som där händer och sker, vänder sig omkring näringarna, »hantverket och kommersien». Borgarna, med deras biträden: gesäller, lärlingar och betjante, voro de som utgjorde kärnan av stadsbefolkningen — voro de, som fingo draga stadens tunga och fullgöra dess förpliktelser, evad det nu gällde skatter eller gemensamt arbete till stadens eller statens fromma. På så vis hava näringsutövarnas historia blivit stadens egen historia till för en knapp mansålder tillbaka.

Trots att eld och brand vid flera tillfällen åstadkommit betänkliga luckor i Karlstads stads äldre historia torde det kanske ändå löna sig att gå tillbaka i tiden för att söka samla ihop det som finnes av resterna.

De första meddelanden man har om gamla hantverkare äro från mantals- och skattelängder och av dem är ju en hel del att hämta. Ett litet blad i Kammararkivet bevarar mantalet i Carlstadh pro anno 1585 och av de 45 personer, som där upptagas, återfinnas bland stadens tio rådmän Mauritz gulsmedh, Anders skomakare, Oloff skrädare, Hans skrädare och bland »gemena borgerskapet» Peter Gulsmedh, Scharias Smedh, Anders skrädare, Christoffuer backare (bagare) och Nils Koperslare (kopparslagare). Dessa voro således de första av stadens invånare, som fingo åtnjuta de av hertig Carl i privilegiebrevets 11 punkt utfärdade friheterna: att icke behöva tåla någon hantverkare på en mils väg nära staden eller att borgare toge i sina hus skräddare eller skomakare eller andra gärningsmän, utan ägde borgerskapet att hålla sig till dessa tillsatta »embetsmän», varöver borgmästare och råd »mz allermän för huardt Embete skall wpseende haffua».

Det är mycket, som man kan utläsa ur dessa gamla längder. Sålunda är det anmärkningsvärt att guldsmedsyrket har arbete för så många mästare. I 1610 års register äro ej mindre än 3 stycken upptagna, under

det att skräddare, skomakare och glasmästare äro 2 i vartdera yrket, smeder och skinnare endast 1, vartill kommer 1 låssmed bland Herrgårdens folk. Det torde väl vara de stora marknaderna, som gävo dem avsättning för deras dyrbara alster. Slår man upp boskapshjelpslängden för det i vår historia så kända året 1632, kan man till och med konstatera, att under de många krigsåren stadens hantverkare stått sig gott. Så har Måns glasmästare en häst i stallet och 6 kor i fähuset förutom 2 får och 2 svin, varjämte han brukar 1 1/2 tunna till utsäde. Visserligen är han den mest besutne, men någon fattigdom råder helt visst icke, då av stadens 20 hantverkare endast 6 äro utan häst och Casper skomakare är ensam om att blott ha en ko i båset.

I privilegierna talas om äldermän, varav man förstår att hertigen tänkte sig stadens utveckling skulle fortgå så snabbt, att ämbetsskrån skulle kunna inrättas. Härmed fick dock anstå i många år. I den lilla staden fanns ej arbete för tre mästare av samma yrken, och *tre* ämbetsmän, en älderman och två bisittare utgjorde minimiantalet för bildande av ett skrå. Att skrå icke förefunnits, därpå tyder också det enkla tillvägagångssättet i dessa äldre tider vid burskaps vinnande. Så heter det i prot. för 1632 10/10: »Tå räckte Erich Swensson guldsmidh Befalningzmannen och Borgmästaren handen, att han wille i Carlstadh winna Burskap och dhær bruka sitt arbete». En allmän skråordning utfärdades ju år 1621, men då ej på något ställe i dåtida ämbetsskrivelser eller domböcker någon häntydan på skrå göres, kan nog även på grund därav med största säkerhet fastslås, att de första skråna icke inrättades här förrän på 1660-talet. Visserligen anbefaller landshövdingen Tönnes Langman vid sitt besök i staden november 1649, att skrå skola inrättas här »som annorstädes», men då landshövding Soop 5 år senare »proponeerar att Handtwärcken må uprättas», tyder detta på, att saken stod på samma punkt som förut. Man »efterskref» de hantverkare man hade behov utav, såvida man ej lämnade riksdagsmän eller andra resenärer i uppdrag att anskaffa, vad staden därav hade behov. Merendels fingo de någon »frihet» sig tillförsäkrad, såsom fri tomt eller hyresfri bostad eller — vilket var det vanligaste — frihet från borgerlig tunga (skatter och onera) i vissa antal år. Borgerskapet sökte också att rekrytera hantverksstammen ur egna leder. »Gamlegårdz Oluff begärde bördzbreff åt sin son under stadz-Secret, enär han skulle sända honom till fremmande orter att lära sadelmakare-Ämbetet» (domboken 1652 3/2) eller »Lars Linnarsson lofvade sättia sin son Peder Larsson till Bertil Larsson att lära af honom stensättia», (domboken 1653 12/4) äro ju uttryck härför. Merendels gick då färden för dessa pojkar åt Göteborg, varvid de för-

modligen fingo följa med järnskutorna till Brette (Vänersborg), därifrån vägen ej var lång till målet.

Först uti en regeringens skrivelse av 1 september 1664 meddelades, att de skrån, som staden begär för sina hantverkare, har Kungl. Maj:t beordrat Kommersekollegiet att vid anfordran meddela och tillställa. Trots genomgång av nämnda collegiums akter och skrivelser har icke kunnat återfinnas vare sig stadens skrivelse eller bestämmelser för skråns inrättande. I rådhusprotokollen för 29 maj 1665 finnes däremot följande, som tyder på, att sadelmakeriskrå då blev här inrättat. Där läses nämligen: Ther näst förendtes sadelmakarne Thomas Matern, Johan Thorstensson och Johan Welamsson om Embete sålunda att Johan Welamsson giffwer 8 Rdr till Embetet, och ährkiendes för en mästare: (d. v. s.) then som får haffua messterswener och läropoikar, med sådanna förordh (=förbehåll), att ther thetta icke beståss (godkännes) i Stockholms skrå, så ware the förpliktade till att leffwerera the 8 Rdr tillbaka¹.

Samma år eller 1665 är också skomakareskrået inrättat. Den 6 maj är nämligen en skomakaremästare instämd av en f. d. lärpojke, som av mästararen blivit blåslagen på armarna, då pojken ej velat göra utearbete utan stanna på verkstaden. Dömdes för svedan att böta 8 mark »men hwad som tiensten angår, remitteras till Embetets». Det sista anger med bestämdhet, att ämbetsskrå för skomakarne förefanns. 1668 1.4/9 anmodades »ålderdmännenn» inkomma med taxor till Michaelsmesan. Magistraten granskade nämligen pristaxorna och ej alls ovanligt var, att dessa blevo rätt grundligt beskurna, för att allmänheten ej skulle »bli klädda». Fortsattes de höga taxorna, inkallades andra yrkesutöware, som finge hurskap för konkurrens. Vilka skråålderdmän, som nämnt datum åsyftas, får man dock ej meddelande om. År 1669 är även ämbete för smederna tillkommet. Då klagar nämligen *smedsåldermannen* Bryngel Halfwardsson över att hans lärpojke varit borta från verkstaden i tre dagar. Av de lagstadgade tre åren hade endast tre månader tilländagått. Pojken vidgick att han gått bort men därtill varit tvungen, »för det han swält för myckit och hadhe inga kläder på sigh». Vid samma tidpunkt är nog också *skräddareämbetet* instituerat, om ej förr, ehuru någon ålderman för detta skrå ej finnes antecknad förrän 18 mars 1673, då Nils

¹ Huru härmed gick meddelas icke. Visst är att 1719 15/6 två sadelmakare och en remsnidare erhöilo Kommersekollegiets tillstånd att bilda gemensamt skrå. Möjligen kan det år 1664 bildade sadelmakareskrået icke kunnat äga bestånd på grund därav, att tre sadelmakaremästare icke kunnat få sin bergning, varför ämbetet upplöstes.

Persson Holm svär sin åldermansed. Ej heller årtalet för snickareskrået är känt, men då landshövdingen den 23 juni 1696 gör förfrågan om ämbetena, svaras, att här i staden finnes skomakeri-, skräddare-, snickare- och smedsskrå.

Såmskmakareskrået inrättades härstädes genom Kommerskollegiets brev av 1709 23/2. I dessa äldre tider var det nog ofta så, att skråförordningarna icke kunde följas. I det avlägsna Värmland var det kanske ej så lätt att få fullgoda mästare, och därför fick man nöja sig med yrkesmän, som ej hade mästarbrev på fickan.

Det kan man utläsa rätt ofta ur protokollen. Såsom 1695 23/2, då hattmakare¹ Petter Krus »med mästerbref från Norrköping» ville här sig nedersätta, vilket beviljades, så framt den andre hattmakaren, vilken visserligen ej vore mästare, men som borgare måste tålas, det till-

städjer. — Men fanns en mästare i staden, så var det synbarligen ej lätt för en i yrket ej fullt utbildad att vinna burskap. När »skardivantz- makaremästaren» Hans Söndagh sålunda tillspordes, om han ej ville tillåta sin gamle mästerversen att här slå sig ned, svarade han, att han ej medgav det, förrän denne vandrat i 3 år och skaffat sig börsbrev.

Av intresse kan ju vara att anföra, när olika yrken första gången i handlingarna påträffas:

- 1627 26/10 nämnes *murmästaren* Nils Oloffson.
- 1643 25/10 omnämnes Henningh *Spormakares* hustru.
- 1645 6/3 klagar Anders *Fälberedare* att han i ett slagsmål fått ett köttssår.
- 1646 16/11 är Nils *Timmerman* stämd för skatterestantier.
- 1649 22/8 Jonas *Remmesnidare* begär felberedaretomten, vilket lovas honom.
- 1651 14/4 omtalas Jöns *Linwäfware*. Hans gård låg neder wid elfwen.
- 1655 3/11 skall en pistolsmed efterskrivas, som ej blott lagar pistoler och musköter utan även är hovslagare.
- 1657 4/5 skall herredagsmannen i Arboga tillskrivas att hitförskaffa en *plåt-* och *spiksmed*, en *wantenakare* och en *pistolsmed*.

¹ Stadens förste hattmakaremästare var Swen Bergman med mästerbrev och testimonium från Stockholm. Han fick burskap 1673 23/7.

- 1663 10/10 får en *bälgemakare* burskap. Och skall han för en hammar-
smedsbälg erhålla 15 rdr och för en hyttebälg 20 rdr.
- 1672 18/11 blev Swen Göransson stadens *repslagare*.
- 1673 4/3 blev *stockmakaren* Hans Jakobsson borgare härstädes.
» 5/5 omnämnes Bengt *Wäfware*.
- 1676 betalas 24 öre smt för själaringsning efter Joen *becksjudare*.
- 1679 begraves Oluf *Skutbyggare* och kostar själaringsningen 1 dr.
- 1682 11/2 Stadens *balberare* Lorentz Cahling stämmer två ryttare, av
vilka han avrakat skägget men i likvid *sfått stryk*.
- 1683 21/2 *Tengjularen* Nils Arfwidsson får på prov slå sig ned här på
ett år.
- 1683 begraves ett barn till Anders *Målare*.
- 1686 själaringes i augusti för Lars *Pottmakers* barn och
- 1687 kostar Johan *Filtmakers* begravningsringning sterbhuset 2 dr.
Att yrket fortsattes, visar valborgsmessoprot. för 1698 18/5, då
Olof Filtmakare utses att bära fattigpungen.
- 1696 24/2 beviljas burskap åt målaren Lars Martijn från Näs och *bild-
huggaren* Nils Falk från By socken.
- 1702 12/11 Stadens förste *färgare* Hendric Larogie klagar över præju-
dice av mästare Lars Falk.
- 1705 12/6 *Byggmästaren* Anders Andersson blir borgare.
- 1712 8/12 *Krukmakaren* Nils Söderman uppvisar mästerbrev från
Stockholm och får burskap.
- 1718 2/8 *Bokbindaregesällen* Lars Warlind, som varit i Lübeck, Ham-
burg och Borås blir borgare (blev mästare 1730).
- 1726 7/5 *Svarvare* Oltman Ostman från Brehmen blir borgare. Med
anledning härav uppmanas de förmögnare att skaffa sig
träsprutor mot eldfara.
- » 4/5 *Gördelmakaren* Laurentz Stenberg får burskap.
- 1728 16/3 *Buntmakaremästaren* Johan Clementz får inflytta i en över-
given gård. Blev 1728 stadscapitain.
- 1729 13/8 kallas Olof Winge *urnmakaren* och smeden.
- 1737 5/2 En *svärdfejaregesäll* rymmer till Fredrikshald från sina kredi-
torer.
- » 26/2 *Schatullmakaremästaren* Tobias Wilhelms hustru klagar
över, att mannen rest ifrån henne.

- 1738 11/12 Utbjudes en *kakelugn*, som Abr. Schneeweiss grundsatt.
 1743 16/6 *Klädesmakaremäst.* Martin Dahlmer uppvisar ett försäkringsbrev.
 1755 21/6 nämnes sal. *knappmakare* Ekmans gård.
 1780 4/1 inrättades vagnmakareämbetet.
 1816 16/9 » förenade murmästare- och kakelugnsmakareämbetet.

På hantverkarna och handelsmännen påvilade alla skatter och utskylder med en del ringa och få undantag. Adel, präster, ämbets- och tjänstemän voro således fria från sådana onera, såvitt de ej utövade någon borgerlig näring, vilket visserligen kunde förekomma, men som var ytterligt sällsynt. Då på borgerskapet därtill kom utförandet av allt gemensamt arbete, gästgiveri- och hästhållning, upprättande av borgargarde, vakt- eller polishållning och mycket annat, så förstår man, att näringsidkarna i äldre tider hade användning både för sin tid och sina inkomster. Men till gengäld hade de ock sina rättigheter. På allmän rådstuga var det sålunda borgerskapet, som bestämde om stadens ärenden. Herredagsmannen, borgmästare och råd samt andra ämbetsmän och kommunala funktionärer valdes likaledes av de burskapsägande, ehuru i vissa fall och i vissa tider krävdes konungens eller landshövdingens fullmakt eller sanktion. Men över det hela vakade magistraten, som tillsåg att besluten och valen skedde i enlighet med gällande lag och förordningar och som för övrigt ägde att leda det hela till ett lyckligt resultat. Sålunda tillkom det magistraten att tillse, att inom hantverkerierna de olika yrkesmännen ej ledo förfång i sina ämbeten samt å ena sidan reglera tillströmningen och å andra sidan komplettera avgången, så att den rätta proportionen mellan arbetsbehovet och näringsförtjänsten vidmakthölls. Men om också således borgmästare och råd hade stor makt och myndighet, så kan man dock många gånger ur protokollen utläsa, att borgerskapet visste vad de ville. Motsatsyttringarna ledde ej sällan till långvariga förvecklingar.

En av rättens medlemmar skulle vara närvarande varje gång ett skråämbete sammanträdde, ty ett skråämbete var även en *dömande* myndighet i alla ärenden, som enligt skråförordningen tillkom detsamma. Närvaron av en medlem ur rätten var därför nödvändig, då många gånger där avgjordes mål av juridisk natur, varjämte rätten och skråämbetet härigenom stodo i ständig kontakt med varandra. Genom rådmannens beivrande av förhandlingarna erhöles dessa också ett stort tillskott av

aktning och anseende icke blott uti hantverkarnes egen krets utan även långt därutanför. En ämbetsrätt, vari ämbetsrådmannen var ordförande, skulle till prövning upptaga ordnings- och hushållsmål, som rörde skråets medlemmar, driften och rörelsen samt avdöma tvistemål mästarn och gesällerna emellan. Även brottmål, som avgjordes vid domstolen, handlades och utreddes här.

Magistraten tillkom även ett personligt förmynderskap över näringsidkarna. Magistraten ålåg nämligen att tillse, att varje mästare skötte sitt ämbete till stadens och statens välfärd. Inför landshövdingen ägde borgmästare och råd att avlägga räkenskap för, huru mästarna arbetade och huru de inbetalade sina onera, eller med ett ord, hur de handskades med det dem tilldelade burskapet. Därför ser man alltemellanåt försumliga borgare uppkallas för att, då tilldelad varning ej synes verka, berövas burskapet. År 1717 bestämmes att, därest hantverkarna icke gjorde sina arbeten färdiga på avtalad tid, så skulle de plikta 3 mark för var dag, som översköte den bestämda tiden. Om taxor är förut talat. År 1688 anbefallas de, att ha tavlor på portarna, en första åtgärd för skyltning. Gesällerna, som synas hava bildat någon särskild förening, att döma av vidstående sigill, synas vara föremål för öm omvårdnad. Gång efter annan äro de uppkallade för rådstugan för att mottaga förmaningar och både de och deras mästare ådömas straff, om de vistas ute efter visst klockslag på kvällarna. I oroliga tider, då krig hänger i luften, kunna de vid förseelser mot stadgade förordningar råka än värre ut. Så heter det i protokollet för 1737 s/2: »Geseller, som helgdagsaftonen efter kl. 6 och hwardagsaftonen efter kl. 10 finnas å krogar, tagas till krigstienst».

Och det behövdes nog att en oavlätlig omsorg ägnades åt näringarna, källorna till skatteintäkterna, ty trots de skrankor, som till skydd för deras utövande restes runt om yrkena och handeln, är det märkligt, på huru svaga ekonomiska fötter de äldre svenska städerna stodo. Hur med ett försvann ej det relativa välståndet under Karl XI:s sista 10 regeringsår för endast ett par års nödtider! Protokollens och räkenskaperernas språk om skatterestantier, förpantningar och tvångsförsäljningar tala sitt tydliga språk. Och tillståndet förvärras för varje år, sedan kriget brutit ut, särskilt efter den danska krigsförklaringen. Värmland såsom gränslandskap i ett 10-tal år fick leva i ett ständigt krigstillstånd. De ökade kontributionerna och pålagorna fingo ju samtliga städers

borgerskap draga och därför är ju intet särskilt att säga därom. För att visa, under vilka villkor en taxering förrättades, må likväl anföras följande skrivelse, av intresse, då den direkt berör även hantverkarna.

En sådan taxering skedde 9 januari 1717, och skriver borgmästare Ringer härom: »Wij hafwe wid denna förrättningen warit helt alfwarsamme och å sido satt all flathet och Christelig Ömhet, ehuru det icke skiedt utan svåra sinnesrörelser medelst denna stadsens fattige Innewånares beklagelige och näringzlöse tillstånd». Staden har nu, fortsätter han, 238 innevånare, av vilka 43 ej driva någon borgerlig hantering utan bestå av präster, ståndspersoner, fattige betjante, änkor och faderlösa barn (samtlige dessa skattefria). Därnäst äro 49 fattiga och oför-

mögna borgare, vilka genom utlagor, skatter och andra orsaker blivit helt avsigkomna. Av de förnämsta skattedragarne hade genom den smittosamma sjukdom, som här grasserat 1715 och 1716, ej mindre än 32 st. avlidit och efterlämnat i sitt ställe änkor och faderlösa. Vidare omnämner han, att i 1716 års svåra eldsolycka 24 borgare måst tillsätta all sin lösa och fasta egendom, så att de nu »intet äga det kiära brödet».

Adderades detta ihop, så återstodo endast 90 skattedragare för utgörande av den stora kontributionen, båtsmanshållet och övriga avgifter. Ingen handel finnes utom vid marknaderna, då den utövas av göteborgarna och dessemellan av hammarpatronerna. Befintligha hantverkare kunna ej heller fullt driva sina hantverk i mangel av folk i själva staden, av vilka de borde hava sin utkomst. Stadens olyckliga belägenhet gjorde dessutom, att ingen ville här bosätta sig. Borgerskapet är i samma tillstånd som usla tjänstehjon.

Vad utlagorna beträffar var som sagt tillståndet i Karlstad nog ej annorlunda än i andra städer. Men till denna bottenskrapning av de ekonomiska resurserna kom för Karlstads borgerskap under dessa danska krigsår en del andra onera, som voro kanske väl så betungande som skatterna. Först och främst inkvarteringarna. Även i familjer, som möjligen hade det så ställt ekonomiskt, att de kunde komma ut med kostnaderna för en inkvartering av krigsfolk, vilket obehag skulle det ändå ej medföra, att månad efter månad och år efter år tvingas att inskränka sig till det yttersta både i mat- och bostadsförhållanden för främlingars skull. Och huru mycket värre skulle det icke kännas för exempelvis en enkel hantverkarefamilj, vilkens bostad och hantverkslokal kanske inskränkte sig till ett par rum, att hos sig härbergera ett

par knektar. Ett brev av år 1711, då inkvartering pågått under endast ett par år, är belysande för inkvarteringssvårigheterna. Överstelöjtnanten Christer Horn hade fått sig logement anvisat hos en av stadens förnämste hantverkare, rådmannen och guldsmeden Straub. »Men som han (Horn) dermed icke will wara förnöjd utan sedermera giordt ansökning att få icke allenast flere Rum, utan ock en fullkombl. Servis, som till ett huushåll kan wara af nöden, jemwål Lius och wed, så lærer wäll wara uti Eders Nådes mine (minne) förwaradt, hurusom Magistraten offta sig beswärat öfwer den swära Inqwartering, som staden så långan tijd har måst utstå, *hwarigenom Borgerskapets sängkläder sampt annat huuseråd är alldeles förnött och fördärfswat blifwet* —

Ett annat onus voro de ständiga körsorna till norska gränsen, till Eda skans. I ändlösa rader gingo dag efter dag foror med ammunition och förnödenheter av alla de slag. »Borgerskapets hästar äro af cronoskiutsar alldeles blefne förderfwade, endels utan betalning ihielkiörda och största delen ihielswultne, eftersom borgerskapets eget hö och halm gått till durchmarscher». Eda skans' nyuppförande vållade även i annat hänseende hantverkarna betydande avbräck. De omfattande byggnaderna krävde ju en massa hantverkare och yrkesmän, och naturligt var, att sådana rekvirerades från närmast liggande plats. Smeder, snickare, glasmästare och timmerkarlar samt mурmästare fingo ställa sig till förfogande, men ersättningen (10 öre smt om dagen) räckte inte till levnadsomkostnaderna, som de fingo bestå sig själva. De försökte, att förbättra sin ställning genom att söka anordna marketenterirörelse. Men då de äntligen fått sina för dryga slantar förvärvade varor dit upp, tvungos de att sälja för taxor, att de drabbades av ytterligare förluster.

En annan tunga var förbakningen av den hit till staden forslade kronospannmålen. Nämnas kan, att år 1717 gjordes bröd av ej mindre än 1,296 tunnor spannmål. Läger man så till, att all denna säd först fick köras till Alsters kvarn för att förmalas, att brödet sedan fick hänga i husen ett par månader, innan respektive partier levererades till de på Tyggården (nuv. brandstationsområdet) liggande magasin, att vakt-hållningen därstädes skulle bestridas av borgerskapet, och att slutligen dess hästar fingo hjälpa till vid partiets transporterande till Vänersborg, kan man nog förstå att dåtida borgerskaps tillvaro icke var någon dans på rosor.

Voro tiderna svåra icke minst för hantverkarna, är det likväl förunderligt huru hastigt man åter kommer på fötter igen. Man behöver endast bläddra framåt i tiden, så att man kommer in på 1730-talet, så synes situationen vara en helt annan. År 1736 företog sig magistraten i staden

att göra en noggran undersökning om det härvarande Borgerskapets näring och handtering: och på det att ingen här wijs måtte förbigås, hölt man sig wid detta års mantalslängd — — —». Denna förteckning, intressant för sina intima upplysningar om dåtida stadens innevånare och därför av rätt så betydande personhistoriskt värde, lämnar om stadens hantverkare upplysningar, som tyda på, att så gott som samtliga äro rätt så burgna och efter dåtida förhållanden stå sig bra, samt visa sig driftiga och skötsamma, så när som på ett fåtal undantag. Ett utdrag rörande hantverkarna torde här i denna historik väl vara på sin plats.

M:r Johan Adler. Sämiskmakare, idkar sitt handtwärk wäl och flitigt samt är besuten af wacker gård och egendom.

M:r Johan Claren. Warit älderman för skomakarne, men nu af älderdomsswaghet sängliggande; ingen werkstad men bofast.

M:r Christian Haller. Murmästare, idkar flitigt och wäl sitt handtwerk samt har egen gård. (Under Stockholms skrå.)¹

M:r Johan Seger. Garfware, sammaledes (Under Stockholms skrå.)

M:r Petter Lundblad. Linnewäfware, drifwer wäl sitt handtwerk, men hyr hus. (Under Göteborgs skrå.)

M:r Olof Stridberg. Hofslagare, drifwer wäl sitt handtwerk, har gård och ägendom. (Under stadens smedsämbete.)

M:r Petter Ranch. Kopparslagare, drifwer sitt handtwärck och utom dess har wacker ägendom. (Under Stockholms skrå.)

M:r Olof Nyberg. Kopparslagare, drifwer äfwen wäl sitt handtwärck samt har fast ägendom. (Under Jönköpings skrå.)

Lars Warlund (bortflöttad). Bokbinderigesäll, föder sig med böckers inbindande, är gammal, har en liten fast ägendom.

M:r Lars Berg. Tengjutare, idkar flitigt och wäl sitt handtwärck samt tillhandlat sig gård och ägor. (Under Stockholms skrå.)

Olof Wessman. Färgare och öfwerskärare, lefwer af sitt handtwärck samt tillhandlat sig gård och ägor. (Under Norrköpings skrå.)

Erich Persson. Borgare, gammal karl, som när sig med hudars barkande, äger jemwäl egna hus.

M:r Henric Quick. Bleckslagare, drifwer wäl och flitigt sitt handtwärck samt har egen gård. (Under Stockholms skrå.)

M:r Anders Clarstedt. Älderman för snickarne, har egen gård.

M:r Johan Fredr. Tiller. Skräddare och idkar handtwärcket wäl och flitigt samt har egen gård.

M:r Hans Rudstedt. Skräddare, är halt och skall lefwa utaf handtwerket samt har en nederwräcker, liten gård.

Enkian hustru Maria Fernborg. Drifwer wäl sämiskmakerihandtwerket efter sin man samt har wacker gård och ägendom.

M:r Michael Wennerman. Skräddare, lefwer af handtwärket och har en liten fast ägendom.

¹ Han var Karlstads kyrkas bygg- och murmästare.

- M:r Carl Wahlberg.* Alderman för sämskmakarene och kämnär wid Ciämnärsrätten, har liten fast ägendom.
- Hustru Stina Becklund.* SkräddarEnkia och har ingen fast ägendom.
- D:o Cath. Lind.* SkräddarEnkia, har lemnat handtwärcket och har i stället öhl och brännewinssalu. Har fast ägendom.
- M:r Daniel Lindgren.* Skräddare, idkar handtwärcket wäl och flitigt och nyligen köpt egen gård.
- M:r Niclas Warncke.* Guldsmid, drifwer wäl och berömligen sitt handtwärck samt har fast ägendom. (Under Göteborgs skrå.)
- M:r Nils Röding.* Sämskmakare, drifwer wäl och flitigt sitt handtwärk samt har fast ägendom.
- M:r Abr. Lind.* Klensmed, drifwer flitigt sitt handtwärck samt har sina swärföräldrars gård.
- Nils Clargrund.* Skomakaregesäll, arbetar af andras läder, som han ännu intet har kunnat blifwa intagen wid Embetet genom någon mästerns fränfäll; dock har egen gård.
- M:r Carl Hedenbohm.* Carduansmakare, idkar sitt handtwärck flitigt och har en liten gård. (Under Stockholms skrå.)
- M:r Petter Mård.* Målare, har fast ägendom och idkar handtwärcket. (Under Stockholms skrå.)
- M:r Swen Eckerberg.* Sadelmakare, sammaledes. (Under Jönköpings skrå.)
- M:r Petter Hallberg.* Skomakare, idkar handtwärcket och har en liten gård.
- M:r Jöns Rundberg.* Hattmakare, drifwer handtwärcket och har en liten gård. (Under Jönköpings skrå.)
- M:r Magnus Beckman,* Peruquemakare, idkar Embetet och hyrer hus. (Under Göteborgs skrå.)
- M:r Wilhelm Enders.* Handskmakare, idkar handtwärket och har fast ägendom. (Under Göteborgs skrå.)
- M:r Nils Norman.* Alderman för Skomakare Embetet, drifwer sitt handtwärk wäl och har egen gård.
- Swen Bryngelsson.* Timmerman, närer sig wäl och har egen gård.
- Johan Lind.* Murmästare och fiskare, har egen gård.
- M:r Lars Giötwall.* Skräddare, försummelig och är benägen för fylleri samt utan någon fast ägendom.
- M:r Henric Giefwert.* Kopparslagare, idkar handtwärket, men eger icke egen gård. (Under Stockholms skrå.)
- M:r Håkan Östberg.* Skomakare, närer sig af handtwärcket och har en liten gård.
- Hustru Cajsa Robsahm.* Sadelmakare Enkia, brukar handtwärket och har egen gård.
- M:r Christoph. Ekman*s enkia *Christina.* Knappmakerska och har egen gård. (Mannen torde hava dött omedelbart efter protokollets uppsättande, enär hans namn är överstruket och hennes ditsatt i stället). (Under Stockholms skrå.)
- M:r Nils Winbom.* Skomakare, bofast.
- M:r Frans Fors.* Skomakare, bofast.
- M:r Lorentz Stenberg.* Giördelmakare, idkar flitigt sitt handtwärck och har egen gård. (Under Göteborgs skrå.)
- M:r Johan Holtz.* En snabb fruntimbersskräddare, bisittare i Embetet, men hyrer hus.
- M:r Johan Boman.* Kopparslagare, har warit för detta mycket ostadig, men nu på en tid wist alfvarsam ändring. (Under Stockholms skrå.)

M:r Börje Olufsson. Snickare, gamal och har egen gård.
M:r Lars Bredström. Snickare, idkar handtwärcket, har egen gård.
M:r Swen Danielsson. Spårsmid, gamal karl, har egen gård.
Sejrin Seth. Bokbinderigesäll, samt afskedad fourridare ifrån artilleriet, gamal karl, eger egen gård.
M:r Magn. Tinglund. Skräddare, har en liten gård.
M:r Anders Udd. Skräddare, gamal och utfattig. (Namnet överstruket, död?).
M:r Joseph Lindström. Wagnmakare, drifwer flitigt handtwärck och är bofast. (Under Stockholms skrå.)
M:r Niclas Dahlqvist. Swarfware. Skall flytta till Upsala. (Överstruken.)
Anders Figulin. Skomakare, har egen gård.
Anders Sahlbom. Skomakare, gamal kar, wil gierna dricka, har en liten gård.
M:r Nils Larsson. Pottmakare, har egen gård. (Under Stockholms skrå.)
Per Nilsson. Becksömskomakare.
M:r Johan Clementis. Bundtmakare, idkar wäl sitt handtwärck och är bofast. (Fri mäs-tare.)
M:r Olof Berg. Alderman för skräddarne, gamal och sjuklig, har egen gård.
M:r Johan Rudén. Hattmakare, idkar flitigt sitt handtwärck och har egen gård. (Under Nyköpings skrå.)
M:r Magnus Timan. Skomakare, bofast.
M:r Oltman Ostman. Swarfware, brukar flitigt sitt handtwärck och har egen gård. (Un-der Stockholms skrå.)
M:r Swen Larsson. Glasmästare, har egen gård.
M:r Swen Hallorsson. Snickare, bofast.
M:r Anders Sundberg. Målare, bofast. (Under Göteborgs skrå.)
M:r Johan Olufsson. Snickare, bofast.
M:r Philip Eckel. Brobyggmästare, bofast. (Stockholms ampte).
M:r Måns Burman. Skomakare, gamal och bofast.
Nils Nilsson. Becksömskomakare, och wähtare, bofast.
M:r Petter Rylling. Sämiskmakare, idkar handtwärcket, eger gård.
M:r Math. Salander. Pottmakare, idkar sitt handtwärck, eger gård.
M:r Niclas Clauson. Klensmed, idkar handtwärcket.

Några särskilda författningar eller handlingar rörande stadens skrån finnas icke bevarade. I stort sett överensstämde de naturligtvis med 1669 års skråordning, som utformades ytterligare uti »Den Algemene ordning och skrå för handtverkare i Sverige och Finland», vilken stadga ägde bestånd ända till den upphävdes genom näringslagens utfärdande 1846.

Enligt skråordningen fick ingen bliva mästare, utan han hafver redeligen och väl lärt sitt handtverk och njuter vittnesbörd om sitt ärliga förhållande och till det ringaste arbetat ut- eller inrikes för gesäll uti tre år, med mindre viktiga skäl därtill voro, och borgmästare och råd tillika med ämbetet finna honom duglig och i sitt handtverk svarsgod. Då gesäll önskade vinna mästerskap, skulle han anmäla denna sin önskan hos ämbetet och till magistraten inlämna ansökan om burskap. Det

mästerstycke han för sådant ändamål var skyldig att förfärdiga, skulle efter vederbörandes hörande föreläggas honom av magistraten och borde icke vara svårare eller kostsammare än, som för utrönande av hans insikt i handverket oundgängligen behövdes. Mästerstycket skulle gesällen utan någons tillhjälp under tillsyn utav två av ämbetet utsedda »skådemästare» förfärdiga i en ojävig mästareshverkstad. Då detsamma var färdigt, skulle det granskas av ämbetsrätten och ämbetsmedlemmarne. Gillades det, vann den sökande mot erläggande av stadgade avgifter mästerskap. I motsatt fall skulle han åter en tid arbeta som gesäll och sedan göra nytt mästerstycke. Om ämbetsrätten underkände ett mästerstycke, skulle dess beslut emellertid, på det ej något »åfångt och onödigt ratande» måtte ägarum, underställas magistratens prövning. Sedan mästerskap vunnits, skulle magistraten över burskapsansökningen höra ämbetet och borgerskapets äldste, varefter om ansökningen bifölls, det ålåg sökande att i närvaro av ämbetets älderman avlägga föreskriven borgared.

Den som ville inträda i lära hos en mästare skulle vara minst 14 år gammal. Innan han av mästaren antogs, var han skyldig att tjäna två månader på prov. Visade han sig under denna tid till hantverket oduglig, var mästaren berättigad att vråka honom, såvida anmälan därom gjordes hos ämbetet vid provtidens utgång. Behöll mästaren honom längre tid än två månader utan dylik anmälan, var han skyldig att behålla honom. Varje mästare var pliktig att i sitt hantverk använda så många lärgossar, som han utan fara för sitt eget arbete medhann att undervisa, men skulle han vid deras antagande giva företräde åt infödde. Vägrade mästare utan skäl att antaga en gosse i lära, borde magistraten allvarligen straffa honom.

Lärokontraktet skulle inför det församlade ämbetet föras till protokollet. Om särskilt ämbete av det hantverk, som mästaren utövade, ej fanns i samma stad, behövde parterna dock ej personligen inställa sig, utan kunde inskrivningen i detta fall ske genom brev till vederbörande ämbete. För inskrivningen erlades till ämbetslådan en av ämbetet fastställd inskrivningsavgift. Genom inskrivningen lämnades lärlingen en borgen för det ingångna avtalets helgd. Mästaren å sin sida kunde, om han så önskade eller anledning därtill föreläge, avfordra lärlingen löftesmän för kontraktets uppfyllande.

Lärotiden skulle i regel räcka minst tre och högst fem år, »eftersom ämbetet var till». Om överenskommelse om kortare lärotid än den så-

lunda påbudna vid kontraktets ingående träffats mellan mästare och lärling, eller om denne förut varit i lära, »eller ock prövats av den naturliga kvickhet och böjelse, att han ej så lång tid till lära behöves», kunde lärotiden efter åldermannens och bisittarnes prövning förkortas. Lärling, som av sina anhöriga försågs med kost, kläder och husrum, var endast skyldig att arbeta vissa timmar i mästartens verkstad och fick icke användas till andra sysslor än dem, som hörde till hantverket. Erhöll han däremot underhåll av mästarten, vilket nog i regeln var fallet, ålåg det honom att »löpa mästartens ärenden, dock att det sker med mått, och att han mest brukas till det hans lära och hantverk egentligen angår».

Det inskrivna lärokontraktet fick icke före lärotidens utgång utan särskild orsak ensidigt brytas. Övergav lärling utan tillstånd sin tjänst hos den mästarte, i vilkens lära han blivit inskriven, fick han ej antagas av annan mästarte. Den mästarte, som gjorde sig skyldig till förseelse häremot, var liksom lärlingen förfallen till ansvar, och ägde den förre mästarten att taga pojken igen. Ansåg mästarten sig äga skälig anledning att vråka lärlingen, skulle ärendet hänskjutas till ämbetsrättens prövning.

Skilde han lärlingen från tjänsten utan orsak eller utan ämbetets lov och minne, var han förfallen till böter samt ändå förpliktad att lära ut honom i yrket. Om mästarte avled före lärotidens utgång, var lärling skyldig att uttjäna sina år hos änkan, »ifall hon haver någon god och förfaren mästervsen, den verkstaden förestår, som honom lära kan och undervisa». I motsatt fall var han berättigad att övergå till annan mästarte, vartill dock fordrades änkans samt ämbetsrättens medgivande.

Då gesäll anmälde sig hos vederbörande skråämbete i och för mästarters provs avläggande, sammankallade åldermannen skråets ämbetsmän eller bisittarne, som då togo i övervägande, om fullgörande av sådant prov skulle beviljas. Utföll prövningen gynnsamt, utsågos på sammanträdet de s. k. skådomästarne (examensvittnena), under vilkas tillsyn arbetet skulle utföras, varjämte tid och verkstad för arbetets utförande bestämdes. Godkändes provet, utskrevs den forne lärpojken till en fri och redelig gesäll, för vilken hela världen låg öppen och som med sitt gesällbrev på fickan kunde vandra, vart han ville och taga tjänst, var det passade honom.

Av stadens protokoll framgår dock, att från dessa allmänna bestämmelser en hel del avvikelser och undantag gjordes. Särskilt togs ganska ofta hänsyn till ömmande omständigheter, såsom om gesällen ägde för-

sörjningsplikt eller var ett av stadens egna barn, då gesälltiden väsentligen kunde förkortas. Den allra säkraste utvägen att vinna burskap som mästare, var att antingen såsom mästarsven gifta sig med änkan och övertaga henne tillkommande yrkesrättighet, ehuru vägen synes hava varit lika gen och kanske behagligare genom att göra mästar-änkan till sin svärmor.

Det var ju givet att skråväsendet med allt dess myckna tvång och egenarter skulle framkalla opinionsyttringar, och sådana kunna spåras ganska långt tillbaka i tiden. Redan en av drottning Kristinas förmyndare riksdrotset Gabriel Oxenstjerna lät i ett riksrådsprotokoll komma till synes den åsikten, att skråna borde slopas och »hvar och en arbeta som han mest orkade». Och gång efter annan höjdes röster, som yrkade enahanda. Vid 1680 års riksdag sökte adeln, ehuru förgäves, få skråordningarna upphävida, vilka å sin sida i monarken hade sin mäktige beskyddare. År 1766 utgav A. Chydenius en stridsskrift mot skråordningarnas berättigande, åsikter, som utomlands haft sina snillrika föregångare och som i såväl Finland som Sverige fick sina talrika förfaktare. Det var dock med 1800-talets friare statsskick, som anloppen blevo allt häftigare, och redan vid 1812 års riksdag tillsattes en kommitté för avgivande av ett nytt reglemente för näringsväsendets ordnande. Men trots att de utarbetade organisationsförslagen vunno allmän anslutning kunde dock borgarståndet ej förmås lämna sina gamla positioner. Häftiga stridigheter vållades av denna segslitna fråga och till och med i den då för tiden så opolitiska landsortspressen avspeglas det allmänna intresset för utgången. Att borgarståndets motstånd icke skulle kunna hejda anloppen var ju tydligt, men såpass länge uppsköts lösningen av frågan, att först den 22 december 1846 är den nya Kungl. förordningen daterad, varigenom en ny tingens ordning införes.

Ingen skall någonsin kunna annat än erkänna det gamla skråväsendets många och stora förtjänster. Först och främst yrkesskicklighet. Den långa lärotiden borgade för att hantverksmästaren kunde sin sak. Skråäran å sin sida tillförsäkrade allmänheten säkerhet för att inga fuskverk släpptes ut i marknaden och skammen att till ämbetet kunde göras en anmälan om ett underhaltigt arbete var en ytterligare trygghet för kunden att få det beställda väl gjort. Yrkesskickligheten drevs också upp till gränsen av konstnärsskap och huru många egenartade, till och med självständiga stilar, ha icke arbetet på verkstaden att tacka för sin tillkomst! Våra muséer överflöda av så många prov på dessa gamla mästares förmåga att skapa, forma och i sina alster avsätta inneboende

och utvecklade konstnärsläroanstalt, att våra ögon och sinnen tjusas därav. — Sammanhållningen och de gemensamma intressena inom varje yrke hörde också till skråns förtjänst. Ty därigenom gavs åt medlemmarna ett ofta välbehövt stöd i såväl socialt som ekonomiskt hänseende, vilket naturligtvis hade sin stora betydelse. Att den stränga uppfostran skulle bidra till att under »den farliga åldern» hålla ungdomen till arbete och rena seder för att av dem skapa goda medborgare, är ju något, som också bör räknas skråväsendet till godo, ehuru likväl det hårda regementet mången gång verkade i motsatt riktning och resultatet av läroårens fostran mycket berodde på mästaren och kanske icke minst

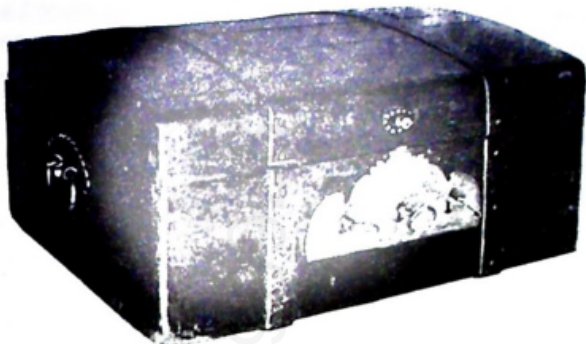
Vagnmakareämbetets låda
(i Örebro museum)

mästarfruns individuella förmåga i den vägen. Ehuru många flera fördelar hos det gamla skråväsendet kunna framhållas i de ofta temperamentsfulla inläggen under stridigheterna med skärpa komma till synes, är nog med det sagda det väsentligaste medtaget.

När man läser de gamla kämnärs- och rådhusprotokollen, där skråärenden och yrkestvistigheter angående bönhaserier och intrång i ämbetet äro föremål för ständig behandling, behöver man ej genomgå många protokoller, innan det står entydigt tydligt, att skråorganisationen i sig dock inrymde

något, som ej var förenligt med god samhällsordning. Än är det någon stackare, som på landet fått sig ett par vadmals byxor förfärdigade av en fuskare i yrket, en som ej är gerningsman under vällovliga snickare-Embetet i Karlstad, och därför får stå till ansvar. Det hjälper ej, att bönderna ha klagat både hos riksdag och landshövding, att de sakna behövt antal gerningsmän. Skråordningarnas föreskrifter voro tabu — från dem gavs ingen avvikelser. Man läser vidare om, att en pistolsmed hjälpt en fattig hustru att få ett stolben lagat eller ditsatt. Pistolsmeden skall göra kolvar och lås till skjutvapen och ej många sig in i snickare-Embetets rättigheter. En studerande hade i tidningarna annonserat försäljning av några inbundna böcker. Bokbindareskrået reagerade genast, då det endast tillkom *dess* medlemmar att driva slik handel. Och förbrytaren dömdes att vid vite av 3: 16 rdr banko genast återkalla sin annons. De anförda exemplen äro ju betydande för de oöverstigliga murar skråna rest omkring sina yrken. Hantverksnäringslivet var lagd så uteslutande i deras händer, ej minst på grund därav att de själva i icke ringa grad kunde bestämma om någon ytter-

ligare yrkesutövare fick slå sig ned i samhället, ehuru lyckligt nog sista avgörandet i denna sak tillkom magistraten. Ty genom de stränga bestämmelserna avstängdes många dugande, nyttiga krafter från en för dem naturlig yrkesutövning, varjämte skråtvånget innebar ett förtryck för näringsfliten och höll husslöjden uti tvångströja. »Lossom på dessa näringsfrihetens fjetttrar, och välmåga skall blomstra över allt, så i städerna som på landsbygden, der allmogen nog skall veta begagna de långa vintermånaderna till att förvärva sig färdigheter i hvarjehanda handslöjder, när den har utsigter att kunna vinna afsättning för sina produkter, utan att behöfva frukta bönhasjägarnes trakasserier», heter det i en artikel strax innan skråväsendets saga var all. Utdraget belyser de allmänna tänkesätten, som nog även påverkades av att den utestängda konkurrensen på landsbygden icke så litet bidrog att fördyra prisen.

Karduans- och lädermakareämbetets låda (i Karlstads museum)

Men skyddade av lagbestämmelser och privilegier, med en säker utkomst och bergning för sig och de sina, motsågo mästarna de nya tidsströmningarna med ovilja och oförståelse. De moderna arbetsmetoderna och levnadsförhållandena stodo de främmande inför; de förblevo vid det gamla; de kunde ej följa med den framstormande tiden och därmed voro de och deras system dömda; allt stillastående är ju liktydigt med och dömt till förintelse.

I ett avseende förstodo de dock — åtminstone här i staden — att icke allt inom skråväsendet var väl beställt, och detta gällde den nyss i förbigående vidrörda uppfostran. En yrkesadepts utbildning var ju i högsta grad ensidig. Det hela gick uteslutande ut på, att förskaffa honom *yrkesfärdighet*. Någon annan slags kunskap kom icke ifråga: om han kunde skriva sitt namn eller icke, om han kunde försvarligt läsa innantill — allt detta var saker, varom skråförfattningen icke bekymrade sig det ringaste. Och att denna svaghet i skråförordningen skulle bliva mäktiga vapen i dess vedersakares händer, är ju givet. »Om skråstadgarna lem-

nat en hop lumpenheter å sido och i stället föreskrifvit skolundervisning samt ett visst mått kunskaper för hvarje yngling, som skulle inskrifvas i lära, så hade helt säkert skråväsendet, oaktadt de många miss-tag, hvaraf dess stadgar vimla, likväl otvifvelaktigt kunnat trotsa ännu många åratals friare anda, ty *då* hade det icke *helt och hållet* bannlyst all slags upplysning, och i trångmål hade man kunnat taga sin tillflykt till åberopandet af detta visa stadgande. Nu deremot, då icke ens den lägsta grad skolkunskap förutsattes såsom nödvändig för att blifva en välbeställd mästare, inser hvar och en att skråväsendets gyllne dagar äro ute, och den allmänna rättskänslan uppreser sig mot en institution, som visar sig hylla *okunnigheten*, medan man på alla andra håll sträfvat att göra framsteg på upplysningens bana». Yttrandet är hämtat ur en dåtida tidning och visar hur skarpa de hugg voro, som växlades i den pågående striden. Men i sak hade författaren rätt. Att lärlingen genomgått sina läroår — mest som springpojke — och sedermera såsom gesäll tillbragt sina föreskrivna utbildnings- och vandringsår, det var skråämbetet nog. Ingenting annat ifrågasattes. På så vis måste hantverksklassen bliva märkbart undermålig beträffande boklig underbyggnad. Och detta kände nog hantverkarna allt mera med åren, då andra intressen gjorde sig gällande. De voro dock stadens stöttepinningar, dessa gamla mästare, som för sin redlighet, sin arbetsamhet och andra dugande egenskaper förr eller senare icke kunde undgå att tagas i anspråk av det allmänna. Och hur tyngande blev väl ej då vid dessa tillfällen känslan av att veta sig sakna annan kunskap än det bedrivna yrkets. Insikten om att något borde göras för avhjälpan av denna brist, vaknade tidigt i Karlstad, och detta vaknade intresse underhölls också på ett sätt, som för alla tider nog ställer dessa Karlstads hantverksmäns bildningssträvanden — trots föreningens ringa möjligheter — på ett synnerligen högt plan.

Det var den om folkupplysningen så nitiske stiftschefen, biskopen Carl Adolph Agardh, som genom sitt till prästerskapet riktade cirkulär av den 1 oktober 1839 gav uppslaget till stadens hantverksskolor, som sedan fingo så stor betydelse och omfattning. Med hänvisning till detta cirkulär utfärda tre lärare i stadens lärdoms- och appologistskolor påföljande vår ett upprop, att de efter mogen överläggning beslutat förena sina krafter för inrättandet av en Söndagsskola här i staden, synnerligast för hantverkslärlingar, vilka under söckendagarne sakna tillfälle bevista undervisningen i härvarande skolor. Sedan de nu förvissat sig om bifall från biskopen och borgmästare Florman komma de att öppna skolinrättningen den 10 maj 1840 och anhålla de att ynglingar, som

ämna begagna sig av den kostnadsfria undervisningen, ville anmäla sig ju förr dess hellre. Läroämnena voro kristendom, svensk historia och geografi, rättskrivningslära samt räkning och för de mera försigkomna någon populär undervisning i praktisk geometri:

I fortsättningen av uppropet läses:

»I alla dessa läroämnen skola vi i samråd med H. H. Biskopen Agardh söka anskaffa på en gång enklaste och lämpligaste läroböcker; en omständighet, som för Söndagsskolan blir af så mycket större vikt, som till vår plan för denna inrättningen uteslutande hörer att, genom vårt undervisningssätt och de anvisningar vi för *hemläsningen* meddela, väcka hos Ynglingarne den arbetslust och sjelfverksamhet, som man vid deras ålder med skälig tillförsigt kan påräkna. Till vinnande af sistnämnda, för inrättningens framgång högst nödiga och viktiga ändamål, göra vi oss på förhand försäkrade om hvarje rättsinnig husfaders och målsmans nitiska samverkan, då han ovilkorligen skall inse fördelen deraf, att ynglingen, som under hans tillsyn bildas till ett nyttigt Handtverk, i stället att på Sabbatsaftonen blottställas för lättsinnets och lastens frestelser, i Söndagsskolan får inhemta just sådana kunskaper, som i en framtid skola göra honom rätt gagnelig för både sig sjelf och samhället. Med förutsättning af denna uppmuntrande samverkan, och i den glada tillförsigt, att den Allgode, som skådar hvarje redligt uppsåt och främjar allt godt verk, icke skall låta det kunskapsfrö, vi här utså, blifva utan all frukt, inbjuda vi eder, *som arbeten och ären betungade*, att äfven lära något utöfver det tunga handtverksarbetet. Kommen därför beredvilligt och glada till vår läroanstalt: tillväxen der uti andelig styrka och gagnande insigter! I eder sedlighet, i edert ordningssinne, i edert sträfvande att genom Söndagsskolan bildas till skicklige och nyttige Medborgsmän, skola vi finna vår ljufvaste tillfredsställelse, vår inrättnings prydnad och en fast grund för det hopp vi hyse, att äfven annorstädes Söndagsskolor skola uppblomstra, som, då de i Christlig mening utveckla begreppen af sannt menniskovärde och menniskorätt, af en otvungen laglydnad, af en ren och oskrymtad kärlek till Konung och Fosterland, i vår tanka utgöra den tryggaste fördämningen mot råhetens och brottens öfversvämmningar.

Carlstad den 27 April 1840.

J. E. NORDAHL.
Conrector Scholæ.

AND. BRATTSTRÖM.
Coll. Scholæ.

A. ALBRECHTSSON.
Coll. Scholæ.

Om skolans vidare utveckling och fortsättning har ej något kunnat spåras. Förmodligen upphörde den 1844, vilket år Albrechtsson blev komminister i Filipstad och Brattström tillträdde komministraturen i Övre Ullerud. Men denna första hantverksskolas betydelse får för den skull icke underskattas. Med den hade marken blivit röjd och betydelsen av en dylik undervisningsanstalt fastslagen. Det skulle heller ej dröja länge, förrän idén framfördes på nytt, nu understödd och med intresse omfattad av den nybildade fabriks- och hantverksföreningen.

Och därmed torde det vara lämpligt att avsluta anteckningarna om det forna Karlstads skråväsende. Men innan skildringen av den nya tiden begynner må vi låta raden av de stadens gamla mästare träda fram, vilka härstädes drevo sina yrken såsom de sista av skråväsendets rättsinnehavare. De tagas i den ordning, de förekomma i årets fyrkantslängd, på grund varav i täten komma stadens:

Bagare.

Roos, Thure, f. 1806 3/12 i Färgelanda på Dal. Förklarad för fri och rättskaffens gesäll i Örebro 1828 13/5 och vann burskap här i staden 1834 14/4. Död 1876 16/5 härstädes.

Olander, Benjamin. Född 1811 22/5 i Göteborg. Hade varit gesäll hos Elsa Jonsdotter Wall, änka efter bagaremästaren härstädes Sören Wall, som dog 1828 11/2. Bagaremästare blev Olander förklarad efter att 1837 ha gift sig med änkan. O. utflyttade 1851 21/10 till födelsestaden.

Engholm, Arvid, född 1812 7/8 i Nora. Lärde yrket hos bagaränkan Sara Charlotta Skougsberg därstädes och blev gesäll 1833 18/5. Erhöll burskap i Karlstad 1837 25/9. Ägde gården n:r 164, där han dog 1857 27/1.

Landtblom, August Reinhold. Född 1817 18/11 i Göteborg. Bagerigesäll i Vänersborg 1838 21/9. Tillstånd att slå sig ned härstädes 1844 19/8, sedan bevis om godkänt mästerprov inlämnats. Köpte Eriksberg utanför Karlstad, där han dog 1861 15/1.

Fullmäktig 1853—60.

Bleckslagare.

Dyring, Johan Fredrik. Född 1814 21/3 i Örebro. Läroår hos bleckslagaremästare Gustaf Meurling i Stockholm och blev gesäll förklarad 1835 20/12 av Stockholms bleckslagareembete med vitsord utmärkt flit och skicklighet. Arbetade sedan i fem år hos bleckslagareänkan B. M. Jäger i Stockholm och sedan hos modern bleckslagareänkan Jeanna Dyring i Karlstad. Förklarad som mästare 1846 30/3. Ägde gården n:r 94. Död 1880 28/4 härstädes.

Jansson, Jean (Jansson, Johannes), född 1821 11/10 i Karlstad. Gesäll i Stockholm 1840 30/12. Gjorde mästerprovet härstädes hos bleckslagaremästare Petter Hassel (död 1846 22/4), ett par vagnslyktor, som besågos av magistraten och befunnos vackra och väl gjorda. Mästerbrevet utfärdades 1845 21/7 av bleckslagareämbetet i Stockholm. Död 1860 12/9 i Karlstad.

Bokbindare.

- Carling*, Maria. Född 1797 i Grums. Änka 1835 16/4 efter bokbindaremästaren Olof C. och drev rörelsen i gården 104—106, där hon dog 1852 29/3.
- Reimers*, Brita Elisabeth, född Granquist. Född 1795 14/12 i Stockholm. Änka 1841 7/3 efter bokbindareäldermannen Magnus Gabriel R. Verkstaden övertogs sedan av mågen, bokbindaremästaren Lewenhagen. Hon dog 1866 3/9 i Karlstad.
- Lewenhagen*, Julius Wilhelm Napoleon, född 1818 14/4 i Norrköping, där han blev bokbindaregesäll 1839 5/8. Erhöll tillstånd att slå sig ned här i Karlstad 1844 9/9 sedan godkänt mästareprov uppvisats. Mästerbrevet utfärdades 1845 13/11. Skådomästare 1853—60. En av stadens äldste från 1860. Ägde gården n:r 95 och uppförde efter branden gården n:r 64. Död 1896 5/1 i Karlstad.
- Fullmäktigt 1860—64 och 1864—71.
- Brandt*, Erland Wilhelm. Född 1819 11/5 i Karlstad, där han blev bokbindaregesäll 1837 22/6. Mästare 1845 och fick s. å. 1/12 rättighet att här driva sitt hantverk. Död 1863 9/12 i gården n:r 194.

Färgare.

- Montan*, Eric Carl. Född 1812 16/4 i Setterbo s:n, Vstml. Han blev av hatt- och manufakturätten i Alingsås förklarad som gesäll, 1829 18/12 efter anställning vid åtskilliga fabriker och verkstäder. Erhöll 1834 4/1 tillstånd att här i staden utöva färgerihantverket efter avlagt mästarprov. Ägde gården n:r 5 mittemot biskopsgården, och uppförde den på nytt efter branden. Var därjämte ägare av egendomarna Rud och Sjövik vid Karlstad. Ledamot av drätselkammaren. Död 1873 3/2 i Karlstad.
- Föreningens ordförande 1847—64, 1864—73. (Se vidare sid. 40, 52, 61.)
- Franke*, Ernst Christian. Född 1818 23/5 i Hessen. Gesällförklarad i Allendorf, Westfalen, jan. 1836. Svensk medborgare 1844 1/10. Sedan han avlagt mästareprov under tillsyn av garvare Holm och färgare Montan, erhöll han tillstånd att driva hantverket härstädes 1845 9/6 och burskap s. å. 7/7. Nedlade färgerirörelsen och anlade 1857 ett bryggeri (nuvarande Karlstadsbryggeriet) s. å. 2/11. Ingick i föreningen 1854 och 1864. Död 1875 29/4 härstädes.

Garvare.

- Lindgren*, Petter. Född 1800 17/10 i Alsters s:n. Gesällförklarad av härvarande garvareämbete 1821 19/10. Arbetade sedan på en hel del verkstäder inom landet. Inlade 1825 ansökan att få slå sig ned här, men såväl stadens äldste som mästarna bestredo bifall härtill, då så många mästare av den professionen redan funnos här, att flera skulle bringa yrket på obestånd. Han vore visserligen gesäll och och har såsom sådan arbetat författningsbestämd tid, men i anseende till sin ungdom och bristande erfarenhet borde han ännu några år dröja med burskapsansökan. Magistratens resolution gick dock garvaremästarna emot, liksom i de flesta sådana avstyrkande fall. Hans ansökan bifölls 1825 14/3 och skulle burskap tillerkännas honom sedan godkänt mästerstycke förevisats och han sig med ämbetet förenat. Blev på 1860-talet föreningens hedersledamot. Död 1873 3/9 härstädes. Ägde gårdarna n:r 6 och 7 vid Garvarelandet.
- Fullmäktigt 1847—51, 1858—64.

- Zetterwall*, Lars Magnus. Född 1784 2/9 i Karlstad. Karduansmakaregesäll 1806 1/5. Mästare 1811. Avlade borgareden 1811 4/11. Var skråets siste älderman. Död 1863 8/11 i Ödebotten i Väse socken.
- Zetterwall*, Carl Gustaf. Född 1789 2/9 i Karlstad. Karduansmakaregesäll 1810 30/4. »Har sedan å flere platser idkat professionen». Mästare 1816 och avlade borgareden 1817 24/2. Död 1857 8/12 i Karlstad.
- Wendt*, Carl Magnus. Född 1808 14/4 i Broddetorp, Vänersborg. Av garvareämbetet i Stockholm för en redlig och rättskaffens gesäll erkänd och förklarad 1827 13/12. Har sedan varit i tjänst hos garvaremästaren Sal. Holm, till dess han erhöill tillstånd att här slå sig ned som mästare 1831 29/8. Ägde sedan 1831 gården n:r 5 vid Garvarelandet. Död 1873 9/5 i Karlstad.
- Suppleant 1851. Fullmäktig 1852—56.
- Lidberg*, Hans Christian, född 1807 1/6 i Grava. Blev gesällförklarad 1828 31/10 och tjänade sedan med gott vitsord hos sin mästare i 5 1/2 år. Ansökte 1834 att få slå sig ned som mästare härstädes, men ansökan avstyrktes såväl av karduansmakareämbetet som av de äldste. Av magistraten erhöill han dock det begärda tillståndet nämnda år 16/6. Ägde gårdarna 95, 96, 148—149 och 150—151. Död 1856 21/2 i Karlstad.
- Wennergren*, Nils. Född 1803 23/4 i Östra Fågelvik. Blev för rättskaffens och redlig gesäll förklarad 1827 29/10 efter uttjänata läroår hos sin läromästare, karduansmakaremästaren L. M. Zetterwall. Därefter i ett år och 14 dagar hos mäster Johan Norberg i Stockholm och sedan i 20 år hos sin förste mästare, varför stadens garvare- och karduansmakaremästare med nöje tillstyrkte hans ansökan till mästare, liksom de äldste detta förut också gjort. Tillstånd att som mästare driva garveriyrket 1842 8/8, sedan mästarprov fullgjorts. Ägde gården n:r 22—23—24 i backen norr om kyrkan. (Far till garvare Johan W.) Död 1873 8/10 Karlstad.

Guldsmeder.

- Hedbäck*, Adolf Johan. Född 1787 31/3 i Hedemora. Guldsmedsmästare 1812. Guld- och silverarbetareälderman. Ägde gården n:r 140. Död 1852 24/10 i Karlstad.
- Hellsund*, Pehr Olof. Född 1815 2/9 i Varberg, där han 1832 1/5 kom i lära hos mäster A. T. Backman. Av guld- och silverarbetarämbetet i Borås förklarad för gesäll 1842 1/5. Var sedan anställd på flera guldsmedsverkstäder i Stockholm och Varberg samt sist hos guldsmedsänkan Thorsander härstädes. Erhöill tillstånd att här slå sig ned 1841 29/11. Återflyttade 1857 19/9 jämte familj till sin födelsestad.

Glasmästare.

- Berg*, Ebba Christina, född Florin. Född 1798 i Östmark. Änka 1844 6/6 efter glasmästaren Abraham B. Drev rörelsen några år i gården 22. Död 1860 15/1 härstädes.
- Wikström* (Wickström), Jonas. Född 1790 24/6 i Västra Emtervik. Var glasmästaregesäll hos änkan Berg, då han 1817 sökte buiskap härstädes. Blev mästare 1818. Död 1851 7/5 i Karlstad.

Hellström, Anders Gustaf. Född 1803 9/8 i Västerås. Kom i lära hos spegelfabrikören J. F. Sellström i Vänersborg, där han blev gesäll 1831 5/2 och mästare här 1834 3/12, då han tilläts att här i staden driva yrket. Död 1851 16/11 härstädes.

Lundin, Johan Fredrik. Född 1823 7/12 i Skara. Gjorde läroåren hos glasmästare J. A. Hultberg i Skara och blev gesällförklarad i Göteborg 1843 1/6. Erhöll tillstånd 1846 30/3 att som glasmästare slå sig ned i Karlstad efter att hava arbetat hos glasmästareänkans Berg. Anhöll 1847 att få utöva även snickeriyrket och gjort som mäterstycke en imperialsång. Men Fabriks- och Hantverksföreningen kunde ej tillstyrka ansökan, då intyget att L. själv förfärdigat mäterstycket vore utställt av en av hans gesäller. Han fick visserligen intyget ytterligare styrkt av vagmakare Eriksson, men ärendet uppsköts. L. fördärdigade då en toalettbjör, men då skodomästarna inställde sig till bedömning, hade den fått en del skador. L. anmälde då som mäterstycke ett av mahogny förfärdigat »Consolbord» med tillhörande spegelram, vilka befunnos väl tillverkade, varför han erhöll rättigheter att som mästare idka snickeriyrket 1852 13/9. Ägde gården 24—25, som han efter branden uppförde på nytt samt gården »Östra tullen» vid Östra bron. Medlem av föreningen 1852 och 1875. Död 1895 27/3 i Karlstad. Suppleant 1857—59, fullmäktig 1860—64.

Gelbgjutare.

Landberg, Maria Christina, född Norman. Född 1797 6/8 i Mariestad. Blev änka 1:a gången 1834 6/9 efter gelbgjutaremästare Johan Noreen, i vilket äktenskap föddes gelbgjutaremästaren Adolf Leonh. N., och 2:a gången 1843 25/2 efter gelbgjutaremästaren Carl Johan Landberg. Gelbgjutarerörelsen övertogs sedan av ovannämnde son. Hon dog 1859 5/12 i Karlstad.

Hattmakare.

Fernlöf, Carl Petter. Född 1806 27/6 i Karlstad. Inlämnade som hattmakaregesäll 1829 2/2 anhållan om burskap jämte sin moders, hattmakareänkans Lisa C. Fernlöfs, f. Thudin, skriftliga uppsägelse på sin rättighet att i nämnda hantverk arbeta efter sin man hattmakaren Nils Petter F. Anhållan beviljades efter företeende av godkänt mäterstycke. F. blev ålderman för hattmakareskrået, men slutade med yrket och blev »spisqvartermästare» i sina gårdar n:r:is 150—151, vilka före hans död gingo ifrån honom. Död 1857 30/7 i Karlstad.

Hedin, Olof, född 1806 23/9 i Ransäter. Kom i lära hos hattmakaremästaren C. G. Berg i Kristinehamn, där han blev gesäll 1830 20/10. Var sedan i tjänst i Kristinehamn och Uddevalla samt senast i 2 år och 3 mån. hos hattmakaremästaren C. P. Fernlöf härstädes. Erhöll tillstånd att efter förevisat mäterstycke slå sig ned och driva yrket härstädes 1834 20/10. Död 1854 31/10 i Karlstad.

Strömberg, Johan Petter. Född 1806 26/6 i Skultuna s:n, Vstml. Blev hattmakaregesäll 1829 16/6 i Västerås. Sedan arbetat som gesäll i Nora (10 år) och hos hattmakaremästare Biesert härstädes. Erhöll tillstånd att efter avlagt mäterstycke härstädes driva hattmakareyrket 1842 5/12. Ägde gården n:r 63 i Karlstad, där han dog 1888 19/3.

Suppleant 1846—64.

Wernius, Axel Mathias. Född 1820 10/5 i Sexdrega s:n, Vg. Blev förklarad som rätt-skaffens gesäll i Borås 1835 1/5. Hans 1845 1/9 till magistraten ingivna ansökan om burskap härstädes hade stadens mästare intet emot, varför framställningen 22/9 bifölls, dock efter företett godkänt mästerstycke. Flyttade 1852 29/12 till Stockholm.

Handsk- och sämskmakare.

Falk, Johan Petter, född 1779 i Karlstad. Blev från handskmakaregesäll mästare 1800 17/11. Död 1866 19/8 i Karlstad. Far till Olof Gustaf och Jan Petter F.

Falk, Olof Gustaf. Född 1807 30/7 i Karlstad, där han kom i lära hos fadern. Gesäll härstädes 1825 13/11. Handskmakaremästare 1833 2/9. Död 1870 5/7 på Trossnäs i Nors s:n. (I Karlstads kyrkböcker uppgives oriktigt att han avlidit i Karlstad.) Far till G. A. Falk.

Kopparslagare.

Tinglöf, Sara Christina, f. Scharff. Född 1793 7/2 i Kristinehamn. Änka 1837 15/7 efter kopparslagaremästaren Anders T. Drev rörelsen efter mannens död till 1860 25/6, då hon uppsade burskapet. Död 1868 19/12 i Karlstad. r

Lidberg, Carl Fredrik. Född 1805 17/10 i Grava. Blev gesäll i Kristinehamn 1826 10/6. Uppvisade härstädes för magistraten 1830 10/5 sitt av kopparslagareämbetet i nämnda stad utfärdade mästerbrev av den 5 samma månad, med anhållan att bli va som mästare här inskriven. Då ämbetsrådmannen C. M. Höök upplyste, att L. aldrig fullgjort något mästerprov, ålades han att sådant förfärdiga. Uppvisade 14 påföljande juni som prov en större, i koppar heldriven thékanna, som godkändes, varefter burskap beviljades. Han var kopparslagareämbetets första älderman. Ägde gården n:r 97. Död 1878 14/12 härstädes.

Fullmäktig i nya föreningen 1865—70.

Berglin, Anna Stina. Född 1810 11/8 blev hon änka 1842 9/7 efter kopparslagaremästaren Johan Gustaf B. Drev rörelsen till 1850, då hon synes hava utflyttat.

Hammar, Anders Petter. Född 1812 5/10 i Vänersborg. Kopparslagaregesäll i Ämål 1831 27/12. Tillstånd 1844 29/4 att här slå sig ned, sedan han förfärdigat godkänt mästerstycke. Avflyttade 1855 20/4 till Filipstad.

Kakelugnsmakare.

Hoffstedt, Niclas. Född 1804 15/2 i Stockholm. Var i lära hos kakelugnsmakare Lars Hoffstedt och blev gesällförklarad i Norrköping 1824 14/1. Arbetade sedan i flera städer och även i Stockholm. Inflyttade hit från Enköping 1828 och hette då Carlberg, men antog namnet Hoffstedt (efter fadern?). Erhöll burskapsrättigheter 1831 19/12 med villkor av godkänt mästerstycke. Ägde gården n:o 12 vid Garvarelandet. En av stadens äldste till 1856. Uppsade sina borgerliga rättigheter 1857 28/9. Död 1874 5/8 i Karlstad.

Meijster, Carl Theodor. Född 1813 28/11 i Lofö s:n i Mälaren. Var i lära hos bisittaren i kakelugnsmakareämbetet i Stockholm Carl Samuel Michaelsson 1828—32, då han 4/8 blev förklarad för gesäll. Inflyttade 1840 från Mariestad till Karlstad, där han fick burskap 1840 7/9. Ingick i nya föreningen 1864. Avflyttade 1884 till Göteborg, där han dog 1905 13/3.

Körsnärer.

Bauer, Carl Gustaf Edvard. Född 1807 1/8 i Berlin. Varit i tjänst som gesäll dels i Berlin, dels (de två sista åren) hos J. A. Wockatz i Göteborg, då han 1839 8/1 erhöll tillstånd att i riket t. v. vistas. Burskap härstädes som borgare s. å. 8/4 med villkor av mästerprovs godkännande. Ägde gårdarna nr:is 99 och 100, vilka tomter han efter branden sålde till garvaren J. P. Falk och uppförde i stället hus i Klara. Död 1876 29/12 i Karlstad.

Hojström, Carl Gustaf. Född 1820 4/11 i Vaxholm. Blev som gesäll förklarad av körsnärämbetet i Stockholm 1841 9/9. Här burskap 1846 31/8 efter företeende av godkänt mästerprov. Utflyttade till Norrköping men återflyttade till Karlstad, där han dog 1874 5/8.

Kammakare.

Arens (Arndh), Christina, f. Elg. Född 1788 8/9 i Småland. Änka efter tyskfödde kammakaremästaren härstädes Johan Henrik Arndh, efter vilkens död 1844 20/3 änkan fortsatte rörelsen, tills dess att hon dog 1849 14/3.

Tillgren, Axel Wilhelm. Född 1814 4/10 i Karlstad. Kammakaregesäll 1835 9/12 i Stockholm. Ingav till magistraten härstädes ansökan att få bliva mästare. Änkan Arens protesterade häremot, då yrket, trots att hon var ensam, ej tålde flera utöware, vilket likväl magistraten ej tog hänsyn till utan utfärdade tillståndet 1844 29/4 med villkor av utfört, godkänt mästerstycke. Död 1855 26/1 härstädes.

Picper, Carl Friedrich. Född 1815 9/6 i Stralsund. Gesällförklarad därstädes 1834 20/11. Av de handlingar, han inlämnade 1845 till Karlstads magistrat, framgår för övrigt, att han 1836 vid undersökningen i födelsestaden befanns för liten till krigstjänst och ställdes på tillväxt, men 1838 blev helt befriad såsom för svag, att han arbetat i två år hos kammagermester W. Jordaner i Kristiania samt därefter kortare tider hos C. G. Leksander och J. H. Salomon i Göteborg, hos G. W. Lennberg i Örebro och sist hos C. J. Österberg i Stockholm. Erhöll burskap i Karlstad 1845 22/9, och efter fullgjort mästerprov härstädes erhöll han mästarebrev utställt s. å. 10/10 av Kammakareämbetet i Stockholm. Köpte 1848 den i Kyrkbacken belägna gården nr 71, som efter ägaren kallades »Pippigården». Död 1856 4/2 härstädes.

Målare.

Söderberg, Carl. Född 1809 1/3 i Vänersborg. Målaregesäll i Linköping 1831 28/10, var efter han arbetade på flera verkstäder och nu sist i två år förestått Christ. Loffmans verkstad härstädes. Burskapstillstånd 1835 16/2. Ägde gården nr 205 Ingick 1864 i den nya föreningen. Död 1865 12/11 härstädes.

Tideblad, Emanuel. Född 1811 17/3 i Mariestad. Läroår därstädes hos målaremästaren Laur. Andersson. Gesäll i Örebro 1834 15/2. Erhöll burskap här 1838 12/3. Målareämbetets älderman. Ägde gården nr:is 136—137. Tillhörde borgerskapets äldste. Skådomästare från 1861. Led. av stadens kassakommitté 1847 och av Drätselkammaren 1854—62. Blev på 1860-talet hedersledamot i föreningen. Ingick 1864 i den nya föreningen. Död 1866 15/1 i Karlstad.

Fullmäktig 1848—58, då han avsåde sig.

Sjöberg, Erik. Född 1814 21/10 i Bollnäs. Gick sina läroår hos målaremästaren Anders Winberg i Hudiksvall. Gesällförklarad i Stockholm 1838 7/7. Tillstånd att efter avlagt mästerprov här slå sig ned 1841 1/11. Flyttade 1851 11/1 till Stockholm.

Murmästare.

Lundberg, Johan. Född 1793 8/3 i Bro socken. Blev mästare här 1830. men uppsade burskapet 6 år senare. Anhöll 1838 att återfå detta, vilket beviljades. Ägde gården n:r 182. Död 1860 6/3 därstädes.

Repslagare.

Tidholm, Johan August. Född 1810 20/6 i Karlstad. Förklarad som gesäll i Stockholm 1833 och fick burskap härstädes efter fullgjort mästerstycke 1836 28/11. Blev på 1860-talet hedersledamot i föreningen. Ägde gårdarna n:ris 122 och 179. Död 1887 7/8 i Karlstad.
Suppleant 1847—64.

Heidensleben, Gustaf. Född 1793 4/5 i Malmö. Repslagaremästare. Död 1849 4/7 i Karlstad.
Fullmäktig 1847—49.

Skräddare.

Stenström, Zacharias. Född 1797 31/5 i Marstrand. Som lärdräng i Göteborg lösgiven ur läran 1818 29/9 och s. å. 1812 som gesäll förklarad av Skräddareämbetet i Örebro. Arbetade sedan hos flera mästare och vann burskap här 1826 23/10 efter avlagt mästerprov. Var en av borgerskapets äldste till 1860 19/3, då han uppsade burskapet, som han innehåft i 34 år. Ägde gården n:r 196 samt lantegendomen Zakrisdal, där han dog 1869 18/2.
Fullmäktig 1847—60.

Flink, Anders. Född 1812 29/12 i Nyed. Han var fyra år i lära hos skräddaremästare Z. Stenström. Blev gesäll 1836 1/10 och erhöll burskap 1839 4/11. Död 1855 21/12 härstädes.

Dahlberg, Carl Olof. Skräddaregesäll i Stockholm 1837 20/3. Burskap härstädes 1842 5/12 efter avlagt mästerprov. Har ej kunnat återfinnas i kyrkoboken.

Nordlöf, Anders Petter. Född 1808 30/11 i Hedemora. Efter att hava fullgjort de villkor, som skräddareämbetet därstädes ålagt honom, utfärdades hans mästerbrev 1835 14/12. Det burskap, han som mästare i nämnda stad erhöll 1841 25/1, uppsade han 1843 och erhöll s. å. 7/8 rättighet härstädes. Han blev älderman. Ägde gård i Haga. Blev hedersledamot på 1860-talet. Död 1879 7/11 i Karlstad.

Sämskmakare.

Bergman, Adolf Fredrik. Född 1815 22/4 i Karlstad. Kom i lära 1834 hos brodern karduanismakaremästaren Paul B. i Lerafors och gesällförklarades i Kristinehamn 1837 7/7. Sedan han sökt kondition både i Nyköping och Norrköping, men sådan ej erhållit, begav han sig till födelsestaden, då modern (änka efter karduanismakareäldermannen Johan B.) sjuknat och behövde hans hjälp. Stadens garvare klagade dock över att han åren 1838—41 varit såsom kommis-

när här taxerad för beviljning och gjorde anmärkning på både hans yrkesmeriter och på att flera år gått utau att han befattat sig med yrket. Sedan nöjaktigt svar härå från Kristinehamn ingått, erhöll han burskap härstädes 1842 30/5 att drifva fabrik för beredning af läder efter Engelska sättet, dock mot villkor av godkänt mästestycke. Anmälde 1858 22/3, att han om sex månader komme att upphöra med garverifabriksrörelsen, sedan han året förut 21/9 fått handelsrättigheter. Rådman 1857 16/10. Ägde före branden gården n:r 29—30 vid St. Herrgårdsgatan och efter branden gården n:r 112 vid Västra Torggatan. † 1878 20/9 i Karlstad.

Fullmäktig 1848—57. Hedersledamot på 1860-talet.

Lundberg, Lisa, f. Månsdotter. Född 1801 1/1 i Grava s:n. Änka 1842 efter samsmakare-äldermannen Johan Henrik L. och drev efter makens död hantverket i åtskilliga år. Ägde gården 132—133, som hon bebyggde på nytt efter stadens brand (Kleins hus i skolbacken). Skänkte till pensionsfond åt hantverkare 2,000 kr. till minne av enda dottern, som avled 1852. Själv dog hon först 1878 26/3.

Sockerbagare.

Stenström, Petter. Född 1794 18/1 i Nysunds s:n. Sockerbagaregesäll hos Joh. Bredahl. Mästare 1819. En av borgerskapets äldste. Riksdagsman 1844. Ägde gården n:r 61, där han hade vliqurkammare, varmed han upphörde 1858. Hade därjämte utskänkning på Åttkanten och på Trossnäs fält. Uppsade burskapet 1862 5/5. Var de sista åren blind. Död 1875 8/3 i Karlstad.

Fullmäktig 1847.

Dahlbäck, Simon August. Född 1816 26/10 i Karlstad. Lärling hos ovannämnde sockerbagare Stenström och blev 1837 5/6 av sockerbagerisocieteten i Stockholm förklarad för gesäll. Arbetade sedan i Stockholm hos societetens huvudman L. G. Österberg och i Helsingborg hos sockerbagare A. W. Följ till 1/10 1840. Tillstånd 1841 17/5 att slå sig ned här och som borgare utöva schweitzerinäringen, vari dock ej inbegreps likörservering. Död 1862 3/3 härstädes.

Sadelmakare.

Jansson, Gustaf. Född 1814 8/9 i Änsta s:n, Närke. Sadelmakaregesäll i Örebro 1833 3/2; tillstånd att efter mästerprovs godkännande idka yrket härstädes 1840 8/5. Död 1863 5/5 i Karlstad.

Smédberg, Olof Nikolaus. Född 1812 7/10 i Kristinehamn. Sadelmakaregesäll i Örebro 1832 4/9. Tillstånd att här slå sig ned som mästare 1846 30/3. Död 1854 2/10.

Snickare.

Stenström, Gustaf. Född 1792 7/3 i Marstrand. Uppvisade 1832 inför magistraten härstädes intyg från snickaremästaren B. M. Hansén i Drammen, att han där arbetat i 3 3/4 år och därunder sig förhållit som det anstår en rättskaffens gesäll. Tillstånd 1832 5/3 att erhålla burskap mot uppvisande av godkänt mästerstycke. Snickareämbetets sista älderman. Av ålder och sjukdom anmälde han sig 1861 18/11 ej kunna längre driva yrket utan uppsade burskapet. Ingick likväl 1867 i den nya föreningen. Död 1872 18/6 i Karlstad.

Thoresson, Nils. Född 1800 8/11 i Ransäter. Erhöll 1824 13/12 tillstånd att här förfärdiga och till salu hålla borstar. Då på hans ansökan att få idka snickareyrket snickareämbetet vitsordade hans skicklighet, bifölls den 1837 25/9. Ägde gården nr 135. Utflyttade efter branden till Hammarön, dit han utskrevs 1868. Ingick i nya föreningen 1864. Död 1870 11/2 på Hammarön.

Andersson, Anders Petter. Född 1812 1/11 i Lerbäckens sn, Närke. Efter lärotid hos snickaremästaren J. Söderberg i Askersund, blev han av snickare- och schatullmakareämbetet därstädes som gesäll förklarad 1830 1/4. Var sedan i tjänst hos snickareänkan Anna Greta Sjöberg härstädes, och förestod som verkgesäll hennes verkstad. Erhöll burskap i Karlstad 1839 21/12. Utskrevs 1853 21/12 till Krokstads sn i Bohuslän.

Frykstrand, Nils Fredrik. Född 1819 25/8 i Västra Emtervik. Han blev som snickaregesäll förklarad i Norrköping 1842 29/7. Tillstånd att här få driva yrket 1845 21/7 och mästerev utfärdades s. å. 2/12. Utskrevs till utrikes ort 1854 11/5.

Skomakare.

Holmberg, Johan. Född 1795 20/12 i Kristinehamn. Arbetade som gesäll hos skomakaremästaren Elof Kihlström härstädes. Uppvisade mästerev, då han 1819 2/2 avlade borgareden. Alderman för skomakareämbetet. Blev på 1860-talet hedersledamot. Död 1879 25/4 i Karlstad.

Fullmäktig 1847—52.

Nilsson, Johannes. Född 1804 24/3 i Ö:a Fågelvik. Inlämnade 1834 till magistraten härstädes anhållan om burskap med intyg om, att han s. å. 21/8 förenat sig med skomakaregesällerna. Då ämbetet därjämte vitsordade, att han var skicklig i yrket och därtill gjort sig känd för redlighet och ordentlighet samt borgerskapets äldste tillstyrkt ansökan, beviljades denna 1834 13/10 med villkor, att han förenade sig med skomakareämbetet, att han erhöle mästerev och att han erlade stadgade avgifter. Död 1863 15/3 i Karlstad.

Zetterwall, Timoteus. Född 1812 15/8 i Skövde. Erhöll avsked som musikanter vid Skaraborgs regemente 1834. Gesäll 1835 10/10 efter lärotid hos skomakaremästare J. Wedberg i Hjo. Tillstånd att här driva yrket efter avlagt mästerev 1838 10/9. Död 1873 13/8 på Klaraborg, Karlstad.

Ek, Anders Gustaf. Född 1813 28/7 i Skövde. Skomakaregesäll i Lidköping 1831 25/6. Burskap härstädes 1840 28/7. Död 1861 19/12 i Karlstad.

Sandelin, Gustaf. Född 1817 16/12 i Arvika. Lärde hos skomakaremästaren J. Nilsson i Karlstad, där han blev förklarad som gesäll 1839 24/6. Erhöll burskap 1842 27/6 efter godkänt mästerev. Skådomästare 1847—52. Död 1867 18/2 i Karlstad.

Fullmäktig 1853—64, 1864—67. Var föreningens sekreterare 1853—54, 61—67.

Svarvare.

Hedin, Lars. Född 1817 20/7 i Ransäter. Blev av svarvareämbetet i Stockholm förklarad gesäll 1839 27/7 och därefter arbetat hos sin läromästare, svarvaremästaren Olaus Landberg¹, i två år och sedan hos bisittaren i svarvareämbetet i Stock-

¹ Denne, som blev gesäll i Göteborg 1825, vände sig till magistraten härstädes med anhållan om burskap och skulle sådant bifallas, men ägde han att göra godkänt mästerev för burskaps beviljande. L. »omsvarvade» då en del Carolinabollar av elfenben

holm E. E. Laurent i över ett år. Erhöll burskap härstädes 1842 27/6 efter uppvisande av godkänt mästestycke. Död 1860 7/8. Änkan drev sedan yrket.

Smeder.

Lidberg, Jan Gustaf. Född 1803 7/2 i Nedre Ullerud. Ur ett brev från klensmedsämberet i Stockholm 1836 13/8 inhämtas, att han från 1820 20/1 lärt yrket hos ämbetsbrodern Battram Lemon därstädes, och att han som gesäll förklarats 1834 16/1. Burskap härstädes 1836 7/11. Ägde gården nr 241, dit de grövre brottslingarna fördes för att få sina hand- och fotbojor fastnitade. Har gjort smidet på Västra brons stenkar. Död 1859 4/7 i Karlstad.

Fullmäktig 1847—59.

Rönning, Johan Jacob. Född 1817 12/3 i Fredsborgs s:n, Vg. R. var uti fem år i lära hos klensmedsmästaren Anders Stark i Mariestad. Gesäll förklarad 1837 18/4 av klensmedsämberet i Jönköping. Arbetade sedan i Mariestad till 1840, då han 7/9 erhöll burskap efter avlagt mästestycke. Ägde efter branden gården nr 129 (C. J. Wennbergs vid Drottninggatan). Utflyttade 1883 25/10 till Björkäng, Vänersborg. Död 1888.

Ingick i den nya Fabriks- och Handtverksföreningen 1876.

Tenngjutare.

Bengtsson, Sven. Född 1810 11/10 i Levene s:n, Vg. Inflyttade 1840 till Karlstad från domkyrkoförsamling och förstod som verkgesäll änkan C. C. Bjurströms tenngjuteri (hon blev 1840 21/1 änka efter tenngjutaren Abr. Em. B.). Enligt utdrag från Stockholms Politiämbete och Byggningskollegium blev Bengtsson förklarad för mästare 1841 9/2 och erhöll påföljande månad burskap härstädes. Gifte sig senare på året med änkan Bjurström. Dö 1856 14/2 på fattighuset.

Tunnbindare.

Cronholm, Carl Magnus. Född 1803 11/12 i Torslanda s:n, Boh. Hans mästerbrev som tunnbindare var utfärdat i Uddevalla 1829 30/12, där han utövade yrket till 1838. Flyttade detta år till Filipstad, men ansökte redan följande år om burskapsrättigheter i Karlstad, vilket 4/11 beviljades. (Verkstaden övertogs 1856 10/9 av A. Ahlström.) Död 1881 3/9 härstädes.

Urmakare.

Hofvander, Elisæus. Född 1812 19/11 i Uddevalla. Urmakaremästare i Karlstad. Död 1853 17/4 i Karlstad. Änkan Sara Lovisa, född Hagström (f. 1814 28/4 i Uddevalla, död 1889 8/5 i Karlstad) fortsatte efter mannens död att driva yrket till 1859, då hon uppsade burskapet.

och sände upp dem till Stockholm, eftersom i Karlstad icke fanns något svarvareskrå. De godtogos dock ej, varför han 1830 14/6 inför magistraten uppvisade pjäser af ben, svarlvade till ett schackspel, hvilka af magistraten påsågos och befunnos mycket väl gjorda, att de med skäl för mäterprof antagas kunde, vilket ock skedde och Landberg (fader till svarvaren Pontus L.) fick sitt mästerbrev daterat 1830 7/7.

Vagnmakare.

Johansson, Anders. Född 1815 17/11 i Grava. Uti lära hos vagnmakaren J. M. Jakobsson härstädes 1832—37, då han sistnämnda år 29/4 blev gesällförklarad. Verkgesäll därefter hos änkan Anna J. och förestod verkstaden, tills dess att han blev egen mästare 1840 30/3. Ägde gården nr 227. Död 1857 13/12 i Karlstad.

Eriksson, Nils. Född 1815 18/11 på Hammarön. Lärde yrket här i staden hos ovannämnde vagnmakareänka Anna Jakobsson samt ur läran lösgiven och efter avlagt prov för gesäll förklarad utav vagnmakareämbetet härstädes 1839 4/12. Arbetade sedan hos vagnmakaren A. Johansson härstädes, tills han 1843 erhöll tillstånd att efter avlagt mästerprov bli egen mästare. Var därjämte stockmakare vid jägarregementet. Flyttade 1897 eller vid 82 års ålder till Härad i Södermanland.

Och härmed har det långa tåget av stadens sista skråmästare passerat. Alla ha de gått den långa, mödosamma vägen fram — från lärpojkar till gesäller och från vandrande gesäller till hedersvärdigheten av mästare. Alla ha de knogat och arbetat för sin existens, för utkomst åt sig och de sina. Många av dem lyckades härutinnan och blevo rika män — flera av dem mycket rika, så att deras förmögenhet kunde räknas i »tunnor guld». Men många av dem misslyckades också i konkurrensen. De enkla biografierna här ovan skulle ha kunnat utfyllas med många livsbilder av gäckade förhoppningar, av sjukdom och nöd och försakelser. Och för icke få av dessa gamla mästare är dödskorset i kyrkböckerna ristat bland inhysehjonerna på fattighuset, som för många blev den sista bostaden.

KARLSTADS STADS ÄLDRE FABRIKS- OCH
HANTVERKSFÖRENINGIS VERKSAMHET
ÅREN 1847—1864

Den av Kungl. Maj:t den 22 december 1846 utfärdade Fabriks- och Handtverks-Ordning medförde en mycket stor omvälvning i de sedan 1720 gällande bestämmelserna för hantverksutövningen. Var och en i stad eller på landet boende erhöll sålunda rättighet att med biträde av hustru och barn åstadkomma arbeten till eget och underhavandes behov. Lantmän fingo dessutom med biträde av barn och tjänstehjon tillstånd att förfärdiga alster till avsalu. Var och en ägde dessutom att idka fabriksrörelse, och behövde sådan fabriksidkare i stad ej ens burskap för denna rörelse. Ville flera personer tillsammans driva fabriks- eller hantverksrörelse stod dem fritt att bilda bolag. Erfordrades yrkesskicklighet för driften, behövde endast föreståndaren äga mästerskaps- eller skicklighetsbevis. Krävdes arbetets fullbordande på annan ort än där hantverkaren var bosatt, kunde hinder för honom ej läggas att utföra arbetet på denna plats.

Och därjämte tillkom denna 12 §, som varit så omstridd och mot vilken de gamla mästarna kämpat som för sina liv: Var och en berättigades, så i stad som på landet, att *utan mästerskaps eller burskaps förvärvande* såsom försörjningsmedel med egna händer till avsalu åstadkomma hantverksarbeten eller andra tillverkningar; och skall det vara honom obetaget att därvid begagna biträde av hustru och hemmavarande barn. Sådana ägde likväl ej rättighet att förena sig i gemensamma verkstäder, varjämte de i stället för med burskapet förenade personliga skyldigheter skulle till stadens kassa erlægga en däremot svarande lämplig avgift.

Gällde det däremot rättigheten att hålla hantverksverkstad och med biträde av gesäll, lärling eller annan arbetare till avsalu förfärdiga arbeten eller utöva något av bageri-, bryggeri- eller slakteriyrkena erfordrades att hava begått Herrans heliga nattvard, råda över sig och sitt, äga god frejd och svenskt medborgarskap, kunna skriva läsligt och räkna de fyra räknesätten *samt skulligen att hava förvärvat mästerskap*, då fråga vore om drivandet av något hantverk tillhörande de gamla skråna. Vikten av garantier för yrkesskicklighetens bibehållande hade sålunda synts regeringen vara ett oeftergivligt krav och därför ha i stort sett de gamla

bestämmelserna om mästerskap fått kvarstå i allt väsentligt. Ansökan skulle, åtföljd av intyg om frejd, kunskaper m. m. inlämnas till magistraten samtidigt som mästerprov avlämnades jämte bevis, att det vore av sökanden egenhändigt förfärdigat. Häröver ägde hantverksföreningen att yttra sig inom 30 dagar. Arbetet utställdes nu i åtta dagar till beskådande, varefter det bedömdes av fem s. k. skådomästare — personer, utsedda årligen av magistraten och stadens äldste. Sedan så hantverksföreningen avgivit sitt utlåtande, företog magistraten prövning av ärendet och utfärdade om hinder därför icke ansågs möta, mästerbrevet, varmed följde burskap. Byggmästare och murmästare behövde icke avlägga mästerprov utan endast förete intyg, om de utfört något väsentligare byggnadsarbete.

Härefter följer så bestämmelsen att *»nuvarande skråambeten upphöra, då denna författning träder i verksamhet»*. I stället skulle i städerna idkare av hantverk och av bageri-, bryggeri- och slakterihanteringen utgöra en hantverksförening, som samfällt eller genom fullmäktige ägde att för befrämjandet av hantverkeriernas förkovran besörja deras gemensamma angelägenheter. Fabriksidkarna tillåtas jämväl samman-sluta sig i en fabriksförening, eller ock ägde fabriksidkare och hantverkare, därest de så funno lämpligt, bilda en gemensam förening. Antalet fullmäktige ägde varje förening själv bestämma, i mån av stadens storlek och medlemmarnas antal. Valet skedde inför stadens magistrat och efter samma grunder, som för val av de äldste vore bestämt. Till förekommande av tvistigheter mellan de nya föreningarna och de gamla skråämbetena var inrymd den bestämmelsen, att de senare ägde att själva förvalta om sina tillhörigheter, lösören, fastigheter och fonder, som dem tillhöra, ävensom att fortfarande sinsemellan hålla sammanträden och överlägga om, vad som till yrkets bästa lände. Förordningen skulle ikraftträda den 1 juli 1847.

I Kommerskollegiets skrivelse av den 27 januari 1847 förstärktes magistraten att före den 1 nästkommande juli *»befordra hvad i afseende på bildande af berörda föreningar blifvit stadgadt»*, och beslöt att genom kungörelse på vanligt sätt kalla stadens handlande, hantverkare och fabriksidkare att inför magistraten å rådhuset sig inställa måndagen den 12 nästkommande april klockan XI förmiddagen för att höras och besluta om bildandet av ifrågavarande föreningar.

På denna i många hänseende så betydelsefulla dag hade »de kallade nästan mangrannt infunnit sig». Kungl. Maj:ts stadga upplästes och på förfrågan förklarade sig hantverksmästarne och fabriksidkarne villiga att ingå i en förening samt till magistraten inkomma med *»project»* den

26 dennes. Vad som förekom på det av rådmannen, sockerbagaren P. Stenström den 22 utlysta sammanträdet känner man ej, då intet protokoll däröver finnes bevarat. Troligen diskuterades stadgeförlagen, som uppsatts dessförinnan av några därtill utsedda, varjämte utsågos medlemmar av föreningens fullmäktige. På utsatt dag överlämnades av skraddaremästaren Zacharias Stenström till magistraten en skriftligt uppsatt ordningsstadga för hantverkarne och fabriksidkarne, sedan de nu i en förening ingått, vilken stadga upplästes (se bil. 1), varjämte han meddelade, att föreningsmedlemmarna mellan sig utsett till fullmäktige och suppleanter följande personer: sockerbagaren P. Stenström, fabrikörerna E. C. Montan och F. Olsén, skraddarmästaren Z. Stenström, garvaremästaren P. Lindgren, klensmedsmästaren J. G. Lidberg, målareåldermannen E. Tideblad och skomakeriåldermannen J. Holmberg samt som suppleanter fabrikören A. F. Bergman, hattmakaremästaren J. Strömberg och snickaremästaren A. P. Andersson, och lät magistraten för närvarande bero vid ordningsstadgan och skulle alltså fullmäktige från 1 juli träda i verksamhet. Avskrifter av stadgan skulle med magistratens yttrande översändas till Kommerskollegium.

Det kan ej nog beklagas, att så gott som samtliga handlingar rörande denna äldre hantverksförening genom branden 1865 gått förlorade. Vad som ännu finnes i behåll är en liten foliant i kvartofolio, som bär den med ordförandens handstil skrivna titeln på pärmen »Carlstads Stads Fabriks- och Handtverksförening: förteckning å dess Ledamöter från 11 Oct. 1847 till den 4 Nov. 1864 samt förteckning öfver utfärdade Gesällbref från Dec. 1847 till den 5 Aug. 1864». Allt annat har blivit lågornas rov. Vad som om den tiden kunnat meddelas är inhämtat genom ortspressen och genom magistratens protokoll.

På fullmäktige vilade så gott som hela föreningens verksamhet, och denna styrelse hade en rätt så vidsträckt befogenhet. Först när situationer uppkommo, då ansvaret ansågs böra påvila föreningen i dess helhet, skulle ärendet hänskjutas till allmänt sammanträde. Fullmäktige utsågos visserligen av föreningen, men det skedde inför magistraten på av denna myndighet bestämd dag vid årsskiftet, merendels i januari men stundom även i december. Värkets vikt och ansvar ansågs nödvändiggör ett övervakande, och till dessa förtroendeposter kallades utslutande därför kompetenta personer. Valen synas hava ägt rum utan missljud. Endast vid ett tillfälle (vid 1858 års val) »uppsteg föreningens ordförande (Montan) och framförde som sin åsigt, att fullmäktige borde vara ur så många yrken som möjligt». Nu voro *två* garvare ordinarie fullmäktige och *en* suppleant. Ansåg att guldsmeden Brockmann borde

inväljas i stället för garvaren Wendt, och att som suppleant snickaren Lundin skulle utses i stället för garvaren C. G. Zetterwall. Varom också alla enade sig. Ut i fabrikören E. C. Montan erhöi förelningen en ordförande, som i alla hänseenden visade sig detta förtroende vuxen. Genom sin omfattande färgerirörelse, varmed snart förenades en icke mindre klädesfabrik, blev han snart en ekonomiskt oberoende man, som från alla håll omfattades med största förtroende. Lugn och sansad i sina omdömen, med en god begävnng och en naturlig lätthet att uttrycka sig, parad med ett värdigt uppträdande, var han rätte mannen på en ord-

Fabrikör E. C. Montan

förandeplats. Det var dock hans aldrig svikande intresse för hantverket och dess utöware, som särskilt gjorde honom lämplig att vara dess förtroendeman. År efter år omvaldes han och när förelningen ombildades 1864 blev han återigen den självskrivna ledaren. Efter branden 1865, då tillgångarna för föreningsmedlemmarna så betydligt förminskades, skötte han till och med sekreterare- och kassaförvaltare-uppdragen, naturligtvis utan ersättning. I 25 år var han medelpunkten och det centrala inom förelningen. Väl sökte han de sista åren bliva bestyret kvitt, men hans vädjanden hade ingen påföljd. Man kan

säga att han stupade på sin post. Och hans hastiga dödsfall väckte helt naturligt stor bestörtning inom förelningen. I protokollet vid sammankomsten efter hans död återfinnas bland andra följande ord:

«Likasom Herr Montan vid bildandet af förelningens understödsfond, hvars till växt låg honom mycket om hjertat, ömmade för den nödställda ålderdomen, likaväl låg honom äfven ungdomen om hjertat, hvilken vid hans fränfälle förlorade en af sina bästa målsmän för dess andliga förkofran, ty, tack vare hans oafslätliga bemödanden, befinner sig den för handtverkslärlingarne afsedda skolan nu på en sådan ståndpunkt, att hon gifver förhoppning om, att kunna verka med gagn för lärjungarnes förkofran i de kunskaper, som numera äro oafvisliga för en yrkesidkare, om han rätt skall kunna fylla sin plats i samhället. —

Sent nog fylles den platsen, Herr Montan lemnar tom genom sin bortgång: Länge lefve därför hans minne inom Carlstads Fabriks- och Handtverksförelning». —

Uti förelningens första stadga bestämdes, att ordföranden vid sin sida skulle ha en därtill duglig person, som skulle föra protokollen vid sammanträdena. I vad mån detta tillämpades är ju svårt att nu avgöra,

då inga av dessa protokoll finnas bevarade. Efter kontrasigneringen av utställda gesällbrev att döma, torde de första åren sekreterarebefattningen hava uppdragits åt juridiskt bildade personer (rådmannen, vice häradshövding C. G. Syk och auditören C. W. Geijer), men redan från 1852 synes man hava blivit såpass insatt i förhållandena, att befattningen därefter skötes av fullmäktige själva (målarermästaren Tideblad och skomakaremästaren Sandelin).

Hantverksförordningen av 1846 och den med anledning därav utarbetade ordningsstadgan eller reglementet lämna ju en ganska klar bild av de uppgifter, som föreningen hade sig ålagda och det sätt, varpå medlemmarna ansågo att dessa lämpligast borde lösas. Av det sammandrag utav hantverksordningen, som förut lämnats, se vi, att en hel del av de angelägenheter, som förut påvilat skråämbetena, nu överflyttats på föreningen. Fordran på mästerskap hade för vissa hantverksutövare icke bortfallit, ehuru något stadgande om gesällprov icke förefanns. Tydligt har föreningen redan från första början ansett, att härvidlag en betänkelig brist i kompetensvillkoren för mästerskap rådde och gått i författning om åtgärder för avhjälpande av denna brist. Något beslut därpå finnes icke bevarat, ej heller villkoren för gesällprovs avläggande, men i den ovannämnda lilla volymen finnas bevarade såväl namnen och yrken för de lärningar, som av föreningen gesällbrev utfärdade, som ock uppgift på de mästare, hos vilka de tjänat. Från 1856 utdelades även silver- och bronsmedaljer, som ytterligare utmärkelser. Att föreningen genom återupptagandet av gesällproven visade klar blick för ett yrkesmässigt krav låg i öppen dager. Ty, som en ortstidning härom skrev, »sedan gesällproven och tillfölje deraf gesällbrev försvunnit, finnes ingen säker ledning för arbetsgifvaren vid antagandet af en främmande och för honom obekant arbetare; likasom arbetaren icke vidare har någon slags auktoritets intyg att åberopa öfver sin skicklighet och ådagalagda vandel; emedan det enstaka intyget från en, måhända för egen duglighet och uppförande mindre välkänd mästare i en obetydlig småstad är en klen rekommendation. Häremot kan den arbetare, som eger ett hedrande intyg om kunskap och uppförande fullmäktige i den nya handtverksföreningen alltid presentera sig hos hvilken arbetsgifvare som helst med hopp att blifva genast antagen. Arbetsgifvarne å deras sida veta ock på förhand, att den arbetare, som ej ha betyg från den orts arbetsförening, der han lärt, ej eller är duglig, och behöfver sålunda icke antaga någon på försök». —

Att detta erbjudna tillfälle till kompetenta intyg om yrkesskicklighet även i största omfattning av lärlingarna begagnades, förstår man därav,

att under de 17 år den gamla föreningen ägde bestånd, utdelades ej mindre än 487 gesällbrev och (1859—64) 42 medaljer, därav 7 av silver och 35 av brons. Huru utmärkelserna fördelade sig på år synes av nedanstående tabell:

År	Antal gesäller	Medaljer		År	Antal gesäller	Medaljer	
		Silv.	Brons			Silv.	Brons
1847	8	—	—	1856	28	—	1
1848	20	—	—	1857	37	—	7
1849	35	—	—	1858	30	—	7
1850	21	—	—	1859	16	—	4
1851	32	—	—	1860	34	2	4
1852	31	—	—	1861	20	—	2
1853	27	—	—	1862	39	3	4
1854	33	—	—	1863	36	1	4
1855	23	—	—	1864	17	1	2
Summa					487	7	35

Gången av ett ärendes handläggning i och för vinnande av mästerskap var följande. Sökanden ingick med ansökan därom till magistraten, som överlämnade handlingarna jämte mästerprovet till skådomästarna, vilka däröver merendels efter tillkallande av en sakkunnig yrkesmästare utfärdade ett intyg om, hur sökanden utfört provet. Det hela återställdes sedan till magistraten, som nu överlämnade akterna och mästerstycket till Fabriks- och Handtverksföreningen, som nu i sin tur hade att avgiva yttrande¹. Varefter magistraten på utsatt dag avkunnade resolution i ärendet. Det var likväl långt ifrån alltid, som magistraten tog hänsyn till de avgivna utlåtandena, utan gav det sökta tillståndet trots avstyrkanden. Det första ärende, som efter den nya förordningen behandlades, utvisar detta, och då det klarlägger ett dylikt ärendes behandling, må det här relateras. Den 2 augusti 1847 ingick skomakaregesällen F. O. Kihlström med anhållan att här vinna burskap som mästare. Framvisade för rätten prästattest och gesällbrev (utfärdat 1846 14/1 av stadens skomakareämbete) samt ett par stövlär som mästerprov med attest från skomakaremästarna J. Nilsson och G. Sandelin att han, burskapssökanden, dem själv förfärdigat. Magistraten resolverade, att ingiva handlingar jämte mästerprov, som vidfästats vid tillverkningsbeviset. Med magistratens sigill skulle genom sökanden

¹ Merendels vände sig dock magistraten direkt till föreningen.

dens försorg kommuniceras hantverksföreningen, »som har att under 8 dagars tid beskåda provet samt derunder framställa hvad anmärkningsvärdt kan vara samt inom en månad öfver ansökningen sig yttra, med äfventyr att den annars af magistraten pröfvas». Fullmäktiges utlåtande blev avstyrkande: en av dem ansåg mästerprovet mindre väl arbetat, isynnerhet vad angick sulans fastsyning, »hvilket vanligen sker med s. k. öppna stick», något som här icke begagnats. Häri instämde övriga fullmäktige utom ordföranden, som ansåg, att ej nog hänsyn tagits till den genom gesällboken vitsordade skickligheten. Alla handlingar och provet samt fullmäktiges utlåtande jämte intyg från konrektor Scholæ J. E. Nordahl, att sökanden skrev en läslig handstil och kunde räkna quatuor species i hela tal, överlämnades nu av Kihlström till magistraten, som beslöt att till framdeles dag kalla borgerskapets äldsta och med dem utse fem rättskaffens och sakkunniga män (skådomästare valdes först från och med 1848) att bedöma provet tillika med de däremot anförda anmärkningarna. Den 6 september sammanträdde de utsedda mästarna, och deras utslag blev i enlighet med fullmäktiges. Sulans fastsyning och de alltför små klackarna samt den anmärkningen, att sömmarna efter skaftens långsida ej voro fullt raka, nödgade till ett underkännande av provet. Efter bedömningen blev provet återställt till Kihlström. Rättens utslag gick som sagt bedömningsattesterna emot: sökanden erhöll tillståndet mot erläggande av stadgade avgifter till Vadstena krigsmanshuskassa och stadens kista samt ställande av borgen för sex års utskylder. För Fabriks- och Handtverksföreningen skulle slutligen uppvisas det för honom utfärdade tillståndet, då han därstädes hade att dit erlägga stadgad avgift.

Att en resolution av nu nämnd art skulle väcka ett visst missmod inom hantverkareklassen, isynnerhet som ovannämnda beslut icke var det enda i sitt slag, är nog med verkliga förhållandet överensstämmande, men något överklagande därav, såsom fallet varit inom andra hantverksföreningar, har härstädes aldrig ägt rum. Att åtminstone under de första åren de gamla mästarna dock ansågo förordningen såsom ett intrång är tydligt. Här voro två varandra motsatta meningar rådande: Magistratens, vilken myndighet ägde att hålla hand över att Kungl. Maj:ts förordning om utvidgad näringsfrihet efterlevdes, och att verkliga lättnader bereddtes vid utövandet av såväl handel som hantverk och å andra sidan handelsmännen och hantverkarna, som spjärnade däremot, då de förmenade, att den grundval, som den Kungl. förordningen berett åt näringarna, vore alltför svag. Allt eftersom åren gingo, lugnade sig i detta hänseende stämningen, då man såg, att denna näringsfrihet ej med-

förde de vådor, som allmänt förutspåts. Fullt nöjd blev man dock ej. Då stadens riksdagsman, handlanden Leopold Nygren, 1856 ingår till riksdagen med en motion, som huvudsakligen vänder sig mot kreditgivningen och de alltför låga kvalifikationer, som 1846 års förordning ställer på handelsidkarna, säger han visserligen i ingressen, att friheten medfört samhällsviktiga fördelar, men det är dock allmänt bekräftat, »att stora olägenheter av flere slag både för enskilde och kommuner infunnit sig i följd af de nya Näringsförfattningarne». Föga anade väl han eller hans uppdragsgivare näringsfrihetens fullständiga genombrott sju år senare.

Ett av fullmäktiges åligganden, som var av synnerligen stor vikt, var uppgörandet av förslag dels till fyrktalsfördelning mellan de hantverkare, vilka innehade burskapsrättigheter och som på grund därav voro berättigade att hålla verkstad, dels till de avgifter, som skulle av »fria» hantverkare och därmed jämförliga näringsidkare erläggas till stadens kassa, ett förtroendeuppdrag, som dittills helt ålegat borgerskapets äldste, men vilka nu ägde att taga ställning till de uppgjorda förslagen. Detta uppdrag gav år 1854 anledning till rätt så ingående och i mer än ett hänseende intressanta överläggningar. Saken förhöll sig sålunda. I maj nämnda år hade fullmäktige till magistraten i en skrivelse påpekat, att antalet handlande här i staden på senare åren tilltagit såpass, att denna borgareklass vore i tillfälle att till lika del med hantverkareklassen ansvara för de utskylder till staden, som efter fyruk taxeras, varför fullmäktige å Fabriks- och Handtverksföreningens vägnar anhöllo om en ny fördelning av de 200 fyrken. Med anledning härav kallades samtliga burskapsägande till sammanträde å rådstugan, och till sammankomsten hade man grannt infunnit sig såväl handlandena som hantverkarna. Efter skrivelsens uppläsande inträffade det märkliga, att garvare Lidberg framlämnade en skrivelse, vari han med instämmande av ej mindre än 44 borgare protesterade mot varje ändring i den fyrkfördelning, som för närvarande vore fastställd eller 85 fyruk för handelsklassen och 115 för hantverkarna. Ty lades ytterligare fyruk på handelsklassen, så vore fara å färde att denna, i händelse av stridande meningar, skulle göra sin mening rådande. Uttalade vidare sin förvåning över att en sådan fråga icke av fullmäktige hänskjutits till allmänt sammanträde, då den helt visst bemötts med ett allmänt *nej*. Ordföranden Montan ansåg, att enligt reglementet det ålåg fullmäktige att uppgöra förslag till beskattningen, varföre det ansetts onödigt hänskjuta en fråga sådan som denna till allmänt sammanträde, då därom nu talats man och man emellan sedan flera år. En ändring i fyrktalsfördelningen an-

såge Montan vara både nödvändig och billig, då under nuvarande förhållanden en sådan som skomakaremästare Kihlström blev taxerad till 2 1/2 fyrk eller till samma fyrktal som handlandena Hage, Åkerström, Kruckenberg, Wejdling och Broman, trots det att Kihlströms rörelse knappt kan jämföras med dessas. Flera av hantverkarne voro ej i stånd att utgöra onera efter fyrktalen och därjämte betala riksdagsarvodet, som 1845 hade belöpt sig till 8 rdr pr fyrk, så att stadens övriga borgare hade måst fylla ut bristen. (Här antecknades dock, att nu och för flera år tillbaka detta arvode utgår årligen för varje hel fyrk med 2: 24.) Wejdling framställde nu frågan, om hantverkarne någon gång, då brist uppstått, bidragit att fylla bristen, vilken fråga besvarades med nej. Sade vidare, att han för egen del gärna ville vara med om föreslagna halvering av fyrktalet, om hädanefter uppstående brister också lika fördelades. Handlanden Lysén ansåge den nuvarande fördelningen vara lämpligt avvägd, då av stadens 55 handelsmän endast 32 drevo borgerlig näring och risk föreläge, att de övriga när som helst kunde uppsäga burskapet, om fyrktalet lades på dem. I magistratens utslag återfinnes en historik över ämnet, varav framgår, att borgerskapet 1814 27/4 enat sig om att fördela de 200 fyrken med 2/5-delar eller 120 på handelsklassen och återstående 3/5-delar eller 120 på hantverkarsklassen. Denna fördelning bibehölls till 1821 28/5, då fördelningen blev den nuvarande eller 85 och 115. Och skulle denna bibehållas allt fortfarande, »derest icke i godo öfverenskommelse i denna tvistefråga träffas». Så skedde ock, så att från 1856 fyrktalet blev lika fördelat.

Motionen fick alltså framgång och har dessutom lämnat bidrag till det intressanta avsnitt i stadens historia, som berör »onera och utskylder».

En icke mindre viktig angelägenhet, som ålåg föreningen och i främsta rummet dess fullmäktige, var ekonomin i dess mångahanda former. Först och främst gällde det att anskaffa medel för de löpande utgifterna, för täckande av kostnader för förvaltningen, såsom arvoden, skrivmaterialier, tryckningskostnader, inbindning m. m. För detta ändamål skulle enligt reglementsförslaget fullmäktige hava rätt att uppbära »möjligen framdeles beslutade årsavgifter». I enlighet härmed beslöts på sammanträdet inför magistraten jan. 1848, att för bestridande av utgifter under året såväl till avlöning åt lärare i söndagsskolan som till föreningens tjänstemän och betjante skulle av varje ledamot erläggas en årsavgift av 32 sk. bko och om detta ej vore tillräckligt för bestridande av utgifterna, så skulle bristen uttaxeras och skulle därvidlag den beviljning, som var och en året förut erlagt, läggas som grund. Beslutet synes hava

ådragit sig en viss uppmärksamhet i Kommerskollegiets Advokatfiskalskontor, så att förklaring infordrades. Men ehuru magistraten vitsordat föreningens uppgift, att den på sin bekostnad föranstaltat om en söndagsskola, vartill lärlingar erhålla undervisning, uttalade kollegiet likväl sitt veto däremot. De medel, som man således ha till sitt förfogande, synas de första åren uteslutande hava bestått i avgifterna för varje ny antagen mästare, om icke möjligen bättre lottade medlemmar bidragit med frivilliga tillskott. Ett magistratsprotokoll av 1855 24/9 tyder på, att dittills inga fastställda årsavgifter upptagits. Detta år visade sig nämligen, att de avgifter, som på nyssnämnda sätt inflöto i föreningens kassa icke på långt när räckte till att täcka föreningens utgifter och ännu mindre till bildande av den understödsfond, som i hantverksordningen avsåges. På januarisammanträdet beslöts därför, att man skulle ingå till Kungl. Maj:t med anhållan dels att få höja mästareavgifterna från 2 till 5 rdr bko, dels att enligt på nämnda sammanträde framlagt förslag rörande årsutgifterna få nådigt tillstånd besluta, att vad som till täckande av dessa tarvades utöver de vanliga utgifterna skulle efter vissa för varje år antagna grunder få utav föreningens medlemmar uttaxeras. Och anhöll föreningen, därest sistberörda förslag icke skulle vinna bifall, om tillstånd att till fyllande av behovet få av medlemmarna uttaxera erforderliga medel i proportion till vars och ens bevilningsavgift, dock så att ingen i sådant avseende skulle få uttaxeras högre än med 24 skillingar för varje kronas bevilning.

Kungl. Maj:t fann för gott att tillåta en ökning av mästareavgiften till 4 rdr bko, ävensom att till fyllandet av behovet av årets oundgängliga utgifter uttaxering må göras på samtliga medlemmar på sätt som föreslagits.

Som ingen mera framställning i detta ärende kan återfinnas, bibehölls nog denna avgift till 1864.

Revision av räkenskaperna skulle för varje år vara avslutad så tidigt, att fullnåktige skulle kunna hinna att bemöta eventuella anmärkningar vid det årssammanträde, som hölls inför magistraten i januari månad. Tyvärr äro meddelanden om magistratens granskningsåtgärd synnerligen knapphändiga: »Föreisade fabrikör Montan föreningens kassabok, som togs i skärskådande, och då den befanns riktig, så till debet som kredit, blef den genom påskrift godkänd». Först från åren 1860 finnas uppgifter om behållningen: 1859 — 452: 09, 1860 — 511: 37, 1862 — 1,079: 88 och 1863 — 1,127: 72. Ökningen 1862 är avsevärd, men anledningen därtill har icke kunnat utforskas.

Uti Handtverksordningen (§ 48, mom. 2) påpekas önskvärdheten av att understödsfonder bildades, varur hjälp skulle kunna lämnas åt behövande yrkesutövare och deras familjer, genom vilken bestämmelse en av de gamla skråförordningarnas viktigaste principer sökte bevaras. Betydelsen av en sådan sammanslutning för gemensamt bistånd hade insetts här i staden redan innån skråförordningarna upphävdes. På initiativ av sockerbagaren, rådmän P. Stenström, hade en del hantverkare bildat »Handtverkarnes Enke- och Pupillkassa», till vilken fond delägarna förbundo sig inbetala inträdesavgift med 10 rdr bko och för varje år en mindre avgift. Idén var ju långt ifrån ny, men här i staden torde denna kassa vara den första i sitt slag. Den vann icke endast inom hantverkarklassen livlig anslutning. Ortspressen rekommenderade företaget såsom efterföljansvärt och bättre lottade personer utanför medlemskretsen lämnade bidrag. Så insamlades frivilliga bidrag av regementspastor Mellquist till det icke obetydliga beloppet av 130 rdr rmt, varjämte räntmästare Höök förband sig att i 10 år lämna 20 rdr rmt årligen. Dit överlämnades också slutligen de gamla skråkassorna, ehuru med vissa förbehåll av begravningshjälp och annat. Redan 1848 överlämnades skräddare- och sämskmakareämbetenas¹ lådor, den förra utgörande 249 rdr 33 öre, den senare 368 rdr, allt rmt. Karduanmakareämbetet överlämnade som gåva 300 rdr 1859 och 200 rdr 1867, snickareämbetet likaledes som gåva 50 rdr 1860, varjämte av fabrikören Montan, som efter Stenström blev fondens styrelseordförande, skänkte 300 rdr. Läger man så härtill, att karduanmakareäldermannen Johan Henric Lundbergs änka, Lisa Månsdotter Lundberg (död 1878 26/3) i ett gåvobrev av 1853 29/8 till hågkomst av sitt enda, i ungdomen borttryckta barn (en dotter) skänkte 2,000 rdr rmt till en fond med samma syfte som kassan, så förstår man, att medlen hastigt växte. När 1863, sedan

¹ Ehuru meddelanden om skråväsendets upplösning och avveckling äro synnerligen sparsamma, har dock tack vare räkenskaperna för nämnda pensionsfond åtminstone upplysningar kunnat vinnas om, vart behållna medel togo vägen; ehuru likvisst ej fullständigt, då skomakareämbetets låda här icke omnämnes. Att de gamla skråmästarna dock hade »tankarna inriktade på en uppdelning av »lådorna» sig emellan, framgår av en av handskmakarmästare J. P. Falk till magistraten 1846 inlämnad skrivelse med framställning just här om. Mot den tänkta uppdelningen hade fattigvårdsstyrelsen protesterat och fordrat, att av lådans medel skulle lämnas ersättning för utbetalade understöd åt en gammal utfattig f. d. skråmedlem. Magistraten ville icke taga ställning till ärendet ifråga, men uttalade som sin åsikt, att bestämmelserna i Handtverksordningen, att skråämbetena fingo fortfarande förvalta och disponera sina skråmedel, icke fingo tydas som så, att delägarna hade rättighet att försingra eller uppdelat de gamla fonderna, »hwilkas ändamål af ålder synes ibland hafwa varit att understödja behöfwande embetsbröder, hwarföre icke mer än rättmätigt wore, att den gamle handskmakaren och hans hustru underhöllas af medel ur lådan».

flera år gått utan att sammanträden hållits, tillsatta revisorer granskat ställningen, befanns behållningen utgöra 4,397: 37. År 1866 är den uppe i 8,512: 74 och 1873 i 10,948: 09.

Med hänvisning till styrelsens uttalade motiv till beslutet om medlemsavgiftens upptagande för täckande av kostnaderna för den på nytt igångsatta söndagsskolan, bör såsom avslutning på kapitlet om den äldre hantverksföreningens verksamhet några ord ägnas åt föreningens upplysningssträvanden.

År 1845 hade i Stockholm inrättats en s. k. bildningscirkel med uppgift att åt gesäller och arbetare bereda tillfälle att åhöra föreläsningar och genom umgänge med bildade personer förvärva insikter och »hyfsning». År 1848 hade en sådan bildningsförening igångsatts i Karlstad av en urmakaregesäll Cederskog med välvilligt biträde av lektorerna härstädes Millén (sedermera biskop) och Sjöstedt. Som allt nytt uti händelselösa småstäder blev idén mottagen synnerligen välvilligt och under stor anslutning. Den första sammankomsten bevisades av både landshövding och borgmästare samt för övrigt så många honoratiores, som fingo plats. Då det förmodligen rätt så snart för litet var stod klart, att genom en sådan bildningscirkel hantverksgesäller och lärjungar icke kunde bibringas vad de av bildning mest voro i behov av, nämligen det rent elementära, så sammankallades hantverksföreningens medlemmar till sammanträde den 1 oktober 1847, för att som det i annonsen heter, överlägga om ett väckt förslag för söndagsskola för hantverkare. Intet finnes bevarat om förhandlingarna vid sammanträdet ifråga, men tack vare en artikel i Den Första Wermlands Tidningen för 14 mars 1849, får man en synnerligen god inblick i såväl undervisningens metoder som omfattning samt ej minst i kunskapsgraden hos lärjungarna. Skolans föreståndare magister Thorstenson (död som prost i Gillberga) meddelar i nämnda nummer under rubrik »Angående Söndags-Skolan» följande:

»Sedan nu denna Skola ett år fortfarit, torde derom nämnas följande:

Då man vid sislidet års början äfven här arbetade för att få en s. k. Bildningscirkel inrättad, och äfven undertecknad anmodades att i sin mon bidraga till den goda sakens framgång, uttalade han den öfvertygelse, hvaruti en stor del andra instämde, att det goda man åsyftade, bäst befordrades genom inrättande af en Söndags-Skola; emedan man der hade tillfälle att lära känna hvarje elevs kunskapsgrad och fattningsgåfva, samt att lämpa undervisningen derefter och att, då tal eller föredrag, i likhet med bildningscirkeln, någon gång höllas, äfven de kunde här bäst inrättas efter åhörarnes kända behof. Till följe af denna åsigt

och det insedda behovet af en undervisningsanstalt för de unga medlemmarne af Handtverksklassen, hade undertecknad redan långt förut haft i sinnet tillkännagifva, det han ärnade begynna en sådan. Så snart detta blef bekant, infann sig Herr Kyrkoherden och Regements-Pastorn L. F. Mellqvist och Ordföranden för härvarande Fabriks- och Handtverksförening Herr E. C. Montan hos undertecknad och anmodade honom att med det första öppna en Söndags-Skola för Gesäller och Lär-gossar. Som en lärare ansågs för litet, anhöll man äfven strax derpå om biträde hos Herr Mag:r Södergren, som genast med beredvillighet åtog sig halfva undervisningsskyldigheten. I medlet af Februari förra året öppnades sålunda i Folk-Skolan och å Seminarii-rummet denna Söndags-Skola, hvars ändamål tillkännagafs vara att meddela undervisning i Renläsning, Vål- och Rättskrifning, Räkning, Christendom, Sveriges Historia och Geografi, samt för de mera försigkomna, i Svensk Grammatik, tillämpad med skriftliga uppsatser m. m., praktisk Geometri, Ritning, Allmän Historia och Naturkunnighet m. m., *Hvarje elev skulle obehindrad af de andre få fortgå så skyndsamt han kunne.* Första söndagen anmälde sig omkring 150 elever, större delen Läringar, af hvilka ungefär en tredjedel, mest inflyttade från landet, icke kunde läsa innantill i vanlig Svensk bok eller skrifva en enda bokstaf, ehuru de flesta voro 14 å 15 år gamla eller derutöfver. Bland de öfrige var väl icke så stor okunnighet, men likväl tillräcklig för att, till och med i det ämne, Christendomen, som några försäkrade sig »fullkomligt känna» hafva föga eller intet gagn af Bildningscirkelns föredrag. När man nu i Söndags-Skolan fann, att, om man verkligen skulle lära sig något, det fordrades vida mer än att infinna sig bland den församlade hopen, beskåda den och hvad der kunde försiggå samt sedan sjelfbelåten begifva sig derifrån och skarvis genomströfva stadens gator o. s. v.; så öfvergåfvo visserligen flera Skolan, men antalet af de kvarstående förblef dock alltid så stort, att Lärarne behöfde hjälp, om icke framåtskridandet, då lärotimmarne voro så få, skulle gå alltför långsamt. Till en sådan hjälp fanns en god utväg bland Seminaristerne. Desse hafva tillhandagått såsom monitörer m. m. En annan brist visade sig snart. En stor del ibland eleverne saknade medel att anskaffa läroböcker. Då erbjöd sig välvilligt Herr Kapten C. Andersson att vidtala några för undervisningen nitälskande Vänner om ett sammanskott, samt lyckades inom kort samla Femtio Sex R:dr 16 sk. Banko, hvilka till undertecknad öfverlemnades och, enligt nedanstående Bokhandelsräkning, användes till inköp för Skolans Bibliothek af nödiga böcker för utlåning; men efter gifvarnes uttalade vilja, *endast åt sådana elever, som sakna all*

tillfälle att kunna anskaffa, eller af sine Mästare erhålla sådana böcker. Genom detta ädelmodiga sammanskott har äfven Skolan vunnit rättighet till bidrag af härvarande Förening för spridande af nyttig folkläsnings. Sedan de nödigaste behöfven sålunda blifvit uppfyllda, hafva Lärarne haft att glädja sig åt temligen goda framsteg af Lärjungarne, hvilkas antal sista termin uppgick till 80 antecknade, hvarutaf dock sällan mer än 60 hvarje gång hade tillfälle att vara tillstädes. Undervisnings-timmarna hafva varit 2 och derutöfver hvarje Söndag och äfven flere Högtidsdagar. Hädanefter, sedan Herr Byggmästaren Herlenius (skall vara Helenius) hafva godheten lofva Herr Fabrikör Montan att biträda med undervisning i ritning, blifva lärotimmarne 3 hvarje gång, då ritning förekommer. Såsom uppmuntran för Lärarne, så stor som för tillfället kunde åstadkommas, har Stadens Fabriks- och Handtverksförening tillaggt dem årligen ett belopp af Femtio R:dr Banko, hvarföre närvarande Lärare, som icke afsett någon annan belöning än det goda företagets egen, äro så mycket mer tacksamma, som de derigenom blifvit satta i tillfälle att kunna utdela åt flitiga och välartade elever några små premier i penningar eller böcker samt sålunda äfven på detta sätt främja det godas framgång.

Carlstad den 1 Mars 1849.

A. THORSTENSON.

Lärare voro de första åren magistrarna Thorstenson och K. L. Södergren. Sedermera övertogs ledningen först av t. f. seminarieföreståndaren B. D. Chenon och efter honom av magister J. M. Larsson, för att slutligen återgå till Thorstensson. Den synes hava varit i verksamhet ännu till stadens brand och såsom lokal användes den gamla folkskolan söder om nuvarande Stadsbibliotekets hus efter Södra Kyrkogatan, men då folkskolehuset nedbrann vid stadens brand 1865 upphörde skolverksamheten i ett flertal år.

DEN NYA FABRIKS- OCH HANTVERKSFÖRENINGENS
UTVECKLING OCH VERKSAMHET FRÅN
1864 TILL VÅRA DAGAR

Förordningen om kommunalstyrelse i stad, utfärdad den 21 mars 1862, åstadkom en fullkomlig omvälvning i de gamla bestämmelser, som sekler igenom gällt för stadens styrelse och förvaltning. Rättigheter och skyldigheter, som förut endast innehafts av och påvilat det burskapsägande borgerskapet, utsträcktes nu genom likställighetslagen till *alla* stadens innevånare. Och härmed hade betingelserna för förvärvande av burskap försvunnit. Även Fabriks- och Hantverksföreningen hade haft att yttra sig om ifrågavarande lagbestämmelser. Dess yttrande har till magistraten överlämnats för vidare befordran till Konungens Befallningshavande, men dess vidare öden har ej kunnat följas och därför har ingen kännedom om innehållet kunnat erhållas. Med all sannolikhet var det avstyrkande. Ty politisk och kommunal likställighet för samtliga stadens innevånare krävde raserandet av skrankorna kring näringsutövningen, bland annat naturligtvis bestämmelserna om utövning av hantverket. Fordringarna på upphävandet av näringsstvänet togo också så gott som omedelbart form i en till Kungl. Maj:t vid 1862 års riksdag inlämnad skrivelse, vari yrkades, att alla bestämmelser, som inskränkte näringsfrihet skulle upphävas, och att en ny förordning om utvidgad näringsfrihet skulle utfärdas. Även detta förslag blev underställt föreningen till yttrande, och omnämnes i Nya Wermlands-Tidningen att svaret blev avstyrkande.

Näringsfrihetens fullständiga genombrott stod icke att hejda och den 18 juni 1864 utkom den Kungl. Förordningen därom.

Mottogs 1846 års förordning med missmod, så sågo nog de allra flesta såväl handlande som hantverkare i 1864 års näringsbestämmelser ett dråpslag riktat mot sina rättigheter och dem och deras möjligheter att existera. Men även om den ökade konkurrensen i betydande mån försmörkade framtidsutsikterna för både handels- som hantverkskåerna, så ansåg sig dock den senare vara den utan gensägelse sämst behandlade.¹ Ty i och med yrkesfrihetens fullständiga lösgivande sattes yrkes-

¹ Då det kan vara av intresse att erfara i vad mån farhågorna i konkurrensbänseende blevo förverkligade, har uppgjorts en tabell, hämtad ur statistiska uppgifter och utvisande antalet mästare och hantverkare, arbetare samt deras beviljning åren

skickligheten i den allra största fara. Kompetensfordringarna voro ju med ett slag avskaffade, och vilken klåpare som helst kunde ge sig ut för yrkesskicklig. Den fasta grundval, varpå yrkena hittills varit fotade, var i ett nu slagen i spillror och alla sammanslutningar, som bildats för att hålla yrkesfanan högt, voro ju med detta knappast existensberättigade. Fabriks- och Hantverksföreningen, som tagit ära och traditioner efter de gamla skråna, hade väl nu näppeligen någon mission att fylla? Ehuru visserligen den nya förordningen tillstodde bildandet av föreningar, så kunde ju skarpt ifrågasättas, om sådana nu voro behöfliga, då deras viktigaste uppgift, prövningarna av yrkesskickligheten för mästare och gesäller, var bortfallen och därigenom föreningens verksamhet och befogenhet i så hög grad blivit inskränkt. Ja, så resonnerades man och man emellan bland hantverkarna vid underrättelsen om, att de nya idéerna blivit i lag stadfästade.

Att verksamheten ej lades ned, var den forna ordföranden, fabrikör Montans förtjänst. Han insåg att även under dessa ändrade förhållanden föreningen hade sina uppgifter att fylla. Så skulle allmänhetens krav på yrkesskicklighet aldrig upphöra; i konkurrensen skulle förr eller senare det gedigna, välgjorda arbetet avgå med seger och därför måste föreningens verksamhet för bibehållande av yrkesstandarden icke avbrytas eller nedläggas. Bibringandet av hjälp och understöd åt nödställda likar var också yttring av föreningsverksamheten, som nog låg litet var av de gamla föreningsmedlemmarna varmt om hjärtat och därför på inga villkor fingo upphöra. Och slutligen skulle med föreningens upplösning dess vackra strävanden att åt hantverksmän bibringa ökad bildning kanske helt eller åtminstone för längre tid skrinläggas. Han utarbetade därför ett reglemente för en ny förening, talade under tiden med de tvehågsne och redan i oktober månad läser man i tidningarna hans kallelse till sammanträde den 24 dennes på stadens rådhus.

Vid sammanträdet, dit 22 personer, alla tillhörande den gamla föreningen, hade infunnit sig, uppläste Montan den nya förordningen om handelsfrihet samt lämnade därpå en kortfattad historik över den »upplösta Handwerks- och Fabriksföreningens» verksamhet, varefter hans framställda förfrågan om decharge beviljades.

På hans därefter framställda förslag beslutade »samtliga närvarande idkare af FabriksYrken och Näringar att bilda en *förening* för ombe-

1860, 1870, 1880 och 1890. Av denna finner man att i staden fanns 1860 *en* bygg- och murmästare, 1870 av byggmästare 11 och av murare 24, av bleckslagare och bokbindare 1860: 2, 1870: 5, kakelugnsmakare 1 och 6, skomakare 4 och 30, skräddare 10 och 31, snickare 6 och 27, o. s. v. Summa mästare 1860 är 79 och summa hantverkare och yrkesidkare 1870 är 216. Fullständiga uppgifter återfinnas i bil. 3.

sörgandet af gemensamma angelägenheter, och skulle till denna förenings förvaltning och vård öfverlemnas alla den upplösta Fabriks- och Handtverksföreningens fonder och kassor att der användas för de ändamål, som kunde komma att bestämmas uti det Reglemente, som komme att antagas för den nya Föreningen».

Vidare tillkännagav han, att han låtit upprätta ett förslag till reglemente eller ordningsstadga, som upplästes och efter en del vidtagna förändringar skulle avskrivas och till Konungens Befallningshavande avlåtas till fastställelse (vilket skedde den 18 påföljande maj).

Det torde vara av ett visst intresse att efter vad ovan sagts angående de nya hantverksföreningarnas verksamhet få en inblick i hur Karlstadsföreningen planlade sin verksamhet.

Föreningens ändamål är, heter det i reglementet, befrämjandet av fabrikernas och hantverkeriernas utveckling och förkovring, handhavandet av de yrken, vilka av föreningens medlemmar utövas. För målets nående skulle utdelas »öppna bevis» om vunnen färdighet åt sådana, som därom göra anhållan, och som minst ett år arbetat hos någon av föreningsmedlemmarna. Villkoret var inlämnande av ett förfärdigat arbete eller »stycke», som skulle av fullmäktige bedömas. Vittnade arbetet om större skicklighet eller vore det ett s. k. konststycke, så kunde det, därest arbetaren därjämte gjort sig känd för hedrande vandel, belönas med medalj.

Föreningens syfte var vidare att i mån av tillgångar »meddela understöd åt sådana medlemmar eller dess familjer, som av ålder eller sjukdom äro oförmögna att sig försörja». Den fond, som den upplösta föreningen sammanskjutit, uppgick nu till 1,165: 93 rdr rmt och bestämdes att den skulle bibehållas uteslutande till sagda ändamål. Nyttillträdande medlemmar skulle berättigas till eventuellt understöd genom erläggande av en inträdesavgift på 3 rdr. Av räntemedlen skulle årligen i januari månad utdelas halva räntan och den andra halvan läggas till kapitalet, till dess att detta uppginge till 3,000 rdr rmt, då $\frac{2}{3}$ -delar utdelades. Då kapitalet hade nått en summa av 5,000 rdr rmt, skulle nytt beslut angående räntan fattas av dåvarande medlemmar.

Understödet skulle utdelas av fullmäktige »efter deras öfvertygelse».

De medel, som inflöto genom årsavgiften, 2 rdr, skulle användas till föreningens utgifter.

Ärendena handhades och medlen förvaltades av en ordförande och 8 fullmäktige, vilka skulle utses på årsmötet i januari. De ägde skyldighet att sammanträda första tisdagen varannan månad samt dessutom då så påfordrades. Intet ärende fick företagas till avgörande behandling,

om ej minst 5 fullmäktige voro närvarande. Vid förfall för ordföranden valdes en tillfällig sådan. Ordförande, sekreterare och revisorer valdes på föreningens årsmöte i januari. Samtliga närvarande antecknade sig som medlemmar, varjämte senare under året antecknade sig ytterligare så att listan på den nya hantverksföreningens första medlemmar fick följande utseende:¹ *E. C. Montan*, klädesfabriks- och färgeriidkare, *C. M. Wendt*, garvare, *Catrine Hedin*, svarvareänka, *N. W. Svensson*, sadelmakare, *F. Låstbom*, garvare, *A. Reuterström*, skräddare, *C. T. Meijster*, kakelugnsmakare, *Em. Tideblad*, målare, *J. Wennerlund*, skräddare, *F. O. Kihlström*, skomakare, *A. Ekstam*, målare, *G. Sandelin*, skomakare, *C. F. Lidberg*, kopparslagare, *Chr. Brockmann*, guldsmed, *K. Bergman*, smed, *C. Söderberg*, målare, *N. G. Sandelin*, skräddare, *J. P. Larsson*, skomakare, *S. Hultman*, skräddare, *P. Lindgren*, garvare, *A. Zetterberg*, hattmakare, *N. Thoresson*, snickare, *P. Lindholm*, skräddare, *P. J. Erickson*, bagare, *J. Lewenhagen*, bokbindare, *J. P. Strömberg*, hattmakare, och *J. Rudberg*, snickare; summa 27 personer. Man kan anteckna såsom kanhända ett bevis på »genombrottet», att å listan, där medlemmarna med egen hand skrivit sina namn och respektive yrken, att endast tre utsatt *mästare*titeln. Och dock voro de därtill berättigade alla under-tecknarna, om man undantager gumman Hedin.

Allt var sålunda ordnat att åter igångsätta verksamheten, då så gott som vid själva starten det hela i ett enda slag till synes hopplöst förändrades genom den våldeld, som den 2 juli 1865 lade staden så gott som fullständigt i aska. Branden, som började vid 12-tiden på middagen i en av föreningsmedlemmarnas lokal, bagare Ericksons bageri vid Pumpkällegatan, och som vållats genom ovårdsamhet vid vedtorkning, spred sig med förfärande hastighet i alla riktningar och vid kvällen återstodo av stadens 241 gårdar blott ett fåtal. Endast en enda av de många hantverkaregårdarna räddades, och de allra flesta av dess idoga ägare stodo utan såväl verktyg som material med två tomma händer. I första bedövningen var det väl ej många, som fattade olyckans hela vidd, särskilt som var och en måste koncentrera tankarna på att ordna och ställa med husrum och mat för sig och de sina. Som de flesta av hantverkarna existerade under synnerligen svaga ekonomiska villkor, måste framtiden hava tett sig skrämmande. Allesammans voro ju för sin utkomst beroende av sina händers verk och få om ens någon hade lyckats undan elden berga, vad till hans verkstad hörde. Man fick visserligen i tält och uthus tillfälliga bostadsmöjligheter, men svårare var att skaffa

¹ Alla utom två hade tillhört den gamla föreningen.

lokal för hantverket. Många av dem lämnade också det ruinerade samhället, då de inte sågo sig någon möjlighet till framtida bergning. Andra åter sökte igångsätta en liten verkstad, varhelst tillfälle yppade sig för att med de största inskränkningar kunna draga sig fram under den närmaste och svåraste tiden, till dess att stadens återuppförande skulle föra med sig bättre utkomstmöjligheter. Trots detta låg föreningens arbete ej helt nere under detta fruktansvärda senare halvår. Ett fullmäktigesammanträde hölls den 7 november, då två öppna bevis utdelades, men det ligger dock ett tydligt missmod i ordförandens avgivna berättelse om föreningens verksamhet under förflutna året, då det, som han säger, »att med ledsnad jag får tillkännagifva, att fabrikernas och handtverkeriernas utveckling och förkofran högst betydligt nedgått sedan år 1864, en oafviklig följd af den förfärliga brand, som den 2 juli 1865 ödelade hela staden; med möda har en och hvar sökt skaffa sig tak öfver hufvudet, hvadan desse tarflige lägenheter icke medgifvit någon utvidgning af verkstäder, utan alle nödgas inskränka sig till det nödvändigaste behovet. Dock hafva vi hopp om, att när staden ånyo bliver uppbyggd, hvilket synes fortgå med största ifver och raskhet, då komma att med jättesteg uppblomstra och förkofra sig». Han visade sig som så ofta förr hysa fast och orubblig förtröstan på framtiden, ehuru han själv gjort betydande förluster, i det att icke blott hans vackra gård utan även samtliga där inrymda, givande fabriksföretag blivit helt spolierade.

Det skulle dock knappast gå, som föreningens ordförande så varmt hoppades. Själv stod han de timade förändringarna för nära för att kunna rätt fatta, vad alla dessa på senare tider inträffade omvälvningar medförde. Vad den nya tiden innebar kunde förstås först sedan 1860-talets händelser med alla dess följder helt kunde överblickas och sättas i jämförelse med vad dessförinnan varit. Ej så litet beundransvärt är det likvisst, att hos föreningens gamla ordförande finna en så hoppfull stämning, då de närmast förflutna åren medfört sådana förändringar: Först hade likställighetslagen helt tillintetgjort det forna borgerskapets politiska och kommunala särställning. Så hade omedelbart därefter näringslagen sopat bort de gamla mästarnas inflytande på yrkesutövningen, och nu till sist hade branden spolierat de gamla hantverksgårdarna, i vilkas verkstäder hantverksyrkena sekler igenom utövats. Borta voro de gamla garverierna, hattmakare-, linvävare-, handskmakare- m. fl. gårdar, där stadens gamla hantverksfamiljer fått sin mer eller mindre rikliga bergning och där lärlingar och gesäller genom generationer utbildats för yrket; de skulle aldrig mera uppstå ur gruset. Den nya

tiden hade andra och större bebyggelsekrav. De breda gatorna fordrade hus av andra dimensioner och utseende, än vad hantverkarna kunde åstadkomma i sitt blotta tillstånd. Det blev att ge sig av till de nu upp-
växande förstadssamhällena eller i stadens utkanter, där man inte var till men för stadens »zier och prydnad», som det förr i världen hette. Visserligen blev det ej så ringa rörelse och omsättning under den livliga verksamhet, som följde branden i spåren vid stadens återuppförande på nytt. Men denna livaktighet var dock endast temporär. Många år skulle det därför dröja, innan 1860-talets hemsökelse hade övervunnits.

Under sådana förhållanden är det icke underligt om föreningens verksamhet en lång följd av år ter sig rätt tynande. Det egentliga som protokollen avhandla är ekonomiska förhållanden samt frågor, som angå yrkes- och lärlingsutbildningen.

Ekonomien var givetvis ett ömtåligt kapitel. Den lilla årsavgiften på 2 kr. skulle ju täcka alla utgifter för föreningens verksamhet och att dessa intrader icke skulle räcka till full täckning för alla sådana krav, var ju givet. Därför väjdades också flitigt till frivilliga insamlingar. I regeln anskaffade man på så vis rese- och traktamentsersättningar för ombud vid representantmöten m. m. Men »den enskilda kassan» visade sig dock esomoftast så medtagen av årets ordinarie utgifter, att en insamling var nödvändig. Det var målaremästaren Ekstam, som erbjöd sig att vandra kring bland medlemmarna och mestadels klappade han ej förgäves på dörrarna. År 1875 blev resultatet 190 kr., vilket var liktydigt med, att samtliga inbetalade i runt tal 3-dubbel årsavgift. Svårigheterna skulle hava kunnat avhjälpas med en höjning av årsavgiften, men försiktigheten hos de ledande bjöd att ej taga ett sådant steg. Även en höjning till ett såpass relativt ringa belopp som 4 kr. eller till det dubbla, skulle nog kanhända haft till följd en decimering av medlemsantalet. Och något sådant fick ej äventyras, då antalet före 1889 rör sig mellan siffrorna 40—57 och där förblir, med undantag av åren 1873, 1881—83, då den kommer upp till respektive 63 och 60.

Den ringa omfattningen av föreningsverksamheten gjorde det också möjligt för ordföranden att själv sköta samtliga funktioner. Efter skomakaremästare Sandelins död 1867, åt vilken sekreterarebefattningen uppdragits mot en ersättning av 3 rdr för varje sammanträde, åtog sig Montan, som alltsedan 1847 varit föreningens kassaförvaltare, att åtaga sig även sekreterarebefattningen. Trots att arbetsbördan med åren allt mera ökades, var ordföranden i avsaknad av något som helst biträde ända till 1894, då äntligen återigen en sekreterare tillsattes, men först från 1899 är han befriad även från redogörare- och uppbördssysslan.

Omöjligt har varit att avgöra, var föreningen fick lokal för sina sammanträden närmaste åren efter branden. Fullmäktige sammanträdde väl såsom förut hos någon av medlemmarna, men ingen torde haft nog utrymme för de allmänna sammankomsterna. I januari 1870 erbjuder skraddaremästare Hellner fullmäktige att få sammanträde i hans lokal vid Stora Torget, men först sedan rådhuset blivit färdigt, kunde lokal där upplåtas.

Med uttrycket att föreningsverksamheten var begränsad, får icke förstås något annat än att denna begränsning berodde på omständigheter, varöver föreningen icke hade makt att råda. Efter nödåren i slutet av 1860-talet och efter fransk-tyska kriget följde ju ett par år av ekonomisk ljusning, men så kom järnbrukens sammanbrott, som för en sådan provins som Värmland skulle lämna påkänningar till 1880-talets slut. Föreningens vilja och försök till utveckling *måste* därför misslyckas. Ty initiativ och uppslag var det visst ingen brist på, därom tala protokollen sitt tydliga språk.

Den 15 november 1870 finnes sålunda införd en skrivelse, som bevisar huru det planeras att komma framåt. Den berör dessutom ganska frispåkigt huru man den tiden bedömde situationen, varför den här må beredas plats.

»Till Fabriks- och Handtverksföreningen i Carlstad.

Sedan näringsfriheten trädde i verkställighet har det tillfullo visat sig, att Handtverk och industri blifvit rent af vandaliserade, åtminstone är detta händelsen med arbetsskickligheten, som derigenom nära nog erhållit dödsstöten; ty om än någon yrkesidkare, som besitter både insigt och skicklighet i det yrket han valt, och kan utföra ett godt och välgjordt arbete, så har han dertill hvarken håg eller lust, då han nödgas följa sina konkurrenters pris på samma sorts vara — eller arbete — om än aldrig så *underhålligt*. Detta missförhållande torde äfven till någon del få sökas i allmänhetens oförmåga att *jämförelsevis* kunna bedöma ett arbete, men i de aldra flesta fall är dock det billiga priset som framförallt föredrages. Under dylika förhållanden — som alltid gör sig gällande synnerligast i mindre städer och samhällen — är det ju rent af lyx eller öfverflödigt att hafva lärt — eller lära något, och för att blifva sin egen — som det heter — behöfdes ju heller icke att hafva lärt — eller kunna något? Med dessa nedslående exempel för ögonen torde vara lätt att inse, hur klen det verkligen är beställt med Handtverk och industri, och om icke några tjenliga åtgöranden härutinnan kunna vid-

tagas för att i någon mån söka afhjelpa dessa misshälligheter, torde skickligheten hos — så väl Fabrikant som arbetare blifva högst sällsynt. Det är med anledning häraf jag velat till Handtverksföreningen framställa frågan, om icke genom enighet och samverkan ett Handtverks- och Industrilotteri skulle kunna bringas till stånd äfven här på platsen? såsom varande den enda möjliga utsigt till afsättning af bättre arbeten och industrialster under nuvarande fria — och för Handtverkaren — fatala regim.

Wisserligen utöfvar Handtverksföreningen mycket godt i och för befordrandet af skicklighet och omtanka hos handtverkslärlingar, som är mohna om att komma i åtnjutande af goda vittsord och fullständigt utlärningsbevis, då de förfärdigar och förevisar s. k. arbetsprof, men hur hafva lust att förfärdiga — eller låta förfärdiga dylika arbeten, då man ej är i de omständigheter, att man endast för sitt nöje skall vill förfärdiga dessa arbeten, helst de bör vara af bättre och utmärktare beskaffenhet, och i följd deraf blifva osäljbara, om man icke vill slumpa bort dem för dess halfva värde, och kanske icke ens då kunde finna afnämare, äfven i så fall blefve ett lotteri till stort gagn.

Wäl inseende att ett sådant företag — att börja med — skulle blifva förenat med både möda och uppoffring, men hvad vinner man väl derförutan, och min fullkomliga öfvertygelse är, att ett sådant företag blefve mycket välgörande för både Handtverk och all öfrig industri.

Carlstad den 14 Nov. 1870.

KARL OLSON.

Skrivelsen väckta ganska stort intresse. Det inneslöt i sig ju möjligheter till kanhända även bättre ekonomiska utsikter, men man får ej förundra sig över, att frågan också väckte åtskillig betänksamhet. Ordföranden kunde, sedan upplysningar inhämtats från rikets tre största städer, ej tillråda framställningen, förrän det visat sig att provinsens övriga städer och Arvika voro med på att förfärdiga utmärktare, härtill lämpliga arbeten, vilka genom en anordnad utställning kunde bidraga till allmänhetens intresse, så att antingen en försäljning eller tillfälligt lotteri kunde anordnas. Föreningen anslöt sig till detta förslag och utfäste sig var och en inom föreningen att söka verka för saken. Röntes förslaget anslutning inom Karlstad (en rundskrivelse i ärendet utsändes till samtliga yrkesidkare inom samhället) skulle inbjudning utfärdas till Kristinehamn, Filipstad och Arvika.

Ärendet, som kunde hava fört mycket gott med sig i flera hänseenden, skulle dock aldrig komma längre än till blott förslag. Då Kungl. Maj:t någon tid därefter vägrade bifall till fortsättning av Malmö industrilotteri, nedlades de påtänkta planerna såsom förutsättningslösa.

Tidningens uttalade förhoppningar, att genom utdelande av »öppna bevis» verka för hantverkets uppkomst och förkovran syntes till allmän tillfredsställelse gå i uppfyllelse. Underligt var ju likväl ej, om det upphävdade tvånget icke skulle återverka och ansökningarnas antal sjunka också genast till under hälften. Då under de 17 år den gamla regimen varade, årligen i medeltal utdelades 28 à 29 gesällbrev, så utdelades under åren 1864—1880 ej flera än 13 à 14. Men i stort sett är ju resultatet icke på något vis nedslående. Det överträffade helt visst de svaga förväntningarna, man från början hyst, och visade oförtydligt på, att föreningens uppgift i detta hänseende ännu hade sin betydelse ej minst därigenom, att lärlingarna visat sig inse vikten och värdet av att vara rustade med ett av föreningen utfärdadt intyg om yrkesskickligheten. I berättelsen över 1880 års verksamhet meddelar ordföranden, att under året 17 utlärlingar erhållit föreningens öppna bevis över avslutad läro-tid och förvärvad kunnighet i sina yrken, och av dessa hade föreningen haft glädjen utdela ej mindre än 9 medaljer, därav 3 i silver.

I 1880 års berättelse har ordföranden också skäl att yttra sig på följande sätt:

»Vid denna uppgifts aflemnande är det för undertecknad och säkerligen äfven väl för alla Ledamöter en stor tillfredsställelse att kunna anmärka, att ibland de af lärlingarne inlemnade profarbeten varit flera som burit vittne om arbetarens stora intresse för sitt yrke och om af honom uppnådd betydlig färdighet i detsamma.

Då nu derjemte många ibkund utlärlingarne en längre tid, till och med 5 år och derutöfver, varit med hedrande uppförande i lära hos sina principaler, så tyckes allt detta lemna ett glädjande intyg derom, att den för ett tiotal af år tillbaka öfverklagade mindre tillfredsställande ande hos Lär-gossarne vikit för en bättre uppfattning deraf, hvad deras pligter och deras eget väl kräfver».

Den vanligaste dock ej alltid följda ordningen för erhållande av ett dylikt öppet bevis var, att arbetaren inför fullmäktige uppvisade intyg om skicklighet och frejd från sin mästare och anmälde samtidigt, att han fullgjort ett prov till bedömande. Sedan detta bedömts och yttrande däröver avgivits av två av fullmäktigeledamöterna, utfärdades beviset, undertecknat av ordföranden och en av (eller båda) bedömnarna och över-

lämnades vid det styrelsesammanträde, varå beslutet konfirmerades. För lösen erlades av mottagaren 1 rdr till 1873, då beloppet höjdes till 1: 50.

Ehuru det var sällan, som en ansökan om öppet bevis vägrades — i regeln ingavs ej ansökan förrän sökanden motsvarade härför ställda fordringar — synes dock fullmäktige med särskild omsorg prövat dessa ärenden. Egendomligt nog var det dock ej alltid för provet yrkeskunniga mästare, som lämnade intyg om dess värde, men därvidlag ansåg man sig väl med rätta kunna sätta stor tillit till det intyg, som arbetarens mästare samtidigt med ansökan lämnade. Först år 1897 tillsattes särskilt i yrket kompetenta personer att lämna utlåtanden om varje prov. Utan förfärdigande eller utförande av sådant provstycke var det icke möjligt att erhålla utlärlingsbevis.¹ Så avfärdas en garveriarbetare, som endast företer intyg om arbetsskicklighet, med det besked, att han får återkomma, då han genom prov visat, vad han duger till. En annan har fullgjort sina skyldigheter härvidlag, men som *frejdbetyg* saknas, erhåller han icke sitt öppna bevis, förrän sådant införskaffats. Följande fall må slutligen anföras, då därav framgår, huru ingående dessa ärenden av fullmäktige behandlades: En arbetare inkom med ansökan. Sedan mästaren dött hade han fortsatt att arbeta hos änkan till hösten, då hon upphörde med rörelsen. Han trädde då i ny tjänst, och från denna principal hade han nu intyg om, att han där arbetat sedan november förlidet år till juli 1883, men då denna tid ej ens uppgick till ett år, togs i övervägande, om intyg skulle utfärdas. Detta blev dock beslutat, men endast i betraktande av att sökanden haft anställning förut och att anställningen blev avbruten genom arbetsgivarens död. Dock fästes vid arbetet det villkor, att intyg anskaffades, att lärotiden skulle vid tidpunkten för intygets utfärdande hava varit tilländalupen, om den avlidne mästaren nu levat.

Att fullmäktige ej läto påverka sig i de beslut de vid sin bedömning en gång fattat, visar följande. En av samhällets mera betydande yrkesidkare uttalade sitt missnöje med att en av hans arbetare för sitt utförda prov endast erhållit bevis utan medalj. »Fullmäktige funno detta ej till någon vidare åtgärd föranleda», och blev skrivelsen därmed bilagd föreningens handlingar.

¹ Sotarmästare A. Sundelius fick dock »bevis» utan avläggande av prov, »då fullmäktige insågo ogörligheten för Sundelius att vid detta tillfälle afläggja prov» och då hans skicklighet kunde väl vitsordas av samtliga fullmäktige. Endast en gång, efter vad protokollet kunna utvisa, har bevis tilldelats, oaktat provet ansågs »mindre godt», men härvidlag förelågo särskilt ömmande omständigheter.

År 1873 hade föreningens dittills bärande kraft fabrikören Montan gått ur tiden men dessförinnan hade han dock haft tillfredsställelsen att se sin älsklingstanke söndagsskolan ånyo realiserad, året innan han gick bort, förverkligad. Redan på första års sammanträdet efter stadens brand hade hans framställning därom vunnit föreningens bifall, helst som ett anslag från skolrådet på 150 rdr till avlöning åt en lärare vore att motse, och anslogs 20 rdr till inköp av läroböcker. Brist på lokal omintetgjorde dock igångsättandet ända till 1872, då detta år hölls upp-rop den 14 januari, vartill ej mindre än 64 elever anmält sig. Såsom lärare hade man lyckats förvärva den om folkupplysning och för arbetarnas väl så nitiske seminarieadjunkten Albr. Segerstedt, som i arvode härför uppbär 150 rdr och som, då elevantalet oupphörligen ökades, fick tillstånd att till sin hjälp anställa *två* seminarister med 10 rdr i ersättning per man. Till skolmateriel anslogs 100 rdr och till täckning av utgifterna beslutas, att yrkesidkare skulle för var och en av sina arbetare, som bevistade skolan, härtill skulle bidra med en rdr. Att intresset för den äntligen igångsatta skolan, som fick lokal i den vid Drottninggatan nyuppförda folkskolebyggnaden, var stort, framgår med största tydlighet av protokollen, som äro fyllda av meddelanden och beslut rörande undervisningen. Så fastställes läsordningen, av vilken framgår, att undervisningen först var förlagd till 2—4 på söndagsaftnarna, och 7, 20—9, 30 på onsdagskvällarna samt att den omfattade räkning, skrivning med bokhålleri, historia och geografi, naturlära och teckning, vidare anskaffas nummerbrickor till elevernas rockar, skåp för materialier hyras, varjämte av mästarna särskilda tillsyningsmän i tur och ordning skulle tjänstgöra, först *två*, som alternerade med varandra varje vecka, vilket antal redan på nästa sammanträde ökas till fyra. Tjänstgöringen bestämdes enligt en över samtliga stadens hantverks- och industriidkare uppgjord förteckning och skulle dessa tillsyningsmän biträda vid ordningens uppehållande och materielens tillsyn och vård.

Knappa 14 dagar före sin död nedskrev Montan i sin årsberättelse sina sista reflexioner om skolan. Anslagsfrågan vore ännu icke av stadsfullmäktige avgjord, men skolrådets ordförande, pastor Sjöholms intresse vore en borgen för att utgången skulle motsvara förhoppningarna. »Emellertid är det en kär pligt för mig att vitsorda och framhålla den tacksamhetsskuld, som föreningen står till Herrar Brockmann och A. J. Andersson för deras stora välvilja och tidsuppföring, som desse Herrar under året nedlagt vid Handtverks skolan, Herr Brockmann för handhafvandet af all skolmateriel och anteckning öfver Eleverna och Herr Andersson såsom biträdande lärare vid undervisning i skrifning».

Guldsmeden Brockmann, som efter fabrikör Montans frånfälle blev Fabriks- och Hantverksföreningens ordförande, blev hans efterföljare även i intresset för skolan. Under alla de år skolverksamheten direkt sammanhängde med Fabriks- och Hantverksföreningen, var han dess ledare eller inspektor, som aldrig släppte dess mål ur sikte och som på alla sätt sökte stödja och uppmuntra eleverna i deras strävanden. Redan under hans första verksamhetsår utdelades för första gången premier för flit och kunskaper, varjämte klagomålen över den kläna belysningen avhjälpes genom införande av gasledning¹. Genom Brockmanns ener-

Guldsmed Chr. Brockmann

giska arbete blev även stadens anslag från och med år 1873 höjt till 300 kr. och några år senare till 375 kr. År 1878 beslöt stadsfullmäktige att ställa skolan under en styrelse, bestående av sex personer (av vilka föreningen skall tillsätta en medlem) sedan, enligt årsberättelsen för 1878, skolan för sin framtida, utvidgade fortgång kommit i åtnjutande av ett årligt anslag från Spritbolaget på 750 kr. och från staden utgår såsom hittills 375 kr.

Ur föreningens årsberättelser äro härmed alla meddelanden angående skolans verksamhet försvunna. Men därför är ej intresset borta. Så t. ex. framlägger smeden Knut Bergman 1886 förslag om premier till elever vid Tekniska afton- och söndagsskolan. Ekonomien lade visserligen hinder i vägen att ur enskilda kassan bevilja anslag, men förslaget vore behjärtansvärt, varför medel insamlades efter vanligheten på frivillighetens väg. Frågan återkommer först 1914 och anslås då liksom följande år 30 kr. därtill.

I den tyskfödde guldsmedsmästaren Chr. Brockmann fick föreningen en ordförande, som icke endast genom ett synnerligen fint och vinnande sätt utan även på grund av sitt oförtydbara intresse för föreningens mål och gemensamma arbete, under de 17 år han verkade som ordförande, blev den samlande och enande kraften. De synnerligen väl skrivna och avfattade protokollen samt räkenskapernas noggrannhet bära vittne om det uppopfrande och förvisso ganska tidsödande arbete, som han nedlade inom föreningen. Han var också den som utarbetade alla de yttranden

¹ Kostnaderna täcktes på så sätt, att ombuden till Industriidkarmötet i Stockholm, Brockmann och Forssell, avstodo från dem tillerkända, på frivillig väg hopsamlade medel 109 rdr, vilka i stället anslogos till ovan nämnda ändamål.

över »Förslag till betänkande, Förslag till förordning och Förslag till lag», som tid efter annan nu till föreningen ingingo och vilka yttranden visar, huru grundligt varje ärende av honom bereddes. Mästare sedan 1853 hade hans ord även en viss berättigad tyngd, evad de föllo inom kretsen av fullmäktige, vilkas sammanträden alltid höllos i hans hem, eller om de yttrades vid de allmänna sammankomsterna. Liksom vid avslutningarna av söndagsskolekurserna, då han begagnade sig av att på sitt älskvärda sätt med en lätt utländsk brytning tala till eleverna i erkännsamma ordalag, begagnade han sig också av de med åren allt sällsyntare tillfällen att framföra några uppmuntrande ord, då han utdelade bevisen på vunnen kompetens till yrkesutövning. Den fest, som föreningen 1881 avhöll »för att till honom uttala sitt erkännande för det nit, han visat vid handhafvandet af föreningens angelägenheter under den tid, han innehaft ordförandeplatsen», var helt säkert en spontan yttring av vad föreningen kände för sin ledare, ytterligare poängterat av den subskriberade fond på 250 kronor, som vid detta tillfälle till honom överlämnades och av honom utökad med 100 kr., blev grundplåten till den s. k. Brockmannska fonden.

Det var under hans ordförandeskap, som ett av Fabriks- och Hantverksföreningarnas viktigaste och mest segslitna spörsmål, den s. k. lärlingsfrågan, först började göra sig gällande.

Ehuru såsom ovan nämnts lärlingsfrågan ej väckte några bekymmer här på orten, så började den dock i slutet av 70-talet alltmera uppmärksammas. Ju större landvinningar industrien gjorde, desto mera lade den beslag på arbetskrafterna. Och dessa senare ställde sig villigt till tjänst. Varför skulle man underkasta sig en mångårig utbildningstid, då man så gott som genast kunde få sin bergning vid maskinen? Att industrien skulle bliva för hantverkerierna en väldig konkurrent om arbetskraften, stod nog tidigt klart för litet var och att dessa bekymmersamma spörsmål även här uppmärksammas, framgår med all tydlighet ur protokollen.

På allmänna industriidkarnas årsmöte 1876 (av annan anledning omnämnt även å sid. 71) hade framställning gjorts om ändring i näringslagstiftningen med hänsyn till förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. Skrivelse i ärendet inlämnades till Kungl. Maj:t påföljande år och remitterades för yttrande till myndigheter och föreningen. På extra sammanträde den 22 mars 1877 behandlas ärendet och beslöt föreningen uttala den åsikten, att »nådiga förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet icke i alla afseenden till sina följder varit sådan som lagstiftaren förutsatt, så ock, att en stor benägenhet att öfvergifva

läromästare vunnit insteg hos den yngre arbetaren, och beslöt föreningen att framhålla några af de anledningar till sist omnämnda beklagliga förhållandet, såsom t. ex. att, sedan i följd af den utvidgade näringsfriheten en stor mängd fabriksmässigt bedrifna verkstäder uppstått med deraf följande stor efterfråga på arbetare, det bifvit lätt för den unga arbetaren att med de vid en Handtverksverkstad inhemtade första grunderna uti yrket, erhålla anställning vid en fabriksinrättning och derstädes lätt vinna en ensidig färdighet med deraf följande god aflöning.

Föreningen uttalade i sammanhang härmed den erfarenheten, att, »medan det förut ansågs obehöfligt och äfven sällan varit brukligt, att medelst kontrakt fästa lärling för viss tid vid läromästaren, sådant dock nu mer och mer användes och detta med gagn för mästaren och lärlingen och kunde föreningen derföre ej biträda den uti underdåniga ansökningen uttalade åsigten om nödvändigheten af en förändring uti 15:te §:s 1 m. af Kongl. förordningen den 18 Juni 1864, utan fann föreningen nu gällande förordning uti berörda § om skyldighet för idkare af fabrik, handverk eller annan handtering att upprätta öfverenskommelse med arbetare, till nöjes». —

Beträffande den uti underdåniga ansökningen uttalade anhållan om utsträckning af lärotiden ifrån 3 till 5 år, så fann föreningen sådan utsträckning i vissa fall högst önskvärd, likväl med det uti ansökningen anmärkta förbehåll, att lärotiden icke i något fall utsträcker utöfver den tid, då lärling uppnår myndig ålder. — Föreningen beslöt jemväl att motivera denna sin häruti uttalade åsigt sålunda: att en del mera mångsidiga yrken ej under den korta tiden af 3 år kunna så pass inläras, att ynglingen, utkommen på egen hand, och på annat främmande ställe, kan uppfylla arbetsgifvarens billiga anspråk, att ynglingen jemväl och uti de flesta fall vid slutet af en 3-årig lärotid är för omogen att på egen hand komma ut i världen, helst nu gällande lag tillstodjer att yngling allaredan vid fyllda 12 års ålder får intagas i handtverkslära». —

I samma skrivelse uttalade önskan om ändring i bestämmelserna om att föreningar må bildas till att sådana skola påbjudas, yttrar föreningen sig sålunda: »Föreningen finner önskvärdt och nödvändigt att uti hvarje stad idkare af samma yrke eller olika yrken utgöra förening för de uti 13 § af Kongl. förordning den 18 Juni 1864 om utvidgad näringsfrihet antyddas angelägenheter, helst som genom den dermed uppstående sammanhållningen de uti ansökningen förut anmärkta olägenheter torde kunna afhjelpas eller minskas, och ville föreningen för sin del ansluta sig till den uti underdåniga ansökningen äskade förändringen av berörda 13:de §. —

En förändring i näringslagstiftningen syntes sålunda av stort behov påkallad särskilt för att få frågan om arbetsgivares och arbetares förhållande sinsemellan ordnad. Ärendet bragtes uti en motion inför 1883 års riksdag, då man från näringshåll insåg såväl vikten av denna frågas tillfredsställande lösning som ock nödvändigheten av att lärotiden utsträcktes till 3—5 år. Trots utskottets tillstyrkan blev emellertid motionen avslagen. Och under de följande 10 åren syntes intet vidare försök i den vägen hava gjorts. Kontrakten mellan hantverkaren och arbetaren kommo allt mera ur bruk och ersattes i stället av fria arbetsavtal, i och för sig synnerligen olyckliga, enär de täta ombytena gjorde det omöjligt för hantverkaren att övervaka arbetarnas såväl praktiska som teoretiska utbildning. De stora arbetskonflikterna voro under uppsegling och kastade redan sina skuggor framför sig. I denna strid fanns ej rum för några individuella avtal.

År 1890 avgick Brockmann. Han var såsom förut framhållits en person, som på ett enastående sätt hållit föreningen tillsammans under de påfrestande åren på 1870- och 80-talen. Erkännandet av hans oförtrutna arbete tog sig också tidigt ett uttryck uti den penningefond på 250 kr., som år 1881 till honom överlämnades och varom vidare kan läsas under »Brockmannska fonden». När han nu på grund av år och arbete nödgades lämna ordförandeklubban i yngre händer, var det helt naturligt, att föreningen å sin sida ville giva honom ytterligare bevis på huru högt den värdesatte de år han fört dess talan. Då den festlighet, som vid hans avgång för honom anordnades, finnes i detalj skildrad, och han därjämte var den förste, som under solenna former mottog hedersledamotskapet, må det vara tillåtet att här bereda plats för vad protokollet för den 10 mars 1890 härom vet att berätta.

• En hedersfest.

Efter inbjudning af styrelsen för Karlstads fabriks- och handtverksförening samlades i lördags afton i frimurarelogens stora festsal omkring ett hundratal af stadens medlemmar för att bringa sin hyllning åt juveleraren Chr. Brockmann för hans mångåriga gagnande verksamhet i samhället. Festivitetsalen var för tillfället festligt dekorerad, med stadens flaggomgifna vapen på ena kortväggen samt å den motsatta en särdeles originell och vacker transparang i orientalisk stil med inskrift under en lysande stjärna »Christian Brockmann 1873—1890», varande namnet omslingadt af en lager- och eklöfs krans.

Sedan gästerna, deribland märktes landshöfding Malmberg och borg-

mästare Moberg, samlats, åskades ljud af Karlstads fabriks och handtverksförenings nuvarande ordförande Fabrikör Olsén, som, efter det han å de församlades vägnar hälsat hedersgästen välkommen, till honom riktade sitt tal af ungefärligen följ. innehåll:

Fabriks- och handtverksföreningen hade genom denna fest velat visa sin vördnad och aktning för sin mångårige nu afgångne ordförande. Under den långa följd af år, som fabrikör Brockmann ledt föreningens förhandlingar och omhänderhaft dess angelägenheter, hade han inlagt så många förtjänster, att minnet deraf sent skall förblekna. Hvem känner icke, yttrade talaren, den sällsporda uppoffring af tid och möda, hvarmed han omfattat den för 18 år sedan upprättade handtverksskolan. Det ländar honom till oförvansklig heder, att han med aldrig svigtande intresse följt skolans verksamhet samt att han i väsentlig mån bidragit att bereda den en tryggad ställning. Skolan, som grundades för att bereda handtverkslärlingar tillfälle att under lärotiden förkofra sig i för dem nyttiga läroämnen, har nu ett betydligt utvidgadt verksamhetsfält under benämning Karlstads Tekniska Söndags- och aftonskola.

Men icke blott för handtverkarens andliga utveckling hade herr Brockmann verkat. På ett utmärkt sätt och med icke ringa tidsspillan hade han under många år haft förvaltningen av föreningens fonder, hvilka stiftats för bispringande af nödställda handtverkare och deras enkor. Det borde icke vara ogrannlaga att vid detta tillfälle omnämna, huru den under det sista decenniet tillkomna understödsfonden bär namnet »Christian Brockmanns minne». Föreningens medlemmar, som lade första grundplåten till denna fond, ville derigenom för all framtid bevara i kär hågkomst minnet af sin förtjänstfulle ordförande. Hedersgästen kunde äfven med sann tillfredsställelse blicka tillbaka på sin sjutton-åriga verksamhet såsom föreningens ordförande, då han nu nyligen gick att nedlägga detta förtroendeuppdrag. Allt för väl kände föreningens medlemmar, att det tomrum han härigenom lemnade, skulle blifva omöjligt att fylla, men man böjde sig för hans uttalade önskan att icke blifva återvald, på samma gång man enhälligt beslöt att såsom en gärd af tacksamhet kalla honom till föreningens hedersledamot, dervid äfven allmänt uttalades den önskan, att han ännu i många år måtte kunna egna sina krafter till föreningens bästa. Talaren ville nu upprepa denna önskan, i det han anhöll att på föreningens vägnar få öfverlemna till herr Brockmann det diplom, som berättigade honom till hedersplats inom föreningen; och utbragte talaren härefter hedersgästens skål, hvar efter en kör under dir. Rendahls ledning från estraden uppstående på mel. »Hvem är som ej vår broder mins» följande verser som utdelades:

En enig krets af handtverksmän
Nu samlats här omkring en vän
— En vän, som verkat många år
Med nit och heder för vår kår —
För att till honom bringa
En tacksam gård, fast ringa.
Ur hjärtans djup må springa
En sång, som klart skall klinga!
Hans verksamhet nu röner
En hyllningsgård, som kröner
Allt hvad han verkat har!

Ett minne blott från gångna dar
Vår sång nu är, men dock fins kvar
Ett genljud kärt ifrån den tid,
Då i vår krets du stod så blid.
Nu blott en liten skara
Står kvar att uppenbara
I sångens toner klara,
Att vänskapen skall vara.
Så glädt vi nu frambära
En sång till Brockmanns ära
För hvad han verkat har.

Nu bröder! räck en varmt hvar hand
Fyll glaset intill högsta rand
Och drick för hedersgästen vår
En skål som till hans hjerta går:
Hans namn skall sent förglömmas,
I trogna hjärtan gömmas,
Hans pligttrohet berömmas,
Af efterverld bedömas,
Ty kvar ju fins hans minne
Ett vittne för hvar sinne
Om hvad han verkat har!

Herr Brockmann, som med rörelse mottog den utmärkelse, som härigenom kom honom till del, tackade för det långvariga förtroendet att få vara den aktade föreningens ordförande, ett uppdrag, det han med den ringa förmåga, som stått honom till buds, velat fullgöra till föreningens bästa; tackade äfven för de dagliga bevis på välvilja, som mött honom från samhällets medlemmar och för den heder, som vederfarits honom genom att kallas till föreningens hedersledamot samt uttalade slutligen en bön om att fortfarande få vara innesluten i föreningens välvilja och tillönskade föreningen och dess särskilda medlemmar all framgång.

Sedan hedersgästens skål ånyo druckits, uppstämde kören Cronhamns ståtliga hymn »Då Manhem du vi Skaparns hand» m. fl. sånger under aftonens lopp. På ett särdeles förtjenstfullt sätt sjöng en enkel kvartett åtskilliga godbitar, belönade med lifliga bifallsyttringar. Under aftonens lopp föreslogos äfven åtskilliga skålar. Så utbragte herr Brockmann en skål för handtverksföreningens gamla styrelse, hvilken talaren tackade för godt samarbete; herr Ödmann framförde till hedersgästen samhällets tack för hvad han under en längre följd af år verkat såsom Stadsfullmäktig, hvilken skål herr Brockmann besvarade med en för Karlstads samhälle. Herr Nerman tackade sångarne och herr Sv. Magnusson föreslog i ett raskt framburet och varmt föredrag en af lifligaste bifall åtföljd skål för hedersgästens familj.

Efter intagen supé med kaffe, framsattes ånyo bålar och först efter midnatt afslöts den särdeles angenäma festen, som icke allenast på hedersgästen utan ock på samtliga deltagare endast kunde göra det bästaintryck.

På årssammanträdet 1890 hade till Brockmanns efterträdare utsetts tobaksfabrikören Fritz Olsén. Från födelsen Karlstadsbarn och alltifrån 1862 yrkesidkare i Karlstad, var han väl förtrogen med förhållandena härstädes och det allmänna läget inom yrkena, vilket gjorde honom särskilt lämplig att mottaga posten. Fint bildad genom i ungdomen företagna utländska resor och i besittning av det älskvärdaste väsen, blev han en synnerligen populär ordförande, som trots att han ej var någon kraftnatur likvisst verkade mycket gott till föreningens fromma, främst som sammanhållande kraft. Efter sin 10-åriga verksamhet i ordförandestolen vald till hedersmedlem och hedersordförande syntes han mången gång vid sammanträden och kollationer under det kvartssekel, han ännu verkade inom samhället.

Vad under dessa år är att anteckna är först och främst en del förändringar i den inre organisationen. Så tillsattes från och med 1894 en vice ordförande (vald av fullmäktige och som skulle hava hand om nyckeln till värdelådan) samt en sekreterare, som från år 1900 vid sin sida fick en biträdande sekreterare. Sekreteraren erhöll från 1896 ett årligt arvode av 50 kronor¹. Från årssammanträdet 1899 tillkom även en kassaförvaltare², och skulle vid transaktioner med banker ordföranden och kassaförvaltaren teckna »för Fabriks- och Handtverksföreningen».

¹ Från 1894 skulle revisionsberättelserna införas i protokollsboken, något som uraktlåtits de senaste åren, men, ehuru icke i reglementet påbjudet, dittills varit gammal praxis.

² Först genom beslut 1909 24/1 fick kassaförvaltaren sig tillerkänt samma arvode som sekreteraren (50 kr.).

Diplom av ny typ beslöts anskaffas genom beslut av 13 november 1893, som förelågo färdiga 1895 och skulle enligt beslut av 9 september d. å. gamla diplom få utbytas mot nya gratis och sådana av äldre typ mot en mellanavgift av 50 öre pr styck. Tryckningskostnaderna täcktes genom frivilliga bidrag.

Den ekonomiska ställningen var alltså svag och den enskilda kassan drogs med svåra bekymmer. För att kunna täcka de gemensamma utgifterna räckte den icke närmelsevis till, utan fick man fortfarande anlita det gamla beprövade sättet att för täckande av kostnader i och för representation m. m., sända ut någon av medlemmarna med insamlingslistor. Blev det något överskott var det en stående regel, att dessa medel vandrade över till understödsfonden, ett vackert och betecknande drag för föreningsmedlemmarnas goda hjärtan. Något måste dock göras och efter att på sammanträde 17 augusti 1898 hava fastställt, att årsavgiften ej fick understiga 5 kr., höjdes den påföljande årsmöte till 10 kr. Avgifterna skulle upptagas på särskild lista och mottagas mot avlämnande av tryckt kvittens. Samtidigt höjdes lösen för öppna bevis från 1: 50 till 2: 50.

Fabrikör Fritz Olsén

I samband med nu relaterade ändringar väcktes på sammanträde den 20 april 1898 förslag om, att stadgarna skulle omarbetas. Frågan bordlades, men den 17 påföljande augusti tillsattes en kommitté på fem personer för utarbetandet av nytt reglemente, vilket redan förelåg färdigt den 30 september och efter smärre förändringar antogs den 17 oktober 1898¹. Det nya reglementet var till sina grunddrag detsamma som det förutvarande. Verksamheten blev dock utsträckt till Karlstad *med omnejd*, vilket kunde bli av betydelse för medlemsförvärvet². *Fullmäk-*

¹ Egendomligt är, att det nya reglementet icke innehåller några bestämmelser för *Organisationskommittén*. Den tillkom dock samtidigt som reglementet och första valet ägde rum 30 april 1899. Kommittén synes till en början hava benämnts *agitationskommittén*. Den bestod av 5 medlemmar och dess syfte var att utse och föreslå till inval i föreningen lämpliga personer. På årsmötet 1923 fick kommittén komplettering av direktiven för sin verksamhet så tillvida, att den härnäst i början av december månad till styrelsen skulle inkomma med förslag till nya medlemmar och ej som nu *kalla* sådana, innan styrelsen prövat ansökningarna.

² Reglementet överlämnades för fastställelse till Konungens Befallningshavande, som ej ansåg sig äga att härmed taga befattning. Denna resolution överklagades av föreningen hos Kungl. Maj:t, som resolverade, att fastställelse skulle av Konungens Befallningshavande utfärdas. Härigenom vållades ett betydande dröjsmål, så att fastställelseresolutionen ej utfärdades förrän 3 maj 1900.

tigebenämningen utbyttes mot *styrelse*. Bestämmelserna för de nya fondernas förvaltning och ändamål äro nytillkomna paragrafer, varjämte inrycktes särskilda bestämmelser, huru vid eventuell reglementsförändring skulle förfaras. Slutligen intogos i de nya stadgarna »Meddelande om föreningens ställning till Handtverks- och Industriorganisationen».

Och härmed äro vi inne på ett spörsmål, som avsiktligt sparats för att kunna behandlas i ett sammanhang — frågan hur hantverksföreningen *ställt sig till organisationssträvandena utanför dess egen verksamhetskrets*. Frågans besvarande kräver en återblick.

Så ytterligt försvagade som hantverksföreningarna utgått efter näringarnas frigivande var det helt naturligt, att ett strävande skulle göra sig gällande till sammanslutningar mellan föreningarna för att genom den härigenom vunna styrkan kunna dels utvinna större resultat vad yrkesskickligheten beträffar, dels ock genom enig samverkan utöva inflytande på statsmakterna. Den första insatsen i denna riktning är naturligt nog tillhörig landets sedan århundraden igenom främsta hantverksammanslutning, huvudstadens. Ut i inbjudningen till den allmänna utställning, som 1866 avhölls i Stockholm, framhåller Stockholms handtverksförening vikten av deras först och främst för näringen nödvändiga sammanslutningar här och var inom landet. Men »kunde derjemte för Sveriges städers och landsbygdens yrkesidkare en föreningslänk bildas i någon för alla gemensam centralstyrelse, som bevakade det helas intresse, utveckling och förkofran, vore detta ett högeligen önskvärdt mål. Flera sådana allmänna och särskilda frågor, hvilka väsentligen inverka på vårt lands industriidkares och arbetares närvarande ställning och framtid stå på dagordningen samt påfordra en snar och tillfredsställande lösning, derest den vidsträckta närings- och yrkesfrihet, hvaraf vi nu njuta, skall blifva välsignelserik». Det var året efter branden, som Karlstads handtverksförenings fullmäktige mottog detta meddelande i samband med inbjudningen till utställning. Den försvagade ekonomien verkade därhän, att styrelsen icke ens ansåg nödigt att föredraga inbjudningsskrivelsen för allmänt sammanträde. Och knappast insågs väl heller vikten av den föreslagna sammanslutningen, efter vad man kan förstå av ordförandens anförande i årsberättelsen, däri det heter: »Innan jag avslutar denna berättelse anser jag mig böra vidröra en sak, som eljest möjligen skulle kunna gifva anledning till anmärkning mot fullmäktige, nemligen den stora och utmärkt väl ordnade Industri Utställningen i Stockholm, hvartill fullmäktige önskat att några af föreningens ledamöter eller bättre dess arbetare kunnat kostnadsfritt få besöka, men

då föreningens kassa saknade alla medel härtill, måste fullmäktige låta detta få bero på hvar och ens egen omtanka att besöka utställningen».

År 1870 var den stora hantverksutställningen i Örebro och i samband med inbjudningen dit hade redan i mars till rikets samtliga hantverksföreningar utsänts cirkulär, avsett att överlämnas till representanter för Örebro stad för att få de däruti uttalade önskemålen, som förnämligast gingo ut på en del ändringar av 1864 års näringslag, framförda i en riksdagsmotion. Och var det Örebro-föreningens önskan att inom landet väcka anslutning till opinionsyttringar, så att motioner i nämnda riktning framfördes från flera håll. Skrivelsen dryftades å ett fullmäktigesammanträde, därvid den förda diskussionen utmynnade i ett tämligen snävt svar, »att, som ingen enda punkt uti förslaget är med deras (fullmäktiges) åsichter förenliga, de icke heller vilja biträda uti dess framgång». Svaret måste väcka en viss förvåning. Men tidsläget ansågs tydligen vara såpass ändrat, att en återgång till det gamla, numera icke vore möjlig. Det protokoll, som fördes över ifrågavarande förhandlingar, visade detta också tydligt. »Huru mycket som finnes att beklaga i den mindre industriidkarens ställning, hjälptes den icke med återgång till fordna skrämmässiga författningar, hvilka numera icke kunna lämpas för närvarande förhållanden. Ville man hafva det bättre än hvad nu är, måste man skapa något nytt» — — — och förmodade fullmäktige, att denna rundskrivelse skulle på de flesta ställen i landet röna samma ogillande som här. Fullmäktiges ståndpunkt gillades på allmänt sammanträde, men uttalade sig föreningen det oaktat, att två ombud skulle sändas till mötet i Örebro, vilka i ersättning skulle erhålla 50 rdr rmt vardera, varav hälften skulle täckas från enskilda kassan och hälften genom frivilliga bidrag och »insamlades på stället 50 rdr rmt».

Visserligen var ett deltagande om ock blott genom ombud i dessa ganska tätt återkommande industriidkaremötena: 1873, 76 och 84 i Stockholm och 1874 i Göteborg, förenat med icke så ringa personliga uppföringar för föreningens medlemmar, vilka ej hade någon annan utväg än att på sätt, som hittills berörts (insamling) täcka reseersättning åt ombuden (eller den omständigheten, att till alla dessa sammankomster föreningen lät sig representera genom ombud (i regeln endast ett) utgör ett otvetydigt bevis på, att värdet av dessa sammankomster nu stod klart för envar.

Sammanslutningsidéerna, som regelbundet återfinnas som diskussionsämnen vid dessa industrididkarmöten, arbetade sig dock långsamt fram. I protokollet för 22 juli 1876 meddelas samtidigt som Stockholmsmötet diskuteras, att Uppsala handtverksförening insänt ett »i tryck satt för-

slag om bildande av en Centralstyrelse för samtliga Fabriks- och Handtverksföreningar i riket», vilket förslag bragtes under diskussion. Vad denna diskussion gav i utbyte finnes ej i protokoll, men då proposition efter diskussionens avslutande framställes, huruvida ombud skall sändas och detta besvaras med enhälligt ja, får man väl antaga, att detta Uppsala-förslag väckt livligt och berättigat intresse. År 1882 inkom till styrelsen åter en skrivelse, framhållande behovet av en Centralförening. Det är denna gång från Norrköpings Fabriks- och Handtverksförening, som cirkulärskrivelsen utgått, och »hafva fullmäktige», säger ordföranden i sin årsberättelse, »ej tvekat att å föreningens vägnar tillstyrka bildandet af en dylik Centralförening, som vid många tillfällen borde kunna vara till gagn för handtverks- och industriidkarne».

Då det likvisst aldrig syntes bliva något resultat av dessa möten, förslag, petitioner och rundskrivelser, synes Karlstads Fabriks- och Hantverksförening hava tröttnat. När sålunda 1884 Stockholmsföreningen utfärdar inbjudan till 5. allmänna industriidkaremötet, säga sig fullmäktige visserligen aldrig erfarit, att dessa möten varit till något gagn för hantverksyrkena, men hänskjuta emellertid frågan till allmänt sammanträde, där genom votering beslutas sända ordföranden som representant. Kostnaderna, 50 kr., skulle som vanligt uppbäras genom tecknade bidrag av den härmed i många år betrodde styrelseledamoten, målarmästaren Ekstam.

Vid detta möte avancerade saken rätt kraftigt genom beslutet, att en Centralförening skulle bildas och genom tillsättande av en interimstyrelse. Årsavgiften synes därvid också hava bestämts, enär i härvarande årsberättelser från och med 1885 angives, att en hel del av föreningsmedlemmarna inbetalat årsavgifter dit.

Det skulle dock gå ytterligare sju runda år, innan nästa industriidkaremöte kom till stånd. Det hölls i Göteborg 1891 för att illustrera denna förenings 25-åriga tillvaro, men ~~nu~~ hade Karlstad tröttnat. Sammanträdet, där inbjudan behandlades, hade samlat endast fem deltagare, att »sammanträdet upplöstes utan att fatta något beslut ang. frågan om ombud vid Industrimötet i Göteborg, emedan denna fråga var af ekonomisk natur och borde således ej af ett fåtal närvarande medlemmar afgöras». Ej heller denna gång kom centralföreningsfrågan till slutligt avgörande. Men genom bildandet av centralkommittén för »Lärlingsväsendets ordnande» togs ett stort steg framåt.

Två år senare blir äntligen den så länge behandlade centralisationsiden verklighet, i det att en Centralstyrelse med säte i Stockholm till-sättes. Ej heller hit hade föreningen sänt något ombud, antagligen i

fortsatt misströstan om resultat i frågan. När däremot vid 8. allmänna svenska industrimötet i Visby frågan om stadgars antagande var uppförd å föredragningslistan, synes intresset vaknat till liv igen, i det att två ombud dit avsändes, varjämte en kommitté på 7 personer utsågos att utvälja lämpliga diskussionsämnen. Representerna skulle erhålla 50 kr. var i rese- och traktamentskostnader, vilka medel såsom hittills sammanbragtes genom insamling. Stadgar blevo också här antagna, och av dessa framgår, att Centralstyrelsens ändamål vore att få till stånd ett fast samband mellan rikets fabriks- och hantverksföreningar, att befrämja och trygga hantverksindustrien, att arbeta på lärlingsfrågans lösende m. m. — Den 3 mars 1898 kallas föreningens medlemmar till allmänt sammanträde i och för behandling av frågan om en organisationsförändring i Centralstyrelsen. Förslag härtill hade insänts såväl från Stockholm som Lund, vilka båda förslag upplästes och diskuterades punkt för punkt. Diskussionsresultatet blev, att föreningen anslöt sig till det förslag, som utarbetats av Stockholms Fabriks- och Handtverksförening och som innebar, att riket indelades i 25 distrikt, vart och ett representerat av en styrelse sorterande under Centralstyrelsen. Dessa stadgar antogos enhälligt på allmän sammankomst med föreningens medlemmar den 17 oktober 1898.

Naturligt var att den nya distriktsindelningen därvid också skulle bliva föremål för utläggningar. Härvid befanns att från kommitterade i Örebro förfrågan ingått, om föreningen ej vore hågad för en sammanslagning med Örebro län eller antaga den av Centralstyrelsen gjorda indelningen. Fabrikören G. A. Falk föreslog att med tacksamhet skulle antagas förslaget om de två länens sammanslagning till ett distrikt, under förutsättning att Kristinehamnsföreningen ville ingå härpå, vilket förslag antogs. I nästa månad kom meddelande om, att inga hinder för sammanslagningen förelåg, vilken därmed fullbordades med namn av »Närke och Värmlands förenade handtverksdistrikt». Konstituerande sammanträde hölls redan i januari 1899 i Örebro och därstädes även första ordinarie mötet den 27 påföljande mars, vid vilket tillfälle beslöts att föreningsverksamheten om möjligt skulle utökas. Sålunda skulle Kristinehamn verka för åstadkommande av en förening i Filipstad och Karlstad för föreningar i Arvika, Säffle och Sunne, av vilka strävande dock endast ett (i Arvika) ledde till resultat.

Centraliseringssträvandena hade sålunda lyckats, men frågan var, om man ej ganska snart märkte, att man blivit mera »sammanslutna» än som tillbörligt var. På jämförelsevis få år hade man sålunda fått en Centralorganisation och en distriktsorganisation. Båda dessa »överorganisa-

tioner» hade sina årliga sammankomster (Centralorganisationen ett och distriktet två, ett ordinarie och ett halvårssammanträde), dit ombud från distriktet och föreningen skulle sändas — förutom att till båda organisationerna årsavgifter skulle erläggas. Man har dock av protokollerna att döma den uppfattningen, att intresset för distriktsorganisationen var ganska livligt. Man hade sina möten i länets olika städer, dit ombud sändes medförande diskussionsämnen och spörsmål i och för utredning. Men redan efter några år ter sig ställningen rätt mycket förändrad: Än är det den ena än den andra, som brister i sammanhållningen. Utbytet synes för många av medlemmarna ej bliva det som väntats. Årsavgifterna inflyta trögare och redan 1903, fyra år efter bildandet, läses att Linde, Askersund och Kopparbergs föreningar icke på tre år inbetalt några årsavgifter, varför dessa medel avskrevos och nämnda föreningar uteslötos. Man blir därför ej förvånad, då på Karlstads-föreningens årsmöte i januari 1904 finnes som diskussionsämne upptagen frågan: Skall föreningen Örebro och Värmlands läns förenade distrikt fortfara? Meningarna synas hava gått isär, ehuru med kraft hävdades, att det ej tillkomme Karlstads-föreningen, som varit livligast i sammanslutningen, att taga första steget, diskussionen fick utgöra svar på frågan. Kom så härtill att inom den centrala sammanslutningen av ganska naturliga orsaker divergerande mål och strävanden gjorde sig gällande. Industrien sökte utnyttja sammanslutningen såsom medel i kampen mot fackföreningsintresset, såsom kamporganisation, då däremot hantverkarna hade sitt intresse inriktat på lärlingsfrågan. Följden härav blev, att redan år 1903 på årsmötet i Karlstad uti centralorganisationen gjordes en uppdelning, av vilka den ena, »det centrala arbetsgivareförbundet», skulle verka för arbetsgivareintresset, den andra, som fick namn av Sveriges Handtverksorganisation, skulle främja hantverksföreningarnas syften. Det var på årsmötet i Göteborg 1905, som skilsmässan blev verklighet. Därvid närvaro två ombud från Karlstad och för att dessa skulle hava föreningens ställning i denna viktiga fråga klar, togs den under diskussion vid allmänt sammanträde den 11 juli, därvid framhölls, att sammanslagning av de olika organisationerna icke kunde bliva lycklig, då de hade så olika mål att sträva mot. En skilsmässa vore i alla hänseenden att föredraga. Hantverkets organisation skulle då få friare händer att arbeta på sin uppgift: hantverkets och den mindre industriens förkovran. Uppdelningen av organisationen i Centrala arbetsgivareförbundet och Sveriges Handtverksorganisation blev också en verklighet. Vad den sistnämnda under sin energiske ordförande, konsul C. J. F.

Ljunggren, gjort för hantverkets förkovran är väl känt och tillhör f. ö. icke att omordas inom en så trång ram som en föreningshistorik.

Med centralorganisationens förändring blev också den gamla distriktsindelningen överflödigt, då fabriks- och hantverksföreningarna direkt anslöte sig till hantverksorganisationerna och därmed var distriktssammanslutningen mellan Närke och Värmlands föreningar utan reel grund. Upplösningen, som beslöts på årsmötet i Örebro 1904, legaliserades på föreningens årsmöte den 30 januari 1905. Tillgångarna delades mellan de föreningar, som tillhört organisationen sedan 1902, och kom på Karlstadsföreningens andel 44 kr. 21 öre.

När detta beslut fattades hade ordförandeklubban sedan 4 år tillbaka vilat i andra händer, i det att på årsmötet 1900 densamma överlämnats till bokhandlaren Axel Nerman. Som verkst. direktör i Nya Wermlands-Tidningens aktiebolag hade han två år tidigare vunnit inträde i föreningen. Ehuru han således var relativt främmande för hantverksnäringen, visade han under de sex år, som han ledde föreningens förhandlingar, ett synnerligen stort intresse för dess verksamhet. Då han därjämte såsom stadsfullmäktig och ledamot av ett flertal korporationer hade ett visst inflytande inom samhället, var det nog ett gott val föreningen gjorde, då den korade honom att intaga ordförandeplatsen, ehuru han nog därvid hade sina motståndare, då många till den posten velat kora någon av sina egna. Han trivdes dock gott i deras krets och var alltid den första, då det gällde att samla medlemmarna tillhopa efter förhandlingarna. Hans insats värdesattes också, i det han blev föreningens hedersledamot. En donation på 1,000 kr. visade också, huru högt han å sin sida skattade föreningens verksamhet.

Från det nya seklets första år är att anteckna beslutet, att kassaförvaltaren årligen till novembersammanträdet skulle inkomma med förslag till inkomst- och utgiftsstat. Åtgärden var nödvändig för att kunna överblicka den ekonomiska ställningen nu, när årsavgiften höjts och den frivilliga insamlingen hade bortfallit. Till förvaring av värdehandlingarna hade Stadshypoteksföreningen, i vilken lokal styrelsesammanträdena ägt rum under Olséns ordförandetid¹, utan avgift ställt kassavalv till förfogande. Biträdande sekreteraren anmodades att upplägga en registerbok, något som var synnerligen välbehövligt, då alla dylika anteckningar avstannat efter år 1890, men som beklagligt nog aldrig kom till utförande.

¹ Man begagnade sig fortfarande av denna lokal, men erlade från 1904 i avgift härför 50 kr. om året. 1905 i februari uppsades överenskommelsen, och hade man därefter årssammanträdena på Grand hotell. Värdehandlingarna fingo dock fortfarande bevaras i Stadshypotekets valv utan ersättning.

En fråga av största betydelse, ehuru den ännu icke blivit löst, väcktes detta år, nämligen hur man skulle kunna åstadkomma ett s. k. åldershem. Medlemmar, vilka såsom ombud varit i tillfälle att se, huru föreningar på andra platser åstadkommit storartade resultat i detta hänseende, kände som en plikt att åtminstone bringa ämnet på tal för att pröva möjligheterna. Det var på majsammanträde 1900, som man tog under diskussion ett av buntmakare J. E. Johansson framställt förslag om inrättande av ett hem för ålderstigna och örkeslösa hantverkare och industriidkare här i Karlstad. De funnos nog, som ansågo företaget

Bokhandlare Axel Nerman

orealiserbart för kostnadernas skull, helst motionären ansåg att intet av föreningens kassor härför finge användas. Andra åter voro för att sådant kapital för detta ändamål mycket väl mot god säkerhet kunde få ställas till förfogande, helst man med säkerhet kunde räkna på ett allmänt intresse för saken även utom föreningen. Ordföranden stöttade under åsikten om företagets utförbarhet och så tillsattes en kommitté att taga det hela om hand.

En lycklig tillfällighet gjorde, att en ganska aktningvärd summa erhöles som grundfond redan påföljande år. Förhållandet var nämligen det, att Karlstads telefonförening skulle upphöra och därmed ägde samtliga abonnenter att uppbära en viss kvot av tillgodohavandet. På sammanträde den 24 april 1901 beslöts, att samtliga föreningsmedlemmar skulle till ålderdomshemmets fond överlämna dessa dem tillkommande medel och på så vis hade till oktober månad influtit 773 kr., så att fonden med frivilliga bidrag uppgick till kr. 816: 58. Sedan synes ingenting hava åtgjorts åt saken. Medlen, insatta på deposition, ökas endast med den årliga räntan. Visserligen höjes 1907 en röst, som frågar, om intet kan göras åt ålderdomshemmet, men föreningen låter frågan gå vidare till den en gång tillsatta kommittén.

En annan fråga av ungefär samma räckvidd och av samma vikt togs vid denna tid också upp. Ej heller den har fått sin lösning. Vad som för föreningen i många år stått såsom ett hägrande mål var att få *ett eget hem*, men de ekonomiska betingelserna voro för svaga för att dessa planer skulle realiseras, ehuru väl utsikterna därför ljusna för varje år som går. Av intresse kan ändå vara att göra en återblick över frågans utveckling.

På oktobersammanträdet 1899 bragtes frågan på tal första gången och gällde det då att inköpa huset n:r 114 (Sällskapet N. T:s gård vid Drottninggatan). Ärendet ansågs vara av den vikt, att särskilda kommitterade härför utsågos. Antagligen stannade väl planen i stöpet så gott som omedelbart, enär intet därom vidare i protokollen förnimmes. Den 14 oktober 1901 tages frågan om att för föreningen anskaffa egen lokal upp på nytt, på grund varav ordföranden anmodade medlemmarna att till styrelsen anmäla, så snart någon för ändamålet lämplig sådan stode att få inköpa. Det tycktes dock inom samhället vara ont om dylika fastigheter, då i flera år protokollerna intet ha därom att anmäla. Ett på ordinarie möte i april 1910 väckt förslag om anskaffande av ständig utställningslokal synes ha väckt frågan till liv igen, och i september s. å. beslutas, att dessa spörsmål skola slås ihop och avhandlas gemensamt av en härför tillsatt kommitté. Redan i december anmäldes, att en lämplig nu förefunnnes, den Skoglundska gården n:o 71 vid Västra Torggatan. På extra styrelsesammanträde behandlades frågan, och man kom till den uppfattningen, att, därest fastigheten kunde förvärfvas för 100,000 kr., vore det »affär». I brist på kapital skulle en fastighetsstyrelse tillsättas, i vilkens namn och mot vars borgen köpet skulle avslutas. Man uppsköt dock frågans avgörande till efter jul. Extra förenings-sammanträde påföljande januari uppdrog åt ordföranden att följa »affärens utveckling» och om möjligt förvärva fastigheten. Ännu i sin årsberättelse över 1910 års verksamhet uttalar sig styrelsen synnerligen förhoppningsfullt och anser att den viktiga frågan under det nya arbetsåret skall bliva lyckligt löst, men på sammanträde i februari beslöts »att avstå från husspekulationen på grund av svårigheten att anskaffa borgensförbindelse för blivande lån».

År 1903 inföll 100-årsdagen av Värmlands hushållningssällskap, på grund varav en större utställning anordnades i Karlstad, omfattande bl. a. även en industri- och hantverksavdelning. På distriktets årsmöte 1902 beslöts tillsätta en kommitté och skulle en av dess ledamöter sätta sig i förbindelse med föreningarna i Kristinehamn, Filipstad och Arvika för samarbete och för att av Hushållningssällskapet utverka vissa förmåner. Kommittén avgav 1 juli s. å. sitt förslag: för en kostnad av 8,500 kr. skulle en särskild utställningspaviljong uppföras med plats för 100 utställare, dock under förutsättning att Hushållningssällskapet bidroge med halva kostnaden samt anvisa kostnadsfri plats och medgiva att en lämplig inträdesavgift upptoges. Härtill visade sig sällskapet dock icke villigt och i en privatskrivelse från sällskapets sekreterare föreslogs en

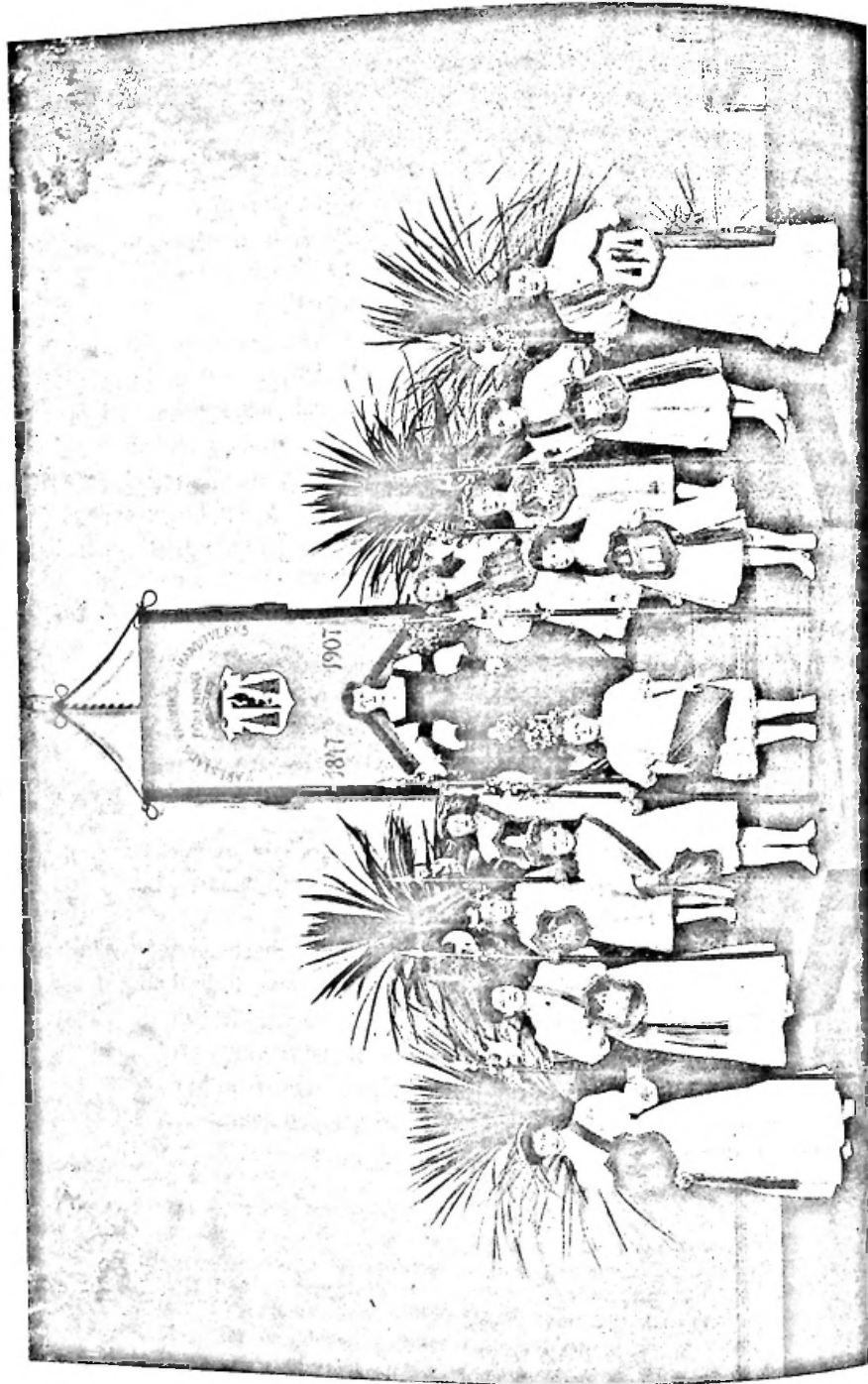
sammanslutning av länets hantverkare att gemensamt vid utställningen uppträda såsom utställare och för erhållande av gemensam avdelning i god tid göra anmälan. Avslaget vållade nog en del förstämning och en av de kommitterade avsåg sig uppdraget, »då han icke ansåg sig kunna föra frågan framåt». Åt kommitterade uppdrogs dock att söka vidare förhandla med sällskapet, vilket tydligen icke kommit till resultat, vilket kanske i sin tur återverkade på utställareintresset, som nog helst sett, att länets olika föreningar fått genom skilda utställningsgrupper visa vad de förmådde. Ur ett platsorgan hämtas följande skildring om *»Handtverksföreningarnas kollektivutställning*. Det kan förtjäna att framhållas, att en anordning, som i första begynnelsen på besökaren verkade något förvirrande och kom honom att misstänka en viss brist på reda i utställningsgodsets placering, i själfva verket beror på en fullt målmedveten plan. Man hade nämligen uppmanat de handtverkare och småfabrikanter, som tillhöra någon af länets handtverksföreningar, att anmäla sig genom resp. föreningar, då deras föremål komme att utställas i gemensam kollektion. Uppmaningen, utgången på kapten Låftmans initiativ, afsåg naturligtvis att gifva en så vidt möjlig samlad och fullständig öfverblick öfver handtverkeriernas tillstånd i länet, och det är att beklaga, att den icke följdes. Emellertid ryckte de bägge största föreningarna upp med ett betydande antal utställare och en hel del godt utställningsgods, så att handtverkeriernas kollektion fyllde hela platsen mellan musikinstrumenterna och maskinerna. De föreningar, som egentligen låtit sig representeras, äro Karlstads och Arvikas, och det är icke mer än billigt, att vi här nämna dessa föreningars ledande män, nämligen för Karlstadsföreningen fabrikör Karl Falk och för Arvikas ingenjör Löthner. Det är tvifvelsutant desse mäns energiska och oegennyttiga arbete man har att tacka för, att handtverkerierna, trots det ringa antal föreningar, som deltaga, nu kunnat uppträda här med en så fyllig och god utställning. I samband med årets stora utställning höllos härstädes i början af juli stora och betydelsefulla handtverks- och industriidkaremöten, hvilkas resultat redan förut berörts (se sid. 74). Ett 30-tal ombud från olika föreningar hade infunnit sig, och såväl förhandlingarna, som höllos på allmänna läroverkets stora sal, som af Karlstads Fabriks- och Handtverksförening anordnade festligheter bevistades av länets och stadens spetsar. En opasslighet hindrade ordinarie ordföranden att representera föreningen, hvilka pligter fylldes af fabrikör Olsén såsom föreningens hedersordförande».

Under Nermans ordförandeskap äro ännu några beslut av intresse att anteckna.

Det var väl kanhända 60-årsjubiléet, som gjorde att man begynte att tänka på, att föreningen var i besittning av en hel del handlingar, dokument och protokoll m. m., som kanhända hittills icke ägnats den vård, som deras värde krävde. Sedan särskild sekreterare tillsatts var det företrädesvis han, som hade bestyret därmed, men någon inventarie-förteckning och något mot elden säkert förvaringsrum förefanns ej. En eldsvåda skulle lätt kunna åstadkomma oersättliga skador. På ett sammanträde i februari drages frågan för första gången upp. Bokbindare Dahlin erbjöd sig att kostnadsfritt ställa till förfogande lämpliga skyddsomslag, och uppdrog föreningen åt honom och sekreteraren att ordna frågan¹. I samband med intresset för handlingarnas vård kan nämnas, att i mars 1894 beslut fattats om anskaffande av ett album och ett synnerligen vackert sådant förfärdigades också av bokbindaremästaren Dahlin. Porträttanskaffningen gick dock synnerligen trögt, märkligt och anmärkningsvärt för resten, ty realiserandet av den goda och sammanhållningen så påverkande idén borde icke giva anledning till så ofta återkommande påminnanden i protokollen. Herr C. A. Brinck torde dock under sitt sekreterarskap verkat mycket för realiserandet av tanken och för senare generationer är intresset för föreningens album synnerligen livligt. Albumet förvaras, enligt beslut av 10 mars 1898, hos ordföranden.

På sammanträdet den 24 oktober 1906 avgick bokhandlaren Nerman från ordförandeskapet och efterträddes av buntmakaren J. E. Johansson, sedan 1897 styrelseledamot och från 1904 vice ordförande. Han var således väl kvalificerad för ledareskap. För föreningens syften hyste han det livligaste intresse och protokollen utvisa, vilken livlig och aktiv del han alltjämt tog i förhandlingarna. Det förtroende, som föreningen hyste för honom, tog sig uttryck genom hans ständiga återval till ombud vid sammankomster, utställningar och industriidkaremöten. Tio-årig styrelseledamot av Hantverksorganisationen hedrades han med dess silvermedalj.

¹ Några år senare (1908 10/3) anskaffas en blecklåda åt sekreteraren samtidigt som en kommitté tillsattes för arkivets ordnande. I mars 1914 får sekreteraren till sin disposition en dokumentlåda till förvaring av vad som behövs för skötande av de löpande ärendena, varjämte framställning (med gott resultat) gjordes hos Wermlands Enskilda Bank om att kostnadsfritt få använda ett av de större kassafacken. Åt herrar A. Nyhlén och sekreteraren uppdrogs att förteckna samtliga handlingar, vilket uppdrag de s. å. 26/10 anmälde vara fullgjort.

Det första den nya ordföranden fick taga itu med var anordnandet av föreningens 60-årsjubileum.

År 1905 hade fråga väckts om ett värdigt firande av denna under år 1907 inträffande minnesfest. Kommitterade, som fått sig anförtrott att inkomma med förslag, hade till årets februarisammanträde detta färdigt, enligt vilket dagen för jubiléet utsattes till den 29 april, och skulle vid festen medverka såväl regementsmusik som sångkör. Åt sekreteraren K. A. Falk hade uppdragits att utarbeta en historik över de gångna åren och två ledamöter (fabrikören G. A. Falk och f. ordföranden, bokhandlaren A. Nerman) skulle mottaga hedersledamotutmärkelsen, varjämte ett standar skulle överlämnas från givarinnorna, föreningens damer. Festen, som hölls i Grand hotells festvåning och till vilken stadens borgmästare, stadsfullmäktiges ordförande samt statens förlikningsman i arbetstvister, landssekreteraren A. Schotte, inbjudits, blev synnerligen vacker och angenäm. Ej mindre än 90 personer deltog i högtidligheten, varvid standaröverlämningen utgjorde det centrala. Idén härtill hade utgått från f. ordföranden, nu hedersordföranden F. Olsén, som vid vårsammanträdet 1905 framhållit

Buntmakare J. E. Johansson

den stora betydelse ett föreningsstandar skulle medföra och som adresserade tankens realiserande till de närvarande damerna, som omedelbart omsatte tanken i handling. Å utsända teckningslistor hopsamlades 605 kr., konditor Smedberg utförde ritningen och textilateliern Licium levererade standaret, så att det var färdigt till 60-årsdagen. Själva invigningen blev en stämningsfull och synnerligen vackert arrangerad akt. Tolv unga flickor, med sköldar och blomsterlindade spjutyxor tågade genom salen och bildade fanvakt för standaret, som hölls dolt bakom ett täckelse. Den unga trupperns ledarinna tog plats på estraden och uppläste följande gåvobrev, som angav standarets tillkomst och givarinnor:

»Vid Föreningens vårfäst den 29 April 1905 berörde Föreningens hedersordförande, Herr Fabrikören Fr. Olsén, uti ett om fosterlandskärlek vittnande anförande den sammanslutningsidé, som för närvarande omfattades af handtverksidkarne i vårt land, samt framhöll önskvärdheten för härvarande Fabriks- och Handtverksförening af att äga ett samlings-tecken — fana eller standar — hvaromkring föreningsmedlemmarne kunde samlas i både glädje och sorg. Förverkligandet af denna sin tanke önskade talaren få öfverlämna till vid denna fäst närvarande damer.

Med anledning häraf hafva medlemmarnes i Karlstads Fabriks- och

Det första den nya ordföranden fick taga itu med var anordnandet av föreningens 60-årsjubileum.

År 1905 hade fråga väckts om ett värdigt firande av denna under år 1907 inträffande minnesfest. Kommitterade, som fått sig anförtrött att inkomma med förslag, hade till årets februarisammanträde detta färdigt, enligt vilket dagen för jubiléet utsattes till den 29 april, och skulle vid festen medverka såväl regementsmusik som sångkör. Åt sekreteraren K. A. Falk hade uppdragits att utarbete en historik över de gångna åren och två ledamöter (fabrikören G. A. Falk och f. ordföranden, bokhandlaren A. Nerman) skulle mottaga hedersledamotutmärkelsen, varjämte ett standar skulle överlämnas från givarinnorna, föreningens damer. Festen, som hölls i Grand hotells festvåning och till vilken stadens borgmästare, stadsfullmäktiges ordförande samt statens förlikningsman i arbetstvister, landssekreteraren A. Schotte, inbjudits, blev synnerligen vacker och angenäm. Ej mindre än 90 personer deltog i högtidligheten, varvid standaröverlämningen utgjorde det centrala. Idén här till hade utgått från f. ordföranden, nu hedersordföranden F. Olsén, som vid vårsammanträdet 1905 framhållit den stora betydelse ett föreningsstandar skulle medföra och som adresserade tankens realiserande till de närvarande damerna, som omedelbart omsatte tanken i handling. Å utsända teckningslistor hopsamlades 605 kr., konditor Smedberg utförde ritningen och textilatelieren Licism levererade standaret, så att det var färdigt till 60-årsdagen. Själva invigningen blev en stämningsfull och synnerligen vackert arrangerad akt. Tolv unga flickor, med sköldar och blomsterlindade spjutyxor tågade genom salen och bildade fanvakt för standaret, som hölls dolt bakom ett täckelse. Den unga truppens ledarinna tog plats på estraden och uppläste följande gåvobrev, som angav standarets tillkomst och givarinnor:

Buntmakare J. E. Johansson

»Vid Föreningens vårfast den 29 April 1905 berörde Föreningens hedersordförande, Herr Fabrikören Fr. Olsén, uti ett om fosterlandskärlek vittnande anförande den sammanslutningsidé, som för närvarande omfattades af handverksidkarne i vårt land, samt framhöll önskvärdheten för härvarande Fabriks- och Handverksförening af att äga ett samlings-tecken — fana eller standar — hvaromkring föreningsmedlemmarne kunde samlas i både glädje och sorg. Förverkligandet af denna sin tanke önskade talaren få överlämna till vid denna fäst närvarande damer.

Med anledning här af hafva medlemmarnes i Karlstads Fabriks- och

Handtverksförening fruar anskaffat ett standar, som vi härmedelst bedja få öfverlämna som *gåfva* till Föreningen, under uttalande af vår innerliga önskan, *all detta standar måtte varda en symbol för enighet och styrka, hvarunder Föreningen må vinna fredliga segrar till gagn för vårt samhälle och hela vårt fädernesland.*

Därefter föll täckelset och det vackra standaret blev synligt, ett praktverk, komponerat i de värmländska färgerna svart och guld, med föreningens namn över Karlstads vapen samt med årtalen 1847—1907; på fanstången utbreder den värmländska örnen sina vingar¹.

Ledarinnan föredrog därefter på ett tilltalande sätt följande av redaktör John Wigforss för fanan skrivna poem:

Sexti år af tunga mödor ligga bakom oss i dag,
sexti år af trägen sträfvan, sexti år af säkra tag.
Och emot en längre framtid vi med mod och hoppfull själ
blicka upp, där nya mödor skapa ens och allas väl.

Ej till ro och dädlös hvila lifvet män'skan gitvet är;
pliktens kraf är ett: att verka, medan dagen än är när.
Men ett annat kraf har lifvet, stort och mäktigt äfvenså,
kraf på dem, som verket enar, att tillsammans enigt stå.

Sexti år af enig gärning gifva oss i dag sitt bud.
Enighet, så säger budet, framtid klär i rosig skrud.
Och i högtidsstundens allvar som vår enighets symbol
må vår nya fana visa hån mot nya framtidsmål.

Fanan hälsning bär från hemmen, hälsningen till alla dem
som med tanke och med armar sträfva för ett eget hem,
vare sig i blygsam trefnad hemmet redan färdigt står
eller än blott hopp och längtan lofva det en annan vår.

Så det största som det minsta af hvad godt vårt hjärta har
samlas kring föreningsfanan, tryggare i dess förvar,
och i fastens korta timma svär hvart sinne tyst en ed:
aldrig skall vår fana släckas, aldrig får den trampas ned.

Så i arbetsdagens aflan som i hemmets aftonfrid
må den fladdra huldrikt öfver ädel ro och redlig strid
och det mål, dit fanan visar, städse nämnas må med skäl
själfbestånd och borgarära, enskildt välstånd, allmänt väl.

Härefter gav föreningens sekreterare, fabrikör K. A. Falk, i klara och livfulla drag en historik av föreningens verksamhet under de gångna 60

¹ 1910 7/2 beslöts att standaret skulle brandförsakras för 725 kr., och att det för framtiden skulle hos ordföranden förvaras.

åren, varvid man fick ett livligt intryck av vad föreningen betytt för hantverkeriet och dess utöware under de många decennierna, särskilt då man erfor mängden av utfärdade gesällbrev och utdelade utmärkelser för yrkesskicklighet.

Från konsul Ljunggren, dagens huvudtalare, hade kommit återbud men — skriver Nya Wermlands-Tidningen — de närvarande höllos på ett förträffligt sätt skadeslösa genom fabrikör Olséns varmt entusiastiska och ädelt formade tal för fosterlandet, varuppå i fulltonig, unison sång ljöd »Du gamla, du fria».

Vid supén höll hedersordföranden tal för borgmästaren, stadsfullmäktiges ordförande samt för landssekreterare Schotte i hans egenskap av förlikningsman och uttalade därvid hoppet, att det måtte dröja länge innan han i denna egenskap behövde ingripa i Värmland.

Festen avslutades med dans.

Det intryck man får av denna festlighet är, att föreningslivaktigheten vid tidpunkten ifråga var större än någonsin. Men så var likvisst ej förhållandet. Protokollen tyda i stället på, att trots den nya ordförandens energi, en viss avmattning gör sig gällande.

Handlingarna lämna icke någon direkt upplysning, varifrån detta beklagliga förhållande härleder sig. Men de gång på gång återkommande uppmaningarna till talrikt infinnande vid sammankomsterna (fall förekomma, då man anser sig icke vara beslutsfärdiga)¹ utvisar, att intresset var på upphållningen. För att få till stånd en allmänare anslutning föreslås, att diskussioner skulle hållas å sammanträdena. Förslaget mottogs visserligen med välvilja, men blir rätt så resultatlöst². En diskussionsklubb tillsättes för uppsättande och förberedande av lämpliga ämnen. Den upplöses på årsmötet 1916, »då den visat sig icke kunna fylla sin uppgift».

Andra sätt prövades också. Kallelser till sammanträdena skedde alltifrån 1847 genom tillkännagivanden i pressen. En och annan gång hade man använt sig av dels telefon, dels av s. k. kallelselappar, vilken sistnämnda metod, praktiserad från 1901, även under senare år varit tillämpad. På ett sammanträde hösten 1908 beslöts nu, att dessa lappar

¹ På sammanträdet den 30 maj 1907 beslöts att till ett extra sammanträde hänskjuta en del viktiga frågor, och skulle man genom enskild påtryckning söka få till stånd ett livligt deltagande. Detta blev dock trots de gjorda ansträngningarna så ringa, att man bragte på tal att ej företaga frågorna till behandling, vilket dock slutligen skedde. Detta gav sekreteraren anledning att framställa den frågan: Hur många medlemmar eller huru stor del av föreningen skall närvara, för att ett stadgeenligt beslut skall fattas?

² Årsberättelserna för såväl 1913 som 1914 klaga över den ringa anslutningen. Sistn. år hade vid ett diskussionssammanträde endast ett 10-tal medlemmar infunnit sig.

»hädanefter skulle angifva sammanträdets karaktär», d. v. s., att å dem skulle angivas de ärenden, som förelågo till behandling — allt i syfte att vinna större föreningslivaktighet. Idén var ju synnerligen lyckligt funnen men visade sig även den föga konkurrenskraftig mot de dåliga tiderna och det därmed följande allmänna missmodet.

En annan åtgärd, som tydligen också var ett led i intressets ökande för anslutningen, var beslutet av den 26 oktober 1908, att nytillträdande medlem skulle vid intagandet erhålla medlemsbrev och stadgar. Medlemsbrevet skulle tryckas å fint papper med extra kuvert i 200 ex.

Formen att på så sätt giva inträdet en högtidligare, mera varaktig prägel var tilltalande, men dock ej ny. På sammanträde den 3 mars 1874 beslöts, att bevis skulle tryckas och hädanefter utdelas, ehuru väl dessa bevis voro av vida enklare utstyrsel.

Slutligen använde man sig av ytterligare ett medel: föredrag. Men även detta med dåligt resultat. När hovdekoratör H. v. Rijswijk höll föredrag här nämnes härom, »att föredraget vann så ringa anslutning, att det försöket på intet sätt uppmuntrade till ytterligare försök i den vägen».

Den förut omnämnda allmänt dåliga ekonomiska ställningen för hantverkerierna hade många gånger varit föremål för utredningar, för att finna utvägar att i någon mån lätta på bekymren. En sådan utväg trodde man sig hava funnit genom att upptaga en gammal idé, nämligen inrättande av ett lotteri. Sedan denna fråga fallit (se sid. 57) hade föreningen haft anledning att upptaga ärendet på nytt 1888, då motion väcktes i riksdagen om inrättande av industrilotterier, ett i varje län. Genom skrivelse till stadens riksdagsman, lektor Elowson, anhöll föreningen, att han måtte stödja motionen. Motionen föll men påföljande år meddelas, att ny motion kommer att i ärendet väckas vid riksdagen 1889 och i infordrat yttrande från föreningen säger denna sig i betraktande av den nytta dylika lotterier skulle bliva för den betryckta hantverksnäringen, livligt önska framgång åt motionen, framhållande, att i stället för ett större lotteri det skulle vara fördelaktigare, om landet för ändamålet indelades i 4 å 5 distrikt. Härmed är frågan försvunnen ur protokollerna till 1906, då boktryckare Ankers föreslår åtgärders vidtagande för att åvägabringa ett industrilotteri. Saken hänskjutes till styrelsen, och efter uttalanden från föreningen, som i dylika ting hade praktisk erfarenhet, uppdrages åt styrelsen inkomma med yttrande och förslag. Sådant föreligger vid årssammanträdet 1907, därvid i 4 dragningar skulle utlottas 750 vinster till ett värde av 19,950 kr. och för

en försäljningssumma av 29,907 kr., varför behållningen skulle bli 10,000 kr. för 4 dragningar. Hälften av dessa vinstmedel skulle avsättas till ett ålderdomshem och hälften till en skollovskoloni för folkskolebarn. Styrelsen har dock under sina för denna angelägenhet hållna sammanträden alltmera kommit till insikt om, att för planens realisering krävas helt andra resurser än den föreningen förfogar över. Förslaget har därför tillkommit blott och bart för att låta föreningen få en överblick över ärendets omfattning.

Marken synes hava varit hårdarbetad. Den 21 april 1908 föreligger till behandling ett kommittéprotokoll, som i synnerligen misströstande ordalag framlägger de betydande svårigheter att inom föreningen få till stånd tillräcklig leverans av vinstföremål, särskilt av 10 à 15 kronors värde. Föreningen vill dock ej släppa frågan utan giver kommittén fria händer att även söka för saken intressera utomstående. Vid årssammanträdet 1909 förelåg ett i detalj utarbetat förslag, vilket dock av sakkunnig skulle granskas, innan frågan ginge vidare till Kungl. Maj:t. Dit skulle den dock aldrig komma. Visserligen undergick förslaget anbefalld granskning, varöver skriftligt uttalande uppsattes, men vid frågans förnyade behandling den 1 november beslöts, att den skulle få vila, »tills dess att andra förhållanden inträtt, som möjliggjorde dess realiserande».

Men även andra utvägar anlitades för att söka sig fram till ekonomiska resultat.

Så hade med handelsföreningen livliga förhandlingar ägt rum¹, särskilt för att få åtgärder till stånd mot den allt för långt drivna konsumtionskredit² samt för att vinna större avsättning för svenska varor. Såsom ett led i dessa strävanden får man betrakta det på sammanträde den 25 april 1910 inom föreningen väckta förslaget om förhyrande av en centralt belägen lokal för ständig utställning av hantverks- och industriarbeten, ett förslag, som utmynnade uti tillsättandet av en kommitté, som skulle inhämta upplysningar om, huru många hantverksidkare, som voro hågade för ett dylikt förslag, som helst likväl borde sammanslås med föreningens planer på ett fastighetsköp. På extra sammanträde i januari 1911 har förslaget upphovsman, bokbindare Dahlin, utökat förslaget till anordnandet av en hantverksmässa i och för förstär-

¹ På grund av de många gemensamma intressena de båda föreningarna emellan tillsattes på majsammanträdet 1908 två korresponderande ledamöter, som skulle stå till Handelsföreningens förfogande.

² Frågan är av gammalt datum. Redan 1868 föreslog på marssammanträdet skräddaremästare Wennerlund, att samtliga hantverkare icke skulle verkställa något arbete annat än mot kontant betalning eller på högst tre månaders kredit. Förslaget rönt allmän tillslutning och besluten delgavs allmänheten då liksom senare genom tillkännagivanden i tidningarna.

kande av ålderdomshemmets fond. Ärendet skulle hava behandlats på årsmötet, vilket det dock icke blev, och som även visade sig obehövt. Ty den 13 påföljande mars föredrogs en skrivelse från Handelsföreningen, däri förfrågan gjordes, om ej Fabriks- och Hantverksföreningen ville deltaga i en s. k. »Svensk vecka», en idé, som framförts av Sveriges Allmänna Handelsförening i Stockholm och som gick ut på, att sådana veckor skulle hållas över hela landet. Förslaget vann anklang och en storartad tillslutning från föreningens sida. Lokal förhyrdes i hotell Drott och efter en synnerligen välordnad och effektiv reklam öppnades mässan den 29 april och avslutades den 5 maj. En anslående högtidlighet var den å läroverkssalen anordnade festen med prolog, författad av Oscar Stjerne och hälsningsanförande av borgmästare Lindholm och högtidstal av folkhögskoleföreståndare rektor S. Welin. Vad utställningen beträffar, blev den en verklig framgång, i det att den gav »allmänheten ett relativt sällsynt och i de flesta fall kärkommet tillfälle att taga kännedom om de arbeten av industrien och hantverket, vilka man ej till dagligdags kan taga i ögonsikte i butiker och expositionslokaler, men som här framträda ur verkstadens eller i fabriken mindre tillgängliga områden. Utställningen var väl ordnad och effektiv».

Den stora framgången manade till fortsatta ansträngningar. Redan tre år senare är man åter i farten. Nu skall den bli av större dimensioner. Den skall denna gång förläggas utomhus till den rymliga Våxnäsparken och intresset för att denna gång överträffa 1911 års mäsas är stort. Den skulle hållas i september 1914 — men kriget kom emellan. Man uppsköt den till våren 1915, ty kriget skulle väl ej vara så länge. Men därvidlag räknade man miste. Kriget och dess efterdyningar varade så länge, att man först 10 år efter den första mässan kunde få i gång en anordning efter samma riktlinjer, »Handtverksdag 1921».

Ett annat steg för att lätta på de dåliga konjunkturerna var bildandet av en lånekassa. På sammanträdet den 15 maj 1908 hade ordföranden såsom diskussionsämne upptagit frågan: »Hur skulle en lånekassa för föreningen ställa sig?». Då livligt intresse tydligen förelåg, uppdrogs åt sekreteraren att inhämta upplysningar från andra föreningar. På års-sammanträdet påföljande år tillsattes en kommitté, som i januari 1910 inlämnar ett utförligt förslag, vars huvudinnehåll var följande: Kassan skulle grundas på andelar om 50 kr.; andelsrätten stod öppen för samtliga medlemmar, dock skulle ingen innehava flera än 20 andelar. Ålderdomshemmets fond skulle ingå med sina medel såsom andelsägare. Sedan 6 % utdelats till delägarna och skyldigheterna i lagen om registrerade

föreningar fullgjorts skulle överskottet tillfalla ålderdomshemmets fond. Vad låneverksamheten beträffar föreslogs att kassan förutom direkta växellån även skulle tillhandagå med försträckningar på av en kund godkänd och till viss dag förfallen räkning eller faktura å från medlem levererade varor.

Betonande lånekassas synnerligen stora vikt och betydelse för föreningen föreslogo kommitterade, att vissa detaljers utarbetande skulle överlåtas till en kommitté på 5 personer. På styrelsesammanträde i januari 1911 behandlas det framlagda stadgeförslaget och antages på årssammanträdet i princip med överlämnande av dess vidare överarbetande till styrelsen och den 21 påföljande april godkännas stadgarna av föreningen.

Visserligen var sålunda frågan i den delen klar, men nu trängde sig andra spörsmål i förgrunden: tecknandet av andelsbevisen. En teckningslista framlades på sistnämnda sammanträde, men som nog föreningen antog att resultatet ej skulle motsvara förväntningarna, tillsattes återigen en kommitté för att taga hand om denna viktiga detalj. Undersökningarna torde också ha visat sig tröstlösa, ty om något kommittéresultat spårar man förgäves i protokollen. Först tre år senare eller, närmare bestämt, den 9 mars 1914, uppkommer frågan på nytt och efter en livlig diskussion för och emot tillsättes ånyo en kommitté med uppdrag att undersöka möjligheterna »samt att utarbeta lämpliga stadgar». Det i oktober föreliggande förslaget kompletterades i vissa delar av styrelsen, hänsköts till årssammanträdet 1915 och antogs slutligen den 28 oktober s. å., sedan det undergått juridisk granskning. Inregistreringsresolutionen är utfärdad den 3 april 1916 för »Karlstads Fabriks- och Hantverksförenings Lånekassa». Då det ju kan vara av ett allmänt intresse att erfara grunddragen i ett sådant reglemente, må det viktigaste därav här återgivas.

Medlemskapet är inskränkt till föreningens medlemmar. Samtliga dessa äga att omedelbart efter inträdet i föreningen inbetala *minst* en insats å 5 kr., men i övrigt finnes ingen begränsning av antalet insatser. Insatserna skola vid teckningen kontant betalas. Utgående eller utsluten medlem återfår kontanta beloppet för tecknade insatser, men förlorar inestående vinstmedel, som dock utbetalas till sterbhuset efter avlidna medlemmar. Av årsvinster avsättes minst 10 % till reservfond och sedan detta skett beslutes om utdelning, vilken högst må belöpa sig till 6 %. Av möjligen uppstående vinstöverskott bildas en besparingsfond, över vilkens användning ordinarie föreningsstämma äger besluta. Kassan förvaltas av en inför föreningen ansvarig styrelse på 4 ledamöter,

som inom sig utser ordförande, kassör, sekreterare och verkställande direktör.

Ett annat viktigt beslut under Johanssons ordförandetid var beslutet av år 1910 om tillsättandet av en *lärlingsnämnd*.

Lärlingsfrågan hade avancerat så långt, att på Industriidkaremötet i Göteborg (se sid. 64) en centralkommitté tillsatts för lärlingsväsendets ordnande och dithörande frågor. Cirkulär kringsåndes till fabriks- och hantverksföreningarna för att erfara deras ståndpunkt i frågan. Karlstadsföreningen svarade med, att genast förklara sig dela den vid första mötet från många håll uttalade åsikten, att lärlingsväsendet ej på nöjaktigt sätt kan ordnas, så länge ej obligatoriska Fabriks- och Hantverksföreningar äro i rikets alla städer påbjudna. Önskligt vore, säger föreningen vidare, om våra regeringsmakter på därom vederbörligt gjord framställning kunde finna sig föranlåtna att göra någon ändring i nu gällande näringsfrihetsförordning i detta syfte. En av alla yrkesidkare känd och erkänd olägenhet är det stadgande uti gällande näringsfrihetsförordning, att lärokontrakt med omyndig lärling eller dess målsman ej får upprättas på längre tid än 3 år, då dock denna tid är allt för kort för förvärvande av nöjaktig kunnighet i flertalet av yrken. Föreningen är övertygad därom, att om yrkesidkarne i riket samfällt till regeringen frambära behövligheten av ändring i berörda stadgande därhän, att kontrakt med lärling må upprättas på fem år med iakttagande likväl, att kontraktstiden ej överskrider myndighetsåldern, en sådan framställning skall leda till den önskade förändringen. I sammanhang härmed torde vara önskligt att yrka på skyldighet för läromästaren att bereda lärlingen tillfälle till beivrande av Teknisk skola på de platser, sådana äro inrättade, samt jämväl på skyldigheten för läromästaren att låta lärling inför Fabriks- och Hantverksförenings styrelse avsluta sin lärotid med uppvisande av ett arbetsprov. — Föreningen, som med det här anförda har velat ådagalägga sin nitälskan för yrkenas höjande, är dock tvivelaktig, huruvida det kan vara lämpligt eller önskvärt att yrka på skärpande av kompetensvillkoren för bedrivande av ett yrke. — Känt är, att den industriella verksamheten under de sista 30 à 40 åren även hos oss i Sverige undergått en väsentlig förändring, utgående därpå, att genom bedrivande av en industrigren i stor skala och med tillhjälp av maskiner, göra dess alster till billigare priser tillgängliga för den stora allmänheten. Ett försök att på något sätt motverka denna riktning anser föreningen vara fruktlös, ej heller ens vara önskvärd! I en företagsam och kapitalstark mans hand bör bedrivandet av ett yrke endast

bliva till gagn för det allmänna och förutsätter dessutom nog alltid en fackkunskap, om ock ej hos företagets huvudman, så dock hos dess ledare. För bedrivande av ett yrke i mindre skala torde ett vid lärotidens slut uppvisat och godkänt arbetsprov vara nöjaktigt kompetensvillkor för yrkets utövande.

Kommitténs arbete utmynnade i ett förslag till lärlingslag, som låg färdigt till 1893 års möte i Norrköping och till vilket därvarande fabriks- och hantverksrepresentanter förklarade sin anslutning. Förslaget gick ut på, att *obligatoriska* prov för lärling, obligatoriskt även i det hänseende, att det skulle utgöra villkor för idkande av hantverk. Två år senare bringas ärendet inför riksdagen genom motion i Andra kammaren och beslöt föreningen den 11 mars s. å. att skrivelse skulle avlätas till de värmländska riksdagsmännen i I. och II. kammaren, rektor T. A. Sæve och lektor G. Elowson, med anhållan att få fästa deras uppmärksamhet på motionen ifråga och önskvärdheten att motionen måtte stödjas. Motionen hade till följd Kungl. Maj:ts uppdrag till Kommerskollegiet att från myndigheter och föreningar landet runt infordra yttranden för att få ärendet allsidigt belyst. Med nämnda kollegiums år 1900 avgivna vidlyftiga utlåtande och därpå utarbetade lagförslag¹ avstannade den igångsatta aktionen.

Förnyade men fåfänga ansträngningar om frågans framförande på nytt (först år 1902 genom uppmaning till föreningarna att påverka riksdagsmännen och året därpå genom masspetitioner till Regeringen) göras av hantverksföreningarnas nybildade gemensamma organ »Centralstyrelsen». Styrelsen upphör dock ej i sina ansträngningar att inom föreningarna underhålla intresset för frågan. Genom cirkulär, återkommande varje år, gör den sig noga underrättad om ställningen och läget inom föreningarna. Långa sammanträden hållas och kommittéer tillsätts för besvarande av alla dessa skrivelser, som nog hade en hel del gott med sig — ej minst den att de tvungo medlemmarna att sätta sig in i detaljerna. Då det för en historik som denna kan vara av ett ej ringa värde att av dessa förslag och meddelanden erfara föreningens ståndpunkt i dessa dåtida brännande frågor, må ur ett protokoll vid föreningens sammanträden den 9 juni och 1 juli 1904 följande anföras:

»För att en lärlingslag skall blifva fullt effektiv och till nytta och gagn för handtverkeriernas bestånd, bör densamma blifva obligatorisk. Berättigade att mottaga och utbilda lärlingar böra endast vara yrkeslärda

¹ Diskuterades på distriktsmötet, därvid särskilt framhölls det olämpliga uti, att fråntaga hantverksföreningarnas traditionella rätt att utfärda gesällprov och bedöma arbetsprov.

handtverksmästare eller i deras ställe yrkeslärar ställföreträdare. Läromästare skall vara skyldig att sednast inom ett år upprätta skriftligt kontrakt med den antagna lärlingen, och skall detta kontrakt underskrifvas af honom och hans målsman. Vidare bör läromästaren under lärotiden vaka öfver lärlingens uppfostran och sedliga vandel, och så vidt det i hans förmåga står, skydda honom för dåliga inflytelser. Lärling får ej utom tillfälligtvis användas till annat arbete, än sådant, som är att hänföra till yrket, och skall mästaren söka bibringa lärlingen en så fullständig utbildning i yrket, att han vid lärotidens slut kan aflägga gesällprof, hvartill mästaren skall gifva honom tillfälle, derest yrket sådant medgifver. Mästaren skall tillse och lemna lärling tillfälle att besöka Tekniska söndags- och aftonskolan, om sådan finnes på platsen. Till lärling utbetalas månatligen den honom enligt kontraktet tillkommande aflöningen, men göres från densamma afdrag för den tid han af sjukdom är hindrad deltaga i arbetet. Skulle lärling under lärotiden drabbas af sjukdom, ej förorsakad af oordentligt lefverne, bör mästaren vara skyldig att betala lazarettsvård för honom under högst tre (3) månader. Lärling skall visa sin mästare aktning och lydnad, vara ärlig och läraktig, samt på allt sätt beflita sig om att inhämta yrkeskunskaper och färdighet i arbetet. Han skall bevista Tekniska söndags- och aftonskolan samt i öfrigt såväl inom som utom arbetet i sitt uppförande visa redbarhet och ordentlighet, och vid lärotidens slut göra och uppvisa gesällprof. En lärlings arbetstid bör vara högst 10 timmar om dygnet. Lärling eger ej rättighet att deltaga i utbruten strejk eller lockout, utan är han af sitt kontrakt bunden hos sin läromästare med skyldighet och rättighet till arbete, och får han ej under kontraktstiden tillhöra någon fackförening.

Vid sammanträdet dryftades även en annan fråga, även den av stor betydelse: »Huru böra yrkesskolor inrättas och hvad bör i öfrigt göras för en bättre yrkesuppfostran?» Man var på grund av frågans formulering och skolornas benämning något villrådig om, vad Centralstyrelsen egentligen menade med yrkesskolor. Hade densamma tänkt sig verkliga yrkesskolor eller s. k. fackskolor, så ansågos sådana ej skola lända hantverkerierna till något vidare gagn, ty bleve i så fall endast de större städerna och ett fåtal yrken härvid tillgodosedda, hufvudsakligast på grund af de dryga kostnader, som härigenom komme att drabba stat och kommun. Hvad kommitterade för sin del under nuvarande förhållanden ansågo lämpligast, och till stor nytta och fördel för handtverkerierna vore, att de fortsättningsskolor, som redan nu vid våra folkskolor finnas, att dessa ytterligare utvidgades, så att gossen, efter att hafva genom-

gått den första afdelningen, vore skyldig att vissa timmar om dagen be-
vista undervisningen i den 2:dra eller högre afdelningen, der han kunde
erhålla de mer teoretiska kunskaper, som lämpade sig för de praktiska
förhållandena. Under nu rådande förhållande finnes en mellantid för
gossen, mellan fortsättningsskolans slut, och då han som lärling intages
i ett yrke, och veta vi alla mycket väl, huru denna tid af sysslolöshet
är i hög grad demoraliserande, och ofta nog för honom på afvägar, för-
utom att det ger honom en viss försmak af detta lättjefulla intetgörande,
som i många fall blifva afgörande för hela hans lif. Genom denna af
oss tänkta anordning med utvidgning af fortsättningsskolorna, uteslu-
tande afsedda för det praktiska lifvet, kommer kanske mången yngling
att räddas, och säkert är, att detta i hög grad kommer att blifva till stort
gagn för handtverkerierna, och i ej ringa grad bidraga till en bättre
yrkesuppföstran, på samma gång, som en anordning i denna riktning ej
skulle behöfva ställa sig så afskräckande dyrbar, utan man derigenom
kunde hafva utsigter, att få den införd på alla platser, såväl stora som små.

År 1907 hade frågan kommit så långt att Kungl. Maj:t tillsatte en
kommitté, som två år senare är färdig med sitt »förslag till lag om vissa
lärlingsavtal». Förslaget gick dock icke i den riktningen, som fabriks- och
hantverksföreningarna tänkt sig: utlärlingsproven skulle *icke* blifva obli-
gatoriska, lärotiden satt till högst 4 år, m. m. Också bestods förslaget
en allt annat än välvillig kritik från många håll, och ej minst från Karl-
stads Fabriks- och Hantverksförening. Föreliggande förslag, heter det
i föreningens yttrande, synes skapa en massa lagbestämmelser med ty
åtföljande bötesstraff för yrkesidkaren med skadestånd åt lärlingen. Vad
denne sistnämnde beträffar har i förslaget ej inrymts någon bestämmelse
angående dennes uppföstran. Å de få ställen, där denna viktiga fråga
beröres, äro bestämmelserna så mot varandra stridande, att föga därur
synes vara att vinna utöver nu gällande ytterst lösa stadganden. Med
största tvekan vill föreningen tillstyrka förslaget, dock endast under den
förutsättning, att i en särskild bilaga upptagna ändringar blifva beakta-
de¹, »enär i det skick, varuti förslaget nu föreligger, detsamma är för oss
yrkesidkare absolut olämpligt och för hantverksnäringen och dess ut-
veckling till skada i stället för till gagn».

Lagförslaget föll igenom, mest kanske beroende på, att Verkstads-
föreningen yrkade på att ett nytt förslag, omfattande även storindustrien
skulle utarbetas.

År 1911 förelåg ett nytt av sakkunnige utarbetat betänkande och två
år senare ett härpå utarbetat lagförslag. Även detta blev utsatt för

¹ Omfattande ett 50-tal tillägg, ändringar och strykningar.

föreningens skarpa kritik: skulle ett sådant förslag upphöjas till lag, vore allmänna omdömet inom föreningen, att hantverkerierna skulle gå sin undergång till mötes. Kommitterade tillskrevos bristande insikter, då de kunde föreslå att Kommerskollegiet skulle bestämma lärotiden för de olika yrkena. Lärlingstidens längd vore ju beroende på lärlingens individuella läggning. Att vilja stipulera värnplikts fullgörande såsom giltig anledning för lärlingskontraktets upphävande vore ju rent av att bestraffa uppfyllandet av en medborgerlig plikt! Listan på anmärkningar är både lång och väl grundad.

Då lärlingsfrågan på grund av motsättningarna mellan parter och av frågan intresserade och berörda icke syntes inom rimlig tid kunna lösas och därmed sammanhängande angelägenheter för varje år blevo allt flera för att kunna omhändervhas och med tillbörlig noggrannhet av styrelsen följas, tillsattes såsom nämnts på styrelsens förslag å januarisammanträdet 1910 en särskild nämnd, lärlingsnämnden, för hithörande frågor behandling. Nämnden, som tillsvidare skulle bestå av 5 medlemmar, ägde att med sig adjungera till föreningen anslutna näringsidkare, då så erfordrades för ärendenas behandling. Nämnden utsåg inom sig ordförande, vice ordförande och sekreterare. Samarbete skulle föranstaltas med platsens arbetsförmedling, folkskolinspektörer och å platsen befintliga yrkesföreningar samt enskilda yrkesutövare. Nämnden ägde att tillse, att lärlingskontrakt upprättades, att lärlingstiden avslutades med avläggande av lärlingsprov och skulle dettas utförande övervakas och till granskning hos föreningens styrelse anmälas av nämnden. För att stödja nämnden i dess verksamhet fick nämnden på årsammanträdet 1912 till sin disposition 50 kr., vilket belopp påföljande år höjdes till 100 kr.

Att tillsättandet av en nämnd, som uteslutande skulle hava uppmärksamheten och verksamhet knuten till dessa viktiga frågor, som berörde arbetare och lärlingar, skulle få ett avsevärt inflytande på det, som med dessa spörsmål stod i sammanhang, torde man kunna taga som avgjort. Det blev dock icke det resultat, som härmed åsyftats, ehuru det måste poängteras, att anledningen till det ringa resultatet icke kan påbördas nämnden. Man skulle frestas till det uttalande, att nämndens tillsättande kom för sent, pekande på att föreningen för mycket haft blickarna riktade på mäktigare intressen, som redan för länge sedan skulle haft både myndighet och makt att låta saken kommit till ett avgörande och ej förhåla tiden genom infordrande av yttranden, betänkanden och lagförslag i mer än 30 år. Men sådant tillvägagångssätt av föreningen är mera än förlåtligt. Och det vissa är nog, att om också nämnden något

10-tal år förut kommit till stånd, hade resultatet ändå blivit magert, så försumpad som frågan blivit. Man kan i dess rapporter, vidfogade eller intagna i årsberättelserna, utläsa vad nämnden åstadkommit, men även i protokollen äro en del beslut dikterade av dess medlemmar, såsom:

- 1910 31/10 Vid anmälan för utfående av gesällbrev skall läromästaren vara skyldig att i ansökan angiva lärotiden hos såväl honom som hos föregående mästare.
- 1911 11/11 Kostnaderna för utlärlingsbevis och betygsbok äro olämpliga. De skola bestridas av vare sig mästare eller lärling utan skulle de hädanefter likvideras av enskilda kassan.
- 1912 29/4 Gesällbrevens skola hädanefter överlämnas på allmänt sammanträde (för att giva större värdighet över dess utlämnande och giva åt ordförandens uttalade önskan en fördjupad betydelse).

Efter världskrigets utbrott blev likväl lärlingsnämndens arbete allt mera försvårat. Sålunda anmäler nämnden på årssammanträdet 1916, att under 1915 inga anmälningar dit ingått om vare sig inflyttade eller utflyttade lärlingar från resp. yrkesutövare. Då det emellertid saknas lagstiftning i såväl lärlings- som yrkesskolefrågor, säger sig nämnden ej kunna fylla den uppgift, vartill den är avsedd.

Att intresset ändock lever synes, såsom sagts, på de årligen till årsmötena inlevererade intressanta årsredogörelserna från nämnden jämte dess övriga strävanden att hålla intresset för lärlingsfrågan vid liv, därvid den aldrig saknar stöd hos föreningen. Så har år för år utdelats belopp till stipendier och premier åt elever i Yrkesskolan, varjämte 1915 förslag framlades för bildande utav en fond, ur vilken lärlingar skulle kunna erhålla stipendier för särskild visad yrkesskicklighet, vilken 1917 i okt. erhöi en gåva på 250 kronor.

En av de ovan angivna berättelserna, avgiven på årsmötet 1918 och således gällande för året 1917, må här återgivas, då den innehåller icke så ringa av intresse:

»För att utröna lärlingsantalet, lärlings anställning med eller utan kontrakt, samt om yrke eller handel ger bästa vinsten, och huru många som driva endast yrket och yrket i förening med handel eller fabriksrörelse, har nämnden hos Fabriks- och Hantverksföreningens medlemmar inhämtat uppgifter. Av dessa framgår, att hos föreningens medlemmar äro anställda 60 lärlingar, av vilka endast 3 lärlingar bundna med kontrakt, och äro dessa anställda inom barberareyrket.

Av föreningsmedlemmarna bedrives jämte yrket även handel utav 30 st. Enbart yrket utövas av 19 st. och uteslutande handel av två. Fabriksrörelse jämte handel av fabriksalster drives av 12 st.

Av de inhämtade uppgifterna har framgått, att bästa vinsten erhållits från yrket av 24 st., under det att 15 st. erhållit denna från handeln. I några fall har vinstfördelningen ställt sig lika mellan yrke och handel. Hur vinsten i detta fall ställer sig för fabriksrörelse har icke kunnat utrönas.

Förutom här ovan angivna lärlingar finnas hos en del medlemmar anställda springpojkar samt ynglingar, som gå under benämning hantlangare. Dessa senare kunna ej anställas som lärlingar, enär en hel del av dem endast stanna en kortare tid på varje plats och kunna inom loppet av ett halvår pröva på en hel del olika yrken. Inom en hel del härför lämpliga yrken praktiseras, att arbetare av sistnämnda kategori ställas till ett visst specialarbete, som de inom kort kunna inlära, och därigenom komma i åtnjutande av en högre avlöning, än vad som kan betalas en lärling, men att sådana anställda arbetare, som endast få lära en del av yrket, aldrig kunna bli utbildade yrkesmän, faller ju av sig självt.

Läringsnämnden inser väl de svårigheter, som ställa sig hindrande i vägen för de ynglingar, som vid de år, då de skulle börja lära sig ett yrke av ekonomiska skäl tvingas att ägna sig åt arbeten, som giva dem existensmöjligheter. I många fall torde föräldrar till ynglingar, som ha lust och fallenhet för vissa yrken, låta dem ägna sig åt tillfälliga arbeten, som giva största dagsförtjänsten, men ej de bästa framtidsmöjligheterna.

Nämndens förhoppningar om ordnade förhållanden i denna fråga, ställas till den läringslagstiftning, som alla hantverkare i hela landet vänta på. —

Till denna berättelse är fogad en tablå över anställda lärlingar inom de olika yrkena år 1917:

Bokbindareyrket	2 st.
Boktryckareyrket	9 »
Elektr. installations- och monteringsyrket	5 »
Frisör- och barberareyrket	4 »
Kopparslagareyrket	2 »
Kakelindustrien	1 »
Målareyrket	3 »
Plåtslagareyrket	3 »
Sockerbagare- och konditorierket.....	3 »
Snickareyrket	17 »
Smidesyrket	2 »
Sadelmakareyrket	2 »
Trädgårdsmästareyrket	7 »

Summa antal 60 st.

Att lärlingsnämndens arbete både var tungsamt och otacksamt även efter världskrigets avslutande, torde man läsa mellan raderna uti en på den tiden avgiven årsberättelse, där det heter bl. a.: »Bland sviterna av det stora världskriget torde man ha svårt att icke märka den arbetslust som alltmåra gripit omkring sig, synnerligast bland den yngre generationen. 8-timmarsdagen, varigenom möjlighet kunde beredas till ökad folkupplysning, synes åtminstone ej hava verkat till yrkenas förkovran. Tvärtom tyckas de äldre arbetarna genom att åtaga sig arbete direkt hos sina mästars kunder, bidra till svårigheten att driva hantverksyrkena så, att det blir mästaren möjligt, att genom rekrytering av hög betalning fordrande lärling, bibehålla yrkeskunskapen och yrkesskickligheten. Som exempel på hur långt anförda missförhållanden kunna sträcka sig, kan anföras, att i Karlstad, där förut ett par yrken drevos av inalles ett halvt dussin mästare, numera i vardera yrket ett 20-tal s. k. mästare söka att genom rekord i prisbillighet på bekostnad av utförandet sänka den återvändande aktningen för hantverket, som senare åren varit att konstatera».

Redan år 1906 hade föreningen i en cirkulärskrivelse fått från Centralstyrelsen mottaga en förfrågan angående *gemensamma normer* vid bedömandet av utlärlingars arbetsprov, samt *gemensamma gesällbrev*.

Med anledning härav svarade föreningen 2 april 1906, att den uttalade sin sympati för *gemensamma normer* vid bedömandet av utlärlingars arbetsprov och föreslog att bland bestämmelserna följande blifvit intaget:

- A) Hantverksföreningens styrelse tillkallar Två mästare i det yrke som lärlingen tillhör, som gemensamt granska det förfärdigade arbetsprovet, och inför styrelsen afgifva sitt utlåtande och till- eller afstyrker arbetsprovets godkännande, föreslår de belöningar, som de anse utlärlingen gjort sig förtjent af. Då arbetsprovet blifvit godkänt, utfärdar styrelsen gesällbrev, som skall till utlärlingen öfverlemnas vid allmänt sammanträde med föreningen.
- B) Angående *gemensamma gesällbrev* vill föreningen uttala som sin mening att texten bör vara lika, men att de enskilda föreningarna böra äga rätt sjelfva bestämma öfver den litografiska utstyrelsen.

Från organisationen inkom följande år (1907) åter ett cirkulär, vari fortfarande vidhölls *gemensamma typer* för såväl utlärlingsbevis som medaljer och plaketter. Styrelsen synes likväl icke vidare böjd att tillmötesgå denna organisationens önskan. Uppdrag lämnades åt sekreteraren att inventera föreningens förråd i sagda hänseende, därvid be-

fanns att föreningen innehade icke mindre än 216 öppna bevis, 119 bevis för brons-, 92 för silvermedalj samt 4 brons- och 10 silvermedaljer, representerande ett värde av kr. 1,067: 50, och beslöts med anledning därav att frågan tillsvidare skulle anstå. Först den 25 april 1916, då förrådet på medaljer var slut, beslöts att övergå till Hantverks Organisationens plaketter, vilka något senare ersattes av medaljer. Enligt föreningens beslut skall för vinnande av enhällighet från och med 1921 vid utdelande av utlärlingsbevis, medaljer och diplom användas av Hantverks Organisationens typer.

År 1915 hade ordförandeskifte ånyo ägt rum, i det att fabrikören K. A. Falk vid årssammanträdet dit insatts. Förhållandet var så till vida märkligt, att Falk ett år förut avgått ur styrelsen på grund av brist på tid. Men att valet stannat på honom var ju ganska naturligt. Ingen hade såsom han passerat graderna: gesällbrev hade föreningen åt honom utfärdat, vice och ordinarie sekreteraresysslorna, befattningen såsom kassaförvaltare och förtroendeposten såsom vice ordförande hade åt honom anförtrotts, så att han efter att 1907 gjort en sammanfattning av föreningens 60-åriga historia med skäl kunde säga att intet inom föreningsverksamheten var honom främmande. Han tillträdde sitt förtroendeuppdrag under ett synnerligen tungt och maktpåliggande ansvar. Det pågående kriget ingrep ju på ett alldeles särskilt sätt inom alla områden, ej minst på dem, som berörde hantverkeriet. Att i många hänseenden så också var förhållandet avspeglar sig även till en del i protokollen, ehuru det likvisst är anmärkningsvärt, huru litet av kristidens egenart därvidlag kommer till synes. Konjunkturerna blevo visserligen goda och att förtjänsterna nog relativt i många fall — även för hantverkarna — voro stora är icke att förneka. Men situationen var många gånger allvarlig nog, helst som för varje dag som gick det blev allt svårare såväl för industrien som hantverkeriet att skaffa de nödvändiga materialerna och råvarorna. Det man ur sammanträdesförhandlingarna kan utläsa, är av såpass allmänart och kanske också ligger oss för nära i tiden för att kunna väcka ett allmännare intresse.

På årsmötet 1914 väcktes förslag om stadgarnas revidering. En kommitté tillsattes och deras förslag låg färdigt redan s. å. 14/4. Återremitterades följande år till styrelsen för omarbetning och antogos 1916 27/4. Efter återremiss från Konungens Befallningshavande med anhängan att stadgarna ånyo måtte antagas på grund av en nödvändig, mindre ändring följde ett godkännande av stadgarna 1917 11/9, varpå tryckning ombesörjdes, så att de förelågo i tryck påföljande år.

Det nya reglementet innehåller en hel del utökningar av det sist för 20 år sedan godkända. Således är inträdesavgiften bestämd till 10 kr., varav 5 kr. erlägges till understödsfonden och för de övriga 5:— kr. erhåller han en andel i föreningens lånekassa, men befriades han från årsavgift under inträdesåret. Vad styrelsen beträffar utökades den med tre styrelsesuppleanter, vilket var ett upplivande av de bestämmelser, som voro gällande för den äldre föreningen 1847—64.

Till föreningsmedlem skulle, enligt detta reglemente, kunna väljas den, som visat intresse för föreningen, varjämte även personer utanför föreningen kunde kallas till hedersledamöter.

Slutligen är till de nya stadgarna fogade redogörelse och bestämmelser för de under styrelsen ställda kassorna och fonderna.

Redan 1919 28/11 kompletteras på sätt och vis dessa stadgar genom tillsättande av en valnämnd på 5 medlemmar och 3 suppleanter, som i god tid skulle undersöka och lämna förslag på lämpliga funktionärer, och 1923 31/1 tillsättes en »programkommitté» för att åstadkomma ett mera omväxlande program vid årsmötena.

Vad årsavgifterna beträffar, föreslogs 1920 30/11, att inträdesavgifterna för nya medlemmar skulle höjas, »enär en sådan på 10 kr. endast försvagar Enskilda kassans ekonomi», varför styrelsen på allmänt sammanträde föreslog ändring av den §, som rörde detta ärende. På därpå följande allmänna sammanträde beslöts också *dels* inträdesavgift 10 kr. och *dels* årsavgift 10 kr., varigenom befrielsen av inträdesavgiften inträdesåret borttogs.

Fabrikör K. A. Falk

Förutom vad som förut angivits om lärlingsutbildningen och därmed stående frågor, må här redogöras för föreningens ställning till Hantverksorganisationens förslag om upprättande av handelskurser. Skrivelsen av år 1916 och som efter ett synnerligen instruktivt föredrag av ordföranden om »Mästarkurser för hantverkarna», behandlades på sammanträde i föreningen s. å. 15/3, är onödig att ens i sammandrag här relatera, då i härnadan återgivna utdrag av föreningens uttalande dess huvudsakligaste innehåll väl kan utläsas. Skrivelsen är väl genomtänkt och att en betydande kompetens gör sig gällande vid avfattandet av svaret framgår tydligt. — — — »De föreslagna handelskurserna», heter det, »äro förslagsvis uppdelade i tre grupper. Det förefaller styrelsen som om undervisningen i grupp I, avsedd för lär-

jungar från folkskolorna, utan större olägenhet skulle kunna samordnas med motsvarande delar av yrkesundervisningen avsedd för hantverk. Av de föreslagna ämnena svenska, bokföring, handelsräkning och välskrivning kan nog utan större olägenhet undervisningen i svenska och välskrivning göras gemensam. Beträffande bokföring kunde man t. ex. tänka sig den anordning, som för närvarande praktiseras vid Karlstads Tekniska aftonskola, nämligen att kursen den ena terminen är lämpad för handel och den andra för hantverk. Då den föreslagna formen för handelskursen är avsedd att omfatta minst ett år kunde man tänka sig undervisningen 1:a terminen koncentrerad på svenska, välskrivning och handelsräkning, under det att 2:a terminen koncentrerade sig på bokföring, då t. ex. handelsräkningen fick träda i bakgrunden. Detta skulle då inom hantverksundervisningen motsvaras av att man 1:a terminen hade yrkesbokföring och andra terminen en kurs i räkning avpassad för yrkesundervisningen. En dylik anordning möjliggjorde att alltid samma lärare i ämnena räkning och bokföring kunde tjänstgöra. Ovannämnda förslag förutsätter dock, att elevernas skriv- och räknefärdighet från folkskolan vore större än den, som erfarenheterna från de tekniska aftonskolorna visat vara rådande, då ju för närvarande en stor del av undervisningen åtgår till repetition av folkskolekursen. — Handelskurserna av grupp II och III avsedda för elever med större förkunskaper, ha knappast något samband med hantverksundervisningen. Enligt styrelsens mening möter det ingen större svårighet att samorganisera dessa handelskurser av olika grupper med yrkesundervisningen under gemensam styrelse, där ett dylikt samband på grund av gemensam lokal och gemensamma lärare eller av andra skäl måste tänkas förekomma. — Slutligen få vi framhålla nödvändigheten av enhetlighet med avseende på de åtgärder, som skola vidtagas för undervisningen efter folkskolans slut, så att det blir planmässigt samarbete med avseende på de av folkskoleundervisningskommittén föreslagna fortsättningskurserna och den lägre handels- och yrkesundervisningen, ett samarbete, som kanske blir svårt att nöjaktigt åvägabringa, då fortsättningskurserna höra under Folkskoleöverstyrelsen och Ecklesiastikdepartementet och handels- och yrkesundervisningen under Kommerskollegium.

Denna fråga ha nog fört mångens tankar tillbaka till den gamla Söndags- och aftonskolan, direkt framgången ur föreningen, och vilkens historia framfördes till 1878, då skolan omhändertogs av annan myndighet, ehuru ju föreningen alltjämt hade sin ledamot kvar i styrelsen och sålunda kunde utöva inflytande på dess ledning. En återblick över skolans senare verksamhet ger vid handen följande:

Höstterminen 1880 ombildades skolan till »Tekniska afton- och söndagsskolan», varvid ritläraren Nap. Cæsar anställdes som förste lärare och undervisar sedan dess i frihandsteckning, linearritning och modelle-ring och folkskollärare L. Nyman med undervisning i räkning och sven-ska, varjämte barberare Andersson fortfarande kvarstod. Lokal erhöles i en mindre byggnad på den tomt, där Tjäderskolan nu står. Elevanta-let detta första undervisningsår var 82 manliga, och styrelsens förste ordförande var komminister Sjöholm.

År 1889 infördes ett nytt ämne, nämligen maskin- och byggnadsrit-ning, på det att »den konstnärliga teckningen ej skulle uteslutande domi-nera». Skolan hade då i många år haft sina lokaler i gården n:r 172 vid Östra Torggatan, tills den 1915 inflyttade i gamla flickskolan vid Norra Strandgatan.

I och med den starka utvecklingen av Sveriges industri och näringsliv åren efter sekelskiftet väcktes från industri- och hantverkshåll frågan om omorganisation av den lägre tekniska undervisningen och närmast de gamla tekniska söndags- och aftonskolorna. Dessa hade ju ursprung-ligen av hantverkets män inrättats för att bättra på lärlingarnas ofta mycket bristfälliga skolkunskaper med valfria kurser i räkning, skriv-ning och ritning, tillämpad efter olika yrkens behov. Från yrkeshåll framhölls, att utbildningen borde ordnas med större hänsyn tagen till yrkenas behov med lämpliga kombinationer av ämnen, som gävo en mera samlad teoretisk undervisning anpassad för den framtida verk-samheten. Med ledning av 1907 års kommittébetänkande angående den lägre tekniska undervisningen gjordes i Karlstads aftonskola år 1917 försök med fackliga två-åriga kurser för metallarbetare och träarbetare. Denna utökning av verksamheten kunde realiseras delvis med ekono-miskt bistånd från Karlstads Mek. Verkstad.

År 1918 tillkom riksdagens beslut om de praktiska ungdomsskolorna, och därmed uppstod också i Karlstad tanken på att omorganisera den gamla söndags- och aftonskolan till den nya antagna typen för lärlings-och yrkesskolor. Vårterminen 1919 var den sista i den gamla afton-skolan. I och med denna termin avgick skolans förste lärare ingenjör N. Cæsar efter 39-årig verksamhet samt skolans föreståndare lektor E. Lundholm, som mot slutet av år 1914 efterträtt lektor C. Fristedt.

Under hösten 1919 skedde omorganisationen till den nya skoltypen. Omläggningen innebar bl. a., att skolan ställdes under K. Skolöversty-relsens ledning från att förut stått under K. Kommerskollegiums uppsikt. Särskilt från hantverkshåll hade mot denna förändring förts fram starka betänkligheter, då man befارade att kontakten med näringslivet riske-

rade att bli mindre livlig. Visserligen har skolstadgan genom inrättandet av olika yrkesnämnder sökt råda bot mot denna oälggenhet, men det kan måhända ej förnekas, att den nya skolformen med dess starka centralisering av ledningen till K. Skolöverstyrelsen tog bort åtskilligt av det starka lokala ansvar man förut bland hantverkare och näringslivets män kände för att göra det bästa möjliga av hemortens tekniska aftonskola.

Karlstads lärlings- och yrkesskolor ge för närvarande, vårterminen 1927, undervisning åt ett hundratal elever i följande yrkesavdelningar: handel, metallarbete, snickeri och grupper för husligt arbete, i vilken sistnämnda grupp utom teoretisk undervisning även praktiskt arbete i skolkök och sömnad bedrives. Under de senare åren ha bortemot hälften av eleverna i regel tillhört handelsgruppen.

Den sist uppgjorda staten för skolorna balanserar med 21,686 kr., med statsanslag på cirka 6,000 kr. och anslag från Karlstads stad på kr. 14,862: 63, vari dock ingå beräknad hyra med 3,000 kr. och en pension på den gamla skolans stat med 1,500 kr. Skolorna bedrevo till hösten 1923 sin verksamhet i gamla flickskolan vid Strandgatan, där Tekniska aftonskolan flyttade in hösten 1915. Höstterminen 1923 uppläts för skolornas verksamhet de två övre våningarna i gamla seminariebyggnaden. Sedan år 1920 har läroverksadjunkten Hjalmar Bystedt varit skolornas rektor. Slutligen bör omnämnas, att liksom Karlstads Fabriks- och Hantverksförening i gamla skolstyrelsen var företrädd av sin dåvarande ordförande fabrikör K. A. Falk, är den uti nya skolstyrelsen representerad av föreningens nuvarande ordförande boktryckaren E. Ander.

År 1922 invigdes i Stockholm det högt upp på Upplandsgatan belägna, nyuppförda Hantverksinstitutet, en högskola för hantverksmän, vilkens betydelse här ej är platsen att orda om. Överallt landet runt omfattades det med det största allmänintresse såväl av föreningar som av enskilda. Karlstads Fabriks- och Hantverksförening hjälpte även i sin mån till att stödja företaget. Så tecknades på ett sammanträde (1918 30/5), bidrag på ej mindre än 1,535 kr., efter att man året förut till en »fond för yrkenas förkovran» skänkt 250 kr.

Det synes som om föreningsverksamheten från 1918 skulle hava begynt att åter taga en betydande fart. Sammanträdena äro talrikt besökta och diskussionsämnen eller med andra ord frågor, som synas kunna avvinna ett allmännare intresse, är det ingen brist på. Uppmaningarna att ej försumma sammanträdena äro ej längre synliga, och

medlemsantalet synes stadigt ökas. Man ansåg till och med verksamheten inom föreningen ej vara nog. Nya landvinningar skulle göras och från och med år 1918 igångsattes de gamla planerna på att bilda nya föreningar inom provinsen och få styrkan hos dessa ytterligare utökad genom deras eventuella sammanslutning till ett Värmlandsdistrikt.¹

I protokollet för sammanträdet 1918 30/5 föredrages styrelsens förslag angående den bordlagda frågan att söka bilda hantverksföreningar å de större platser inom Värmland, där dylika ej finnas, i första rummet Säffle och Sunne. Beslut fattades att styrelsen med sig skulle adjungera lämpliga personer för frågans förberedande. Godkändes vidare förslaget att till inledande föredragshållare söka ingenjör Petrus Wretblads bistånd, vilket också erhöles och verkade han för sakens fromma genom en serie föredrag, varvid såväl Sunne som Säffle besöktes. Genom de mästarekurser och genom Hantverksmässan i Kristinehamn 1919 sökte föreningen på mångfaldiga sätt utvinna intresse för föreningssyftena och för hantverksintresset. Sålunda togs pressen till hjälp, föredragshållare engagerades och lämpliga personer uppsöktes och gjordes till platsombud för att söka hålla intresset vid makt och ytterligare utöka det. Resultatet blev klen. Ännu 1923 ha ansträngningarna blivit utan framgång. Då ingår från Arvika förening detta år ett förslag om *gemensamt* arbete för att få till stånd föreningar i Sunne och Säffle samt en länsförening. Föreningens uttalande blir, att första förslaget på allt sätt bör stödjas, men vad länsföreningen beträffar, så äro ännu lokalföreningarna för en sådan sammanslutning ännu för få. Det hittills avbrutna arbetet igångsattes och kröntes äntligen år 1925 med framgång, i det att efter ett i Kil hållet föredrag en fabriks- och hantverksförening där bildades 1925 23/1.

Såsom nämnts kom kriget hindrande emellan för utförande av de stortartade planer, som man umgicks med 1914, och som på hösten 1914 skulle hava kommit till utförande. Det långa avbrottet vållade dock icke ett helt övergivande av frågan, som snarare betraktades såsom tills vidare bordlagd. Det var föreningens förre ordförande, som bragte tanken till liv igen, en 10-mannakommitté tillsattes för frågans utredande och den 27 maj kunde planen för föreningen framläggas. Utställningen skulle omfatta kvalitetsarbeten och kulturhistoriska hantverksföremål. Demonstrering av verkstäder och fabriker under arbetstid skulle anordnas. Därjämte skulle anordnas föredrag, musik och sång, lämpliga nöjesanordningar samt servering m. m. uti Växnäsparken. Och slutligen

¹ Förslaget väcktes av C. A. Brinck på sammanträde 1917 30/10.

skulle med utställningen förenas ett tombolalotteri med hantverksföremål som vinster. Ur föreningens protokoll inhämtar man f. ö. rätt så få underrättelser om de stora planerna. Alla hade naturligtvis händerna fulla med arbete, och därför fanns väl liten eller ingen tid övrig för sammanträden. Resultatet blev likväl över förväntan. Utställningen, som fick namnet Hantverkets Dag i Karlstad, ägde rum den 4 och 5 september 1920 med hantverks- och kulturhistorisk utställning ordnad å Frimurarlogens stora sal. Anslutningen var stor. De utställande firmorna voro icke mindre än 29 st. och båda dagarna passerade genom utställningslokalen strömmar av intresserade åskådare. Regementsmusik och sång samt föredrag bidro naturligtvis i sin mån till det vackra resultatet. Den ekonomiska behållningen blev ju också rätt betydande, i det att nettobehållningen uppgick till 5,815 kr. 49 öre, varigenom man ju hann ett gott stycke väg mot realiserandet av de önskingar, som visserligen sedan några år slumrat men därför dock aldrig släppts helt ur sikte. Särskilt synes den efter fabrikören G. A. Falks avgång 1920 nyvalde ordföranden, boktryckaren E. Ander, redan från sitt första verksamhetsår

Boktryckare E. Ander

hava beslutat bringa länge närda förhoppningar till verklighet. Ty då han under Hantverkets Dag tillspörjes om, vilket önskemål honom låge närmast om hjärtat, svarar han utan betänkanke: »Ett eget hem åt föreningen», och fortsatte: »Hade föreningen en byggnad, som den själv kunde fritt disponera över, bleve den satt i tillfälle att där samla och hålla tillgängligt ett rikt materiel för studier och orientering i olika yrkesgrenars utveckling. Ett eget hem håller ock kärkänslan vaken och livar intresset för de gemensamma strävandena. I föreningshemmet bleve också tillfälle till en permanent utställning av hantverkets alster. Härigenom skulle icke blott hantverkarna själva spöras till en i och för sig nyttig tävlan, utan också allmänhetens intresse skulle med detta kraftigt påverkas, och uppfattningen om och förståelsen för hantverkets utveckling fördjupas och göras mera levande».

Under 1922 kunde föreningen hava firat minnet av sin 75-åriga tillvaro. Stora planer voro å bane. En kommitté hade tillsatts att utarbeta program, men anslutningen syntes omöjliggöra företaget. På många sätt sökte man liva intresset, men förgäves; det ena förslaget efter det andra måste uppgivas, allt under det att tiden gick. Och slutligen beslöt man att i stället med samlade krafter inrikta sig på firandet av föreningens 80-årsdag år 1927.

Ehuru visserligen det var att beklaga, att föreningens 75-åriga tillvaro ej blev på något sätt hugfäst, var det nog ändå bäst vad som skedde. Den som vinner tid, vinner allt, säges det, och helt visst har detta uppskov på fem år åt jubileumsplanerna givit en storartad omformning och omfattning, där huvudintresset grupperar sig omkring sommarens industri- och hantverksutställning.

Själva jubileet firades vid årssammankomsten den 22 januari genom en anordnad festlighet å Grand hotell, dit stadens förre borgmästare K. J. Lindholm och representanter från värmländska hantverksföreningar antagit inbjudan. — Konsul Ljunggren, åt vilken hedersordförandediplomet skulle överlämnas och som därjämte skulle hålla högtidstalet, hade strax före avresan hit drabbats av en allvarlig sjukdom, vilket meddelande vållade allmän förstämning. — Tre av föreningens medlemmar, fabrikören K. A. Falk, kassadirektören L. Martin samt bokbindaremästaren C. G. Dahlin blevo kreerade till hedersledamöter och fingo därjämte mottaga Hantverksorganisationens silvermedaljer för mångåriga och osparda mödor i föreningens och hantverkets tjänst. Redogörelse för föreningens verksamhet för de sista 20 åren eller för tiden sedan sist hållna (60-års-) jubileum föredrogs, varjämte ett föredrag »om skräväsendet i forna tiders Karlstad» hölls av kapten C. E. Nygren, åt vilken året förut uppdragits att författa en historik över föreningens verksamhet under de nu gångna åttio åren.

Vad utställningsplanerna beträffar, har utställningskommisarien, redaktör R. Frölich därom lämnat följande meddelanden:

Det torde ej vara för mycket sagt att intresset redan är synnerligen livligt i hela Värmland för sommarens beramade industri- och hantverksutställning i Karlstad, vilken som bekant kommer att äga rum under tiden den 15 juni till den 15 juli.

Anordnare av utställningen är den livaktiga Fabriks- och Hantverksföreningen i Karlstad, vilken just nu i år firar sin åttioåriga tillvaro. Utställningen är alltså att betrakta som en direkt fortsättning på jubileet och med tanke på vad denna utställning kommer att betyda icke blott för näringslivet i Karlstad utan för hela vår provins måste man önska, att föreningen på bästa möjliga sätt skall gå i land med den krävande uppgiften. Det är nämligen icke litet arbete, som ligger bakom varje liten detalj, och förarbetena för utställningen ha pågått under två års tid. Därunder fann man, att intresset för planen var livligt och på årsmötet i januari 1926 tog man steget fullt ut och fixerade tiden för utställningen. För ändamålet utsedda kommitterade, direktör E. Ander, fabrikörerna Axel Svensson och R. Ternqvist samt byggmästare Johan

Wästlund adjungerade då med sig som kommitterade sekreterare och utställningens kommissarie redaktör Ragnar Frölich. Därjämte tillsattes en större bestyrelse, i vilken landshövding A. Unger med sitt vanliga intresse för alla länets angelägenheter åtog sig att fungera som hedersordförande. I bestyrelsen återfinnas för övrigt representanter för länets storindustri, hantverksföreningar, stater och kårer. Som framgår av namnet industri- och hantverksutställning har man nämligen ämnat få till stånd en fullt representativ och fullödig bild av näringslivet i landskapet.

Ett av de första bekymren blev att anskaffa utställningsområde. Man kom därvid givetvis snart att tänka på gamla expositionshuset och den intilliggande Stadsträdgården, vilken med sin sommarfägring skulle lämna en vacker ram kring utställningen. En utställnings framgång beror nämligen icke blott på de träffade arrangemangen utan även på att omgivningarna förmå locka turister till besök.

I detta fall är ju Karlstad synnerligen väl lottat. Som residens- och huvudstad i det Värmland, som påklistrats etiketten Sagans Värmland och Gösta Berlings land, har man varje år fått mottaga en alltmera ökad turistström. Man räknar nu med att man tack vare klok reklam skall kunna dirigera resandeströmmen till solstaden, vilken därefter skall veta att på bästa sätt taga hand om främlingarna. Som ett ytterligare plus tillkommer, att sedan 1903 icke här anordnats någon industriutställning, varför sommarens festligheter komma att få nyhetens behag.

Planerna på att få disponera det påtänkta utställningsområdet mötte heller inga hinder. Efter en framställning till drätselkammaren uppläts kostnadsfritt gamla expositionshuset, större delen av Stadsträdgården samt tullnederlagshuset. Detta beslut fattades den 29 mars och stadsfullmäktige visade sedan sitt intresse genom att till expositionshusets reparation anslå 10,000 kr., vilken summa torde täcka halva reparationskostnaderna. Byggnaden, vilken uppfördes 1862 i samband med det då anordnade stora lantbruksmötet av den bekante arkitekten major Edelsvärd, har nämligen fått förfalla på ett ganska markant sätt. Senast har den använts till tobaksupplag och omvårdnaden har blivit därefter. Man kommer bland annat att få sätta in omkring 800 nya fönsterrutor. Expositionshuset användes intill 1895 vart femte år som utställningslokal för diverse utställningar, men vid den stora lantbruks- och industrimässa, som anordnades 1903 med anledning av hushållningssällskapets 100-årsjubileum var festplatsen förlagd till Malmtorget.

Utställningsområdet omfattar som förut nämnt Hamntorget och större delen av Stadsträdgården med en markyta av 30,000 kvm. Inomhus förfogade man genom först till buds stående byggnader över en golv-

yta av 2,000 kvm. Man förmodade att detta utrymme skulle räcka till, men det visade sig snart att man i det fallet underskattat intresset bland utställarna. Man får uppföra åtminstone ett par nya byggnader, varigenom den disponibla golvytan nästan fördubblas. För att lösa tillbyggnadsproblemet på lyckligaste sätt har man tillsatt en byggnadskommitté, vilken räknar stadens byggnadschef kapten E. Björkman som energisk och intresserad ledare. På den fria markytan kommer utställare att i monter och paviljonger visa prov på, vad man kan åstadkomma.

Huvudentrén, som flankeras av torn, som bli synliga ända till Stora torget, befinner sig på norra sidan av expositionshuset. Utställningsgården kommer att bli så gott som kringgårdad av byggnader, på norra sidan rum för kommissariatet, inkvarteringsbyrå, vakter och toaletttrum på östra sidan plats för konditoriservering ute i det fria. Utrymmet mellan kommissariatet och konditoriet upptages av utställningsplatser. Man har här tänkt sig plats för en bilutställning. Förbi expositionshuset leder den s. k. stora utställningsgatan till tullnederlagshuset, vilket skall tjänstgöra som maskinhall. Gatan avslutas originellt nog med en kopia av Hybelejens kvarn, vilken som naturligt är kommer att tjäna som utställningslokal för den värmländska kvarnindustrien. Givetvis kommer utställningen att bjuda på ett omfattande nöjesfält. Genom en pergolagång från utställningsrestaurangen och dess ekonomibyggnader kommer man till nöjesfältet, som upptager södra delen av Stadsträdgården bakom restaurangen.

På nuvarande stadium kan man givetvis blott i stora drag skissera upp, hur utställningen kommer att gestalta sig. Ett kan man emellertid redan nu fastslå, nämligen att utställningen såväl till omfattning som utförande kommer att bli av imponerande art.

Den arrangerande föreningen har givetvis iklätt sig en viss risk, men det visar sig att intresset tillväxer dag för dag, och det kommer troligen att bli det största bekymret att bereda plats åt alla, som vilja utställa. Icke blott de stora industrierna och de ledande hantverken anmäla sig utan även mindre utställare möta upp. Man får även räkna med en rätt talrik tillslutning från olika delar av landet, om ock de värmländska näringarna lämnas företräde. Bland de större utställarna märker man Uddeholms Aktiebolag, Aktiebolaget Mölnbacka-Trysil och Karlstads Mekaniska Verkstad.

Vidare ligger man i underhandlingar med statens järnvägar att dessa skall anordna en modellutställning — ett förslag, som icke blott är lämpligt på grund av de nu aktuella järnvägsprojekten utan även på grund därav, att man i Värmland har landets äldsta järnväg. Den represen-

tativa hemslöjden möter även upp, så får man se Fryksdalsmora, en känd väverska vid sin damastvävstol, en krukmakare vid sin drejskiva o. s. v.

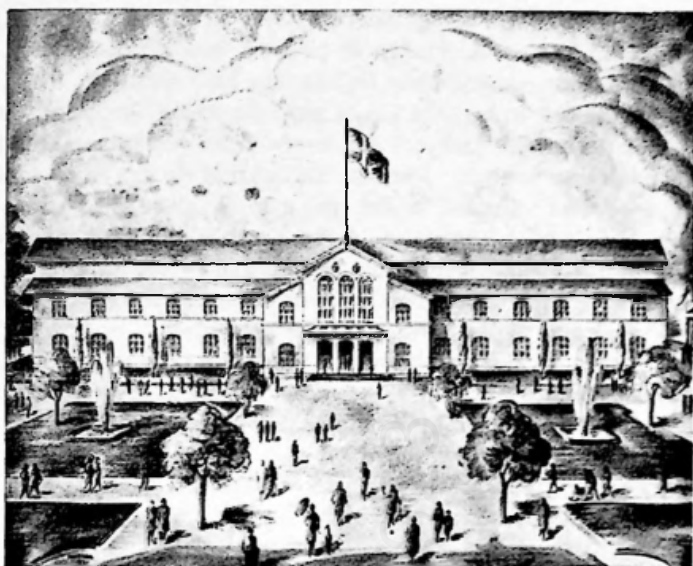
För att slutligen på ett lyckligt sätt komplettera bilden av Värmland kommer Värmländska konstnärsförbundet att i Gamla folkskolan anordna en konstutställning, som i görligaste mån skall omfatta arbeten av samtliga i Värmland födda eller verksamma konstnärer.

Beträffande arbetena att göra utställningen känd i landet kommer man att under den närmaste tiden sända ut utställningsaffischen, vilken är utförd i fyrfärgstryck med glada och markanta färger. Man sätter särskilt värde på att affischens upphovsman är en värmländing, nämligen konstnären Oscar Jonsson. Underhandlingar ha även inletts med resebyråerna för S. J. och B. J., vilka visat sig intresserade för planerna att dirigera turisttrafiken över Värmland. Man har vidare satt sig i förbindelse med värmländska sällskap och sammanslutningar, vilka samtliga intressera sig för utställningen. Det är nämligen så, att hembygden behåller sin lockelse, och att man gärna besöker den vid festliga tillfällen.

För övrigt komma en mängd möten och sammanträden att under utställningsmånaden hållas i staden. Sålunda anordnar Värmländska ingenjörsföreningen en större teknikerdag. Internationella idrottstävlingar i allmän idrott, cykling och fotboll komma även att arrangeras, varför man med tanke på att Stadsträdgårdens restaurang kommer att bli utställningsrestaurang inom området kan säga, att det är väl sörjt för såväl bröd som skådespel.

I avvaktan på att utställningsbyggnaderna skola bli färdiga att nyttjas till det avsedda ändamålet har utställningens kommissariat förhyrt kontorslokaler i Centralhotellet med ingång från Hamngatan. Kommissariatet hålles öppet från kl. 9,30 f. m. till 5 e. m. och där lämnas beredvilligt alla upplysningar och anvisningar. Till utställarnas förfogande står även arkitekt Karlgren, vilken lämnar ritningar och förslag till montrar och paviljonger. Arbetet på kommissariatet, som möblerats med de moderna kontorsmöbler, med vilka Åtvidaberg excellerar, är redan nu intensivt, då förfrågningarna och anmälningarna tillväxa i antal för varje dag.

För Karlstad blir utställningen givetvis av stor betydelse, då under utställningsmånaden en mängd människor från alla håll samlas hit, och man hyser grundade förhoppningar på att utställningen skall medföra ökad livaktighet i näringslivet. Därjämte kommer ju arbetet med utställningslokalernas ordnande att bereda arbete åt många personer, vilket med nuvarande läge på arbetsmarknaden alltid är en välkommen ljusning.

Expositionshuset.

Maskinhallen och Hybelejens kvarn.

Det är nu ett halvår sedan, som planerna för utställningen tagit så fast form, att detta detaljerade program kunde framläggas. Man förstod, att dess genomförande fordrat icke blott ett arbete av intensivaste art utan ock en bergfast tro på möjligheten av planens realiserande — en entusiasm så stark, att den kunde verka befruktande och medryckande i vidaste kretsar. När man *nu* befinner sig den stora dagen så betydligt mycket närmare, är det med den livligaste glädje man förnimmer, huru det så brett lagda programmet icke blott kunnat följas utan också i betydande mån utvidgats på grund av det intresse, varmed företaget omfattats. Allt tydande på att valet av de krafter, som föreningen vetat att vända sig till, varit det allra bästa.

Där nere vid hamnen stå byggnaderna nu upptimrade och iordningställda för att inom kort mottaga de alster och utställningsföremål, som i första hand skola visa, att även vår provins vetat att följa med uti våra dagars jätteutveckling. Men när man härute står och lyssnar till huru det runt om snickras och bultas och hamras, glider tanken bort till det gamla Carlstads utkanter och till de nu försvunna många små hantverksgårdarne. Man hade så gärna velat stiga dit in över trösklarna för att bringa de hederliga mästarna en hälsning från den nya tiden. Ty det var dock *här*, uti dessa ofta så obetydliga gamla verkstäder, kärleken till yrket och arbetet växte sig stark nog att bilda en fast grundval för bevarandet av den sammanslutning, *Karlstads Fabriks- och Hantverksförening*, som nu uti åttio år med sådan heder bestått.

II.

KASSOR OCH FONDER

cjk/20190923

KARLSTADS FABRIKS- OCH HANDTVERKS- IDKARES UNDERSTÖDS- OCH PENSIONS FOND

Huru denna kassa bildades och dess tidigare öden har förut skildrats (sid. 47). Då kassans verksamhet de senaste åren av 1850-talet tydligen legat nere, beslöts att särskilt utsedda personer skulle utreda kassans ställning för att ånyo bringa den i ordning och i verksamhet. På sammanträde 1863 6/2 förelåg från dessa revisorer en längre berättelse, varav här endast är av intresse att anföras, att fonden fastslogs utgöra kr. 4,397: 37. Reglemente beslöts nu skola utarbetas och 1865 30/12 stadfästes detsamma av Konungens Befallningshavande och blev följande år tryckt. Av detta inhämtas, att fonden förvaltas av en *särskild* styrelse (ordförandena hava varit sockerbagaren P. Stenström och fabrikören E. C. Montan, efter vilkens död guldsmeden Brockmann och fabrikören Fr. Olsén hade förtroendet, den förre till 1890, den senare till 1925, då fabrikören K. A. Falk blev ordförande).

Av fondräntorna utdelas hälften till pensioner, 1/4-del skola tjäna till täckande av förvaltningskostnader och återstoden läggas till kapitalet, till dess att detta uppgår till 30,000 rdr, då delägarne må besluta om användningen, dock så att fonden ej må minskas. För inträde i kassan erlägges 1 rdr över antalet fyllda levnadsår.

Ur denna fond har under tiden 1866—1927 utbetalats i pensioner sammanlagt.....	Kr. 20,201: 08
Ur fonden Lovisa Lundbergs minne (se sid. 47) har under samma tid utbetalats	» 6,198: 42
	Summa Kr. 26,399: 50

Fondens storlek uppgick 1926 31/12 till kr. 20,059: 36.

PENSIONS- OCH UNDERSTÖDSFONDEN. (Gamla understödsfonden.)

Enligt Fabriks- och Hantverksordningen av år 1846 skulle av utgående viten och böter ena hälften tillfalla åklagaren och andra hälften hantverksföreningens kassa. Av medel, som enligt förordningen tillfölle

föreningen, skulle bildas en fond, därav föreningen ägde bestrida nödiga utgifter samt lämna understöd för gamla avsigkomna idkare och gesäller samt avlidna idkares och gesällers fattiga änkor och barn.

De medel, som sålunda inflöto, befunnos allt för små, men föreningens försök att skaffa sig ökade medel misslyckades. Ekonomien var till och med så dålig, att, då det andra försöket i samma syfte göres 1855, ordföranden framhöll, att inkomsterna icke på långt när räckte till för föreningens utgifter än mindre för bildande av ovan omnämnda fond. Kungl. Maj:t tillät då föreningen att höja avgifterna för mästerbrevet från två till fyra rdr bko, ävensom att till fyllande av behovet för årets oundgängliga utgifter erforderliga medel må av föreningen uttaxeras såsom föreslagits — d. v. s. proportionsvis på ledamöternas bevilningsavgifter, dock till belopp icke överstigande 24 sk. pr bevilningskrona. I denna uttaxering ingick då även en viss (okänd) avgift till understödsfonden, vilket man kan förstå därav att, då snickaremästaren Lundin 1875 ingick i den nya föreningen, behövde han endast erlägga stadgad årsavgift 2 kr., men befriades från avgiften på 3 kr., *»enär han var äldre ledamot av understödsfonden»*. Till dessa medel kommo också de summor, som kunde erhållas genom frivilliga gåvor. Endast namnet för *en* sådan adelmödig givare har kunnat bevaras: rådmannen P. A. Rydberg skänkte nämligen till fonden (1863?) 300 rdr. Därjämte sökte man ett par gånger på 1850-talet genom tillställningar med sång och musik inskaffa extra bidrag och att sådant lyckades förstår man därav, att det på den tiden ej funnos många dylika tillfällen till förströelse i den lilla staden, utan fingo sådana »arrangement» stor anslutning. På så sätt kunde en understödsfond på 1,165 rdr 53 öre rmt av den gamla föreningen överlämnas till den nya.

I dennas reglemente bestämmes i § 5, att »fonden skulle bibehållas utslutande till understöd åt sådana föreningens medlemmar eller deras familjer, som genom ålderdom eller sjuklighet voro oförmögna att med arbete sig försörja. Personer, som efter den 1 augusti 1864 anmält sig hos Magistraten, att härstädes vilja utöfva något yrke, kunna äfven för sig och sin familj blifva delaktiga af understöd från denna fond, om de sådant önska och erlägga vid inträdet i föreningen till fonden en afgift af Tre Riksdaler Riksmünt».

Omsorgerna att öka fonden synas hava legat medlemmarna mycket om hjärtat. Alla överskott på frivilliga insamlingar, vilka de första 40 åren voro talrika, lämnades hit. Den gamla metoden med nöjeställningar prövades också för att åt kassan bereda större medel. I ortstidningarna för november 1881 läser man sålunda följande annons: »Å här-

varande teater anställes Söndagen den 20 November i förening med sång och teatralisk föreställning *Auktion* å diverse till förmån för Fabriks- och Handtverksföreningens understödsfond å skänkta effekter enligt följande program: *Prolog, Sång, De båda direktörerna*, skämt med sång i en akt af F. Hodell, *Auktion, Sång, Obrottslig tystlåtenhet*, vaudeville med sång i en akt». Tillställningen blev mycket lyckad, varpå recensionerna icke ensamt äro bevis. Den 24 november gavs föreställningen »för fullt hus» och resultatet 753 kr. var storartat, då biljetterna endast voro 1 kr. för första och 50 öre för andra plats. Beloppet överfördes dock följande år till Brockmannska fonden (se sid 115).

Gåvor förekommo även. En storartad sådan mottog föreningen 1898 efter fröken Johanna Olsson, som i testamente bestämt att 500 kr. skulle överlämnas till understödsfonden.

År 1923 avled en av föreningens äldsta och på sin tid för dess verksamhet synnerligen intresserad ledamot, f. konditorn P. F. Yhnell, som 1891 till fonden överlämnat 50 kr. Vid öppnandet av hans testamente, befanns, att han återigen ihågkommit föreningen med en gåva på icke mindre än 2,000 kr., den största donation, som föreningen hittills mottagit. Vid donationen var fäst den önskan, att beloppet skulle ingå i föreningens enskilda pensionsfond till ökning av dess kapital.

Konditor P. F. Yhnell

Som enligt 1864 års beslut endast hälften av räntan skulle utdelas och andra hälften läggas till kapitalet intills detta uppgick till 3,000 kr., då 3/4-delar skulle gå till understöd och resten till kapitalökning, har den lilla fonden vuxit, så att den vid 1926 års bokslut uppgick till kr. 9,230: 42.

Ur fonden har under tiden 1868—1926 utdelats tillsammans kr. 6,026: 99.

FONDEN »CHRISTIAN BROCKMANN'S MINNE».

(*Brockmannska fonden.*)

Uti den årsberättelse för 1880, som avgavs den 4 februari 1881, inhämtas, att föreningens samtliga ledamöter den 29 sistlidne januari anordnat en »festlig Collation» och dit inbjudit sin ordförande, herr Chr. Brockmann för att för honom uttala sitt erkännande för det nit, han

visat vid handhavandet av föreningens angelägenheter. Ledamöternas välvilliga tankar för herr Brockmann uttalades av färgaren Walfrid Andersson, som till honom överlämnade 250 kr. såsom

EN RINGA GRUNDPLÅT

för bildande af en

UNDERSTÖDSFOND

*till Fabriks- och Handtverksföreningens i behof varande medlemmar
samt enkör och barn,*

under namn af

"CHRISTIAN BROCKMANN'S MINNE",

samlad af barnens föreningsmedlemmar.

Carlstad den 29 Januari 1881.

I årsberättelsen meddelas vidare, att Brockmann med anledning av den till honom överlämnade fonden beslutat följande: »Dessa af föreningsmedlemmarna samlade medel, hvartill Brockmann nu lägger 100 Kronor, skola tillsvidare sättas i Carlstads Sparbank, och den derå upplupna årliga räntan utdelas till i behof varande föreningsmedlemmar, dess enkör eller barn. Styrelsen för Fabriks- och Handtverksföreningen äger att framdeles, om fonden genom frivilliga gåfvor blifvit större, så att den lämpar sig för inköp af obligation eller annat räntebärande värdepapper med större afkastning än den Sparbanken kan lemna, företaga sådan omflyttning af pengarne, likväl under det vilkor, att Kapitalets säkerhet ej dervis äfventyras». Vidare bestämdes, att i januari halva räntan skulle utdelas och återstoden skulle läggas till kapitalet, tills detta nått en storlek av 2,000 kr., då hela räntan skulle utdelas, en bestämmelse, som av B. år 1898 ändrades så tillvida, att fondens storlek icke skulle begränsas till detta belopp, utan att detta belopp skulle vara minimigräns för hela räntans utdelande.

Fonden ökades redan påföljande år därigenom att de »auktionsmedel» å kr. 753: 05, vilka omnämnts å sid. 113 dit överfördes.

På årssammanträdet 1889 beslöts att, »då understödsfonderna äro för små» ingå till Karlstads Sparbank med framställning om att därifrån föreningens kassor skulle ihågkommas, vilken framställning hade till följd en gåva av 1,000 kr., vilka medel påfördes denna fond.

Efter Brockmanns frånfälle ingick från hans efterlämnade maka och barnen följande skrivelse, daterad 1903 21/12: »Af kärlek och vördnad för vår bortgångne älskade makes och faders minne samt såsom en tacksamhetsgärd åt Karlstads Fabriks- och Handtverksförening anhålla vi härmed att å denna dag, den aflidnes födelsedag, få öfverlämna närslutna femhundra Kronor att läggas till fonden »Chr. Brockmanns Minne» och i enlighet med de för samma fond gifna föreskrifter förvaltas».

Av dessa medel avsattes under förlidet år 420 kr. till vårdn av Brockmannska familjegraven, varför fonden 1926 31/12 uppgick till kr. 3,690: 59 och har ur densamma hittills i understöd utbetalats kr. 5,701: 20.

HANTVERKSSÅNGFÖRENINGENS FOND.

Den 19 mars 1871 sammanträdde 26 hantverkare och beslöto att bilda en Hantverkssångförening. Årsavgiften bestämdes till 3 kr. och ett reglemente antogs, varur må anföras följande: Styrelsen utgjordes av en ordförande, vilken förutom godkännande av samtliga utgifter även skulle föra förteckning över såväl medlemmarna som inventarier, samt en kassaföreståndare (en förtroendepost, som hela tiden innehades av Chr. Brockmann). Två ordningsmän skulle också tillhöra styrelsen (en vald av tenorerna och en av basarna). Uteblivande utan anledning från övningssammanträdena var belagt med ett vite av 50 öre pr gång. Förbudet var att sjunga på gator och offentliga platser samt i samkväm »bland sådana personer, hvilka med de inöfvade sångerna äro okunniga». Föreningen utgjordes av dels aktiva och dels passiva medlemmar och att dess syften omfattades med förståelse och sympati utvisas därav, att första året antecknades ej mindre än 48 medlemmar. Föreningens första lärare blev den inom stadens musikliv så verksamme kapten B. A. Beckman, vilken som ersättning betingade sig körens deltagande i de av honom anordnade konserterna. B. lämnade likväl påföljande år samhället¹. Efter honom lyckades föreningen som sin ledare förvärva

¹ För att fira den avhållne läraren anordnade föreningen 1 maj 1872 på Frimurarelogen stor kollation, varvid föreningens tacksamhet tolkades av boktryckare Forssell, som därvid till festföremålet överlämnade en gåva bestående av sockerskål med strösked av silver.

musikläraren och kantorn härstädes C. W. Rendahl till antagligen 1880. Intresset synes fortfarande oförminskat, då medlemsantalet detta år är uppe i 61 och två år senare i 64. Från början av 1880-talet är som ledare anställd den musikaliske läroverksadjunkten A. Berger, som flitigt och energiskt ledde övningarna. Körens prestationer hade denna tid synnerligen gott renommé, och dess körsång stod på programmet vid välkommandet av det nyförmälda kronprinsparet, då dessa på sin färd till Norge gästade residensstaden. Kassans ställning är nu såpass god att man ansett sig hava råd att nedsätta inträdesavgiften först till hälften och sedan till 1/3-delen. 1882 tillsattes en rumor-mästare, som med ett biträde skulle »med första anordna ett söndagssamkväm med mera som till en sådan befattning hör». Redan påföljande år ser det ut, som om allt ej skulle vara så vidare väl beställt. Ekonomin är såpass god, att man inhiberar all utdebitering, men skall man om möjligt söka ordna sångföreningens sammanhållning. Följande år behandlas till och med frågan om föreningens upplösning, »efter som inga sånglektioner förekommit de senaste åren». Så gott som varje år förekom sedan denna fråga till förnyad behandling, trots det att medlemmar inom kören visade sig fortsätta med sin ädla utövning. Så meddelas i Nya Wermlands-Tidningen för 1888, att sångare ur föreningen hållit konsert i Sunne och att de anordnat sångarutflykt i Karlstads skärgård. Trots aktningsvärda försök — ej minst från sångföreningens sista ordförande — stod upplösningen icke att hindra. Genom det sista protokollet av den 7 februari 1897 ställdes sångföreningens tillgångar under förvaltning av Karlstads Hantverksförening, som, därest ej någon ny hantverkarnas sångkör bildades inom 10 år, skulle bli Hantverksföreningens tillhörighet. Räntan av fonden skulle årligen utdelas till behövande medlemmar.

Fonden uppgick 1926 31/12 till kr. 781: 96 och därifrån har under de 20 år, den stått under föreningens förvaltning, utdelats i understöd kr. 656: 56.

AXEL NERMANS UNDERSTÖDSFOND.

I protokollet för 1911 11/12 läses: »Herr Ordföranden meddelade att Hedersledamoten Herr Bokhandlaren och Riddaren Axel Nerman på sin 70-årsdag den 6:te sistlidne december överlämnade till föreningen ett kapital av ettusen kronor för att därmed bilda en pension eller understödsfond inom föreningen, och överlämnade Herr Nerman åt styrelsen att upprätta bestämmelser till fondens förvaltning samt avgöra om den

skall bilda pension eller understödsfond. Styrelsen beslöt på grund härav att fonden skall kallas Axel Nermans understödsfond samt upprättade följande bestämmelser för fondens förvaltning.

Medlen skola insättas i bank och av den därå årligen upplupna räntan skall hälften läggas till kapitalet till dess fonden på så sätt, eller genom gåvor uppgått till femtusen (5,000) kronor. Den andra hälften av räntan skall årligen i februari månad utdelas till en eller flera i behov varande föreningsmedlemmar, som tillhöra eller tillhört Karlstads Fabriks- och Hantverksförening, deras änkor eller barn. Då fonden uppgått till femtusen kronor skall en fjärdedel av räntan läggas till kapitalet och resten tre fjärdedelar utdelas på sätt som ovan angivits, allt efter styrelsens beprövande».

Fonden uppgick 1926 31/12 till kr. 1,408: 80 och sammanlagda summan av därur utbetalade understöd utgjorde kr. 372: —.

Direktör C. J. Wennberg

C. J. WENNBERGS DONATION.

I protokoll av 1920 30/1 läses: »Av delegerade utarbetade bestämmelser för C. J. Wennbergs Donationsfond, vilka av donator i oförändrat skick genom egenhändig påskrift godkänts, upplästes och hade följande lydelse:

»Den 19 Maj 1919 överlämnade föreningens hedersledamot Fabrikör C. J. Wennberg på sin 70-årsdag till föreningen Kronor Ettusen, avsedda att bilda en fond, bärande donators namn och med ungefär samma bestämmelser, som äro gällande för Axel Nermans understödsfond. Då donator ej närmare bestämde, huru avkastningen av densamma skall användas, hava undertecknade av styrelsen fått i uppdrag att inkomma med förslag, som sedan skulle underställas donators prövning.

Med anledning härav få vi därför föreslå följande: Under förutsättning, att donators mening varit att ränteavkastningen ej uteslutande skulle utgå till understöd, utan möjligen kan för annat ändamål delvis användas, så vilja vi hemställa, huruvida det ej vore lämpligt, att fonden komme att bära namnet *C. J. Wennbergs Donationsfond*.

Medlen skola insättas i bank och av den årliga räntan skall hälften läggas till kapitalet, till dess fonden på så sätt, eller genom gåvor uppgått till minst kronor Femtusen (5,000). Den andra hälften skall årligen i Februari månad utdelas till en eller flera i behov varande före-

ningsmedlemmar, som tillhöra eller tillhört Karlstads Fabriks- och Handtverksförening, deras änkor eller barn. Dock äger styrelsen rätt, att efter särskild omprövning använda denna del av räntan till något för föreningen eller dess verksamhet nyttigt ändamål s. s. yrkesutbildning och yrkesskicklighetens höjande genom studieresor för unga hantverksadepter eller dylikt.

Då fonden uppnått kr. 5,000 eller därutöver, skall nytt beslut av föreningen fattas, angående räntans disponerande, men skall alltid någon del av räntan läggas till kapitalet.

Skulle fonden genom ränteavkastning eller eventuella gåvor framdeles komma att väsentligt ökas, äger styrelsen rätt, för ernående av större ränteavkastning, placera fonden i räntebärande värdepapper eller in-teckningar i stadsfastigheter under halva taxeringsvärdet, likväl alltid under det villkor, att kapitalets säkerhet ej därav äventyras.

Karlstad i December 1919.

KARL AD. FALK.

LUDV. MARTIN.

Förestående förslag är av mig granskat och godkänner jag till alla delar detsamma.

Karlstad i December 1919.

C. J. WENNBERG.

Fonden uppgick 1926 31/12 till kr. 1,205: 32 och har därur utdelats understödsmedel med tillsammans kr. 158: —.

ÅLDERDOMSHEMMETS FOND.

Om tillkomsten av denna fond läses å sid. 76, 86. Till detta kan läggas, att under år 1918 genom enskild insamling fonden tillfördes kr. 321: 26.

År 1905 hade fondens belopp överstigit kr. 1,000: — och vid 1918 års slut kr. 2,000: —.

För närvarande, 1926 31/12, uppgår den till kr. 3,092: 79.

III.

LÄNGDER OCH BIOGRAFIER

FÖRTECKNING ÖVER HEDERSMEDLEMMAR OCH STYRELSELEDAMÖTER SAMT BIOGRAFISKA UPPGIFTER 1847—1927

Hedersordförande.

<i>Olsén, Fr.</i> , tobaksfabrikör	1904—25
<i>Ljunggren, C. J. F.</i> , v. konsul	1926—27

Hedersledamöter.

Uti en 1872 26/1 uppgjord förteckning på hantverkare och yrkesidkare härstädes upptagas såsom hedersledamöter följande här nedan först nämnda sju medlemmar, vilka tydligen erhållit denna utmärkelse före den nya föreningens bildande 1864, enär de icke finnas upptagna i senare protokoll, och de äldre protokollen brunnit.

<i>Bergman, A. F.</i> , fabrikör, rådman (se sid. 32).	
<i>Lindgren, P.</i> , garvaremästare (se sid. 27).	
<i>Berg, J. W.</i> , f. d. urfabrikör (se sid. 125).	
<i>Nordlöf, A. P.</i> , f. d. skräddaremästare och handlande (se sid. 32).	
<i>Tidholm, J. A.</i> , f. d. repslagaremästare (se sid. 32).	
<i>Holmberg, J.</i> , f. d. skomakaremästare (se sid. 34).	
<i>Rimestad, C. F.</i> , redaktör	1872
<i>Brockmann, Chr.</i> , guldsmed	1890
<i>Olsén, Fr.</i> , tobaksfabrikör	1901
<i>Falk, G. A.</i> , fabrikör	1907
<i>Nerman, A.</i> , bokhandlare	1907
<i>Yhnell, P. F.</i> , konditor	1914
<i>Wennberg, C. J.</i> , fabrikör	1914
<i>Holm, A.</i> , skomakaremästare	1914
<i>Johanson, J. E.</i> , buntmakare	1919
<i>Ljunggren, C. J. F.</i> , ordf. i Hantverksorganisationen	1924
<i>Falk, K. A.</i> , fabrikör	1926
<i>Martin, L. C.</i> , direktör	1926
<i>Dahlin, C. G.</i> , bokbindaremästare	1926

Ordförande.

<i>Montan, E. C.</i> , fabrikör	1847—64—73
<i>Brockmann, Chr.</i> , guldsmed	1873—90
<i>Olsén, Fr.</i> , tobaksfabrikör	1890—1900
<i>Nerman, A.</i> , bokhandlare	1900—06
<i>Johanson, J. E.</i> , buntmakare	1907—1915
<i>Falk, K. A.</i> , fabrikör	1915—1920
<i>Ander, E. Th.</i> , boktryckare	1920—

Vice ordförande.

Denna förtroendepost tillkom först 1894 och har beklåtts av följande ledamöter:

<i>Wennnergren, J.</i> , garverifabrikör	1894—97
<i>Falk, G. A.</i> , fabrikör	1897—1904
<i>Johansson, J. E.</i> , buntmakare	1904—06
<i>Smedberg, I.</i> , konditor	1906—09
<i>Falk, K. A.</i> , fabrikör	1909—14
<i>Martin, L. C.</i> , kassadirektör	1914—20
<i>Bandelin, M. P.</i> , kopparslagaremästare	1920—

Sekreterare.

Såsom förut (sid. 41) framhållits synas jurister vid föreningens bildande hava biträtt ordföranden vid skötandet av denna syssla. De första av föreningsmedlemmarna, som haft sig uppdraget anförtrott, voro målareldermannen *E. Tideblad* (1852—53 och 1855—56) samt skomakaremästaren *G. Sandelin* (åren 1853—54 och 1861—64), som efter nya föreningens bildande fortsatte sekretariatet till dess han 1867 avled. Sedan övertogs sysslan av ordföranden själv till 1894, från vilken tid följande personer varit sekreterare:

<i>Olson, K.</i> , urfabrikör	1894—95
<i>Olsen, E.</i> , riksbankstjänsteman	1896
<i>Smedberg, I.</i> , konditor	1897—1904
<i>Falk, K. A.</i> , fabrikör	1904—08
<i>Martin, L. C.</i> , kassadirektör	1908—14
<i>Brinck, C. A.</i> , frisörmästare	1914—16
<i>Ander, E. Th.</i> , boktryckare	1916—20
<i>Martin, L. C.</i> , kassadirektör	1920—23
<i>Wästlund, J.</i> , byggmästare	1923—

Kassaförvallare.

Ordförandena själva skötte denna syssla ända till 1899, då särskild räkenskapsförare utsågs och hava följande medlemmar innehaft ifrågasvarande förtroendeuppdrag:

<i>Landsort, G.</i> , guldsmed	1899—1900
<i>Wennberg, C. J.</i> , fabrikör	1900 (sista halvåret)
<i>Falk, K. A.</i> , fabrikör	1900—04
<i>Martin, L. C.</i> , kassadirektör	1904—08
<i>Dahlin, C. G.</i> , bokbindaremästare	1908—24
<i>Nilsson, H.</i> , konditor	1924—

Fabriks- och hantverksföreningens fullmäktige och styrelse- medlemmar 1847—1927.

<i>Stenström, P.</i> , sockerbagare	1847
<i>Montan, E. C.</i> , färgfabrikör	1847—64
<i>Olsen, F.</i> , tobaksfabrikör	1847—50
<i>Stenström, Z.</i> , skräddaremästare	1847—60

<i>Lindgren, P.</i> , garvaremästare	1847—51, 58—64
<i>Lidberg, J. G.</i> , klensmedsmästare	1847—59
<i>Tideblad, E.</i> , målareälderman	1847—58
<i>Holmberg, J.</i> , skomakareälderman	1847—52
<i>Lidberg, C. F.</i> , kopparslagareälderman	1849—64
<i>Weijlding, R.</i> , tobaksfabrikör	1851—52
<i>Wendt, C. M.</i> , garvaremästare	1852—56
<i>Landtblom, A. R.</i> , bagaremästare	1853—60
<i>Sundelin, G.</i> , skomakaremästare	1853—64
<i>Brockmann, C. W. P.</i> , guldsmed	1857—64
<i>Lundin, J. F.</i> , glas- och snickaremästare	1860—64
<i>Bergman, K.</i> , smed	1859—64
<i>Lewenhagen, J. W. N.</i> , bokbindaremästare	1860—64
<i>Wennerlund, J.</i> , skräddaremästare	1861—64

*

<i>Montan, E. C.</i> , färgerifabrikör	1864—73
<i>Bergman, K.</i> , smed	1864—99
<i>Sandelin, G.</i> , skomakaremästare	1864—67
<i>Lidberg, C. F.</i> , kopparslagaremästare	1864—70
<i>Lewenhagen, J. W. N.</i> , bokbindaremästare	1864—72
<i>Wennerlund, J.</i> , skräddaremästare	1864—70
<i>Ekstam, A.</i> , målaremästare	1864—97
<i>Brockmann, C. W. P.</i> , guldsmed	1864—73
<i>Kihlström, F. O.</i> , skomakaremästare	1864—73
<i>Berglund, C.</i> , färgerifabrikör	1867—71
<i>Heilner, A.</i> , skräddaremästare	1870, 75, 77—83
<i>Holm, A.</i> , skomakaremästare	1870—71, 73—75, 79, 82— 89, 99—1908
<i>Falk, G. A.</i> , bleck- och plåtslagaremästare	1870—1904
<i>Olson, K.</i> , urmakare	1871—85, 86—97, 98—1901
<i>Andersson, G. W.</i> , färgerifabrikör	1872—91
<i>Lindh, N. F.</i> , skräddare	1872—75, 88—89
<i>Landsort, G.</i> , guldsmed	1872—73, 83—85, 91—92, 93—94, 97—1902
<i>Lundgren, J.</i> , bokbindaremästare	1873—76
<i>Norén, F.</i> , skomakaremästare	1875—78, 80—82, 90—91, 92—94, 95—99
<i>Yhnell, P. F.</i> , konditor	1876—77, 78—96
<i>Wennergren, J.</i> , garverifabrikör	1876—79, 89—93, 94—97, 98—99
<i>Larsson, A. F.</i> , repslagaremästare	1885—86
<i>Olén, F.</i> , tobaksfabrikör	1890—1900
<i>Borgenholtz, A.</i> , bagaremästare	1891—98
<i>Wennberg, C. J.</i> , smed, direktör	1894—95, 1899—1914
<i>Smedberg, I.</i> , konditor	1896—1911
<i>Johansson, J. E.</i> , buntmakare	1897—1915
<i>Vendel, P. B.</i> , bagaremästare	1899—1902

<i>Nerman, A.</i> , bokhandlare	1900—06
<i>Falk, K. A.</i> , fabrikör	1901—14, 1915—20
<i>Larsson, K. P.</i> , snickerifabrikör	1902—03, 1914—23
<i>Bäckman, A.</i> , målaremästare	1902—09
<i>Martin, L. C.</i> , frisörmästare, direktör	1903—25
<i>Dahlin, C. G.</i> , bokbindaremästare	1904—24
<i>Wennberg, C.</i> , fabrikör	1907—14
<i>Sundelius, K. F.</i> , målaremästare	1908—14
<i>Ankers, E.</i> , boktryckare	1909—20
<i>Bandelin, M. P.</i> , kopparslagare	1911—
<i>Svensson, A.</i> , fabrikör	1914—
<i>Nyhlén, A.</i> , fabrikör	1914—19
<i>Brinck, C. A.</i> , barberare	1914—16
<i>Ander, E. T.</i> , boktryckare	1916—
<i>Nilsson, H.</i> , konditor	1919—
<i>Boman, D.</i> , glasmästare	1920—
<i>Karlsson, K. A.</i> , fabrikör	1920—
<i>Wästlund, J.</i> , byggmästare	1923—
<i>Ternqvist, R.</i> , fabrikör	1924—
<i>Svensson, A.</i> , direktör	1925—

MEDLEMMAR I FABRIKS- OCH HANTVERKS- FÖRENINGEN 1847—64.

1847. *Larsson, Lars*. Född 1820 16/5 i Karlstad. Sedan 1839 arbetat i lära hos färgare Montan på dennes fabrik. I sin 1846 ingivna ansökan om burskap säger han sig icke hava genomgått de läro- och gesällår, som skråordningen föreskriver, men föreställde sig, att skråordningen härvidlag endast avsåge, att dana i yrket dugliga mästare och erbjöd sig för den skull att avlägga mästerprov. De äldste kunde ej tillstyrka ansökningen, då sökanden ej lärt hos någon mästare och således ej såsom gesäll genomgått de år, skråordningen föreskriver. Avlade skräddaremäster prov påföljande år (en bonjour), vilket av Hantverkareföreningen godkändes 1847 13/8, varefter han i september erhöll burskap och avlade borgared. Ägde gården n:r 38—39. † 1860 30/8 i Karlstad.

Kihlström, Frans Oskar. Född 1825 13/11 i Karlstad. Lärde hos sin fader, sko makaremästaren Elof Kihlström. Angående hans mästerprov och burskapsansökan, se sid. 42. Skådomästare 1863—64. Ingick sistn. år i den nybildade föreningen 1864. Flyttade till Örebro 1873. † 1903 i Gävle.
Fullmäktige 1864—73.

Skog, Sven. Född 1814 18/10 i Ämål. Gesällförklarades i Linköping 1836 14/1. Erhöll magistratens tillstånd som borgare och handskmakaremästare 1846 28/9. Förevisade honom ålagd mästerprov s. å. 22/12 (6 par handskar, därav 5 par kulörta) med intyg från mästarne N. J. Frykstrand och G. Sandelin, att han egenhändigt provet förfärdigat. † 1893 26/12 i Karlstad.

1848 *Weijdling, Reinhold*. Född 1822 26/5 i Skeninge. Övertog Bratt och Evers tobaksfabrik härstädes 1848, men blev redan påföljande år grosshandlare i spannmål och spirituosa. Upphörde 1853 med tobaksaffären samt meddelar, att han ingått i bolag med Erik Göthlin och J. Herlenius för rörelsens fortsättande. Slog sig sedermera på bruksspekulationer, gjorde konkurs och flyttade till Stockholm, där han dog 1872 14/12.

Fullmäktig 1851—52.

Nyberg, Gustaf. Född 1824 18/5 i Nors socken. Lärde ut hos snickaremästaren N. Frykstrand och erhöll 1848 28/2 tillstånd att slå sig ned här i staden som snickaremästare. Flyttade 1854 till utrikes ort, men synes därifrån hava återkommit, enär han i februari 1876 utflyttade till Munktorp.

Forssell, Carl Daniel. Född 1817 13/10 i Vänersborg. Efter slutad 4 klassers kurs i apologistkolan kom han i lära hos boktryckaren J. Qvist, där han var i 4 år. Då kom honom reslusten i blodet, men då en konstförvant hade mindre utsikter att var som helst få arbete, gav han sig i skräddarelära hos mästare Svahn i Lidköping, där han blev gesäll 1837 12/5. Så gav han sig över till Finland, och något senare till Petersburg, där han blev tillskärare, och stannade i 5 år. Grep sedan åter gesällstaven och vandrade under arbete här och var genom Tyskland fram till Paris. Efter att i 3 år arbetat där och 3 år i England återvände han till Sverige och ankom hit till Karlstad, där han erhöll burskap som skräddaremästare 1848 2/5. Upphörde med skrädderirörelsen i januari 1854. Ingick 1853 kompanjonskap med boktryckaren O. Cronquist, uppsatte två år senare eget tryckeri, varifrån han utgav Nya Wermlands-Posten (han hade under sin lärlingstid i Vänersborg även lärt sig xylografiyrket, och skar själv vignetten till denna tidning). Efter att hava om döpts till Wermlands läns Tidning övertogs den 1879 av sonen Albin, då den erhöi namnet Karlstads Tidning. C. D. Forssell dog 1888 24/2 i Stockholm.

Söderberg, Fredrik Emanuel. Född 1816 i Karlstad. Målaregesäll i Falun 1838 12/3. Mästare här 1848. † 1866.

Falk, Jan Petter. Född 1816 20/6 i Nor. Han kom uti lära hos garvaren L. M. Zetterwall, där han lärde ut och erhöi gesällbrev 1838 21/8, burskap som mästare 1848 5/5. Ägde gården nr 67, som han uppförde efter branden. † 1904 27/12 härstädes.

Berg, Johan Wilhelm. Född 1818 8/11 i Karlstad. Inlämnade 1845 14/10 till magistraten Kommerskollegiets tillstånd att här i Karlstad driva urfabrik. Han hade för hantverket ifråga förvärvat även yrkesskicklighet hos fadern, som var urmakaremästare i Karlstad, men dog 1843. Berg var skådomästare 1848—59 och är uti ett protokoll från 1870 upptagen som hedersledamot, vilket således skulle hava skett före 1864, för vilken tid protokollen äro uppräknade. Han var även sedan 1864 ledamot av den nya föreningen, som han tillhörde, tills dess han avled 1872 14/4.

Jansson, Johannes. Född 1816 5/10 i Ölme. Med företeende av mästarbrev och Fabriks- och Hantverksföreningens tillstyrkande erhöi han burskapstillstånd 1848 8/10 att som skräddaremästare här få slå sig ned. Blev sedan anställd som vaktmästare i Wermlands Provincialbank. † 1857 1/8 i Karlstad.

1849. *Wahlberg, Olof*. Född 1819 21/3 i Värmskog. Erhöll tillstånd att få idka skrädderi-verksamhet här 1848 4/12. † 1868 3/11 i Karlstad.

Håkansson, Per Johan. Född 1821 11/9 i Kvistbro, Närke. Blev enligt magistratens protokoll 1849 20/3 urmakaremästare i Karlstad, där han avled 1863 6/3.

Sundberg, Gustaf Petter. Född 1823 5/8 i Sunne. Hattmakaremästare härstädes 1849. † 1854 2/3 i Karlstad.

Jacobsson, Johan Magnus. Född 1809 8/7 i Torsned. Blev kammakaregesäll 1831 15/10. Avlämnade godkänt mästerprov 1849 4/5 och fick burskapsrättigheter två dagar senare. † 1855 11/2 i Karlstad.

Holm, Lars Gustaf. Född 1814 19/11 i Karlstad. Gesällbrevet utfärdades av Stockholms garveriämbete 1835 8/12. Mästerprovet godkändes härstädes 1849 1/7 och burskapet beviljades tre dagar senare. Han övertog efter fadern Salomon Holm dennes garveri nere vid Garvarelandet. Gubben Holm, som var en av Finlands oförgätliga söner, avled 1847. Sonen följde honom snart efter, i det att han 39-årig dog 1851 13/12.

Grund, Carl Anton. Född 1818 28/1 i Ör. Gesällbrevet utfärdades af borgmästare och råd i Wenersborg 1840 20/7. Mästerprovet blev här gillat av Fabriks- och Hantverksföreningen 1849 7/9, varpå han följande dag erhöll burskap. † 1852 15/4 i Fredrikshald genom ett aflossadt skatte.

Dahlgren, Johan Petter. Född 1816 13/2 i Jönköping. Gesällbrevet utfärdades 1836 23/7 av kopparslagareämbetet i födelsestaden. Mästerprovet godkändes härstädes 1849 7/9, varpå följde burskaps beviljande. † 1857 27/2 i Karlstad.

Lundgren, Petter. Född 1793 25/2 i Kinna, Östergötl. Gesällbrevet utfärdades 1823 25/2 av Slakteriämbetet i Stockholm. Fabriks- och Hantverksstyrelsen tillstyrkte burskap 1848 2/11, vilket rätten beviljade 8 dagar senare. † 1860 17/1 i Karlstad.

1850. *Håman, Nils*. Född 1815 24/9 i Borgvik. Skomakaremästare här 1850. † 1852 18/10 i Karlstad.

Danielsson, Emanuel. Född 1825 20/7 i Kungälv. Sadelmakaregesäll i Göteborg 1848 19/9. Erhöll burskap härstädes 1850 5/8. Uppsade burskapet 1860 3/9 och flyttade till Lidköping.

Bergström, Jan Petter. Född 1826 16/2 i Segerstad. Gesällprov godkänt av Fabriks- och Hantverksföreningen här 1848 6/10. Snickarmästerprovet blev 1850 4/10 gillat, varpå burskapet följde s. å. 21/10. Uppsade burskapet och flyttade 1863 till Borgvik.

1851. *Hartzell, Carl August*. Född 1821 29/4 i Askersund. Gesällbrevet är utfärdat av målareämbetet i Karlstad 1844 12/3. Hade dessförinnan arbetat å ett flertal verkstäder inom riket och senast hos målaremästare J. Ludv. Hesselberg i Stockholm.

Mästerstycket (en tavla föreställande ett landskap) godkändes av Fabriks- och Hantverksföreningen 1848 2/6, och hade han dessförinnan fått burskap den 22 maj. Om hans vidare öden är intet känt. En omfattande rörelse drev han, men så är han plötsligt försvunnen. Från 1856 års församlingsbok är han överförd till obefintlighetsboken.

Holmberg, Erik. Född 1817 17/6 i Varnum. Gesällbrev utfärdat av skomakare-ämbetet i Kristinehamn 1847. Mästerprov här godkänt 1851 2/5. Avfördes till husvilla 1863. † 1896 4/2 i Hällefors.

Olsson, Nils. Född 1822 13/2 i Kila. Skräddareämbetet i Ämål utfärdade gesällbrevet 1843 2/5. Mästerprovet godkändes härstädes 1851 6/6, varpå burskap utfärdades 12/6. Flyttade 1857 28/9 till Stockholm.

Bäckström, Anders. Född 1826 1/1 i Stavnäs. Antogs till gesäll av Fabriks- och Hantverksföreningen 1849 6/7, och godkändes mästerprovet 1851. Burskap beviljades påföljande 11/8. † 1868 19/12 på Växnäs vid Karlstad.

Bergman, Eric Knut. Född 1821 14/1 i Karlstad. Gesällbrev utfärdades av Klen-smedsämvet härstädes 1842 23/7, varefter han arbetade på åtskilliga verkstäder i riket. Mästerprovet (en dubbel klafflås) godkändes av Fabriks- och Hantverksföreningen härstädes 1851. Bergman ingick i 1864 års förening. † 1899 10/7 här. Styrelseledamot i gamla föreningen 1859—64 och i den nya 1864—99.

Nilsson, Nils Gustaf. Född 1830 21/1 i Karlstad. Här i staden till gesäll antagen 1849 1/6. Mästerprovet godkändes 1851 5/9 och därefter burskap beviljat 22/9. † 1869 4/7 härstädes.

Örtenblad, Nils. Född 1828 4/5 i Nedre Ullerud. Förklarad som skräddaregesäll här 1849 6/6. Mästerprovet godkändes 1851 7/11 och erhöll han tre dagar senare burskap. Hans liv blev en hård kamp för tillvaron. 1874 blev han intagen på fattighuset, där han avled 1891 19/11.

Malmquist, Johannes. Född 1825 7/3 i Nyed. Skomakaregesäll härstädes 1848 6/10. Förfärdigade mästerprovet 1851, som godkändes s. å. 7/11. † 1854 14/11 i Karlstad. Änkan fortsatte rörelsen.

1852. *Cederberg, Anders.* Född 1825 7/3 i Bjurkärr. Snickaregesäll i Örebro 1849 7/8 utförde i Karlstad mästerstycke, som godkändes 1852 20/10 och erhöll burskap 2/2, vilket burskap han uppsäger i skrivelse till magistraten 1853 15/2. Avflyttade dock ej förrän i februari 1858 till Göteborg.

Lästbom, Fredrik. Född 1818 9/3 i Karlstad. Blev garvarelärling härstädes 1834, gesäll 1840. Arbetade såsom sådan i Stockholm, Västervik och Varberg 1841—42, i Danmark 1842, i Tyskland 1842—44 samt i Aalborg, Danmark, 1844—47. Garvaremästare i Filipstad 1848 och fick 1852 burskap här, då han övertog Holms garveri (se ovan). Flyttade 1867 till Stockholm, där han följande året blev handlande och pergamentsfabrikant. Ägde en tid Riddersvik och Ekeby i Södermanland. † 1900 3/4 i Roslags-Kulla, Södermanland.

Wennerlund, Jonas. Född 1825 22/5 i Värmskog. Skräddaregesäll i Åmål 1844, arbetade sedan på olika platser inom landet, Ryssland och Finland. Hans år 1852 i Stockholm förfärdigade arbetsprov (en frack) hade av därvarande Hantverksförening och af fem rättskaffens och sakkunnige män tillsatta av Handels- och Ekonomiekollegiet och stadens äldste godkända, varför han blev som mästare förklarad. Erhöll s. å. 29/10 burskapsrättigheter härstädes »att utöfwa skrädderiycket och afyttra dertill hörande saker». Ägde före branden gården n:r 98 och uppförde efter branden huset n:r 68 vid Stora torget, (nu tillhörande Oscar Nygrens sterbhus). † 1871 6/1 härstädes.

Styrelseledamot i den gamla föreningen 1861—64, och i den nya 1864—71.

1853. *Brockmann, Christian Wilhelm Per.* Född 1822 23/12 i Wismar. Erhöll 1852 30/11 Stockholms stads Handels- och Ekonomiekollegiums mästarebrev och erhöll burskap som guldsmed i Karlstad 1853 17/1. † 1903 4/12 härstädes.

Styrelseledamot i den gamla föreningen 1857—64 och i den nya 1864—90, därav från 1873 dess ordförande, sekreterare och räkenskapsförare. Blev vid sin avgång ur styrelsen föreningens hedersledamot. (Se vidare sid. 62, 65, 113).

Ekström, Carl. Född 1826 11/12 i Filipstad. Han synes hava lärt yrket i sin födelsestad, hos tunnbindare Cronholm, men var och när han blev mästare har i stadens böcker icke kunnat återfinnas. Han erhöll emellertid burskap här 1853. Uppsade burskapet, enär han skulle flytta till Göteborg, vilket han också gjorde. Det måtte dock ha varit något trassel med avgifterna till staden, enär en lång skriftväxling finnes, vari han beklagar sig öfver, att han hindras i sitt yrke nere i Göteborg därigenom, att han ej blir fri från Karlstad. Sådant erhöll han dock, ty i husförhörsboken för 1861—65 står »tunnbindare Ekström i Göteborg» som ägare för gården n:r 45. År 1863 återflyttade han hit, men dog 1866 4/10 i Arvika (kolera).

Eriksson, Erik. Född 1831 20/11 i Nor. Förklarad för kammakaregesäll 1852 5/11 efter att hava lärt ut hos C. F. Pieper. Han fullgjorde 1853 mästareprov, som godkändes 6/5, och erhöll ett par år senare burskap. Kammakareyrket gick dock på grund av fabrikationstillverkningen så tillbaka, att det ej kunde föda mästarna. 1869 blev E. tornväktare och 1878 2/12 tog han ut attest för flyttning till Stockholm.

Lundberg, Per, snickaremästare. Skulle 1854 hava blivit medlem av föreningen, men kan icke återfinnas vare sig i kyrko- eller rådhusarkivet.

1854. *Zetterberg, Anders.* Född 1826 7/12 i Arvika. Blev hattmakaregesäll (okänt när). Förfärdigade här i Karlstad 1854 ett mästestycke (en felbhatt), som godkändes 7/4, varefter han erhöll burskap 24/8. Uti kyrkboken är han 1870 utattesterad till N. Amerika, men i föreningens medlemsförteckning uppgives, att han 1872 utflyttat till Arvika. Han ingick i den nya föreningen 1864.

Hallberg, Bernhard Elis. Född 1830 19/11 i Karlstad. Avlade farm. kandidatexamen och erhöll 1854 7/8 rättighet att anlägga kemisk fabrik. Startade senare även en fotografisk atelier, som hade mycket gott anseende. Blev 1862 4/8 kamrerare vid det då nyinrättade gasverket. Det gick honom dock mindre väl i händer, och döden kom nog som en befriare 1894 24/5.

Olsson, Johannes. Född 1828 10/7 i Ed. Erhöll burskap som skräddare 1854 7/8. Drunknade 1857 24/6 i Klarälven, mitt för Borgmästareholmen.

Iversen, Olaus. Född 1832 26/2 i Ager, Norge. På grund av ett intyg, daterat Kristiania 1854 17/4, att han därstädes arbetat i tobaksfabrik i flera år samt därvid visat sig som en dugande man, erhöll han s. å. 4/9 rättighet att här driva tobaksfabriksrörelse. Fick 1862 burskap som handlande. † 1871 10/6 i Karlstad.

Nordberg, Anders Gustaf. Född 1816 31/8. Finnes antecknad i inflyttningsboken och även i församlingsboken, där likväl namnet synes omedelbart överstruket, varför, då han ej återfinnes ens i utflyttningsboken, han möjligen kan ha varit bosatt här något år. Han hade erhållit Skräddaremästerbrev i Stockholm, men uppsade burskapet där 1854 och erhöll sådant i Karlstad s. å. 2/12. Vidare om honom är okänt.

Hultman, Simeon. Född 1818 5/1 i Stockholm. Sedan han blivit gesäll, vistades han 17 år i Ryssland, så att han talade fyra olika ryska dialekter. Skräddaremästare i Stockholm (brevet daterat 1854 10/1). Erhöll burskap här s. å. 10/10. Han ägde gården nr 147, som han återuppbyggde efter branden. Ingick i den nya föreningen 1864. † 1892 2/3 i Karlstad.

Tillgren, Bengt Ulrik. Född 1822 8/5 i Karlstad. Skräddaregesäll härstädes, varefter han vandrade omkring på flera platser och arbetade i yrket. Mästerprov fullgjorde han 1854, vilket 6/10 befanns utan anmärkning. Fick burskap s. å. 6/10. † 1863 5/3 här i staden.

Andersson, Gustaf Adolf. Född 1832 6/11 i Karlstad. Gick i Karlstads skola 1841 —46. Lärde repslageri hos J. A. Tidholm och erhöll 1854 9/10 burskapsrättighet att driva repslagerirörelse. A. var en driftig man. Det var han, som jämte Charles Robertsson 1860 anlade Karlstads Mekaniska Verkstad. Vidare anlade han 1875 Karlstads Tändsticksfabrik, vilken han 1884 måste överlåta på ett engelskt bolag. Efter faderns död blev han 1863 lasarettets syssloman. } Var skådemästare 1864. † 1884 3/4 i Karlstad.

1855. *Glentzel, Maximus.* Född 1824 18/11 i Linköping. Efter att ha genomgått två klasser i Linköpings lärdomsskola ägnade han sig åt målareyrket och blev gesäll 1845 24/5. Efter att hava arbetat å åtskilliga verkstäder inom och utom riket förfärdigade han mästerstycke här, vilket godkändes, varefter han erhöll burskap. Avflyttade 1860 16/1 till Stockholm.

Segerberg, P. (finnes upptagen i medlemsförteckningen med anteckning »rymd»). Kan icke återfinnas i kyrkböckerna.

Löfstén, Carl Petter. Född 1822 24/12 i Ö. Husby, Ög. Han inflyttade till Karlstad 1853. Förfärdigade sitt mästerstycke (en sele), som godkändes 1/6. Utflyttade enligt kyrkböckerna till Tavastehus i Finland 1858 16/11.

Grund, Fredrik. Född 1833 14/4 i Ör. Antagen som spegel- och glasmästaregesäll i Karlstad 1851 3/10. Mästerstycket (en lampettspegel) godkändes 1855 1/6, varefter han erhöll burskap 4/6. Bodde i Haga 12, varifrån han uttasterades till N. Amerika 1893 11/8.

Noreen, Adolf Leonard. Född 1829 19/11 i Karlstad. Gick i Karlstads skola 1842 —43, varefter han gav sig i gelbgjutarelära. Erhöll gesällbrev 1851 7/3 (utlärare hos Maria Christina Landberg). Hans mästerstycke (en metallkran till ett thékök) blev godkänt 1855 4/6. Burskap som gelbgjutare och gördelmakare 1855 4/6. Efter branden hade han sin verkstad först vid Östra Tullen, sedan i Drottninggatan nr 144. Flyttade 1874 till Stockholm, där han dog 1897 20/5.

1856. *Stolbin, Lars Gustaf.* Född 1820 1/2 i Ramsbergs socken, Vstml. Skräddaremästare och borgare i Stockholm 1849 16/10. Erhöll burskap härstädes 1856 4/2. † 1857 30/5 i Karlstad.

Börresen, Carl Fredrik Wilhelm. Född 1833 10/4 i Oslo, Norge. Erhöll burskap här som barberaremästare 1856 4/2. Öppnade hösten 1861 biljard å nedre botten hos (sin svärmor) änkefru Mari Zetterströms gård. Ingick i nya föreningen 1864. Flyttade 1883 till Göteborg. Död 1898 7/7.

Larsson, Johan Petter. Född 1830 2/12 i Karlstad. Blev skomakaregesäll här i staden, varefter hans förfärdigade mästerprov (ett par stövlar), som 1856 7/3 godkändes, och han fick sitt sökta burskap samma månad. Ingick i den nya föreningen 1864, i vilken han kvarstod, till dess att han utflyttade till Göteborg enligt attest av 1870 7/5.

Blomsterwall, Nils. Född 1827 1/9 i Stavnäs. Blev gesäll 1850 2/8 efter att hava varit lärling hos guldsmeden P. A. Hellsund. Fick 1852 31/8 från Kontrollverket i Stockholm intyg, att han ägde proberingsfärdighet. Mästerstycket (ett guldarmband) godkändes 1866 6/6. Avfördes 1882 till obefintlighetsboken, där han ännu kvarstår, och skall han sålunda, om han lever, hava ingått i sitt 100:de år.

Svensson, Niklas Wilhelm. Född 1825 2/12 i Klinte på Gottland. Gesällbrevet utfärdadt 1847 22/6 av sadelmakeriskräset i Visby, och har han enligt gesäll- och vandringsboken arbetat i många av Sveriges städer. Ingav 1856 7/8 till Karlstads magistrat ansökan om burskap, som han erhöll s. å. 8/9, sedan han som mästerstycke förfärdigat en giggele, som av Fabriks- och Hantverksföreningen godkändes. Ingick 1864 i den nya föreningen. † 1904 1/10 i Karlstad.

Brandeli, Jan Petter. Född 1830 9/7 i Nyed. Utlärde hos skräddaremästare A. P. Nordlöf och fick gesällbrev 1851. Hans mästerstycke (en frack) godkändes 1856 3/10, varefter han erhöll burskap härstädes. † 1869 16/7 härstädes.

Nilsson, Johan (enligt prästbetyg Jonas.) Född 1829 8/6 i Nor. Bagare. Företedde 1856 7/11 inför Karlstads Fabriks- och Hantverksförening sådana bevis, att de berättigade honom till mästerns vinnande. Utskrevs till Vänersborg 1860 19/12, där han enligt kyrkboken lär ha drunknat 1861.

1857. *Ostberg, Johan Lorentz*. Född 1832 22/10 i Ystad. Till burskapsansökningen såges: »Företedde Mälaregesällen J. Ostberg sådane intyg, som Handtwerksordningen bjuder, hvarför föreningens ledamöter ej hafva något att anmärka mot ansökningen». Erhöll burskap som mästare 1857 16/2. Återflyttade till sin födelsestad 1862 29/3.

Brolin, Erik Johan. Född 1823 15/10 i Ronhem, Nyköping. Inflyttade hit från Hedvig Eleonora församling 1857 8/5. Började sin verksamhet härmed att biträda rådmän Nygren i dennes bagerirörelse. På hans till magistraten inlämnade ansökan att få bli sin egen resolverade rätten 1857 26/10 följande. »Då bagaregesällen E. J. Brolin icke sökt rättighet att här i staden med burskaps- och borgarrätt utöfva bagerirörelse utan endast att få drifva bageriet som fabrik, samt gällande fabriks- och handtwerksordning sådant medgifver, så må honom sådant tillstånd medgifvas». † 1872 9/4 i Karlstad.

Reuterström, Anders. Född 1823 6/12 i Erikstads s:n, Vg. Kom till Karlstad 1857 från Lidköping, där han förvärvat mästerbrev. Bodde 1860 i nr 85. Ingick 1864 i den nya föreningen, som han tillhörde till 1878, då han 2/4 uttog utflyttningsattest till Filipstad. Hade i flera år varit i England och Ryssland.

Dahlstedt, Svante Reinhold Johan Otto. Född 1833 i Bergs s:n, Vg. Efter avslutad lärotid hos bleckslagaren J. F. Düring härstädes utfärdade Fabriks- och Hantverksföreningen hans gesällbrev 1854 7/4. Erhöll efter godkänt mästerprov 1857 9/11 burskap (han synes innehåft eller åtminstone varit delägare i den av apotekare Tjeder anlagda brickfabriken vid Dalmers). Uppsade dock burskapet 1859 i mars och flyttade till Filipstad.

1858. *Jansson, Emanuel*. Född 1833 12/6 i Stavnäs. Inflyttade som bleckslagaregesäll 1856 från Skäggeberg i Sunne till Karlstad. Efter 1858 fullgjort och 12/3 godkänt mästerstycke, erhöll han 22/3 burskap.

Larsson, Lars Leonard. Född 1834 8/7 i Gudhems s:n, Vg. Förfärdigade som mästerprov en eldskärm, som 1857 11/6 besiktigad av skådemästarna s. d. godkändes av Fabriks- och Hantverksföreningen. Erhöll burskap s. å. 14/6. Utflyttade 1864 till Trollhättan.

Warnström, Johan Fredrik. Född 1830 5/5 i Karlstad. Efter lärotid hos sockerbagare P. Stenström utfärdade Fabriks- och Hantverksföreningen hans gesällbrev 1850 7/6. Samma förening utfärdade 1854 även en gesäll- och vandringsbok, enligt vilken han fortfor att arbeta hos sin gamla mästare med undantag av tiden 1854 22/11—55 18/4, då han var anställd hos N. H. Landelius i Linköping. Hans år 1858 ingivna ansökan att som mästare härstädes få utöfva sockerbageriyrket tillstyrktes 2/7 av föreningen, varefter burskapsansökan tre dagar senare beviljades. En synnerligen angenäm sällskapsmänniska, som med sin vackra sång spred trevnad omkring sig, ej minst inom föreningen. Han ingick även i den nya föreningen 1864. † julaftonen 1877 här i staden.

Johansson, Johannes. Född 1822 5/12 i Grava. Utlärde hos vagnmakaremästaren A. Johansson härstädes och erhöll gesällbrev 1849. Mästerprovet, en korg och hjul

till en »Landaouvagn», godkändes av skådemästarna 1858, vilka för ovanlighetens skull hade tillkallat smeden Knut Bergman som sakkunnig. Sedan även Fabriks- och Hantverksföreningen lämnat sitt godkännande, beviljade magistraten burskapet 9/8. J. utflyttade 1864 till Grums.

Ehstam, Aristarchus. Född 1829 4/8 i Rinna s:n, Ög. Inflyttade som målare-gesäll till Karlstad och arbetade hos målaremästaren M. Glentzel. Efter avlagt mästerprov (ett thébord målat i olika färger), vilket godkändes av såväl skådemästare som föreningen, erhöill han burskap 1858 6/9. Övertog 1860 sin forna mästares Glentzels verkstad i n:r 44. Ingick 1864 i den nya föreningen. Fullmäktigesuppleant i den gamla föreningen 1860—64 och ledamot av fullmäktige i den nya föreningen 1864—97, där hans ord mycket betydde, och där han alltjämt åtog sig det nog ej alltid så angenäma uppdraget att insamla de frivilliga bidragen. Han avled 1897 8/8 härstädes.

Rudberg, Jonas Olsson. Född 1831 6/1 i Övre Ullerud. Som gesäll (gesällbrevet utfärdadt 1853 5/8) anställd hos snickaremästaren N. Thoresson, förfärdigade han 1858 ett mästerstycke, en imperialsäng i mahognyfanér och bildverksniderier. Det blev godkänt av såväl skådemästarna som föreningen 1858 3/9, varefter burskap så gott som omedelbart följde. Uttog 1870 29/4 attest till N. Amerika.

Zetlerström, Lars Johan. Född 1823 8/1 i Hassleds s:n, Vg. Utövade skrädderiryrket i Filipstad, såsom utlärd mästare. Uppsade burskapet i Filipstad och sökte 1858 nytt sådant i Karlstad, vilket bifölls nämnda år 8/11. Flyttade 1869 till Göteborg.

1859. *Grund, Jonatan.* Född 1836 16/1 i Ör. Kom i lära hos brodern, spegelmakare F. Grund, där han lärde ut 1856 och 2/5 fick gesällbrev hos föreningen. Var sedan i lära hos snickaremästaren Sven Lästbom i Stockholm aug. 1857—maj 58. Förfärdigade mästerprovet (en fruntimmersspegel) härstädes, vilket godkändes av skådemästarna och föreningen 1859 3/3, varpå burskap följde. † 1870 31/10 härstädes.

Wendel, Svante. Född 1833 26/4 i Näs s:n, Vg. Han kom 1850 6/3 i lära hos bagaremästaren Th. Thorén i Vänersborg, där han efter 4 års lärotid av därvarande Hantverksförening förklarades för gesäll. Alltsedan har han hos nämnda Thorén arbetat och förestått dennes verkstad till och med 1858. Sökte nu burskap härstädes 1859, vilket blev honom beviljat 1859 7/3. Ingick i den nya föreningen 1864. † 1896 19/3 i Karlstad.

Sandelin, Nils Gustafsson. Född 1814 1/11 i Sunne. Som skräddaremästare fick han burskap därstädes 1849 5/10, men uppsade burskapet 1858 3/12. Inflyttade följande år till Karlstad, där han s. å. 6/4 inlämnade ansökan om och påföljande 20/6 beviljades burskap. Uttog strax efter den stora branden utflyttningsbetyg för att åter bosätta sig i Göteborg.

Eklund, Frans Fredrik. Född 1833 26/4 i Stockholm (Maria Magdalena församling). Av Stockholms hantverksförening förklarad för tunnbindaregesäll 1854 28/7. Fick tillsägelse att prestera mästerstycke för att få slå sig ned här. Uppvisade också

sådant, som blev godkänt 1859 7/11, varpå burskapsbevis utfärdades. Hade sin verkstad vid Våxnäs. Utflyttade till Stockholm 1864.

1860. *Svensson, Lars Magnus*. Född 1810 25/2 i Karlstad. Hade arbetat hos kakelugns-makaremästaren L. A. Hård i Eskilstuna, och arbetade han där även som gesäll, som han blev 1836 27/8, då gesällbrev utfärdades av kakelugnsmakareämbetet i Västerås. Erhöll burskap härstädes 1866 13/7.

Fernlöf, Alfred August. Född 1836 22/4 i Karlstad. Var repslagarelärling hos J. A. Tidholm, men utflyttade 1856 till Kristiania. Erhöll burskap som repslagaremästare i Filipstad 1859 24/10, men uppsade detta, flyttade till Karlstad, där burskaps-rättigheter tillerkändes honom 1860 10/1. † 1864 30/9 i Karlstad, ogift.

Larsson, Anders. Född 1823 27/5 i Nyed. Lärde yrket hos kopparslagareänkan Sara Tinglöf. Gesällbrevet utfärdades av kopparslagareämbetet härstädes 1842 15/10. Mästerstycket, en thekittel av koppar, godkändes av Fabriks- och Hantverksföreningen 1860 1/11, varefter burskap beviljades. Bebyggde efter branden tomten nr 8, där han arbetade i sin verkstad sista året han levde och där han dog 1896 9/3.

Larsson, Petter. Född 1832 18/7 i Nyed. Kom i lära hos kopparslagareänkan Sara Tinglöf 1850. Gesällförklarad av Hantverksföreningen 1851 6/6. Anhöll 1860 att få burskap som plåtslagaremästare, och anmälde han, att han som mästerprov förfärdigat en mjölkflaska. Provet utföll till belåtenhet, och 1860 12/11 beviljades burskapsansökan. Han dog 1896 24/11 i Haga, Karlstad.

1861. *Rolén, Johan Bernhard*. Född 1836 30/3 i Jösse-Ny. Gesällbrevet är utställt av municipalstyrelsen i Arvika 1858 21/4. Var sedan anställd hos garvaremästaren C. M. Wendt och hos änkan efter karduansmakaremästaren C. G. Zetterwall. Erhöll burskap 1861 14/1. Flyttade 1863 till Råda (förmodligen Södra).

Schön, Carl Magnus Viktor Knut. Född 1822 22/7 i Salems s:n, Sdml. Anhöll liksom brodern 1861 14/3 att få driva tobaksfabrik i Karlstad. Ansökan tillstyrktes av Fabriks- och Hantverksföreningen s. å. 4/8, varefter magistratens tillstånd omedelbart följde. Schön drog sig dock snart ifrån fabriksrörelsen och inköpte Skåreds (nuv. Skåre) frälseegendom, där han avled redan 1867 21/5.

Schön, Frans Theodor Eugen. Född 1824 14/9 i Salems s:n, Sdml. Erhöll liksom brodern burskap 1861. Fick tillstånd att under firma T. Schön & Co idka tobaks-handel. † 1881 5/9 i Karlstad, ogift.

Westin, Johan Henrik. Född 1831 4/9 i Nyed. Han flyttade 1861 från hemsocknen till Karlstad, och gjorde s. å. framställning om burskap. Han tillverkade också 1861 honom förelagt mästerstycke, bestående av ett mahognybord, vilket blev av skådemästarna och föreningen godkänt 1861 4/5, varefter burskap lämnas av magistraten. Han stannade dock ej länge på sitt nya verksamhetsområde, enär han flyttade till Nedre Ullerud 1863.

Schenson, Frans Oskar. Född 1829 15/7 i Alster. Ansökte om burskap 1861 25/3, men den avstyrktes av Fabriks- och Hantverksföreningen. Han överklagade då hos magistraten detta beslut, enär han ej ville driva snickerifabriksrörelse och ej ämnat söka burskap som mästare. Han erhöll sådant tillstånd s. å. 22/4. Ingick i den nya föreningen 1865, men överflyttade till N. Amerika 1869. † där 1870.

Cederström, Johan Wilhelm. Född 1826 2/4 i Fågelvik. Förklarad som garverigesäll av Norrköpings Fabriks- och Hantverksförening 1849 6/3. varefter han arbetade hos mästare i åtskilliga svenska städer. Anhöll hos Karlstads magistrat om burskap, vilket beviljades 1861 17/6. † 1869 28/9 härstädes.

Möller, Jöns Svensson. Född 1833 11/4 i Karup, Skåne. Flyttade 1858 från Borås till Malmö och därifrån till Uddevalla, där han arbetade hos handskmakaremästaren J. A. Bredberg. Sedan han här som mästerprov förfärdigat ett par handskar, och dessa blivit av skådemästarna godkända, erhöll han begärt burskap 1861 17/6. † 1909 3/5 på Klaraborg vid Karlstad.

Lundgren, Johan. Född 1831 11/8 i Skepplanda s:n, Vg. Han ansökte 1861 17/6 hos magistraten att få som fabrikant nedsätta sig här för förfärdigande av bokbinderi och galanteriarbeten, vilken rättighet beviljades s. å. 15/7. Ingick i den nya föreningen 1864. † 1892 30/11 i Karlstad.

Fullmäktig 1873—76.

Brandt, Carl Johan. Född 1814 26/4 i Karlstad. Erhöll här burskap 1861 för att driva bagerifabrik. Avflyttade 1872 till Göteborg, men återflyttade redan 1874. Han ingick 1864 i den nya föreningen, som han tillhörde till sin död 1882 10/10 här i Karlstad.

1862. *Edqvist, Johan Persson.* Född 1831 20/1 i Gräsmark. Erhöll gesällbrev som skomakare av Hantverksföreningen här 1855 13/4 efter att ha utlärt hos änkan Malmqvist. Utflyttad till Stockholm återflyttade han till Karlstad. och hans ansökan om burskap bifölls 1862 17/3.

Landberg, Pontus Fritiof. Född 1834 20/11 i Karlstad. Gick och lärde yrket hos fadern, men var han blev gesäll finnes ej antecknat. 1862 inlämnade han för att få driva rörelsen ett mästerstycke (en klädhängare av mahogny), vilket godkändes av skådemästarna, varefter han erhöll burskap. † 1906 13/2 i Karlstad.

Nygren, Adolph Fredrik. Född 1808 27/8 på Skarped, Sunne. Kom i handel hos Jan Fröding 1833 och hade 1838—49 sin egen affär i residensflygein. Blev rådmann 1842 och föreståndare för auktionskammaren 1850. Drev i gården nr 9 vid garvarelandet bagerirörelse, varmed han upphörde vid stadens brand efter att strax förut frånträtt såväl rådmanssysslan som auktionsbefattningen. Ingick 1867 i den nya föreningen. † 1879 1/6 i Karlstad.

Jansson Gustaf Niklas. Född 1832 6/12 i Karlstad. Anhöll 1862 om fabriksrättighet för bleck- och plåtslagerirörelse härstädes, och kallades han i protokollet för handelsbetjenten. Fabriks- och Hantverksföreningen lämnade avstyrkande utlåtande, men magistraten biföll likväl framställningen. J. överflyttade 1863 till N. Amerika.

Falk, Gustaf Adolf. Född 1839 6/11 i Karlstad. Lärde ut hos bleckslagaremästaren J. Jeansson och blev gesäll 1860 5/4 efter att hava som prov förfärdigat ett par vagnslyktor, för vilket prov han erhöll föreningens bronsmedalj. Ansökte om burskap 1862 28/5, och erhöll tillstånd att som mästare här utöva bleckslageriyrket s. å. 18/8. Ingick efter stadens brand i den nya föreningen. † 1923 14/1 i Karlstad.

Fullmäktig och styr.-ledamot från 1870. V. ordförande 1897—1904. Hedersledamot 1907.

Lindholm, Gustaf. Född 1836 12/3 i Nor. Anhöll 1862 hos magistraten att i Karlstad få tillstånd att här driva möbelfabrik och erhöll sådant medgivande s. å. 8/9. Drev en mindre möbelfabrik i gården nr 217, men affären synes hava gått mindre bra, enär han påföljande år flyttade till Stockholm.

Kihlström, Nils Jansson. Född 1837 28/9 i Grava. Utlärde hos kammakaremästaren E. Eriksson och erhöll av föreningen gesällbrev, daterat 1857 4/12. Förfärdigade som prov för att få burskap härstädes i kammakareyrket 3 kammar, vilket prov blev godkänt, så att burskapsbrevet åt honom utfärdades s. å. 6/10. Utflyttade 1866 21/9 till Stockholm.

Berghund, Anders Johan Flink. Född 1840 8/2 i Karlstad. Lärde ut hos sadelmakare Svensson och fick av Hantverksföreningen sig tilldelad bronsmedalj vid utlärlingsbevisets överlämnande 1859 6/10. Arbetade sedan i Stockholm ett par år, men anhåller 1862 om burskap. Han hade som mästerprov förfärdigat en kärrsele, som godkändes s. å. 1/11, varefter burskap beviljades. Ingick 1864 i den nya föreningen. † 1881 11/4 i Karlstad.

Andersson, Gustaf Walfrid. Född 1832 16/10 i Ölme. Gick i Karlstads skola 1842—49, då han började som lärling hos färgare Franke, där han 1852 lärde ut och fick föreningens utlärlingsbevis 3/9. Var sedan kvar här i yrket till 1856, varefter han i två år drev färgerifabrik i Skåne. Återflyttad hit var han verkmästare hos såväl Franke som Moutan, till dess han 1862 25/10 hos magistraten ansökte att få driva fabriksrörelse, vilket beviljades. Ingick 1864 i den nya föreningen och avgick därur 1897. † 1906 1/1 i Karlstad.

Fullmäktig 1872—91. I många år (från 1885) var han ordförande för Hantverkssångföreningen.

Holmgren, Gustaf Jonsson. Född 1834 8/3 i Örtomta s:n, Ög. Flyttade 1862 från Stockholm hit, och synes han genast hava påbörjat sitt mästerprov, enär detta (ett fruntimmersskrivbord i valnöt) godkännes av Hantverksföreningen s. å. 7/8, varefter burskap utfärdas. Utt. redan månaden därpå utflyttningsbetyg till Linköping.

1863. *Nygren, Albert Constantin.* Född 1834 28/5 i Grums. Sadelmakerigesällbrevet är utfärdat av Stockholms Fabriks- och Hantverksförening 1852 25/4. I sin till Karlstads magistrat 1863 13/4 ingivna ansökan om fabriksrätt såsom sadelmakare säger han, att han i flera år arrenderat sin »stjuffaders Gustaf Janssons» sadelmakeriwerkstad. Burskapsansökan beviljades 1863 25/7. Ingick 1879 i den nya föreningen och dog här i Karlstad 1889 11/6.

Landsort, Olof Gustaf. (Lundberg). Född 1840 12/4 på Hammarön. Hade i yngre år namnet Lundberg. Började sin bana hos guldsmeden Brockmann, där han lärde ut och av Hantverksföreningen fick jämte utläringsbevis även silvermedalj 1860 1/3. Undergick examen vid Kontrollverket i Stockholm 1863 4/3, varefter han hos härvarande magistrat anhöll om tillstånd för fabriksrättighet såsom guldsmed, vilket beviljades. Ingick två gånger i den nya föreningen. Första gången 1870, under vilken period han var fullmäktig 1872, 83—84, 91, 93, 97—1902 samt kassaförvaltare 1899—1900. År 1902 flyttade han till Stockholm, men återvände 1910 och ingick följande år ånyo i föreningen. Han stannade dock endast några få år. Avflyttad till Strängnäs avled han där 1924 28/3.]

Erickson, Per Johan. Född 1831 28/5 i Gustaf Adolf. Hans gesällbrev som bagare utfärdades 1856 29/2 av Stockholms Fabriks- och Hantverksförening. Erhöll burskap i Karlstad 1863 7/9. Avflyttade 1866 10/12 till Stockholm.

Det var i hans bageriverkstad den eldsvåda begynte, som från 11-tiden på förmiddagen till kvällen söndagen den 2 juli 1865 totalt ödelade staden. Några i bakugnen till torkning inlagda sura vedträn hade fattat eld, utkastats på trägolvet och sedan lämnats utan tillsyn.

Sundin, Per Gustaf. Född 1829 15/3 i Vidbo, Uppland. Erhöll 1863 7/9 tillstånd att som fabrikör här få idka mössmakeriyrket. Flyttade 1867 25/10 åter till Vidbo.

Holmberg, Carl Oscar Alexius. Född 1840 15/6 i Fågelås s:n, Vg. Gesällbrev i tapetserareyrket utfärdades för honom av Stockholms Fabriks- och Hantverksförening 1861 25/10. Hade sedan arbetat hos Carl M. Smidt därstädes. Hans anhållan 1863 28/10 att få slå sig ned i Karlstad som fabrikant för bedrivandet av replageriyrket beviljades s. å. 25/10. Flyttade 1871 17/3 till Göteborg.

Westberg, Johan Gustaf. Född 1834 26/12 i Nor. Gav sig först i garvarelära, men sedan han genom ett våldsamt slag blivit döv på ena örat, gav han sig i bokbindarelära hos bokbindaren C. J. Brandt. Utläringsintyg utfärdades åt honom av Fabriks- och Hantverksföreningen 1858 9/4, varvid han erhöll bronsmedalj. Han fortsatte som verkmästare hos Brandt, vilkens verkstad han skötte så gott som på egen hand, då Brandt ej hade tid därtill under alla husbyggerier, som han med gott resultat ägnade sig åt. 1864 ingav Westberg sin burskapsansökan. Mästerstycket (en bibel) blev godkänt av skådemästarna — det var för övrigt det sista mästerstycket deingo taga befattning med — och så utfärdades burskapsresolutionen. Han dog 1888 10/5 i Karlstad.

Holmberg, Carl Eduard. Född 1828 27/12 i Karlstad. Gick i Karlstads skola 1838—43. Ägnade sig sedan åt handeln samt drev speceriaffär här till 1864, då han uppsatte cigarrfabrik i förening med tobakshandel. Hans anhållan om fabriksrättighet att driva tillverkning av cigarrer och förädling av tobaksvaror är daterad 1864 11/4 och blev strax därpå beviljad. Efter branden fortsatte han med tobakshandeln till sin död 1901 25/12.

*

1864. *Hedin, Catharina (Cajsa)*, f. Gillblad. Född 1820 22/1 i Arvika. Änka 1860 efter svarvaren Lars Hedin, med vilken hon gifte sig 1842 14/10. Utövade efter mannens död svarveriyrket. † 1889 29/11 i Karlstad.

Lindholm, Petter. Född 1817 20/10 i Mosjö, Närke. Skräddarmästare i Ämål, där han 1854 7/3 uppsade burskapet och flyttade till Karlstad, där han erhöll burskapsrättigheter s. å. 4/12. † 1902 28/6 härstädes.

1865. *Håkansson, Betty*, född Bodin. Född 1832 23/9 i Karlstad. Fortsatte yrket efter mannens, urmakaren P. J. Håkansson, död 1863 (se sid. 126). Hon utgick ur föreningen 1875. Omgift med sin makes halvbror Emil Håkansson (se sid. 142) dog hon 1917 6/2 härstädes.

1866. *Berglund, Carl*. Född 1834 10/11 i Norra Råda. Lärde färgareyrket hos fabrikören E. C. Montan. Ingick efter branden kompanjonskap med Walfrid Andersson. † 1871 6/9 i Karlstad.
Fullmäktig 1867—71.

Gunnarsson, Anders. Född 1836 18/1 i Karlstad. Började i målareyrket hos målareäldermannen E. Tideblad och erhöll gesällbrev av föreningen 1857 6/3. Etablerade sig på 1860-talet som egen mästare. Död 1874 29/1 i Karlstad.

Sandel, Gustaf Jonsson. Född 1839 6/11 i Huggenäs. Efter läroår hos smeden Knut Bergman erhöll han föreningens gesällbrev 1860 2/8. Hade efter stadens brand smedja i gården n:r 4 vid Garvareådran. † 1874 20/2 i Karlstad.

1867. *Norén, Fridolf*. Född 1842 29/1 i Karlstad. Efter läroår hos skomakaremästaren G. Sandelin, lärde han ut 1860 och erhöll föreningens gesällbrev s. å. 7/11. Hade sin verkstad och skoaffär i många år uti gården n:o 133 vid Drottninggatan, men flyttade i mitten på 80-talet till Östra Torggatan n:o 71, där han dog 1899 12/3.
Fullmäktig 1875—78, 1880—82, 1890—91, 1892—94, 1895—99.

1868. *Andersson, Anders Skog*. Född 1839 25/8 i Ed. Kom i lära hos snickaremästaren A. Thoresson, där han lärde ut och erhöll föreningens gesällbrev 1859 6/10. Var sedan på kondition i Stockholm, men vände åter till Värmland 1862 och drev då sin rörelse på Lillerud i Nor. Efter Karlstads brand 1865 inrättade han verkstad i en loge på Sandbäcken och levererade därifrån till en början färdiggjorda dörrar och fönster till nybyggnaderna. Köpte 1866 tomten n:r 103 och uppförde in på tomten ett mindre hus, i vilket även verkstaden var inrymd, men som brann 1875, varefter byggnaden uppfördes på nytt och sedan (1878) tvåvåningshuset efter gatan. Utvidgade sedan rörelsen att omfatta även likkistfabrikation. † 1901 16/6 i Karlstad.

Holm, August. Född 1839 6/9 i Grava. Blev vid unga år anställd vid jägareregementets musikkår. Mycket musikalisk trakterade han där flöjt (även esskor-nett) och blev sedermera, när hantverkerisångföreningen stiftades, en av stöttepinnarna. Mellan mötena lärde han sig skomakeriyrket hos skomakaremästaren G. Sandelin, och blev 1868 eller s. å., som han lämnade jägarmusiken, sin egen här i Karlstad, varmed han fortsatte till år 1914. † 1915 11/11 i Karlstad.

Fullmäktig och styrelseledamot 1870—71, 1873—75, 1879, 1882—89, 1899—1908. Hedersledamot 1914.

1869. *Olson, Karl*. Född 1834 10/9 i Kville, Bohuslän. Kom som lärning till urfabrikören Cederskog i Vänersborg. Arbetade sedan i tio år hos urfabrikören J. W. Bergh härstades. Anmälde hos magistraten 1864 14/11, att han i Karlstad ämnade idka urmakerirörelse, vilket bifölls. Firman övertogs 1898 av sonen Vidar Åström. O. var en yrkesman, som ägde vidsträckt rykte för sin skicklighet och som erövrade många första pris på utställningar såväl här i landet som utrikes. Avgick ur föreningen 1907. † 1920 4/1 i Karlstad.

Fullmäktig och styrelseledamot 1871—85, 1886—97, 1898—1901. Sekreterare 1894—95.

Olsson, Gustaf Adolf. Född 1822 19/11 i Ny. Bagaremästare. Utflyttade 1872 till Kattviken i Karlstads landsförsamling, vilket ställe han i flera år arrenderade. Utflyttade till Kristinehamn enligt attest 1888 21/9.

1870. *Ljungqvist, Magnus*. Född 1838 27/5 i Dottevik vid Arvika. Kom hit till Karlstad 1862 och arbetade hos skräddarmästarna S. Hultman och P. Lindholm till 1866, då han började egen verksamhet efter att erhållit gesällbrev. Övertog jämte J. P. Berglund (se sid. 140) skräddaremästare J. P. Brandeli rörelse under firma M. Ljungqvist & C:o med lokal åt Västra Torggatan i H. Peterssons gård. Firman upplöstes 1880, och sedan arbetade L. på egen hand i mindre omfattning. † 1912 6/2 i Karlstad.

Wellenström, Claes Johan Gabriel. Född 1833 2/7 i Stockholm (Maria). Skorstensfejare. † 1881 18/6 i Bollnäs.

Hellner, Anders Svensson. Född 1830 28/10 i By. Erhöll föreningens gesällbrev 1852 2/7. Ansökte juli 1857 om burskap som mästare, men magistraten resolverar att, då han ej företett något av honom förfärdigat arbete, lämnades ansökan utan avseende. Återkom följande månad och meddelade då, att han som prov förfärdigat en frack. Ansökan skulle gå vidare till föreningens utlåtande. Den återtog visserligen av sökanden, som dock senare erhöll det sökta burskapet. Övertog 1871 jämte N. F. Lindh den skrädderiaffär, som J. Wennerlund innehåft. † 1910 26/4 i Karlstad.

Fullmäktig 1870, 1875, 1877—83. Ordförande i Hantverkssångföreningen i några år.

Lindh, Nils Fredrik. Född 1833 12/1 i Stavnäs. Kom i skräddarelära vid 13 års ålder hos skräddaremästaren P. Lindholm härstades. Obekant vilket år han blev gesällförklarad (förekommer ej i föreningens gesäll-längd). Konditionerade en kortare tid i Köpenhamn och blev sedan tillskärare hos skräddaremästaren J. Wennerlund härstades. Övertog 1871 jämte A. Hellner detta skrädderi under firma J. Wennerlund & C:o. † 1905 9/1 i Karlstad.

Fullmäktig 1872—75, 1888—89.

Olsson, Martin August. Född 1839 12/2 i Karlstad. Lärning hos spegel- och glas-mästare F. Grund, hos vilken han lärde ut och erhöll föreningens gesällbrev 1863 2/8. Uppsatte efter branden egen verkstad, som han drev till 1875, då han avled 11/2.

Hedlund, Johan. Skomakare. Angives 1872 vara utflyttad till Arboga.

Nymansson, Carl. Född 1842 7/4 i Karlstad. Efter genomgångna läroår etablerade han egen affär i Karlstad 1869 och fortsatte guldsmedsycket till sin död 1901 27/12.

1871. *Wennergren, Johan Nikolaus.* Född 1842 13/6 i Karlstad. Gick i Karlstads skola 1852—58. Kom i garvarilära hos fadern, Nils Wennergren, där han lärde ut och erhöll föreningens gesällbrev 1862 4/9. Övertog faderns garveri, som efter branden flyttades till »Östra tullens». Drev denna rörelse i förening med försäljning av läder-varor till några år före sin död 1913 14/6.

Fullmäktig 1876—79, 1889—93, 1894—97, 1898—99. Vice ordförande 1894—97.

Werngren, Carl Peter Ferdinand. Född 1835 24/12 i Malmö. Efter att 1854 där förklarats för gesäll arbetade han i Danmark uti 3 år och i Stockholm uti 11 år. Kom till Karlstad 1868, där han de sex första åren hade bageri i gården n:r 131. Köpte då gården intill, där han drev bagerirörelse till sin död 1894 11/6.

Bergenholtz, Alexander. Född 1842 20/10 i Daln, Arvika landsförsamling. Kom tidigt i lära dels i Palms bageri i Arvika, dels i Vänersborg. Konditionerade sedan i Stockholm och Filipstad. Började egen bagerirörelse i Karlstad 1865, som han utvecklade till en betydande affär, särskilt sedan han 1873 inköpt däv. Hotell du Nord vid Drottninggatan, vilken fastighet han tillbyggde i och för bageriet. † 1901 7/12 i Karlstad.

Fullmäktig 1891—98.

Jansson, Fredrik. Född 1843 27/10 i Nyed. Skomakare. Utskrevs 1872 16/8 till N. Amerika.

1872. *Yhnell, Petter Ferdinand.* Född 1840 15/10 i Norrköping. Kom i sockerbageri-lära 1855 i sin födelsestad och erhöll efter 5 års lärotid sitt gesällbrev. Företog därefter en studieresa till Tyskland, Österrike och Frankrike. Efter återkomsten öppnade han i Karlstad sockerbageri och konditori, vilken rörelse han utvecklade så att den sträckte sig även utanför länet. Överlämnade den till I. Smedberg 1891, men då denne dog 1912 trädde han åter till 1916 i verksamhet för att hjälpa de omyndiga barnen. Ägde från 1877 gården n:r 138 vid Drottninggatan. † 1923 21/2 i Karlstad.

Fullmäktig och styrelseledamot 1876—77, 1878—96. Hedersledamot 1914. Testamenterade till föreningen 2,000 kr., vilka skulle läggas till Understödsfonden.

Andersson, Anders Johan. Född 1844 10/10 på Hammarön. Började redan före branden såsom »barberarepojke» hos C. Börresen, och kallas i slutet av 60-talet för lärning. Egen friserstuga från 1870, som han i många år drev i hörnet av huset n:r 133 på Drottninggatan. Flyttade 1902 till Stockholm (Klara). † 1917 10/7 därstädes.

Undervisade många år uti föreningens Söndags- och Aftonskola i skönskrivning, varuti han var en verklig mästare.

Berg, Carl Fredrik. Född 1833 28/4 i Arvika. Var målaregesäll härstädes före branden och började 1866 egen rörelse, som han fortsatte till sin död 1882 16/9.

Berglund, Jan Petter (Nilsson). Född 1846 28/6 i Östra Fågelvik. Inflyttade 1867 till Karlstad som lärling hos skräddaremästaren P. Lindholm. Blev kompanjon med skräddaremästaren M. Ljungqvist, men firman upplöstes 1880, då Berglund återflyttade till hemsocknen.

Kjellander, Anders Fredrik. Född 1843 7/9 i Grava. Lärde yrket hos hattmakaremästaren J. P. Strömberg och erhöll föreningens gesällbrev 1863 7/8. Hattmakare här i Karlstad, till dess att han 1881 31/12 utattesterades till Amerika.

Larsson, Anders Fredrik. Född 1843 12/2 i Fröskogs s:n på Dal. Kom 1855 i lära hos repslagaremästaren J. A. Kirbach i Ämål, där han lärde ut och fick Ämåls fabriks- och hantverksförenings gesällbrev 1863 30/4. Arbetade sedan hos sin gamla mästare till 1866 och hos J. F. Björnin i Mölndal till 1867 26/6 samt sedan ytterligare 1 år hos Kirbach. Kom 1868 på sommaren hit till Karlstad, där han i »öppen bana» på Rosenlund vid Växnäs drev yrket i några år. Byggde sedan repslagarebana på S. Sandbacken, och fortsatte här sitt yrke till 1917, då banan revs. Fullmäktig 1885—86.

Rimestad, Christian Fredrik. Född 1816 17/1 i Köpenhamn. Redaktör, folketingsmand, formand i »Arbejderforeningen» 1860. † 1879 11/8.
Hedersledamot 1872.

1873. *Jonsson, Axel.* Född 1843 24/6 i St. Kils s:n, där han lärde yrket. Flyttade till Karlstad 1867 som skräddaregesäll och öppnade följande år egen affär i Kruckenbergsgård vid St. Torget. Flyttade 1883 till Kungsholms församl. i Stockholm.

Nilsson, Ferdinand. Född 1834 25/11 i St. Kils s:n. Inflyttade 1858 såsom dräng från Erikstad i St. Kil till Karlstad, där han oktober 1858 ingav ansökan att som försörjningsmedel få idka skomakeri. Tillstånd meddelat 1858 18/10. Ägde gården n:r 163. Död 1905 17/11 i Karlstad.

1874. *Hedlund, Gustaf (Andersson).* Född 1838 12/8 i Nyed. Kom som lärling till skomakaremästaren A. Bäckström, där han lärde ut och erhöll föreningens gesällbrev 1858 7/5. Synes sedan utflyttat, enär han år 1872 åter inflyttat hit från Nedre Ullerud. Drev sin affär i gården n:r 68 vid Stora torget till sin död 1875 7/2.

Engström, Carl (Larsson). Född 1843 11/2 i Frykerud. Kom i lära hos skomakaremästaren F. O. Kihlström och erhöll föreningens gesällbrev 1864 5/8, varvid han för provet belönades med bronsmedalj. Började egen verksamhet omedelbart. Övertog Gustaf Hedlunds (se ovan) skorörelse 1875 efter dennes då inträffade död. Hade från början av 80-talet butik i norra delen av rådhuset, tills dess att postverket omkring år 1900 behövde lokalen. Från 1878 ägare av gården n:r 10 i stadsdelen Klara. † 1911 11/12 i Karlstad.

- Nyström, Jan Pelter.* Född 1839 15/8 i Forshaga. Kom i unga år i snickarlära och konditionerade efter avlagda gesällprov som möbelsnickare i Stockholm och på olika platser i Norrland. Slog sig sedan ned i Våse, där han startade en handklavérsfabrik, varifrån han snart övergick till tillverkning av kammarorglar. År 1865 flyttades fabrikationen till Karlstad, där han påföljande år inredde lokaler vid Strandgatan för att 1877 på grund av trångboddhet flytta till den hörntomt vid Västra Kanalgatan, där fabriken fortfarande är förlagd, och där den alltjämt ökade verksamheten gång efter annan krävt storartade utvidgningar och tillökningar. (Se vidare under sonen Wilhelm Nyström.) † 1900 1/5 i Karlstad.
1875. *Lindgren, Johan Alfred.* Född 1833 15/2 i Karlstad. Gick i Karlstads skola 1842. Blev sedermera garverilärling hos fadern. Lärde ut därstädes och erhöll föreningsgesällbrev 1855 4/5, varefter han begav sig ut på gesällvandring genom Tyskland och Frankrike. Efter hemkomsten övertog han faderns garveri, som efter branden flyttades till Haga och som han genom energi och grundliga fackinsikter utvecklade till allt större dimensioner. † 1900 1/1 i Karlstad.
- Wikström, August Larsson.* Född 1840 30/7 i Ed. Lärde yrket hos skomakaremästaren Johan Edqvist och erhöll föreningsgesällbrev 1864 1/7. Drev därefter skomakeriyrket härstädes till några år före sin död 1920 11/12.
- Denckert, Albert Ferdinand.* Född 1844 20/9 i Stockholm. Sotaremästare härstädes. Flyttade 1883 till Ladugårdsgärdet, Stockholm.
- Eriksson, Nils.* Född 1836 9/9 i Västra Ämtervik. Bagaremästare i Karlstad. † 1901 13/9 härstädes.
1876. *Larsson, Carl August.* Född 1845 19/12 i Kristinehamn. Urmakare. † 1917 18/4 i Karlstad.
- Lindblad, Per Johan.* Född 1843 23/4 i Sunne. Kom i lära hos bleckslagaren G. N. Jansson i Karlstad och erhöll 1866 15/5 föreningsgesällbrev, varefter han slog sig ned som mästare här. † 1914 21/6 i Karlstad.
1877. *Nordström, Johannes Andersson.* Född 1839 24/8 i Boda. Lärde snickareyrket hos J. F. Lundin härstädes och erhöll föreningsgesällbrev 1862 3/4. Startade efter branden egen verksamhet, som han innehade till 1881, då han sålde verkstaden till O. Gullstrand och överflyttade till Hammarön 2 år senare.
- Dyring, Alfred Teodor.* Född 1843 6/3 i Karlstad. Var i lära hos fadern bleckslagaremästaren J. F. Dyring härstädes. Sedan han lärt ut drev han som mästare rörelse härstädes, till dess att han utflyttade till Grava 1890.
- Friberg, Lars Peter.* Född 1847 7/7 i Tuns s:n, Vg. Han började i yrket på landsbygden 1860 och arbetade därefter i Lidköping 1864—66, då han blev gesäll i Vänersborg 1866 7/8. Sedan i 7 1/2 år därstädes hos skomakaremästaren A. F. Carlsson. Flyttade till Karlstad juni 1873 och arbetade först som gesäll i 3 år hos Aug. Holm härstädes. Löste sedan rättigheter att driva egen affär, vilken han alltsedan innehaft och ännu innehar.

1878. *Olsen, Fredrik (Fritz) Carl Ludvig*. Född 1847 4/2 i Karlstad. Gick i läroverket 1856—61. Övertog 1862 den av fadern Fredrik O. grundade tobaksfabriken, vilken sköts av modern från 1850. O. drev fabriken till 1895, då den överläts.

Vid flera större hantverksutställningar representerade han föreningen såväl inom landet som i Danmark och Norge. † 1925 22/2 på Lugnet vid Karlstad.

Ordförande 1890—1900. Hedersledamot 1901. Hedersordförande 1904. (Se sid. 68, 69.)

Björkman, Lars Magnus. Född 1842 8/3 i Nyed. Började banan i lära hos kakelugnsmakaren C. T. Meijster. Lärde ut 1861, och erhöll från föreningen gesällbrevet s. å. 2/11. Konditionerade sedan bl. a. i Stockholm hos kakelugnsmakare L. M. Svensson. Återvände till staden efter branden, då han på Herrhagen etablerade fabrik, som han 1907 överlämnade till A. Johansson. † 1926 27/2 i Karlstad, där han ägde egen gård i Haga.

Wennberg, Carl Johan (Olsson). Född 1849 19/5 i Ed. Lärde ut hos smeden Knut Bergman och erhöll föreningens utlärlingsbevis 1870 14/1. Övertog efter J. J. Rönning gård och vagnfabrik Drottninggatan 129. Utvidgade rörelsen och grundade Wennbergs mek. verkstad 1875 10/2, vilket företag 1906 ombildades till aktiebolag.

Fullmäktig och styrelseledamot 1894—95, 1899—1914. Kassaförvaltare sista halvåret 1900. Hedersledamot 1914.

Skänkte på sin 70-årsdag 1,000 kr. till föreningen att fonderas (se sid. 117).

1879. *Håkansson, August Emil*. Född 1850 30/6 i Kvistbro, Närke. Gick i Karlstads läroverk 1861—64. Kom sedan i urmakarlära i Örebro, varefter han arbetade hos mästare både i Norge och Sverige. Etablerade egen affär härstädes 1871. † 1897 27/3 i Karlstad.

Bergström, Erik Carlsson. Född 1826 18/4 i Nor. Blev lärling hos vagnmakar-
mästaren J. Johansson (se sid. 131). Erhöll föreningens gesällbrev 1849 5/1 och blev s. å. sin egen här i staden. Drev efter stadens brand rörelsen i gården nr 4 vid Strandgatan. † 1912 29/11 i Karlstad.

Jansson, Carl. Född 1840 21/7 i Karlstad. Lärling hos målareäldermannen E. Tideblad och lärde ut 1862, då han erhöll föreningens gesällbrev 6/2. Började egen verksamhet redan före stadens brand och drev denna rörelse till ett par år före sin avflyttning 1921 till Filipstad, där han dog 1924 5/10. Ägde gård i V. Haga.

1880. *Rydstrand, Johan Wilhelm*. Född 1848 11/12 i Ö. Eneby, Östergötland. Inflyttade 1878 till Karlstad, och blev här kompanjon med J. P. Strömberg, efter vilkens död han ensam innehade och drev rörelsen till 1901, då han 31/12 uttasterades till Stockholm (Adolf Fredrik).

1881. *Carlman, Pehr Adolf*. Född 1839 7/7 i Hammar, Närke. Målaremästare i Karlstad, där han avled 1899 16/3.

Jansson, Johan Fredrik. Född 1851 6/7 på Hanmarön. Kom i lära hos skräddaremästare J. Wennerlund och erhöll föreningens utlärlingsbevis 1872 12/11.

Arbetade som gesäll först hos svågern, skräddare A. Bodén, sedan hos firman Wennerlund & C:o och slutligen hos Kronberg & C:o. Hade på senare åren en obetydlig egen verksamhet, innan han dog 1917 17/2.

Cronberg, Johan Emil. Född 1838 26/10 i Åmål. Flyttade från Örebro såsom målaremästare hit till Karlstad 1865, där han utövade yrket till sin död 1899 12/1.

Jansson, Carl Gustaf. Född 1843 12/2 i Bro. Lärde yrket i hemsocknen, var efter han 1865 (3 veckor före branden) kom till Karlstad, där han konditionerade några år hos skräddare A. Reuterström. Efter att sedan en tid varit sin egen blev han tillskärare hos firman Sirén & Palmgren härstädes, tills dess att han 1882 på hösten flyttade till Göteborg. Var där tillskärare hos firman Karl A. Berglin, men startade egen affär, som han drev till sin död. † 1925 28/10 i Göteborg.

Jernberg, Johan Erik. Född 1841 12/11 i Kil, Närke. Gevärshantverkare vid Varmlands regemente. Ägde gård i Viken i Karlstad. † 1921 13/1 därstädes.

1882. *Falk, Johan Petter j:r.* Född 1841 21/12 i Karlstad. Lärde yrket hos fadern, garvaren J. P. Falk, där han sedan var anställd som verkmästare. Arrenderade en tid faderns garverirörelse och öppnade sedan i kompanjonskap med Carl Wendt egen läder- och garveriaffär under firma Johan Falk & C:o. Ingick sedan som delägare i faderns affär, där han kvarstod till sin död 1886 28/11.

Lundberg, Elias. Född 1818 14/12 i Piteå. Efter att hava gått i lära hos guldsmiden C. W. Troselius i Stockholm, blev han gesäll 1845 21/11. Fick magistratens tillstånd 1846 21/12 att efter uppvisat mästestycke slå sig ned här som borgare. Uppvisade inför magistraten ett av guldsmedsämberet i Stockholm 1847 29/6 utställt mästerbrev. (Då den nya förordningen trädde i kraft s. å. 1/7, torde L. ha varit en av de sista skräpmästarna.) † 1887 17/11 i Karlstad.

Dyhlén, Carl Wilhelm. Född 1842 11/5 i Karlstad. Lärning hos målaremästaren A. Ekstam, där han lärde ut 1862 och fick föreningens gesällbrev s. å. 3/7. Etablerade egen verkstad 1870. † 1892 6/1 i Karlstad.

1883. *Gullstrand, Olof.* Född 1853 24/6 i Billeberga i Skåne. Kom i snickarelära i Lund och efter där avlagt gesällprov praktiserade han i Köpenhamn, Malmö och Göteborg. Flyttade hit till Karlstad, där han inköpte snickaremästare J. Nordströms verkstad 1881. Utövade sedan tapetserare- och snickeriverksamhet härstädes till oktober 1916, då han överlät rörelsen på mågen B. Monsén och flyttade till Sunne, där han dog 1925 5/4. Ägde gården nr 105 vid Järnvägs-gatan och sedan gård i Sunne.

1884. *Wahlin, Carl Andersson.* Född 1859 11/12 i Grava. Kom i målarelära här i Karlstad vid 15 års ålder och fick föreningens gesällbrev och bronsmedalj 1881 16/5. Konditionerade ännu ett år hos sin mästare, målare Berg, var sedan i Stockholm och Filipstad för att från och med 1884 driva egen rörelse i Karlstad, varmed han fortsatte i 40 år. Är nu bosatt i Färjestad vid Karlstad.

1885. *Sundelius, Anton*. Född 1858 4/7 i Karlstad. Gick i läroverket 1868—72. Erhöll 1876 6/11 föreningens öppna bevis på skicklighet i yrket, som han lärt hos sotaremästaren A. F. Denckert, hos vilken han varit anställd sedan 1873. Vid dennes avflyttning till Stockholm 1883 erhöll han sotaremästarebefattningen i Karlstad, som han innehade till 1925, då han erhöll begärt avsked. † 1925 31/12 i Karlstad.
1886. *Wennberg, Anders Gustaf (Olsson)*. Född 1853 10/2 i Ed. Inflyttade till Karlstad från Göteborg 1875 och var lärling först hos sadelmakare J. M. Karlsson och sedan hos fabrikör J. F. Lundin. Sedan han lärt ut, drev han egen sadelmakeri- och tapetserarerörelse i förening med möbelaffär, tills han dog 1891 26/1 härtädes.
- Berglund, Johan Reinhold*. Född 1851 16/7 i Trosa landsförsamling. Kom 1868 till Stockholm i snickarelära och blev där gesäll 1873. Arbetade sedan på ett par av de största därvarande möbelverkstäder (fabriker funnos då ej) till 1879, då han flyttade till Karlstad, där han började som egen och varmed han ännu fortfar. Innehade några år begravningsbyrå, men slutade därmed såsom varande oförenligt med snickeri.
- Hallonqvist, Gustaf*. Född 1853 29/9 i Nyed. Lärde yrket hos målaremästaren A. Ekstam och erhöll föreningens utlärlingsbevis 1874 3/11. Etablerade sedan efter några år egen verkstad, som han innehade till sin död 1892 1/5 härtädes.
1887. *Dyring, Johan Oscar*. Född 1846 30/8 i Karlstad. Kom i lära hos fadern bleckslagaremästaren J. F. Dyring och erhöll föreningens utlärlingsbevis jämte bronsmedalj 1869 4/5, varefter han drev bleckslagerirörelse här i staden. Köpte 1880 gården nr 64 vid Östra Torggatan, där han inne på tomten hade sin verkstad. Handlade de senare åren med antikviteter. † 1907 6/4 härtädes.
1890. *Löfgren, Adolf (Andersson)*. Född 1847 31/5 i Herrestad, Bohuslän. Lärde yrket hos sadelmakaremästaren A. J. Berglund och erhöll föreningens gesällbrev 1871 14/11. Verkmästare hos tapetserare P. T. Winblad härtädes 1872—82, med undantag av ett års anställning i Norrköping. Började egen verkstad i Karlstad 1882 och innehade den till 1908, då den övertogs av tapetseraremästare Robert Rolander.
- Nylén, Lars Johan (Larsson)*. Född 1860 25/1 i Viby, Närke. Inflyttade 1884 från hemsocknen hit till Karlstad, där han anställdes hos skomakaremästaren F. Norén, och där han lärde ut. Drev egen skomakerirörelse härtädes 1890—1908, då han öppnade matvaruaffär för att senare bli handelsresande. † 1923 7/3 härtädes.
- Sjöberg, Magnus*. Född 1854 15/10 i Östmark. Kom i lära hos bokbindaremästaren Kalin i Kristinehamn 1870 och lärde ut där 1875, varefter han praktiserade i Stockholm, Norrköping och Uppsala. Kom till Karlstad 1885 och etablerade här eget bokbinderi, vilket han uppdrev till ett av landsortens största med såväl tryckeri som litografisk anstalt. † 1912 24/4 härtädes.
1891. *Forssell, Pontus Albin*. Född 1855 22/1 i Karlstad. Gick i läroverket 1864—71, då han blev elev vid faderns tryckeri. Elev vid W. Gronau's typografiska anstalt

i Berlin 1872—74, Förestod därefter faderns tryckeri och medarbetade i dennes tidning »Wermlands Läns Tidning». Grundlade 1879 »Karlstads-Tidningen», vars ägare han var till 1904. Ägare av Forssells boktryckeri 1884—1904.

1894. *Kristoffersson, Jöns Hjalmar*. Född 1867 4/11 i Grava. Kom i yrket 1884 och lärde ut hos målaremästare G. Hallonqvist härstädes 1888 samt fick föreningens utlärlingsbevis s. å. 12/3. Började därefter egen verksamhet i Karlstad. Avflyttade 1896 till Forshaga, där han ännu driver målerirörelse.

Smedberg, Isidor. Född 1854 10/1 i Stockholm. Kom i sockerbagarelära hos konditor O. Berg i Stockholm 1871, där han 1876 lärde ut. Konditionerade sedan i Hudiksvall och Stockholm till 1890, då han flyttade till Karlstad och påföljande år övertog P. F. Yhnells konditori. Drev denna rörelse till sin död 1912 8/11.

Fullmäktig och styrelseledamot 1896—1911, sekreterare 1896—1904, vice ordförande 1907—09.

Johanson, Johan Edvin. Född 1859 1/10 i Eriksbergs s:n, Vg. Han blev anställd vid 14 års ålder hos buntmakare Broström i Borås, där han stannade i 3 år. Konditionerade sedan först i Vänersborg och därefter i Stockholm. Hit till Karlstad kom han 1879 och blev firman inregistrerad 1880. † 1920 15/3 härstädes.

Styrelseledamot 1897—1915, vice ordförande 1904—07, ordförande 1907—15. Hedersledamot 1919 (se sid. 79—81).

Var ledamot av Hantverksorganisationen 1905—15; då han avgick. Erhöll då dess silvermedalj med diplom.

1895. *Larsson, Karl Petter*. Född 1848 24/7 på Hammarön. I lära hos guldsmeden Brockmann 1860—65, då han blev i yrket utlärd. Arbetade därefter i Stockholm, Enköping, Arboga, Örebro och Karlstad till 1869. Kom sedan i byggnadssnickeri på Kungsholmen, Stockholm, och därefter i möbelsnickeri, varuti han etablerade sig som sin egen 1886 i Karlstad och sedan 1888 i Karlstad med fabrik i Viken. Hade på sin tid en omfattande begravningsentreprenörsverksamhet.

Styrelseledamot 1902—03, 1914—23. Ordförande i läringsnämnden 1910—24. Hedersledamot 1923.

Dahlin, Claes Gustaf (Johansson). Född 1854 21/7 i Bredared, Vg. Han blev lärling å C. J. Douzettes bokbinderi i Borås 1864. Efter sex års lärotid antagen till gesäll 1870. Efter att hava konditionerat å flera verkstäder kom han 1889 till Karlstad, där han påföljande år övertog J. G. Westbergs bokbinderi, vilket han 1924 överlämnade till fröken Selma Westberg.

Styrelseledamot 1904—24 och då styrelsesuppleant. Kassaförvaltare 1908—24. Ledamot av läringsnämnden 1910—25. Hedersledamot och innehavare av Hantverksorganisationens silvermedalj 1927.

1896. *Wennergren, Ebbe Rudolf*. Född 1864 27/4 i Karlstad. Gick i läroverket 1875—80, varefter han från 1884 drev agenturaffär härstädes. Inrättade 1893 karamellfabrik i Gamla tändsticksfabriken på Herrhagen, som han drev till 1900. Startade Karlstads glasbruk 1897 och var dess första disponent 1898—1901, då han flyttade till Stockholm, där han innehar agenturaffär.

Svensson, Andreas. Född 1847 14/7 i Trakeryd, Småland. Kom hit som gårdfari-handlande och startade här en klädesaffär, varmed förenades en omfattande herr-skrädderirörelse. † 1908 17/7 härstädes.

Bäckman, Olof Wilhelm. Född 1864 1/4 i Hjärpetan, Grava. Lärde först hos fadern och sedan hos målaremästare A. Ekstam. Erhöll hantverksföreningens utlärlingsbevis 1883 3/9. Uppsatte sedan färghandel härstädes, som han drev i ett 30-tal år under firma Wilh. Bäckman, men som han 1924 ombildade till aktiebolag, vari han själv ingick som direktör.

Bäckman, Johan Albert. Född 1862 22/1 i Grava. Lärde yrket och erhöll Gävle hantverksförenings diplom 1880. Var 1900—20 föreståndare för Karlstads Måleri-A.-B., som emellertid upplöstes, varefter han utgick ur föreningen.

Styrelseledamot 1902—09.

Landsort, Arvid Gustaf Adolf. Född 1871 21/6 i Karlstad. Gick i läroverket 1882—84. Lärde yrket hos fadern guldsmeden O. G. Landsort och övertog dennes rörelse, i mitten av 1890-talet. Drev den till 1903, då han avled 12/2 härstädes.

Aberg, Otto Knut. Född 1866 3/9 i Norrköping. Blev springpojke 1880 hos hattmakarefirman härstädes J. P. Strömberg & Co. Två år senare antogs han i hattmakarelära och erhöll 1888 14/5 föreningens gesällbrev jämte bronsmedalj. Egen mästarte här i Karlstad 1894 2/1. † 1920 9/10 i Karlstad.

Olsson, Bengt Johan. Född 1854 2/3 i Nor. Övertog genom gifte med A. G. Wennbergs änka dennes möbelaiffär och tapetserareverkstad. Drev rörelsen till 1905, då han överlämnade den till Paul Persson, men återtog den påföljande år. År 1909 blev genom byte riksdagsman Olaus Pettersson ägare av firman och Olsson ägare av Lerum i Nors s:n. Följande år tillbytte sig O. Ävjagården i Ö. Ulleruds s:n, där han dog 1912 16/1.

Martin, Ludvig Constantin. Född 1865 9/2 i Hammar, Närke. Lärde frisöryrket hos Gustaf Ahlbom i Gävle 1879—85. Praktiserade sistnämnda år i Köpenhamn, 1886 i Berlin och 1887 i London. Startade egen affär i Karlstad 1888 1/5, som överlämnades till A. Romberg 1902. Drev sedan parfymeri- och teknisk affär till 1920, då den övertogs av sönerne. Byggde 1909—11 stadens nuvarande posthus vid Kungsgatan, vilket han 1918 sålde till staten.

Styrelseledamot 1903—25, kassaförvaltare och bitr. sekreterare 1905—08, sekreterare 1908—14, 1920—23. Hedersledamot och innehavare av Hantverksorganisationens silvermedalj 1927.

1897. *Vendel, Per Birger.* Född 1862 11/3 i Karlstad. Gick i läroverket 1871—74. Lärde ut i yrket hos fadern, bagaremästaren S. Wendel, och erhöll föreningens utlärlingsbevis 1881 16/5 efter att sistnämnda år konditionerat i Köpenhamn. Var sedan anställd hos fadern till 1886, då han till 1896 var bageriverkmästare i Uppsala. Efter faderns död 1896 övertog han dennes bageri härstädes, vilken rörelse ännu drives.

Styrelseledamot 1899—1902.

1898. *Falk, Karl Adolf*. Född 1864 31/8 i Karlstad. Gick i läroverket 1874—80. Erhöll föreningens utläringsbevis och silvermedalj 1887 29/3. Praktiserade 1887—88 i Stockholm. Studieresa i Tyskland 1891, varefter han blev först verk-mästare 1892 och sedan delägare i fadern G. A. Falks, bleckslagerifirma, vilken han ensam övertog efter faderns död 1923. Inköpte av garvare J. P. Falk (farfar till K. A. Falks hustru) gården nr 66—67 vid Stora torget.

Bitr. sekreterare 1900—04, styrelseledamot 1901—14, kassaförvaltare 1901—04, sekreterare 1904—08, vice ordförande 1909—14, ordförande 1915—20. Hedersledamot och innehavare av Hantverksorganisationens silvermedalj 1927. (Se sid. 96, 97.)

Nilsson, Nils. Född 1862 28/8 i St. Kil. Sedan 1880 arbetat hos olika målaremästare i Karlstad. Blev sin egen här 1894. Rörelsen är nu överlåtten på sonen Axel Werner Nilsson.

Melén, Gustaf Emil. Född 1868 17/3 i Karlanda. Gick i Karlstads läroverk 1878—83. Kom i bagarelära 1883 hos A. Bergenholtz och 1884 hos S. Wendel, båda härstädes. Erhöll föreningens gesällbrev 1887 och konditionerade 1888—97 hos Westerdal & Karstens bagerifirma i Stockholm. Startade egen rörelse i Karlstad 1897 och överflyttade verksamheten till Kil 1899 under firma Kils Spisbrödsfabrik.

Ordförande för Kils Fabriks- och Hantverksförening från stiftandet 1923.

Weberg, Johan Oskar Wilhelm. Född 1873 28/9 i St Ybes, Hven. Kom till Karlstad 1896 och erhöll här anställning hos bagaremästare C. Werngren. Erhöll utflyttningsbetyg härifrån 1898 vilket ej inlämnades i Helsingborg förrän 1908 3/2.

Sharin, Lars. Född 1841 23/10 i Holmsdala, Gerums sn, Vg. Kom i skräddarelära vid 14 års ålder uti hemsocknen. Fadern var soldat och sockenskräddare och S. fick åtfölja honom, då han var och sydde på herrgårdarna i trakten. Begav sig så till Göteborg, där han av hantverksföreningen erhöll gesällbrev, daterat 1862 29/10. Konditionerade i nämnda stad till i början av 1880-talet, då han begav sig till Norge. Där var han några år tillskärare hos en skräddarfirma i Laurvik, tills han 1888 där blev sin egen. Flyttade i början av 1890-talet till Tidaholm, där han hade verksamhet i kompanjonskap med en sväger. Kom till Karlstad 1896 där han sedan dess innehade skrädderirörelse till sin död 1927 8/4, — den äldste bland stadens yrkesutövande mästare.

Wallinder, Anders Gustaf. Född 1850 2/1 i S. Ny. Inflyttade 1866 till Karlstad där han kom i yrket först hos skräddaremästare A. Reuterström och sedan hos J. Wennerlund. Började egen rörelse 1880, som han nedlade 1914. † 1922 på sin födelsedag härstädes.

Boén, Anders Persson. Född 1853 7/6 i Frykerud. Kom i skräddarelära 1864 i hemsocknen, där han stannade tills han gav sig till Karlstad 1871, där han fick anställning hos Ljungqvist & Berglund. Utlärde 1874 och konditionerade sedan i Stockholm. Började åter hos sin gamla mästare Ljungqvist från 1875. Efter 3 års verksamhet där övergick han till firman J. Wennerlund & Co, för att sedan övergå till E. Christman, där han stannade till 1884, då han började egen affär, som han sedan dess drivit härstädes.

Svensson, Johan August. Född 1848 5/8 i Dörby, Småland. Kom vid 15 års ålder i konditorilära hos Landelius i Stockholm. Efter att hava konditionerat hos Bergs och Thörnblads därstädes drev han i några år egen rörelse i Stockholm och kom 1891 till Karlstad, där han hade konditorirörelse först i A. G. Lidmans hus och sedan från 1902 i det nedanför Sparbanken vid Stora torget belägna hörnhuset, som han s. å. inköpt. † 1920 29/12 i Karlstad.

Ternqvist, Reinhold. Född 1866 6/12 i Ölserud. Lärde tunnbindareyrket i Lidköping 1885—88. Driver tunnbindarirörelse här i Karlstad sedan 1892 och sedan 1905 därjämte även bryggerirörelse.

Styrelsesuppleant 1923 och biträdande sekreterare från s. å. Styrelseledamot från 1924.

Sjöberg, Per August. Född 1862 25/1 i Finnerödja, Vg. I många år innehavare av Karlstads Mineralvattenfabrik.

Bergqvist, Johan Emil. Född 1863 1/11 i Grava. Efter lärings- och gesälltid med konditioner hos olika mästare i Karlstad, Örebro och Stockholm övertog han 1892 av målaremästaren G. Hallonqvist härstädes bedrivna rörelsen. Härmed fortsatte han, tills dess han ingick som delägare i Karlstads Måleri-A.-B., då detta bildades. Han slutade arbeta i yrket 1910 på grund av sjukdom (förlamning), då han avgick ur föreningen. Från 1926 bosatt i Arvika.

Andersson, Carl. Född 1865 7/11 i Karlstad. Var först bodbiträde hos skrädderifirman A. Svensson härstädes. Etablerade sedan egen skrädderi- och klädesaffär med lokal i rådhuset. Flyttade till Stockholm 1904.

Nerman, Carl Axel. Född 1841 6/12 i Västerlösa, Ög. Bokhandlare härstädes. Direktör för Nya Wermlands-Tidningens Aktiebolag 1896—1902. † 1914 19/6 i Karlstad.

Ordförande 1900—06. Hedersledamot 1907. (se sid. 75, 76).

Skänkte på sin 70-årsdag till föreningen 1,000 kr. till en fond »Axel Nermans understödsfond» (se sid. 116).

1899. *Bergman, Johan Axel Ferdinand.* Född 1867 3/11 i Söderhamn. Kom hit från Söderhamn 1899 och övertog skomakaremästaren Fridolf Noréns affär vid Västra Torggatan. Avflyttade från staden 1902 (utskrevs till Kumla 28/2).

1900. *Åström, Karl Vidar.* Född 1875 28/4 i Karlstad. Gick 1884—90 i Karlstads läroverk. Anställdes i fadern Karl Olsons uraffär 1895 och vistades för sin utbildning i U. S. A. 1895—97, varefter han övertog faderns affär 1898. Innehade denna till sin död 1926 27/1.

Kalin, Carl Gustaf. Född 1871 7/11 i Karlstad. Började i måleriyrket 1887, först hos C. W. Dyhlén och sedan hos W. Bäckman härstädes. Började 1895 egen verksamhet och startade 1901 »Karlstads måleri- och byggnadsaffär», som han drev till 1915, då han öppnade »Karlstads skeppsfurnerings- och kommissionsaffär», som han fortfarande innehar.

Ohlander, Gustaf Adolf. Född 1875 16/3 i Karlstad. Var anställd hos L. Martin till 1897, då han uppsatte egen frisørsalong i Nya Wermlands-Tidningens hus vid Stora torget. Flyttade 1917 verksamheten till Örebro.

Olsson, August. Född 1862 11/11 i Björstorp, Bro. Började i snickareyrket hos fadern, där han lärde ut. Flyttade 1900 till Karlstad, där han på sin tid utövade en livlig och omfattande byggnadsverksamhet. Uppförde bl. a. utställningsbyggnaderna vid jubileumsutställningen 1903. † 1916 24/8 i Karlstad.

Sundelius, Karl Fredrik. Född 1862 21/11 i Karlstad. Kom i målarelära hos Carl Jansson härstädes 1877 1/5 och erhöll Hantverksföreningens utlärlingsbevis 1881 7/11. Praktiserade därefter yrket först hos läromästaren och sedan på ett flertal platser till 1892, då han återkom till staden och där från 1893 haft egen verksamhet. Styrelseledamot 1908—14. Ledamot av läringsnämnden 1910—14.

Johansson, Johan Gustaf. Född 1870 21/10 i Bro. Byggmästare i Karlstad. Omhändertog en hel del större byggnadsföretag härstädes, bl. a. uppförandet av Grand hotell. Utflyttade 1917 till Stockholm, där han fortfarande är bosatt.

1901. *Broberg, Carl August.* Född 1863 29/8 i Karlstad. Efter lärlingsår blev han sin egen härstädes 1898, i det han då i Haga n:r 33 etablerade möbelfabrik i samband med försäljning. Bland större arbeten han utfört må nämnas inredningarna i Wermlands Enskilda Banks byggnader i Karlstad, Kristinehamn, Karlskoga och Säffle, d:o uti nuvarande postlokalen i Karlstad, i Stadshotellens hall och konversationsrum m. fl. † 1919 5/8 i Karlstad.

Lindvall, Johan August. Född 1866 6/5 i Kristinehamn. Lärde yrket hos tapetserare A. G. Wennberg och fick föreningens utlärlingsbevis 1888 14/5. Arbetade hos sin mästare till 1891, då han blev sin egen härstädes, en rörelse, som han fortfarande driver.

Rabenius, Ernst. Född 1872 17/9 i Horndal, Dalarne. Började karamellfabrik i Gävle 1897. Flyttade till Karlstad 1900 och blev disponent för Karlstads karamellfabrik till 1902, då han uppsatte egen fabrik i stadsdelen Viken. Flyttade 1904 till Fagersta, där han f. n. är avlöningschef.

1902. *Björnberg, Carl Fritiof.* Född 1866 22/8 i Karlstads landsförsamling. Slaktare härstädes, men övergick till husaffärer. Flyttade 1908 till Annedal, Göteborg, där han fortsatte sistnämnda affärer. Inköpte sedan egendom på Gottland och därefter gods i Skåne, vilket sistnämnda han sålde 1918. Bosatt i Stockholm.

Jansson, Philip Emanuel. Född 1866 6/3 i Karlstad. Gick i Karlstads läroverk 1879—81. Lärde ut hos fadern, målaremästaren Carl Jansson, och erhöll föreningens utlärlingsbevis och bronsmedalj 1885 11/5. Var därefter några år i Stockholm och Göteborg samt tidvis även hemma och hjälpte fadern. Blev sin egen 1891 och har sedan dess drivit måleriverksamhet här i Karlstad. Åger Västra Haga n:r 9.

Edström, Karl August. Född 1860 8/7 i Lidköping. Flyttade till Karlstad 1891 och anställdes då som verkmästare vid A. J. Brattströms tobaksfabrik. Avgick på grund av sjukdom härifrån. Öppnade då cigarraffär, vilken överlämnades 1904. Bedrev därefter i fabriksbyggnad å Herrhagen fabrikation av cigarrer och cigarretter till 1907, då han blev fabriksverkmästare hos John Asklunds A.-B. i Linköping. Då denna firma följande år inköptes av tobaksfirman Erik Melligren i Göteborg, blev han där anställd, tills firman uppgick i De Förenade Tobaksfabrikerna, då en stor del av fabriken nedlades. Innehade sedan till 1914 egen fabrik under firma »Tobaksfabriken Monopol» i Göteborg, som av Svenska Staten inlöstes på grund av monopol på tobakstillverkningen. Från 1916 bosatt i Stodene, Grava.

Lindholm, Johan Alfred. Född 1864 18/10 i Karlstad. Kom i lära 1883 1/6 hos fadern P. J. Lindholm och praktiserade därefter plåtslageriyrket på olika platser i Sverige. Öppnade eget plåtslageri 1897 1/4, som han ännu driver. Avgick ur föreningen men ingick på nytt 1921.

Wahlström, Gustaf Alexis. Född 1863 17/7 i Kongslena, Vg. Målaremästare. Flyttade från Hvarv, Vg. till Karlstad 1896. † 1910 19/5 härstädes.

Englund, Clas Emil. Född 1854 16/4 i Säm, Vg. Plåtslagaremästare. † 1912 2/7 i Karlstad.

Högberg, Anders Martin. Född 1870 30/5 i Svartnäs, Dalarne. Bagare. Flyttade till Karlstad 1899 på våren och utskrevs till Arvika 1905 13/10.

Håkansson, Karl August. Född 1877 18/10 i Karlstad. Lärde yrket hos fadern, umakaren A. E. Håkansson. Övertog och innehade dennes affär 1897—1905, då han blev resande för elektricitetsfirma.

Svanbom, Abraham Axel. Född 1852 12/6 i Tösse på Dal. Utexaminerad från Örebro Tekniska skola 1874, varefter han var anställd vid Finshyttan som ritare, byggnadsingenjör och slutligen som verkmästare vid Finshyttans mekaniska verkstad till 1879. Var under dessa år även en tid anställd hos firman Osberg & Bade i Helsingfors. Praktiserade därefter i Amerika 1879—86, då han slog sig ned i Karlstad. Sysslade sedan med jordbruk. Startade 1898 Karlstads Snickerifabrik, som 1904 ombildades till aktiebolag, vars verkställande direktör han fortfarande är.

1903. *Nerman, Hjalmar Axel.* Född 1875 19/12 i Karlstad, där han avlade mogenhetsexamen 1893. Verkställande direktör i Nya Wermlands-Tidningens Aktiebolag 1902—1913, då han avgick ur föreningen. Innehar Skånes brandförsäkringsagentur.

Romberg, Alfred. Född 1875 15/4 i Sala. Kom i fältskärs- och barberarelära hos fältskären C. G. Lind i Sala, där han stannade ytterligare i tre år efter lärotidens utgång. Konditionerade sedan först hos C. F. Lindström i Falun och från 1897 hos L. Martin i Karlstad, vilkens affär han övertog 1902. Driver fortfarande verksamhet här i staden.

Pettersson, Oskar. Född 1876 20/5 i Övre Ullerud. Startade 1900 fabrik för tillverkning av möbelbeslag och furneringsartiklar för möbelbranschen jämte velocipedaffär. Tog 1911 initiativet till startandet av A.-B. Skandinaviska Sängresårfabriken, vars innehavare han sedan 1922 är. Avgången ur föreningen ingick han på nytt 1921.

Brinck, Carl Axel. Född 1879 18/2 i Karlstad. Gick i läroverket 1889—92, då han kom i lära hos frisörmästaren L. Martin. Kvarstod i kondition till 1903, varefter han började egen verksamhet i Haga härstädes. Från 1919 ombudsman i Svenska Frisörföreningen.

Styrelseledamot 1914—16 och under s. å. sekreterare. Styrelsesuppleant 1918.

Wennberg, Carl Johan. Född 1877 27/2 i Karlstad. Efter avslutade studier vid läroverket och vid Örebro Tekniska läroverk, praktiserade han två år i Tyskland, varefter han blev anställd vid faderns mekaniska verkstad härstädes. Vid denna affärs ombildande till aktiebolag 1906, ingick han som delägare och vice verkst. direktör till 1926, då han på grund av sjukdom avgick. † 1926 8/10 i Stockholm.

Styrelseledamot och bitr. sekreterare 1907—14.

Johansson, Walfrid. Född 1842 27/11 i Bro. Lärde yrket i hembygden och fick därefter anställning i Keillers verkstäder i Göteborg 1863—72, varefter han i 10 år arbetade vid Mekaniska verkstaden i Kristinehamn. Överflyttade till Karlstad 1882 1/10 och etablerade egen verkstad Strandgatan 4 vid Garvareån. † 1910 19/6 härstädes.

Resare, Carl August. Född 1852 29/4 i Sävsnäs, Dalarne. Började i smedja på Gravendals bruk och blev sedan mjölnardräng hos brodern i dennes kvarn i Nykroppa. Med broderns hjälp genomgick han därefter utbildning i byggnadsfacket i Stockholm. Kom 1890 till Karlstad, där han sedan hade verksamhet som byggmästare till sin död 1914 15/11.

Granquist, Carl Herman. Född 1851 25/9 i Harlingstorp, Ög. Antagen som trädgårdselev på Dicksonska egendomen Överås vid Göteborg, varefter han konditionerade i Norge. Vid 25 års ålder blev han förste trädgårdsmästare vid Göteborgs trädgårdsförening, vilken befattning han innehade i 23 år. Gjorde därunder flera utländska studieresor. Kom 1900 till Karlstad, där han blev stadsträdgårdsmästare. † 1923 9/2 i Karlstad.

Aspling, Anders. Född 1845 1/5 i Väse. Skräddaremästare. Bodde först vid Färjestad, men flyttade sedan in till Karlstad, där han drev en mindre affär i Viken. † 1913 10/6 i Karlstad.

Elovson, Johan Alfred. Född 1869 1/7 i Stöpators, Sunne. Genomgick en årskurs i doktorinnan Ramströms slöjd- och bokföringskurs i Karlstad. Efter en tids snickeriarbete kom han 1887 i tapetserare- och sadelmakarelära hos A. G. Wennberg. Hos honom utförde han gesällstycke, på grund varav han 1891 9/3 erhöll föreningens utlärningsbevis. Blev s. å. verkmästare hos A. G. Wennberg. Började 1898 egen verkstad och möbelförsäljning, vilken verksamhet han utövade till sin död 1909 1/6.

Ottermann, Carl Oscar Moritz. Född 1879 25/8 i Malmö. Kom vid 16 års ålder i guldsmedslära och praktiserade bl. a. i Tyskland. Inflyttade från Lund 1903 till Karlstad, där han drev guldsmedsaffär ett 10-tal år. Flyttade sedan till Helsingborg och därefter till Stockholm, där han hade affär Hamngatan 36. † 1927 24/2 på Sabbatsbergs sjukhus.

1904. *Ankers, Oscar Emil.* Född 1866 1/11 i Nottebäcks s:n, Småland. Började i typografläran 1880 1/7 i Visby. Konditionerade därefter i Oskarshamn och Eksjö och anlände till Karlstad 1886 23/5. Faktor därstädes å Karlstads-Tidningen från 1887 med avbrott 1889 7/9—90 8/2, då han var anställd å Viktor Petterssons boktryckeri i Falun. Meddelägare i Karlstads-Tidningens A.-B., blev han dess direktör 1904 1/1.

Styrelseledamot 1909—20.

1905. *Nyhlén, Adolf.* Född 1864 23/12 i Grums. Inflyttade till Karlstad 1891, där han till 1894 ägnade sig åt byggnadsverksamhet. Startade sistnämnda år Karlstads Svagdricksbryggeri (nu Tingvallabryggeriet), vilket han sålde 1903. Följande år startade han Karlstads Tagelspinneri, som han fortfarande innehar. Erhöll 1906 utrikes resestipendium på 425 kr.

Styrelseledamot 1914—19.

Rolander, Christian Robert. Född 1870 20/12 i By. Lärde yrket hos tapetserare A. Löfgren och övertog dennes verkstad 1908. Drunknade 1919 6/8.

Tjus, Emil Olsson. Född 1862 24/12 i Nedre Ullerud. Kom först i lära hos skräddaren J. Pettersson därstädes och sedan hos skräddaren W. Larsson i Kil. Började 1887 egen skrädderverksamhet i Kil, som han fortfarande innehar.

Dyhlén, Oscar Alfred. Född 1872 23/10 i N. Amerika. Var i gipsmakarelära 1889—92, varefter han konditionerade på olika platser 1893—95. Började egen verksamhet (cementgjuteri) i Karlstad 1896. Uppförde 1908 egen fabrik.

Södergren, August Robert. Född 1868 28/12 i Boo, Närke. I smideslära 1881 i Östergötland med fortsatta läroår i Strängnäs och Flen. Anställd vid Klarafors fabriker och Arvika verkstäder 1888—96, då han etablerade egen verkstad i Karlstad för tillverkning huvudsakligast av kassaskåp och konstsmide. Har sålunda tillverkat tornspiror till Forshaga och Norra Ny kyrkor, portbeslag och kronor till Arvika kyrka och till realskolan i Kristinehamn m. m.

Styrelsesuppleant 1920—24. Ledamot av läringsnämnden från 1910.

Drake, August. Född 1863 9/8 i Våse. Läroår vid Haga slott, varefter han i 10 år vistades i Amerika. Var efter hemkomsten järnvägsträdgårdsmästare, och innehade de sista 25 åren egen handelsträdgård och blomsterhandel i Karlstad, där han dog 1924 6/6.

Henriksson, Carl Edvard. Född 1864 14/10 i Vaddö s:n, Uppland. Läroår i faderns trädgård och vid Ekebyholm i Uppland. Sedan trädgårdsmästare vid Stensborg, Västerås och vid Long i Värmland. Från 1898 innehar han egen handels-trädgård och blomsterhandel i Karlstad.

Karlson, Axel Teodor. Född 1873 30/11 i Karlstad. Anställd å orgelfabrik härstades först hos Karlstads orgelfabrik 1890—92 och sedan hos J. P. Nyströms till 1894, då han reste över till Oslo och där lärde ut hos en svensk mästare. Konditionerade 1895 i 7 månader i Tyskland och därefter i 3 år i Köpenhamn. Efter återkomsten till Karlstad anställdes han hos J. P. Nyström som hopsättare av pianostommar, varefter han i 3 år var verkmästare hos K. P. Larsson. Började 1902 i Viken egen möbeltillverkning i förening med försäljning. Verksamheten om-lades 1904 till fabriksmässig drift. Avgången ingick han på nytt i föreningen 1918.

Nordin, Axel Reinhold. Född 1870 19/5 i Botilsäter. Började 1885 yrket i Ämål, fortsatte sedan därmed i Stockholm 1889—92, då han flyttade till Karlstad och konditionerade hos skomakaremästaren Fridolf Norén. Egen verksamhet från 1893 på våren. Äger sedan 1917 Västra Torggatan n:o 7.

Nyström, Karl Emanuel. Född 1874 3/8 i Karlstad. Gick i läroverket 1884—87 Var elev hos fotografen F. Edman i Karlstad 1892—97, då han startade egen atelier härstades. Hovfotograf 1912. Överlämnade atelieren 1919 till fröken Olga Nordlöf.

Larsson, Karl August. Född 1867 13/3 i Västra Vingåker, Sdm. Anställd vid 17 års ålder i trädgårdslära vid åtskilliga sörmäländska herrgårdar. Hade därefter kondition i Stockholm i tre år. Innehade sedan i fyra år trädgårdsarrende vid Mössebergs sanatorium. På hösten 1896 kom han till Karlstad, där han öppnade blomsteraffär. Bedriver f. n. blomsterkulturer och försäljning av blommor från växthus, anlagda i stadsdelen Berget.

Gustafsson, Johan August. Född 1848 19/2 i Gåsborn. År 1883 grundade G. »Karlstads Orgelfabrik», som han allt fortfarande innehar. Öppnade år 1905 musikhandel under firma J. A. Gustafssons Musikhandel, vilken fortfarande oförändrad drives.

1906. *Thyberg, Erik Gustaf.* Född 1869 5/3 på Hammarön. Lärde ut hos bagaremästaren S. Wendel och erhöll föreningens bevis 1888 14/5. Drev yrket härstades till 1911, då han utflyttade till Degerfors. Inflyttade ånyo hit 1920 och är nu handlande å Berget, Karlstad.

Karlsson, Karl Alfred. Född 1866 7/9 i Över Enhörna s:n, Sdml. Tillträdde verkmästarebefattningen vid däv. Karlstads Snickerifabrik 1898. Ingick som delägare och ledare av fabriksdriften 1904, då affären ombildades till aktiebolag. Styrelsesuppleant 1919. Styrelseledamot från 1920.

Mollstedt, Anton Edvard. Född 1875 14/3 i Larfs s:n, Vg. Lärde urmakeriyrket i Göteborg. Öppnade egen affär i Karlstad 1904.

Kassör i Värmlands urmakeriförening 1909, och dess ordförande från 1920.

Lindh, Anders Emanuel. Född 1869 26/3 i Karlstad. Gick i Karlstads läroverk 1879—85, då han kom i lära hos urfabrikören K. Olson. Var där till 1888, konditionerade i Göteborg och Stockholm till 1905, då han började egen verksamhet härstades. Fattigvårdstillsyningsman från 1907, då han utgick ur föreningen.

Persson, Paul. Född 1867 8/10 i Brunskog. Inflyttade till Karlstad 1905 och innehade A. G. Wennbergs möbelfärfärd 1905—06, som ägts av B. J. Olsson. Öppnade ny möbelfärfärd, som han drev till 1914, då han ånyo övertog Wennbergs affär, som nu ägdes av riksdagsman Olaus Pettersson. (Se B. J. Olsson, sid. 146 och A. N. Pettersson, sid. 156). Firman ändrades 1921 till Paul Persson & Söner.

Lindblad, Anders Gustaf. Född 1874 13/7 i Karlstad. Var i lära 1889—92 hos bleckslagare G. A. Falk, där han åter tog anställning 1894 efter att i två år hava konditionerat i Eskilstuna, Västerås och Örebro. Slutade hos Falk 1899 och slog sig ned härstädes 1901 som egen mästare efter att ytterligare konditionerat i två år i Örebro. Äger gården n:o 266 Herrhagen.

Lilja, Knut Rikard. Född 1873 13/1 i Sjögestad, Ög. Snickaremästare härstädes med möbelfabrik vid Hagaborg. Utflyttade 1917 till S:t Johannes, Ög. Ledamot av läringsnämnden 1914—17.

1907. *Edlund, Carl Johan.* Född 1866 4/7 i Nor. Kom i byggnadsyrket 1883 hos byggmästare Andersson & Hildelund och deltog i uppförandet av officersbostäderna å Trossnäs fält. Kom 1888 till Karlstad och arbetade först hos fabrikör Lundin och därefter hos snickaremästare Christensen. Efter att från 1893 under några år drivit egen verksamhet blev han verkmästare hos byggnadsfirman Jonsson & Pettersson, under vilken tid folkskolan på Herrhagen och varmbadhuset i Karlstad samt tuberkulossjukhuset i Arvika uppfördes. Driver sedan 1913 egen byggnadsverksamhet i Karlstad, varunder han varit kontrollant hos Landstinget vid uppförandet av senaste sjukhuspaviljongen härstädes och Sinnessjukhuset å Ulleberg, vidare vid tillbygget av Sparbankshuset, av biografen Röda Kvarn m. m.

1908. *Magnusson, Johan Anton.* Född 1876 28/3 i Karlstad. Snickare. Utskrevs 1916 29/12 till Lilleströmen, Norge.

Olsen, Karl Anton. Född 1876 13/10 i Porsgrund, Norge. Murmästare härstädes. Överförd till obefintlighetsboken 1914. Såges vistas i Norge.

Wallin, Gottfrid. Född 1867 8/11 i Utvängstorp, Vg. Kom 1885 i urmakerilära hos brodern i Tidaholm, där han lärde ut, varefter han hade egen verksamhet först i Stenstorp och sedan i Karlstad, där han 1893 öppnade urmakeri och urhandel. Upphörde härmed 1918 och ägnar sig sedan uteslutande åt den tobakshandel, som han startade 1905.

Bandelin, Måns Persson. Född 1868 4/12 i Reslöv, Skåne. Lärde kopparslageriyrket i Landskrona 1882—1886, varefter han praktiserade på ett 20-tal platser inom landet. Etablerade egen verkstad i Strömsund, Jämtland, 1894 och flyttade sedan till Karlstad, där han utövade yrket från 1905.

Styrelseledamot från 1911. Ledamot av läringsnämnden från 1910 och dess ordförande från 1923.

Eliasson, Per Johan Nilsson. Född 1870 18/12 i Vase, men kom 14 dagar därefter till Karlstad. Blev 1885 springpojke hos hattmakarefirman J. P. Strömberg &

C:o. I lära därstädes 1887, där han lärde ut och för sitt gesällprov av Hantverksföreningen jämte utlärlingsbevis även fick bronsmedalj 1892 13/3. En månad senare medlem av Svenska Hattmakareföreningen (en förening av Skandinavien och staden Rigas hattmakare) och erhöll föreningens »blågula kort». Arbetade på Halmstads hattfabrik 1892—94, och trädde sedan i kompaniskap med hattmakaren Knut Åberg (firman dock ej inregistrerad). Efter Åbergs död 1920 övertog E. ensam firman, som f. n. är Värmlands största hattaffär, som därjämte även tillverkar mössor och pälsvaruartiklar.

Karlsson, Johan Ludvig. Född 1870 10/1 i Visnums-Kil. Var från 1883 1 år i skräddarelära i Kristinehamn. Reste sedan till Norge, där han praktiserade yrket på flera platser. Var därefter 2 1/2 år i Köpenhamn och konditionerade därefter å flera platser i Sverige, innan han 1896 flyttade till Karlstad, där han blev anställd hos A. Svenssons skrädderifirma till 1900, då han öppnade egen rörelse. Efter att varit över till England februari—juni 1914 var han i 8 år anställd som tillskärare hos Bergson & Söner i Karlstad, varefter han åter började med egen verksamhet härstädes, som han fortfarande driver.

Ahlin, Fridolf. Född 1880 6/3 i Solberg, Frykerud. Inflyttade 1898 till Karlstad, där han hade egen affär 1902—20, då han flyttade åter till födelseorten. Bosatt i Frykfors i St. Kil.

Malmberg, Gustaf Reinhold. Född 1873 7/9 i Kungsäter, Vg. Lärt sadelmakeriyrket i Varberg, varefter han i 7 år konditionerade hos en mästare i Borås. Efter att en kortare tid konditionerat i Sala, inflyttade han 1899 till Karlstad, arbetade där hos firman A. G. Wennberg till 1908, då han övertog dess sadelmakerirörelse och driver den fortfarande.

1909. *Wennberg, Olof Simon.* Född 1879 5/1 i Karlstad. Efter studier i Karlstads läroverk 1888—95 samt praktik å mekanisk verkstad utexaminerades W. från Örebro Tekniska läroverk 1899. Ritare vid Patentbyrån 1899—1900, bitr. ingenjör hos Klosters A.-B. till 1902. Studier i U. S. A. till 1904, då han anställdes vid faderns mek. verkstad i Karlstad. Delägare och styrelseledamot, då firman ombildades till aktiebolag samt från nyåret 1926 disponent och huvuddelägare i företaget.

Wennberg, Gustaf Ragnar. Född 1883 2/7 i Karlstad. Gick i läroverket 1893—99. Utexaminerad från Örebro tekniska skola 1904. Anställd hos fadern till 1906. Därefter hos A.-B. Bergsunds Mek. Verkstad till 1912, då han anställdes hos firman Frerisch & C:o vid Hamburg.

Wennberg, Paul Magnus. Född 1886 3/5 i Karlstad. Gick i läroverket 1896—1903. Utexaminerad från Örebro Tekniska skola 1906, då han blev anställd hos fadern. Från 1910 kontrollant hos ingenjör W. Dahlgren i Stockholm till 1913, då han anställdes som värme- och vattenledningsingenjör hos aktiebolaget C. J. Wennbergs mek. verkstad härstädes. Innehar från 1924 firman Wennbergs rörledningsaffär.

Wennergren, John Theodor. Född 1869 14/10 i Karlstad. Gick i läroverket 1879—85, då han kom i lära hos fadern, garverifabrikören J. Wennergren. Var sedan anställd i dennes läderaffär. † 1909 17/6 i Karlstad.

1910. *Nilsson, Axel Hugo.* Född 1877 2/10 i Karlstad. Kom i konditorilära 1894 och startade egen rörelse 1908 härstädes.

Styrelsesuppleant 1918. Styrelseledamot från 1919. Bitr. sekreterare 1919—1923. Kassaförvaltare från 1924.

Fornstedt, Karl Wilhelm. Född 1877 29/11 i Möklinta, Vstml. Han anställdes 1889 i skräddarelära i Sala, fortsatte och erhöll fullständig utbildning i Stockholm. Konditionerade sedan i en del landsortsstäder, var ett par år i Norge och flyttade till Karlstad 1902 och har sedan där varit anställd först hos firman A. Svensson och sedan från 1904 haft egen verksamhet.

Andersson, Axel. Född 1882 29/12 i Gillberga. Flyttade i unga år till Borgvik, där han började med slakteriyrket. Vistades från 1902 tidvis i Karlstad, till dess han flyttade till Värmskog. Utövade slakteriyrket därstädes till 1919, då han flyttade till Filipstad, där han nu driver samma rörelse.

Pettersson, Albert Natanael. Född 1885 9/5 i Bergum, Vg. Inflyttade till Karlstad 1909 och övertog B. G. Olssons möbelaffär, som han drev till 1914, då han 11/7 uttasterades till Göteborg (Domkyrkoförsaml.).

Lindström, Frans Julius. Född 1878 17/10 på Lindfors, Nyed. Började vid 16 års ålder på härvarande Mek. verkstad samt hos E. D. Holm på Herrhagen, tills han fyllde 21 år. Var sedan hos velocipedfirman J. Levien i 9 år. Uppsatte april 1909 velociped- och sportfirma med därmed förenad reparationsfirma, vilken han fortfarande driver i Östra Torggatan n:o 7.

Engqvist, Carl. Född 1876 30/4 i Örtofta, Skåne. Innehade härstädes elektrisk verksamhet 1906—13, då han utskrevs till Forshaga.

Larsson, Nils Oscar. Född 1882 18/2 i Ulvsby, Sunne. Lärde frisöryrket i Örebro 1895—1901. Kom sistnämnda år hit och fick anställning först hos L. Martin och sedan hos A. Romberg. Egen affär 1907—17 i hotell Kung Karl. Åter anställd hos Romberg till 1922, varefter han ånyo började egen verksamhet.

Johansson, Anders. Född 1865 22/1 i Ås s:n, Halland. Lärde kakelugnsmakaryrket i Varberg och kom till Karlstad 1895, då han blev verkmästare hos kakelugnsmakaremästare L. M. Björkman, vilken fabrik han övertog 1907 1/2. Han nedlade denna rörelse 1916 och sysslar nu med att sälja och uppsätta kakelugnar.

1911. *Svensson, Axel.* Född 1870 18/2 i Övre Ullerud. Delägare från 1893 i möbelfirman A.-B. Walfr. Svensson & Co och företagets ledare, sedan brodern Walfrid Svensson avlidit 1913 (se sid. 158.)

Styrelseledamot från 1914.

Svensson, Stefanus. Född 1872 29/5 i Övre Ullerud. Delägare från 1893 i möbelfirman A.-B. Walfr. Svensson & C:o, härstädes (se sid. 158).

Johansson, Viktor Emanuel. Född 1874 27/6 i Stockholm. Kom i guldsmedslära 1889 i Stockholm. Utlärd 1894, då han för skicklighet vid provets utförande erhöill silvermedalj. Tilldelades Svenska Statens resestipendium för att besöka världsutställningen i Paris år 1900. Erhöll 1901 resestipendium för praktik i utlandet och arbetade då i U. S. A. 1900—05, då han på hösten återkom till Stockholm, där han hade plats till hösten 1910, då han etablerade sig som egen mästare i Karlstad.

Ledamot av läringsnämnden från 1917. Styrelsesuppleant från 1919.

1912. *Wiborg, Karl Gustaf.* Född 1884 30/9 i Ore, Dalarne. Innehade fotografiateljé härstädes 1911—13, då han flyttade till Kristinehamn, där han sedan nämnda år och fortfarande utövar fotografisk verksamhet.

Johansson, Ferdinand Martyr. Född 1880 9/3 i Tveta. Började snickareyrket i Gävle och lärde ut där 1891. Drev från 1896 egen verkstad därstädes till 1909, då han jämte två bröder flyttade till Karlstad, där de uppförde möbelfabrik på Herrhagen och drev denna rörelse till 1922, från vilket år firman ägnade sig uteslutande åt möbelförsäljning.

Sandqvist, Herman. Född 1877 8/7 i Vårdnäs, Ög. Anställd som handelsbiträde i Linköping till 1902, då han här i Karlstad öppnade färghandel, som han drev till 1910. Har sedan dess innehaft tobaksaffärer samt därjämte åren 1910—12 varit föreståndare för Svenska Tagelspinneri-A.-B., där han fortfarande är verkställande direktör. Startade 1912 Skandinaviska Skrivbandsfabriken, vari han fortfarande är delägare.

Lindström, Knut David. Född 1882 1/12 i Sköllersta, Närke. Boktryckare. Utskrevs 1913 12/12 till Kungsholm.

Franzon, Axel. Född 1884 23/3 i Madersjö, Småland. Började guldsmedsyret 1899 hos J. Svensson i Kalmar, och var där anställd till 1906, då han flyttade till Karlstad, där han övertog fru Hilma Nyqvists (Brockmanns f. d.) guldsmedsaffär.

Lundin, Pontus Wilhelm. Född 1884 21/2 i Risinge, Ög. Elektriker. Hade under krigsåren (till 1922) en ganska omfattande affär i denna bransch. † 1926 13/12 i Örebro.

1913. *Magnusson, Magnus.* Född 1862 18/9 i Linde. Kom i lära i hemorten 1876. Konditionerade sedan i Stockholm 1879—94, då han flyttade hit och etablerade egen affär 1896. Innehar sedan 1915 skoreparationsverkstad.

Elinder, Frans Linder. Född 1883 17/6 i Torrskog på Dal. Övertog och köpte 1908 J. W. Sandbergs kakelfabrik härstädes och har sedan dess drivit denna rörelse och därmed sammanhängande affärer.

Svensson, Walfrid. Född 1867 21/7 i Övre Ullerud. Började 1892 här i Karlstad möbeltillverkning, som påföljande år ombildades till Aktiebolaget Walfr. Svensson & Co, vari bröderna Axel och Stefanus ingingo såsom delägare. Firman, som började under ganska blygsamma förhållanden och utan något som helst maskinarbete, utvecklades raskt. År 1902 uppfördes egen fabriksbyggnad, som inreddes fullt tidsenligt och med moderna maskiner. Brunnen 1907 uppfördes den omedelbart och togs i bruk påföljande år. Efter Walfr. Svenssons död 1913 27/4 övergick ledningen av företaget till ovannämnda bröder. Firman äger fastigheten Kungsgatan 4, där försäljningslokaler äro inredda på nedra botten.

Kilén, Claes Emil. Född 1860 8/11 i Knäppe s:n, Vg. Han inköpte år 1907 Karlstads Låskedrycksfabrik (som grundats av B. F. Andersson) och sålde den 1919 till herr G. Jansson. Äger fastigheten Sjötullsborg.

Wester, Gustaf Axel. Född 1866 23/10 i Örebro. Fotograf. Kom hit till Karlstad 1912, och utövade verksamheten här till 1925, då han flyttade till Västerås, där han dog 1926 26/11.

Olsson, Anders Gustaf. Född 1850 28/3 i By. Bagare härstädes till dess han avled 1913 4/12.

1914. *Ander, Ernst Tycho.* Född 1878 22/3 i Örebro. Boktryckare. Verkst. direktör i Nya Wermlands-Tidningens A.-B., Karlstad.

Styrelseledamot från 1915. Sekreterare 1915—20. Ordförande från 1920.

Boman, David Linus. Född 1881 26/11 i Gävle. Lärde glasmästare- och förgyllarearbetet hos firman E. Norelius, Gävle. Erhöll 1910 genom Gävle hantverksförening Rettigiska stipendiet å 175 kr. och följande år Svenska Statens stipendium å 500 kr. Praktiserade 1910—12 i Tyskland (Berlin, München, Dresden, Leipzig och Hamburg). Startade 1912 i november egen rörelse i Karlstad, som fortfarande drives.

Styrelsesuppleant 1918—19. Styrelseledamot från 1920 och från s. å. ordförande i föreningens lånekassa.

Frödin, Anders Gustaf. Född 1867 17/6 på Dalsland. Lärde yrket hos målarmästaren Carl Jansson i Haga. Lärde ut 1886 och reste sedan ut och praktiserade några år. Började egen rörelse härstädes 1897, som han fortfarande driver under firma »A. G. Frödin & Son».

Ledamot av läringsnämnden från 1925.

1915. *Svensson, Johan Edvin.* Född 1886 8/9 i Växjö. Lärde boktryckeriyrket på Smålands-Postens tryckeri 1902—07. Därefter anställd vid Oskarshamns boktryckeri A.-B. 1907—11. Inflyttade då till Karlstad med anställning å A.-B. Värmlands Läns Tidning till 1913, då han inträdde i bolaget såsom teknisk ledare. Startade 1917 eget boktryckeri, som följande år försåldes till tidningsaktiebolaget Värmlands Folkblad. Disponent för A.-B. Kontorsartiklar från 1919.

Strandberg, Axel. Född 1874 18/10 i Västra Emtervik. Upphöll sig efter slutad lärotid i skomakeriyrket åren 1896—1903 uti Kristiania för fortsatt utbildning i facket. Etablerade sig 1904 på Trossnäs mötesplats, där han 1907 öppnade handel med färdiga skodon, vilken affär 1913 flyttades till Karlstad, en affär, som han driver fortfarande i samma lokaler uti Hypoteksbankens hus vid Järnvägsgatan.

1916. *Forsgren, Ernst Gustaf.* Född 1875 17/5 i Trollhättan. Bedrivit byggnadsverksamhet i Karlstad (firma Forsgren & Ekström) 1905—24. Övertog Aug. Huzells järnhandel 1924 25/8 och bildade A.-B. Huzells Järnhandel.

Larsson, Lorens Alfred. Född 1884 25/8 i Gustafs s:n, Skåne. Arbetade på mekanisk verkstad i Malmö och utexaminerades 1909 från Malmö tekn. elementarskola. Anställd vid A. E. G. i Malmö till 1913, då han flyttade till Karlstad, där han i 13 år innehade Karlstads elektriska byrå. Utövar sedan dess konsulterande ingenjörsvärksamhet i Kil.

Ericsson, Nils Olof. Född 1871 18/9 i Karlstad. Gick i läroverket 1881—87. Bryggmästare och disponent vid Färjestads bryggeri.

Brattström, Magnus Wilhelm. Född 1869 10/8 i Karlstad. Gick i läroverket 1879—85. Tobaksfabrikant 1900—11 och från 1914 innehavare av Karlstads Spisbrödsfabrik.

Jernberg, Gustaf Vilhelm. Född 1885 17/9 i Visnum. I lära hos konditor I. Smedberg härstädes 1902, fick föreningens diplom och bronsmedalj 1908 11/5 och slutade s. å. på hösten hos Smedbergs. Konditionerade sedan hos Häggströms i Norrköping, i Örebro, Stockholm och Kristinehamn samt åter hos Smedberg till 1914, då han 1/10 övertog J. A. Svenssons konditori, vilken firma han fortfarande under namn av J. Aug. Svenssons Eftr. driver.

Narum, Helmer Mathiesen. Född 1855 30/11 i Vestre Toten, Norge. Efter att i hemlandet avlagt gesällprov i garvareyrket kom han till Malmö, varifrån han efter någon tid överflyttade till Danmark, där han konditionerade i ett flertal städer. Flyttade återigen till Sverige och reste några år härstädes såsom expert på koladertillverkning. Flyttade 1909 till Karlstad och övertog det Wennergrenska garveriet här. † 1919 27/3 i Karlstad.

Testamenterade till Karlstads stad 50,000 kr., varav räntemedlen skulle utdelas som hjälp till ogifta barnafödelskor.

Persson, Anders Gustaf. Född 1880 7/1 i Karlstad. Kom 1897 6/2 i lära hos M. Sjöbergs bokbinderi och utlärde där i yrket 1901. Arbetade sedan hos Sjöberg som gesäll och från 1902 som verkmästare därstädes. Övertog bokbinderiet och bildade jämte Fr. Lindholm firman Persson & Lindholm. De separerade 1922 och innehaves nu nämnda firma ensam av Persson.

Lüppert, Christian Ludvig. Född 1872 8/8 i Fastnäs, Norra Ny. Utexaminerad från Chalmerska institutet 1892 och praktiserade sedan utrikes (Tyskland och Spanien) till 1900, då han blev chef för Elektr. A.-B. A. E. G:s ingenjörbyrå. Om-

budsman för de elektriska firmorna i Stockholm 1903. Från 1911 chef för Allm. Svenska Elektriska A.-B:s filial i Karlstad. † 1924 6/7 i Norra Ny.

Egnell, Albert. Född 1871 2/10 i Lidköping. Började 1889 som bryggerieleve i Skövde i 2 1/2 år. Vistades sedan i Tyskland, Böhmen, Österrike och Schweiz, varefter han genomgick bryggeriskolan i Berlin 1894. Bryggmästare 1896 vid Karlstadsbryggeriet, disponent därstädes 1897 och då samma bolags direktör.

Nyström, Carl Wilhelm. Född 1871 6/4 i Karlstad. Efter tekniska studier i in- och utlandet blev han 1899 delägare i faderns, orgelfabrikör J. P. Nyströms orgel- och pianofabrik och dess direktör, då företaget ombildades till aktiebolag. Gjort en mängd uppfinningar å det musiktekniska området. Associé i Musikaliska akademien.

Wästlund, Johan. Född 1879 16/9 i Brunskog. Bedrivit byggnadsverksamhet i Karlstad sedan 1902 och startade jämte brodern Olof (se sid. 161) Bröderna Wästlunds byggnads- och sågverksrörelse 1905.

Styrelsesuppleant 1920—23. Styrelseledamot och sekreterare från 1923.

Rydahl, Ernst Hjalmar. Född 1876 8/7 i Borby, Skåne. Anställd 1898—1900 hos Elektr. aktiebol. A. E. G. med verksamhet först i Stockholm och sedan i Malmö. Erhöll 1900 anställning hos Maschinenfabrik Oerlikon i Zürich med placering först i Schweiz och sedan i Drammen i Norge. Åren 1902—16 änyo anställd hos aktiebolaget A. E. G. med 3 års verksamhet i Göteborg och 11 år i Karlstad och Kristinehamn som chef för därvarande filialer. Driver från 1916 egen installationsaffär i Karlstad.

Linderholm, Berndt Wallentin. Född 1889 12/8 i Uppsala. Frisörlärling hos G. Ohlander i Karlstad 1903—08, konditionerade i Eskilstuna 1908 och anställdes där efter hos frisörmästaren A. Romberg i Karlstad 1908—15, då han övertog dennes filial i Grand hotell.

1917. *Pramm, Petrus.* Född 1888 25/3 i Ljusnarsberg, Vstml. Förestod Dahllöfs fotografietier i Stockholm 1911 och blev sedan anställd som förste man hos hovfotografen S. Flodin därstädes. Gjorde 1913 en studieresa till England och Amerika och började påföljande år fotografisk verksamhet här i Karlstad. Hovfotograf 1926. Avgick ur föreningen 1922.

Skärquist, Oskar Vallentin. Född 1887 21/4 i Mentsela, Finland. Var i urmakarlära hos J. Lindel i Jönköping till 1906. Konditionerade därefter i Västervik och Skövde, varefter han praktiserade i Hamburg 1908—11. Erhöll då Statens stipendium för yrkets studerande i England. Arbetade i London 1912—13. Efter att 1914—16 varit anställd hos Karl Olson härstädes startade han egen urmakerifirma i Karlstad 1916, men sålde denna 1921 och blev verkmästare hos Alf Li i Oslo. Konditionerade 1923—26 i Borås. Köpte sistnämnda år Edv. Svenssons ur- och optiska affär i Trelleborg.

Olsson, Richard Axel. Född 1880 7/3 i By. Byggmästare härstädes till 1921 31/12, då han utskrevs till Grava.

Berglund, Axel. Född 1882 20/10 i Stora Kil. Efter att i 7 år studerat elektroteknik, mekanik samt fysik etablerade han sig som egen i Karlstad 1910 2/6.

Johansson, Johan Fredrik. Född 1880 18/7 i Karlstad. Kom 1895 i målarlära hos målaren J. E. Kronberg och sedan hos målaren N. Nilsson härstades. Började 1909 att utöva yrket på egen hand, varmed han ännu fortsätter.

Widén, Johan Alfred. Född 1877 1/11 i Grums. Innehavare av Karlsson och Widéns begravningsbyrå, som startades 1902 i gården Drottninggatan 26 härstades.

Monsen, Carl Artur. Född 1874 6/9 i Karlstad. Började i lära hos fadern, muren och byggmästaren Gunder Andreas M. Övertog jämte brodern Jens faderns byggnadsrörelse 1908 och innehar denna ensam efter broderns avflyttning till Sundsvall 1919.

Möller, Peter Carl Christian. Född 1863 5/3 i Eckenförde, Schleswig-Holstein. Efter 5-årig lärotid i Köpenhamn upptogs han i Hattemager Lauget som hattmagersvend. Åren 1882—87 företogs de obligatoriska vandringarna med arbete i Tyskland, Österrike, Italien och Schweiz. Erhöll 1890 borgerskap som Hattmagermester i Köpenhamn med filial i Malmö 1895. Engagerades 1901 som teknisk chef vid Karlstads stråhattfabrik. Svensk medborgare 1909. Erhöll Patriotiska sällskapets guldmedalj 1926.

Wästlund, Olof. Född 1877 20/10 i Brunskog. Delägare i Bröderna Wästlunds byggnads- och sågverksrörelse, som startade 1905 (se sid. 160). Delägare och ledare av Karlstads spadfabrik. Ledare av A.-B. Karlstads Syrgasfabrik. Startade 1911 tillsammans med bagaren A. Olsson från Filipstad Karlstads Spisbrödsfabrik.

Monsén, Bror Alexius. Född 1886 2/6 i Karlstad. Kom i tapetserarelära hos O. Gullstrand 1900. Praktiserade efter lärotidens slut i Stockholm, Berlin, Köln, München, Zürich, Montreux, Milano och Paris. Efter hemkomsten från en resa sjorden runta, varunder han praktiserade på ett flertal platser (i Australien, Nya Zeeland och Amerika) övertog han 1916 i oktober den Gullstrandiska firman, som 1926 flyttades till den av M. inköpta och ombyggda gården nr 44 vid Stora torget.

Asker, Wilhelm. Född 1866 14/2 i Köpenhamn. Efter skolstudier i Kristinehamn och Karlstad och abiturientkurs i Uppsala ingick han efter praktiska fotografiska studier i moderns fotografiateljéer & Trossnäs 1886. Från 1912 egen fotografirörelse i Karlstad.

Dahlman, Ernst. Född 1882 19/1 i Karlstad. Kom i yrket 1898 hos plåtslagaremästare J. A. Lindholm. Lärde ut i Stockholm 1903 och kom sedan åter till Karlstad 1905, då han började i kompanjonskap med Gustaf Eriksson egen bleck- och plåtslagerirörelse under firma Eriksson & Dahlman. Efter kompanjonens död 1917 är han ensam innehavare av firman.

Axelsson, Josef. Född 1888 10/4 i Karlstad. Kom i lära vid 14 års ålder hos fadern Axel Andersson. Genomgick Skara hovslagareskola 1904. Var sedan ett år

ute och konditionerade, varefter han övertog faderns verkstad för huvudsakligast bilreparationer, men som nu är omlagd till svetsningsverkstad.

1918. *Karlsson, Karl John*. Född 1887 10/6 i Karlstad. Kom i frisörlära 1901. Övertog frisørsalongen i Nya Wermlands-Tidningens hus under firma John Karlsson. Ledamot av läringsnämnden från 1924.

Hansson, Carl Otto. Född 1888 26/2 i Munka Ljungby, Skåne. Började frisör-yrket 1903 i Båstad och lärde ut 1906. Konditionerade sedan i Stockholm med flera platser samt i Karlstad till 1917, då han började egen verksamhet härstädes.

Vidkvist, Knut Johan. Född 1876 25/1 i Landeryd, Östergötland. Byggnads-verkmästare 1904—12. Sedan drivit egen rörelse i Karlstad från 1913. Hans senaste stora bygge är tillbyggnad å H. J. Peterssons & Co hörngård vid Stora torget med därvarande biografen Rivoli.

Simansky, Abraham. Född 1891 11/7 i Övre Ullerud. Startade 1915 Elektr. A.-B. Luth & Roséns filial i Karlstad och var dess chef till 1925, då han blev samma firmas filialchef i Östersund.

Gustafsson, Carl Oskar. Född 1890 20/3 i Kansas City, Miss., U. S. A. Kom 1904 i urmakarelära hos Karl Olson i Karlstad, konditionerade sedan i Stockholm m. fl. platser samt övertog 1916 avlidne urmakaren C. A. Larssons uraffär härstädes (Drottninggatan 34), som 1921 flyttades till Järnväggsgatan 12.

Nilsson, Olof W. Född 1868 12/10 i Norra Råda. Artist (målare). Statens stipendiat 1898 i Paris och vistades de närmaste åren i Frankrike och Italien. Erhöll 1907 stora guldmedaljen i Antwerpen.

1919. *Rabe, Karl Fredrik*. Född 1864 29/6 i Norbergs s:n, Vstml. Blev anställd på reparationsverkstaden vid Fagersta bruk 1881. Arbetade 1885 på liknande verkstad på Fors bruk i Dalarna, 1886 vid Lingbo mek. verkstad, 1887—88 som maskinställare vid Degerfors bruk. Maskinmontör vid Karlstads mek. verkstad 1889—99. Verkmästare vid Hillringsbergs reparationsverkstad 1900—07 och d:o vid Karlstads mek. verkstad 1907—16, då han uppsatte egen verkstad.

Monsen, Jens Chaldy. Född 1877 31/3 i Karlstad. Började i lära hos fadern liksom brodern Carl Artur och övertog jämte denne faderns byggnadsverksamhet härstädes 1908. Överflyttade sin verksamhet 1919 till Sundsvall, där han fortfarande är bosatt.

Klarström, Oskar Leander. Född 1888 7/2 i Nedre Ullerud. Började yrket 1907. Etablerade jämte brodern snickerifabrik i Karlstad 1916 och är från 1926 slöjdlärare vid Högre allm. läroverket härstädes.

Plositzky, Sigfrid. Född 1889 13/7 i Preussen. Kom vid 2 års ålder till Sverige, där han 1905 gav sig i barberarelära. Blev sin egen 1918 1/5.

Ahlgren, Thure. Född 1883 30/4 i Östra Fågelvik. Kom i lära 1903 hos juvelerarefirman Landsort, där han var i 12 år. Praktiserade sedan i Jönköping, Hålsingborg, Vetlanda och Skövde. Öppnade 1916 egen affär i Karlstad.

Klarström, Axel. Född 1890 21/4 på Dejefors bruk. Började i snickarelära 1908 hos Axel Svensson och etablerade jämte brodern egen snickerifabrik 1916.

Smedberg, Isidor. Född 1896 21/8 i Karlstad. Gått i Karlstads läroverk 1907—11, då han kom i sockerbagarelära hos fadern. Övertog faderns affär 1917 (den hade åren 1912—16 föreståtts av P. F. Yhnell), och är den sedan 1925 flyttad till Stadshotellens annex vid Västra Torggatan.

Larsson, Alfred. Född 1878 8/3 i Övre Ullerud. Fick 1906 anställning vid Walfr. Svensson & C:o möbelfabrik. Var med om bildandet av Säfte möbelfabrik 1909 och startade sedan jämte brodern Bröderna Larssons möbelfabrik härstädes 1916.

Larsson, Daniel. Född 1882 14/4 i Övre Ullerud. Anställdes 1906 vid Walfr. Svensson & C:o möbelfabrik i Karlstad och är sedan 1916 jämte brodern innehavare av Bröderna Larssons möbelfabrik härstädes.

1920. *Jeppson, Anders.* Född 1874 30/11 i Östraby, Skåne. Började som träarbetare 1891 i Limhamn, blev murare 1896 och verkmästare 1903. Kom till Karlstad 1908 som verkmästare för ett byggnadsbolag i Örebro och deltog i uppförandet av Saluhallen härstädes. Började egen byggnadsverksamhet 1911. Bland större arbeten han utfört märkas: Vilohemmet i Molkom, Elevhemmet vid Lundsberg, disponentbostaden vid Dejefors, Andelsslakterierna i Kil och Skara, tunnel under Nässjö bangård, paviljong vid Värmlands länslasarett, Sinnesslöanstalten vid Ulleberg härstädes, biografen Röda Kvarn härstädes, ombyggnaderna av Sparbanks- och Gymnastikhusen i Karlstad, grundläggningsarbetena för kyrkan i Eskilstuna samt lasarettet i Finspong. Äger fastighet å Herrhagen samt från 1922 egendomen Byn i Alster. Driver från sistnämnda år större ångbageri i Karlstad.

Linderholm, Karl Emil. Född 1875 27/5 i Åmål. Satt i skräddarlära vid 13 års ålder blev han gesäll i Stockholm 1894. Fick tidigt syssla med tillskärning, varför denna yrkesgren blev hans specialitet. Är nu sedan 15 år tillbaka teknisk ledare hos L. Kleins konfektionsaffär härstädes.

Andersson, Oskar Emil. Född 1882 19/2 i Fryksände. Började lärotiden på skräddarebanan i Norrland 1897. Iddade studier vid Engelska tillskäreareakademien i Köpenhamn 1906. Åter i Norrland 1907, där han 1908—11 hade egen affär, som han 1912—13 flyttade till hemorten. Fick 1914 anställning hos firman B. Bergson & Söner i Karlstad, vilken verkmästarebefattning han annu innehar.

Edlund, David Natanael. Född 1876 19/4 i Övre Ullerud. Kom vid 14 års ålder i skräddarelära och arbetade i 2 1/2 år hos skräddaremästare J. Olsson i Forshaga. Sedan 1893 1/3 hos A. Östlund i Arvika, där han lärde ut. Har sedan arbetat hos flera mästare, bl. a. några år i Oslo. Startade jämte C. A. Holmgren affär 1902 i Arvika, och är han från 1913 1/3 tillskärare hos firman A. Svenssons Eftr. här i Karlstad.

Kjellin, Carl Emil. Född 1863 4/5 i Varnum. Flyttade från Stockholm 1911 hit till Karlstad, där han blev verkmästare vid ramtillverkningen. Utskrevs till Östra Fågelvik 1925.

Hammarberg, Otto Gunnar. Född 1888 2/1 i Gävle. Började praktisera i värmeledningsfacket 1907 och blev efter 7 års praktisk och teoretisk utbildning anställd å Nordiska Värme- & Ventilationsaktiebolagets huvudkontor i Göteborg. Sedan år 1919 är han föreståndare för nämnda firmas filial härstädes.

Molinder, Oscar Gottfrid. Född 1889 3/11 i Karlstad. Började vid 18 år hos möbelsnickaren K. Lilja och var där i 7 år. Har sedan egen möbelfabrik å Djäknefältet vid Karlstad.

Mellqvist, Axel Edvard. Född 1866 14/7 i Stora Kil. Startade egen lanthandel i Östra Ämtervik 1892. Övertog Arvika malt- och läskedrycksaffär 1893, men flyttade två år senare till Kristiania, där han startade Safffabriken Juno. Kom 1905 hit till Karlstad och har sedan drivit saftfabrik härstädes, vilken 1913 utvidgades att omfatta även karameller, konfekt och choklad. Firman ombildades 1920 till aktiebolag och drevs under denna form till 1925. Från påföljande år inskränktes tillverkningen till endast safter och sylter och drives verksamheten nu i sonen Rolf Mellqvists namn.

Svensson, Harald Algot. Född 1894 23/5 i Göteborg. Började i tapetserarelära hösten 1909. Öppnade egen verkstad i Karlstad 1917 i augusti, som utökades med möbleringsaffär 1920 1/12.

Styrelseledamot från 1925.

Ljungdahl, Hjalmar. Född 1879 24/12 i Motjärnshyttan. Byggmästare i Karlstad.

Swärd, Carl August. Född 1873 22/1 i Kollerud, Ed. Anställd å sågverk vid Sundsvall 1897—98. Inflyttade hit 1899 och bedriver, sedan han arbetat hos olika mästare, egen byggnadsverksamhet från 1907.

Styrelsesuppleant från 1925.

1921. *Rådström, Karl.* Född 1854 15/9 i Örebro, där han lärde yrket. Praktiserade en tid i Stockholm, varefter han sedan 1908 haft egen urmakeriaffär i Kil.

Lindell, Frans Gustaf. Född 1874 28/9 i Lindesberg. Etablerade egen verksamhet i Karlstad (klaviaturtillverkning) 1906. Flyttade 1909 till Kil, där verksamheten 1923 omlades till skidfabrik.

Smedberg, Anders. Född 1881 1/1 i Charlottenberg, där han kom i plåtslagarelära 1897. Konditionerade i Karlstad 1901—03, då han återvände till Charlottenberg, och där i kompanjonskap drev egen rörelse i 12 år, tills dess han 1919 övertog plåtslageriaffär i Kil.

Strandberg, Carl Alfréd. Född 1876 5/6 i Grums. Efter att hava varit stamanställd vid Värmlands regemente ägnade han sig åt frisöryrket och driver sedan 1905 sådan verksamhet i Kil.

Jansson, Nils Johan. Född 1881 30/6 i Boda. Kom vid 14 år i målareyrket uti hemsöcken och därifrån till Karlstad, först hos C. Jansson i Haga och sedan hos Bröderna Bäckman, där han lärde ut och fick föreningens diplom 1901. Efter kondition i Karlstad och Stockholm blev han 1905 sin egen i Frykerud. Var åren 1906—08 åter på kondition härstädes, men flyttade sistnämnda år till Kil, där han i kompanjonskap startade målerifirman Nilsson & Jansson.

Wärme, Olof Johan. Född 1856 31/7 i Stora Kil. Kom 15-årig i smedslära i Frykerud men övergick efter två år till byggnadsarbetet. Gav sig 1874 till Dalarne, där han erhöll arbete vid uppförande av Borlänge stationshus. Var vid Bergslagens järnvägsbyggnader, tills han 1878 fick byggnadsarbete i Karlstad. Blev därefter ånyo anställd vid Bergslagsbanan på sektion Falun—Grythytted till år 1883, då han gav sig till Stockholm och anställdes vid Ekmans mekaniska snickerifabrik, där han blev förman å timmermansavdelningen. Utsändes av Svenska Exportföreningen 1889 till Argentina dels för att uppföra utställningsbyggnader till världsutställningen, dels för att uppföra ett 40-tal dit exporterade villor. Revolutionen 1890 drog ett streck över planerna och de sista villorna såldes först 5 år senare. Under tiden uppsatte W. en snickerifabrik därute, huvudsakligast för tillverkning av mejeritensilier. Erhöll genom den karlstadsfödde ingenjör Carl Malmén anställning vid ett nytt järnvägsföretag såsom chef för verkstäderna med 150 å 200 arbetare. Järnvägen, 553 km. lång, färdigbyggdes på 4 år och vid dess invigning fick W. silvermedalj. Anställdes sedan vid järnvägen som inspektor för en del byggnadsarbeten, vilken anställning han slutade 1907 och reste hem. Har sedermera drivit byggnadsverksamhet här i Sverige. Har såsom entreprenör i kompanjonskap uppfört alla Kil—Frykstajärnvägens stationshus och banvaktstugor (med undantag av stationshuset i Sunne). Bosatt i Kil.

Lindqvist, Nathanael. Född 1888 30/6 i Karlstad. Började i trädgårdsmästareyrket 1904, praktiserade i Danmark och Tyskland 1909—11 och öppnade egen rörelse härstädes 1920.

Jansson, Gustaf Georg. Född 1879 12/7 i Karlstad. Lärde måleriyrket i födelsestaden — först ett år hos J. E. Kronberg och sedan tre år hos J. E. Bergqvist. Stannade likväl ej kvar och utförde gesällstycke utan reste vid 19 års ålder till Norge där han var i två år för att sedan konditionera på ett flertal platser här i landet. Har sedan 1907 drivit självständigt yrke, men löste mästarerättighet först 1913.

Svensson, Karl Gustaf. Född 1864 20/9 i Övre Ullerud. Var anställd åren 1900—03 först på Karlstads Orgelfabrik och sedan hos J. P. Nyströms orgelfabrik. Drev sedan egen rörelse med fabriksinrede först vid Åttkantsgatan, sedan å Hågaborg och sist vid Sundby. † 1923 17/7 i Karlstad.

Jakobsson, Karl Alfred. Född 1884 15/7 i Östra Fågelvik. Kom 1904 från hemmet till Karlstad, där han började arbeta i byggnadsbranschen till 1913, då han i förening med några andra personer startade Aktiebolaget Resår, i vilken firma han fortfarande har sin verksamhet.

Hagström, Carl Hjalmar. Född 1872 16/1 i Linde. Flyttade från Arvika till Karlstad 1919, där han blev föreståndare för härvarande spadfabrik.

Wilhelmsson, Henning. Född 1895 14/4 i Redvoy, Pen., U. S. A. Lärde yrket hemma i Långserud hos fadern, varefter han konditionerade i yrket både här hemma och i Amerika. Flyttade till Karlstad 1918 och sedan anställd hos A. Svenssons Eftr.

Olsson, Arvid Ragnar. Född 1897 10/1 i Väse. Blev 1910 1/8 lärling hos frisörmästaren C. A. Brinck. Öppnade egen affär 1918 1/8 i Haga.

Nyström, Anders Malkolm Harald. Född 1894 21/8 i Karlstad. Lärde frisöryrket åren 1907—19 hos frisörmästare C. A. Brinck härstädes, vilkens affär han sistnämnda år driver.

Liljegren, Robert. Född 1884 28/11 i Karlstad. Reparationsverkstaden startades 1912 i samma lokal (Västra Torggatan 4), som ännu innehaves. Å verkstaden äro sysselsatta 4 reparatörer. Varje vinter tillverkas 150 velocipeder av egna märket »City», varjämte L. är ensamförsäljare av velocipedbol. Lindblads märke »Crescent».

Hammarlund, Torsten Adolf Uno. Född 1883 17/10 i Örebro. Kom i typograf-lära i Örebro Tidnings tryckeri 1897, där han blev utlärd sättnare 1903. Åren 1906—08 anställd som faktor hos John Dahlbergs Tryckeri-A.-B. i Örebro och 1908—09 som sätter- och reviderfaktor vid Wald. Zachrissons boktryckeri-A.-B. i Göteborg. Tryckeriföreståndare för A.-B. Centraltryckeriet i Örebro 1909—18, då han 6 nov. tillträdde befattningen som verkställande direktör och tryckeriföreståndare hos A.-B. Värmlands Läns Tidnings boktryckeri i Karlstad. Kvarstod i denna befattning till maj 1923. Därefter anställd som annonschef i Nerikes-Tidningen, Örebro.

Slödd, Fridolf Gerhard. Född 1893 25/9 i Karlstad. Ingick i frisörlära 1906 och är egen mästare härstädes från 1916.

Stehn, Johan Bernhard. Född 1883 19/4 i Gävle. Inflyttade till Karlstad 1918 som frisör. Utflyttade 1924 till Klara i Stockholm.

1922. *Westerlund, Karl Jonas Gottfrid.* Född 1891 21/7 i Arnäs, Västerbotten. Juvelerare. Inflyttade hit från Luleå 1920 och innehade guldsmedsaffär här till 1924, då han på hösten återflyttade till Luleå.

Hjortsberg, Hilding. Född 1884 18/5 i Strömsund, Jämtland. Lärde urmakeriet i Strömsund 1898—1904, varefter han praktiserade å flera platser i Södra Sverige till 1909. Etablerade då egen affär i Ö. Tranemo samt 1918 i Varberg, varifrån han 1921 1/10 flyttade till Karlstad.

Frimodig, Johan August Wigilius. Född 1881 31/1 i Folkärna, Dalarne. Var först på arbete i hemorten och åren 1903—05 i Kristinehamn. Kom till Karlstad 1905 och blev där förman hos byggmästare Aug. Olsson 1906—09. Utövat egen verksamhet sedan 1910.

1923. *Boudin, Julius Albert.* Född 1871 14/3 i Sulvik, Älga. Kom i lära hos fadern, som var garvare, men blev sedan anställd i Altr. Lindgrens garveri, där han lärde

ut. Innehade ett par år Narums garveri. Har nu övergått till handelsyrket och anställd hos Bröderna Deijenberg i Göteborg.

Styrelsesuppleant 1924.

Ekman, Bror Emanuel. Född 1884 21/7 i Grums. Kom i konditorilära 1900 hos konditor J. A. Svensson härstades, praktiserade 1905—08 i Gävle, Göteborg och Vänersborg. Etablerade egen affär i Trollhättan 1908, övertog 1914 firma Fritz Engströms konditori i Vänersborg. Egen konfektaffär och konfektfabrik i Karlstad 1919.

Gunner, Dan. Född 1890 9/3 i Gunnarskog. Började i fotografiyrket i Norrköping 1910. Praktiserade sedan i 10 år på större ateljer (var bl. a. i 2 år anställd hos Nordiska kompaniet). Kom till Karlstad 1920 och övertog under kompanjonskap med A. Kjerling dennes ateljé och drev denna affär i 4 år under firmanamn Gunner & Lindblad. Sedan 1924 1/7 ensam innehavare driver han den nu under firma Dan. Gunner.

Gustafsson, Oscar Fridolf. Född 1884 29/10 i Ed. Genomgick Kristinehamns praktiska skolas byggnadsavdelning. Flyttade 1909 till Karlstad, där han driver byggnadsverksamhet.

Jansson, Gustaf Gunnar Folke. Född 1883 9/12 i Vallentuna, Uppland. Övertog Karlstads läskedrycksfabrik 1919 1/6, vilken han ännu driver.

Lindblad, Otto Hjalmar Sigfrid. Född 1893 12/2 i Svenarum, Småland. Fotograf. Flyttade 1924 till Växjö.

Nyberg, Edvard Valdemar. Född 1884 30/11 i Nedre Ullerud. Maskinlärling vid Dejefors bruk 1904. Snickarelärling hos Walfrid Svenssons möbelfabrik 1913 6/5. Var kvar där förutom i fyra lärlingsår ytterligare i två år. Startade jämte brodern Edvard »Bröderna Nybergs möbelfabrik», 1919, vilken firma han sedan 1926 ensam innehar.

Nyberg, Erik Gunnar. Född 1888 26/9 i Nedre Ullerud. Blev vid 13 års ålder maskinarbetare (hyvelmaskin) vid Dejefors bruk. Erhöll 1916 anställning hos Walfrid Svensson & C:o möbelfabrik som maskinhyvlare. Startade jämte brodern Edvard »Bröderna Nybergs möbelfabrik» 1919. Separerade juni 1926 och anställdes då som maskinsnickare vid Notnäs ångsåg i Torsby.

1924. *Ljunggren, Carl Johan Fredrik.* Född 1858 4/11 i Kristianstad. Genomgick maskingenjörskurs vid Polytechnicum i Zürich 1875—79. Disponent för Ljunggreas verkstad i Kristianstad 1881—1918. Dansk vice konsul därstädes 1888—1918. Ordförande i Skånes Handelskammare, Malmö 1905—1910. Ordförande i Sveriges Hantverksorganisation från 1905. Ekonomidirektör för Hantverksinstitutet från 1922.

Hedersledamot 1924. Hedersordförande 1926.

Han hade mottagit inbjudan till föreningens årsmöte 1927 22/1, där han erbjudit sig att hålla föredrag över ämnet: »Vad hava vi att lära av skråväsendet?» samt

för att mottaga diplommet för kallelse till föreningens hedersordförande, då han strax före resans anträdande drabbades av sjukdom, som förhindrade hans resa.
† 1927 27/1 i Djursholm.

1925. *Strandman, Ernst Johan*. Född 1870 25/4 i Saleby, Vg. Avlade folkskollära-reexamen i Göteborg 1891. Förste lärare i Trollhättan 1891—93, d:o i Persberg 1894—1904, folkskollärare i Karlstad från 1905, slöjdlärare därstädes 1906—26. Lärare i yrkesbetonad fortsättningsskola för träarbeten från 1920. Studieresor i Skandinavien, Tyskland och England.

Olsen, Carl August. Född 1889 7/9 i Köpenhamn. Kom i snickarlära hos Karlsson & Jonsson, där han lärde ut och fick av Karlstads Hantverksförening såväl utlärlingsbevis samt silvermedalj 1908 26/10. Efter 5 års utrikes praktik anställdes han 1916—20 som möbelritare hos Nordiska kompaniet och hos firman Jonsson på Söder. Från 1920 är han slöjdlärare vid Karlstads folkskolor och även lärare vid lärlings- och yrkesskolan.

Lindberg, Knut Valdemar. Född 1894 3/9 i Hubbo s:n, Vstml. Började som lärling i vagnmakareyrket hos E. Eriksson, Enköping, och blev utlärare 1913 i Stockholm hos Joh. Palmgren. Anställd vid Arvika vagnfabrik 1917—20. Bildade 1921 1/1 tillsammans med V. Olsson vagnmakare- och tapetserarefirman Olsson & Lindberg härstädes, vilken firma han sedan 1925 i maj är egen innehavare av.

Olsson, Jöns Wilhelm. Född 1885 10/8 i Bosarp, Skåne. Tapetserare. Utflyttade 1925 till Alster.

Andersson, Oscar Gustaf Adolf. Född 1887 19/10 i Karlstad. Lärde ut som kakelugnsmakare 1904. Bedriver sedan 1918 kakelugnsmakerirörelse och mosaiktillverkning under firma Karlstads Kakel-affär.

Lindström, Nils Adolf. Född 1884 7/8 i Karlanda. Begravningsentreprenör i Karlstad.

Mathiesen, Fritz Villehad. Född 1893 8/11 i Karlstad. Innehar tapetserare- och möbelaaffär i Karlstad från 1921 12/4.

Bäcker, Karl David. Född 1889 17/2 i Alster. Lärling hos målarmästare A. G. Frödin härstädes. Startade egen affär i Örebro 1913 och härstädes sedan 1924 efter att hava genomgått Hantverksinstitutets mästarekurs i Örebro 1919.

1926. *Håkansson, Bror*. Född 1890 20/8 i Munkfors. Blev anställd vid Munkfors bruk 1913—15, då han erhöll plats vid Skoghallsverken. Anställdes 1919 hos byggnadsfirman A. Huse & C:o.

Lindh, August Wilhelm Björck. Född 1877 22/6 i Jönköping. Innehaft militär anställning 1897—1900, då han anställdes vid kombinerade polisen i Jönköping varefter han därstädes erhöll befattning vid Gasverket. Sedan han en tid varit gasmästare i Falköping erhöll han samma befattning i Karlstad 1909.

Bystedt, Hjalmar. Född 1881 23/2 i By. Fil. mag., adjunkt vid Högre allmänna läroverket i Karlstad från 1915. Rektor vid Karlstads lärlings- och yrkesskolor från 1920.

Edström, Karl Ivar Henry. Född 1891 9/7 i Karlstad. Började yrket hos frisörmästare A. Romberg 1904. Sedan han konditionerat å flera platser, startade han egen affär först i Uddevalla 1920 och i Karlstad 1922.

Boström, Olof Alfred. Född 1883 17/5 i Östra Emtervik. Har sedan 1900 arbetat inom byggnadsfacket, huvudsakligast i Karlstad och sedan 1912 som sin egen.

Gustafsson, Carl Gustaf. Född 1879 23/9 i Götunda s:n, Närke. Avlade trädgårdsexamen i Örebro läns trädgårdsförening 1903 och fick sedan plats vid trädgårdsskolan i Södertälje och 1904 som trädgårdsmästare vid Stockholms stads planteringar. Har sedan haft anställning vid Sundsvalls stadsplanteringar, hos Örebro läns Hushållningssällskap, hos A.-B. Öström & Fischer i Göteborg. Från 1922 stadsträdgårdsmästare i Karlstad.

cjk/20190923

IV.
BILAGOR

cjk/20190923

ORDNINGS-STADGA

för Fabriks- och Handtverksföreningen i Carlstad, upprättad på grund av och i enlighet med Kongl. Maj:ts Nådiga Fabriks- och Handtverksordning av den 22 december 1846, och Kongl. Commerce Collegii Reglemente den 27 januari 1847.

§ 1.

Fabriksidkare och Handtverkare skola utgöra en gemensam förening, till inträde hvar-uti en hvar är berättigad, som inom Staden eller på dess område med vederbörligt tillstånd idkar fabriksrörelse eller handtverk jemte Bageri, Slakteri och Bryggeri handtering.

§ 2.

Föreningens åligganden och öfriga angelägenheter besörjas genom fullmäktige, hvilka likväl, då frågor af så stor vikt förekomma, att de icke på eget ansvar vilja deröfver besluta, äga att desamma till föreningens afgörande hänskjuta.

Fullmäktige skola vara Nio, hvilka i början af hvarje år på den dag, som av magistraten bestämmes och genom kallelse i stadens tidningar kungöres inför bemänte Auctoritet, af föreningen väljas; vid samma tillfälle utses jämväl Trenne Suppleanter.

§ 3.

Ålder öfver 60 år eller ständig sjuklighet vare gällande förfall för emottagande af befattning såsom Fabriks- och Handtverksföreningens fullmäktig. Den som i Sex år efter hvarandra sådan befattning innehaft, äge ock rätt sig densamma afsäga.

§ 4.

Föreningens fullmäktige välja i början af hvarje år med slutna sedlar en af sina Leda-möter att vid årets sammankomster föra ordet, äfvensom en vice ordförande. Ej måga de sålunda valde undandra sig detta förtroende. Äro begge hindrade att någon sammankomst bevista, väljes Ordförande för tillfället. Alla förekommande frågor afgöres genom omröstning, och äge hvarje fullmäktig lika rösträtt. Beslut må icke fattas derest icke Sju fullmäktige äro tillstådes, och bör, om fullmäktig är hindrad att någon sammankomst bevista, anmälan derom förut ske hos Ordföranden, som äger tillkalla suppleanter, hvilka derest laga hinder icke möter, äro skyldige att kallelsen hörsamma. Om vid någon frågas afgörande rösterna för och emot utfalla lika, gälle den mening, som sammankomstens ordförande biträtt.

§ 5.

Öfver hvad vid sammanträden förefaller, skall protokoll föras af någon dertill duglig person, och äga fullmäktige att för hvarje år utse såväl protokollsforare som en vakt mästare, hvilka af föreningens cassa böra aflönas.

§ 6.

Fullmäktige skola hafva ordinarie sammanträde förste helgfria fredag i hvarje månad och för öfrigt så ofta det erfordras. — Deras åliggande bestå i

1. att bevaka föreningens intressen och besörja de angelägenheter, som på föreningens handläggning kunna ankomma för befrämjande af Fabrikernas och Handtverkeriernas förkofran.

2. att tala och svara i Rättegångar, i behörig ordning anföra besvär öfver sådana beslut af Embetsmyndighet, som de anse lända till Näringsarnes skada, samt att i öfrigt å Idkarnas vägnar vidtaga sådana med lag och författningar förenliga åtgärder, som för Fabrikerna och Handtverkerierna finnas nödiga och nyttiga; i hvilket afseende fullmäktige må vara omtänkte så väl huruvida, genom exposition af Stadens utmärktare Fabriks- och Handtverks arbeten, fabrikanter och handtverkarnes konstflit må göras allmännare känd samt afsättningen i mån deraf befordras, som ock att med samma inrättning förena anstalt till försäljning af arbeten, som i sådant afseende till föreningen aflämnas.

3. Till Magistraten eller annan Embetsmyndighet afgifva utlåtande öfver inkomna ansökningar om rättighet till fabriks och handtverks idkande i Staden eller å dess område, samt andra frågor, hvaröfver yttrande blifvit infordradt.

4. Upprätta förslag till såväl fyrkfördelning som de afgifter till Stadens cassa, hvilka af sådana personer, som omförmålas uti 148 § 1 och 2 mom. af Kongl. Maj:ts Nådiga Fabriks- och Handtverksordning, böra erläggas.

5. Att under gemensam ansvarighet förvalta föreningens Cassor, uppbåra af föreningen möjligen framdeles beslutade årsafgifter äfvensom alla sådana afgifter, som enligt Fabriks- och Handtverks Ordningen föreningen tillkomma.

6. Besluta och verkställa nödiga utgifter, såsom aflöning till protokollsförare och vaktmästare, skrifmaterialier, tryckningskostnad, böckers inbindning och postporto.

7. Att upprätta förslag öfver alla andra utgifter, såsom understöd åt gamla afsigkomna Fabriksidkare, Handtverkare och Gesäller, eller deras fattiga enkör och barn, hvilket förslag underställes föreningen, som deröfver beslutar.

§ 7.

För förvaltningen af de medel, som enligt stadgandet i Kongl. Maj:ts Nådiga Fabriks- och Handtverks- ordning, föreningen tillkommer, skall, vid allmänna års sammankomsten inför Magistraten i början af hvarje år, af fullmäktige visas redo och räkning; och i händelse någon särskild fond, genom sammanskott eller dylikt skulle af föreningens Ledamöter bildas, redovisa fullmäktige densamma inför föreningen enskilt, vilken utser revisorer, de der å tid och ställe, som i nästa § bestämmes, Revisionsberättelse böra aflemna.

§ 8.

I början af Januari månad skall allmänna års sammankomst af föreningen hållas. Ordföranden afgifver dervid berättelse om det för föreningen viktigaste, som under året förefallit, och aflämnar redovisning för fullmäktiges förvaltning af föreningens Cassor, samt revisionsberättelse öfver föreningens enskilda Cassa, äfvensom förslag till ordinarie utgifter under löpande året. Föreningen lämnar därpå åt fullmäktige decharge, bestämmer om någon afgift under året skall erläggas, samt utser 2:e Revisorer att granska årets räkenskaper innan dessa vid nästa års sammanträde för föreningen framläggas. — Vid hvarje års slut, skall Ordföranden aflämnas Räkenskaperna till Revisorerna, hvilka det åligger att, så tidigt påföljande året med berättelse till Ordföranden inkomma, att denna kan å föreningens allmänna årssammankomst, densamma föredraga och förklaring öfver möjligen gjorda anmärkningar afgifva.

Vid föreningens sammanträde äger hvarje Ledamot en röst, och för beslutet gäller enkel röstpluralitet, hvarvid en hvar Ledamot äger begära sluten omröstning.

§ 9.

Fullmäktiges Ordförande anmäla hvarje sammankomst hos Magistraten, hvars Ordförande äger att dervid närvara; och bör utdrag af det vid sammanträde förda protokoll lämnas åt den, som derom anmäler, emot lösen likasom för utdrag af Magistratens protokoll.

§ 10.

Då fullmäktige behöfva upplysning eller biträde af Idkare utaf sådana handtverk, som af dem själfve icke utöfvas, äge de att dem tillkalla, och vare desse sednare vid vite af 3 Rd 16 sk. pligtige att på kallelse tillstädeskomma och det åskade biträdet lemna.

Carlstad den 26:e April 1847.

På Fabriks och Handtverksföreningarnes vägnar:

JOH. WILHELM BERG.
C. G. ZETTERWALL.

Z. STENSTRÖM.
C. F. LIDBERG.

FABRIKS- OCH HANTVERKS-FÖRENING

Göre veteriner:

[illegible]

På Fabriks- och Handverks-Föreningens vägnar;

المصنف

சென்னை.

[illegible]

TABELL
UTVISANDE HANTVERKSFÖRHÅLLANDEN FÖRE OCH
EFTER 1864 ÅRS FÖRORDNING OM
NÄRINGSFRIHET

FÖRTECKNING

Å HANTVERKSIDKARE OCH IDKARE AV ANNAN HANDTERING SAMT DERAS
ARBETARE INOM CARLSTADS STAD ÅREN 1860—1890.

	1860				1870				1880				1890						
	Mästare	Gesäll- er	Lär- lingar	Andra arbetare	Handtv. idkare		Arb.	Bevilln.	Handtv.		Arb.	Bevilln.	Handtv.		Arb.	Bevilln.			
					m.	kv.			m.	kv.			m.	kv.					
																	m.	kv.	m.
Bagare	5	1	2	3	3	9	—	10	—	39:	7	—	13	—	6	2	4	9	60:—
Barberare och perukmakare	1	—	—	—	1	1	—	1	—	3:	3	—	1	—	2	—	2	—	22:—
Bleckslagare	2	—	—	—	3	5	—	5	—	15:	6	—	4	—	7	—	9	—	86:50
Bokbindare	2	1	3	2	—	5	—	7	—	25:	3	—	3	—	3	1	4	—	15:50
Bok- och accidenstryckare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Buntmakare	2	—	—	—	—	3	1	—	—	24:	—	—	3	1	1	1	1	1	35:—
Bryggare.....	2	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Byggnästare	1	—	—	—	11	—	—	—	—	61:	6	—	—	—	4	—	—	—	85:—
Borstbindare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	2	—	1	—	3:—
Förgyllare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1:50
Färgare	2	1	2	—	—	2	—	1	—	10:	1	—	—	—	1	—	—	—	18:—
Garvare	5	1	11	1	4	4	—	11	—	36:	3	—	16	—	3	—	15	—	277:—
Gelbgjutare	1	—	1	—	—	2	—	1	—	—	2	—	1	—	1	—	—	—	1:50
Gipsjutare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Glasnjutare	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2:	—	—	—	—	1	—	—	—	0:50
Guldsmeder	3	—	2	4	—	3	—	2	—	21:	4	—	2	—	4	—	—	—	45:—
Handskmakare	1	—	1	—	—	3	—	1	—	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—
Hattmakare	2	1	1	2	—	1	1	2	2	13:	3	—	2	1	1	—	2	2	40:—

[illegible]

TABLÅ

UTVISANDE ANTALET MEDLEMMAR, UTDELADE BEVIS OCH MEDALJER SAMT FONDERNAS
STÄLLNING OCH UTDELADE UNDERSTÖD ÅREN 1864—1926.

År	Antal med- lem- mar	Utfär- dade bevis	Medaljer		Understödkassan		Brockmanns minne		Sångföreningens fond		Ålder- doms- hemmets fond	Axel Nermans understödsfond		C. J. Wennbergs fond		Hantver- kets Dags kassa
			silver	brons	kapital	utdelade medel	kapital	utdelade medel	kapital	utdelade medel		kapital	utdelade medel	kapital	utdelade medel	
1864	27	14	—	3	1,165: 53	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1865	40	10	1	2	1,234: 91	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1866	44	9	1	2	1,274: 59	15:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1867	47	16	1	6	1,310: 06	26: 25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1868	48	11	—	—	1,348: 88	32:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1869	51	17	—	4	1,388: 98	33:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1870	57	15	1	2	1,445: 61	34:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1871	59	11	—	—	1,494: 54	35:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1872	63	7	1	3	1,547: 45	35:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1873	49	18	1	2	1,579: 14	30:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1874	50	17	—	3	1,628: 20	35:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1875	52	19	—	4	1,680: 48	36:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1876	55	13	1	2	1,733: 09	41:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1877	55	13	1	1	1,786: 10	42:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1878	56	11	—	1	1,840: 81	43:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1879	59	14	1	1	1,900: 09	45:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1880	56	17	3	6	1,951: 11	40:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1881	60	12	2	2	2,070: 93	48:	365: 67	7: 50	—	—	—	—	—	—	—	—
1882	60	12	1	2	2,085: 17	53:	1,166: 90	23:	—	—	—	—	—	—	—	—
1883	60	14	1	2	2,136: 99	52:	1,189: 11	27:	—	—	—	—	—	—	—	—
1884	56	14	2	3	2,182: 02	48:	1,214: 48	26:	—	—	—	—	—	—	—	—
1885	56	11	—	6	2,233: 26	59:	1,242: 04	26:	—	—	—	—	—	—	—	—
1886	59	13	—	1	2,291: 98	59:	1,270: 84	26:	—	—	—	—	—	—	—	—
1887	59	7	2	1	2,347: —	50:	1,299: 85	28:	—	—	—	—	—	—	—	—
1888	57	12	1	2	2,388: 98	45:	1,322: 75	25:	—	—	—	—	—	—	—	—
1889	—	9	—	3	2,431: 95	43:	1,346: 44	24:	—	—	—	—	—	—	—	—

[illegible]

V.
REGISTER

cjk/20190023

cjk/20190923

INNEHÅLLSREGISTER.

I. HISTORIK.

Några anteckningar om skråväsendet och hantverkerierna i forna dagars Carlstad 7

Utredning om tiden för skrånas tillkomst.....	9
Näringsväsendet, dess organisation, borgerliga skyldigheter m. m.	12
" under krigsåret	13
Förteckning på hantverkare 1736.....	16
Skråbestämmelser	18
Skråväsendets olägenheter och förtjänster.....	21
Bildningssträvanden, den första söndagsskolan.....	23
Biografier över de sista skråmästarna	26

Carlstads stads äldre fabriks- och hantverksförenings verksamhet åren 1847—1864 37

1846 års fabriks- och hantverksordning	37, 41
Hantverksförening bildas	38
Reglementsbestämmelser (se bil. I)	39
Tabell över utdelade gesällbrev och medaljer.....	42
Hur mästarskap erhöles	42
Beskattningsfrågor	44
Föreningsavgifter	45
Räkenskaper	46
Understödsfond och de gamla skrånas kassor.....	47
Söndagsskola	48

Den nya fabriks- och hantverksföreningens utveckling och verksamhet från 1864 till

<i>våra dagar</i>	51
1864 års näringsförordning.....	51
Den nya föreningen bildas.....	52
Reglementen och stadgar	53, 64, 96
Stadens brand	54
Medlemsavgifter	56, 69, 97
Lotterifrågor	57, 84
Styrelse- och inre organisationsfrågor	56, 68, 69, 75, 79, 83
Yrkesutbildning, lärlingsfrågor, lärlingsnämnd	59, 63, 88, 91, 95
Söndagsskola, yrkesskola, mästarkurser, tekn. söndags- och afton- skolan	61, 90, 97, 99
Diplom	69
Centralstyrelsen och hantverksorganisationen bildas	72, 74
Närke och Värmlands förenade hantverksdistrikt.....	73
Ålderdomshem	76, 86

Egnahemsfrågan	76
Utställningar och hantverksmessor	77, 85, 86, 101, 103
Porträttsamling	79
Standar	81
Lånekassa	86
II. KASSOR OCH FONDER.	
Fabriks- och Handverkares understöds- och pensionsfond	47, 111
Pensions- och understödsfonden (understödsfonden)	111
Brockmannska fonden	113
Hantverkssångföreningens fond	115
Axel Nermans understödsfond	116
C. J. Wennbergs donationsfond	117
Ålderdomshemmets fond	118
III. LÄNGDER OCH BIOGRAFIER.	121
IV. BILAGOR.	
Föreningens första stadgar av år 1847	173
Formulär till utlärlingsbevis	176
Tabell utvisande hantverksförhållanden före och efter 1864 års förordning och näringsfrihet	177
Tablå öfver medlemsantal, fonder m. m.	180
V. REGISTER.	
Innehållsregister	183
Biografiskt register	187

REGISTER TILL BIOGRAFIERNA.

- Adler, J.*, sämskskinnsmakaremästare 16.
Ahlgren, T., guldsmed 163.
Ahlin, F., slaktare 155.
Ahlström, A., tunnbindare (se Cronholm) 35.
Ander, E. T., boktryckare 158.
Anders Fälberedare 10.
Anders Mälare 11.
Andersson, A., byggmästare 11.
Andersson, A., snickaremästare 137.
Andersson, A., slaktare 156.
Andersson, A. J., barberare 139.
Andersson, A. P., snickaremästare 34.
Andersson, C., skräddare 148.
Andersson, G. A., repslagare, fabrikör 129.
Andersson, G. W., färgerifabrikör 135.
Andersson, O. E., verkmästare 163.
Andersson, O. G. A., kakelugnsmakare 168.
Ankers, O. E., direktör 152.
Arens (Arndh) C., kammakareänka 31.
Arfwidsson, N., tennngjutare 11.
Arndh (Arens) J. H., kammakaremästare 31.
Asker, W., fotograf 161.
Aspling, A., skräddaremästare 151.
Axelsson, J., innehar svetsningsverkstad 161.
Bandelin, M., kopparslagaremästare 154.
Bauer, C. G. E., körsnär 31.
Becklund, S., skräddareänka 17.
Beckman, M., perukmakare 17.
Bengt Wäfware 11.
Bengtsson, S., tennngjutaremästare 35.
Berg, A., glasmästare 28.
Berg, E. C., glasmästareänka 28.
Berg, C. F., målare 140.
Berg, J. W., urfabrikör 125.
Berg, L., tennngjutaremästare 16.
Berg, O., skräddareälderman 18.
Bergenholtz, A., bagaremästare 139.
Berglin, A. S., kopparslagareänka 30.
Berglund, A., elektromekaniker 161.
Berglund, A. J. (Flink), sadelmakaremästare 135.
Berglund, C., färgerifabrikör 137.
Berglund, J. P., skräddare 140.
Berglund, J. R., snickaremästare 144.
Bergman, A. F., fabrikör, rådman 32.
Bergman, E. K., smidesmästare 127.
Bergman, J. A. F., skomakare 148.
Bergman, S., hattmakaremästare 10.
Bergqvist, J. E., målaremästare 148.
Bergström, E., vagnmakaremästare 142.
Bergström, J. P., snickaremästare 126.
Bjurstöm, A. E., tennngjutare (se Bengtsson) 35.
Björnberg, C. F., slaktare 149.
Björkman, L. M., kakelugnsmakaremästare 142.
Blomstervall, N., guldsmed 130.
Bodén, A., skräddaremästare 147.
Boman, D. L., glasmästare 158.
Boman, J., kopparslagare 17.
Boström, O. A., byggmästare 169.
Boudin, J. A., garverifabrikör 166.
Brandeli, J. P., skräddaremästare 130.
Brandt, C. J., bagaremästare 134.
Brandt, E. W., bokbindaremästare 27.
Brattström, M. W., fabrikör 159.
Bredström, L., snickare 18.
Brinck, C. A., ombudsman i Sv. Frisör-föreningen 151.
Broberg, C. A., möbelfabrikör 149.
Brockmann, C. W. P., guldsmed 61, 62, 65, 113, 128, P. 62.
Brolin, E. J., bagare 131.
Bryngelsson, S., timmerman 17.
Burman, M., skomakare 18.
Bystedt, H., läroverksadjunkt 169.
Bücker, K. D., målaremästare 163.
Bäckman, J. A., målaremästare 146.
Bäckman, O. W., målaremästare 146.

Bäckström, A., skomakaremästare 127.
Börresen, C. F. W., barberare 130.

Cahling, L., balberare 11.
Carling, M., bokbindareänka 27.
Carling, O., bokbindaremästare 27.
Carlman, P. A., målaremästare 142.
Cederberg, A., snickaremästare 127.
Cederström, J. W., garvaremästare 134.
Clauson, N., klensmed 18.
Clavén, J., skomakareälderman 16.
Clargrund, N., skomakaregesäll 17.
Clarstedt, A., snickareälderman 16.
Clementz, J., buntmakare 11, 18.
Cronberg, J. E., målaremästare 143.
Cronholm, C. M., tunnbindaremästare 35.

Dahlberg, C. O., skräddaregesäll 32.
Dahlbäck, S. A., sockerbagare 33.
Dahlgren, J. P., kopparslagaremästare 126.
Dahlin, C. G., bokbindaremästare 145.
Dahlman, E., plåtslagare 161.
Dahlmer, M., klädesmakaremästare 11.
Dahlqvist, N., svarvare 18.
Dahlstedt, S. R. J., plåtslagaremästare 131.
Danielsson, E., sadelmakaremästare 126.
Danielsson, S., spårsmid 18.
Denckert, A. F., skorstensfejare 141.
Drake, A., trädgårdsmästare 152.
Dyhlén, C. W., målaremästare 143.
Dyhlén, O. A., fabrikör 152.
Dyring, A. T., bleckslagare 141.
Dyring, J. F., " 26.
Dyring, J. O., " 144.

Eckel, Ph., brobyggmästare 18.
Eckerberg, S., sadelmakare 17.
Edlund, C. J., byggmästare 154.
Edlund, D. N., tillskärare 163.
Edqvist, J., skomakare 134.
Edström, K. A., tobaksbandlare 150.
Edström, K. I. H., frisörmästare 169.
Egnell, A., direktör 160.
Ek, A. G., skomakaremästare 34.
Eklund, F. F., tunnbindaremästare 132.
Ekman, B. E., konditor 167.
Ekman, C., knappmakare 11.

Ekman, C., knappmakareänka 17.
Ekstam, A., målaremästare 131.
Ekström, C., tunnbindaremästare 128.
Eliasson, P. J., hattmakaremästare 154.
Elinder, F. L., kakelugnsmakare 157.
Elovson, J. A., tapetserare 151.
Enders, W., handskmakaremästare 17.
Engholm, A., bagaremästare 26.
Englund, C. E., plåtslagare 150.
Engqvist, C., elektriker 156.
Engström, C., skomakaremästare 140.
Ericsson, N. O., bryggmästare, disponent 159.
Erickson, P. J., bagare 136.
Eriksson, E., kammakaremästare 128.
Eriksson, N., vagnmakaremästare 36.
Eriksson, N., bagare 141.

Falk, G. A., bleckslagaremästare 135.
Falk, J. P., handskmakaremästare 30.
Falk, J. P., s.r., garverifabrikör 125.
Falk, J. P., j:r, " 143.
Falk, K. A., bleckslagerifabrikör 96, 147,
P. 97.

Falk, N., bildhuggare 11.
Falk, O. G., handskmakaremästare 30.
Fernborg, M., sämskmakareänka 16.
Fernlöf, A. A., hattmakaremästare 133.
Fernlöf, C. P., hattmakareälderman 29.
Fernlöf, L., hattmakareänka 29.
Fernlöf, N. P., hattmakaremästare 29.
Figulin, A., skomakare 18.
Flink, A., skräddaremästare 32.
Fornstedt, K. W., skräddaremästare 156.
Fors, F., skomakare 17.
Forsgren, E. G., direktör 159.
Forssell, C. D., skräddaremästare, boktryckare 125.
Forssell, P. A., boktryckare 144.
Franke, E. C., färgare, bryggare 27.
Franzon, A., guldsmed 157.
Frberg, L. P., skomakaremästare 141.
Frimodig, J. A. W., byggmästare 166.
Frykstrand, N. F., snickaremästare 34.
Frödin, A. G., målaremästare 158.

Giefwert, H., kopparslagaremästare 17.
Giöwall, L., skräddaremästare 17.

Glentzel, M., målaremästare 129.
Granquist, C. H., stadsträdgårdsmästare 151.
Grund, C. A., glas- och spegelmakaremästare 126.
Grund, F., glas- och spegelmakaremästare 130.
Grund, J., glas- och spegelmakaremästare 132.
Gullstrand, O., snickaremästare 143.
Gunnarsson, A., målaremästare 137.
Gunner, D., fotograf 167.
Gustafsson, C. G., stadsträdgårdsmästare 169.
Gustafsson, C. O., urmakare 162.
Gustafsson, J. A., orgelfabrikör, musikhandlande 153.
Gustafsson, O. F., byggmästare 167.
Göransson, S., repslagaremästare 11.

Hagström, C. Hj., fabriksföreståndare 165.
Hallberg, B. E., tekniker, fotograf, kamrer 128.
Hallberg, P., skomakare 17.
Hallonqvist, G., målaremästare 144.
Halfwardsson, B., smedsällderman 9.
Haller, C., mur- och byggmästare 16.
Hallorsson, S., snickaremästare 18.
Hammar, A. P., kopparslagaremästare 30.
Hammarberg, O. G., föreståndare för värme-filial 164.
Hammarlund, T. A. U., boktryckare 166.
Hansson, C. O., frisörmästare 162.
Hartzell, C. A., målaremästare 126.
Hedbäck, A. J., guldsmedsällderman 28.
Hedenbohm, C., karduansmakaremästare 17.
Hedin, C., svarvareänka 137.
Hedin, L., svarvaremästare 34.
Hedin, O., hattmakaremästare 29.
Hedlund, G., skomakaremästare 140.
Hedlund, J., skomakare 139.
Heidensleben, G., repslagaremästare 32.
Hellner, A., skräddaremästare 138.
Hellström, A. G., spegelmakare 29.
Hellsund, P. O., guldsmed 28.
Henningh Spormakare 10.
Henriksson, C. E., trädgårdsmästare 152.
Hjortsberg, H., urmakare 166.
Hoffstedt, N., kakelmakaremästare 30.

Hofström, C. G. A., körsnär 31.
Hofvander, E., urmakare 35.
Holm, A., skomakaremästare 137.
Holm, L. G., garvaremästare 126.
Holm, N., skrädderiällderman 10.
Holmberg, C. E., tobaksfabrikör 136.
Holmberg, C. O. A., tapetserare 136.
Holmberg, E., skomakaremästare 127.
Holmberg, J., skomakareällderman 34.
Holmgren, G., snickaremästare 135.
Holtz, J., »fruntimberskräddare» 17.
Hultman, S., skräddaremästare 129.
Håkansson, A. E., urmakare 142.
Håkansson, B., urmakareänka 137.
Håkansson, B., ingenjör 168.
Håkansson, K. A., urmakare 150.
Håkansson, P. J., » 126.
Håman, N., skomakare 126.
Högberg, A. M., bagare 150.

Iversen, O., tobaksfabrikör 129.

Jacobsson, J. M., kammakaremästare 126.
Jakobsson, H., stockmakare 11.
Jakobsson, K. A., fabriksföreståndare 165.
Jansson, C., målaremästare 142.
Jansson, C. G., skräddare 143.
Jansson, E., bleckslagaremästare 131.
Jansson, F., skomakare 139.
Jansson, G., sadelmakaremästare 33.
Jansson, G. G., målare 165.
Jansson, G. G. F., läskedrycksfabrikant 167.
Jansson, G. N., bleckslagare 134.
Jansson, J., bleckslagare (se Jeansson) 26.
Jansson, J., skräddaremästare 125.
Jansson, J. F., » 142.
Jansson, N. J., målaremästare 165.
Jansson, Ph. E., » 149.
Jeansson, J., bleckslagaremästare 26.
Jeppson, A., byggmästare 163.
Jernberg, J. E., gevarshantverkare 143.
Jernberg, G. V., konditor 159.
Joen becksjudare 11.
Johan Filtmakare 11.
Johansson, A., vagnmakaremästare 36.
Johansson, A., kakelugnsmakare 156.
Johansson, F. M., möbelfabrikör 157.

- Johansson, J.*, vagnmakaremästare 131.
Johansson, J. E., buntmakare 79, 145, P. 81.
Johansson, J. F., målaremästare 161.
Johansson, J. G., byggmästare 149.
Johansson, W., smidesmästare 151.
Johansson, V. E., guldsmed 157.
Jonas Remmesnådere 10.
Jousson, A., skräddare 140.
Jöns Linwälfware 10.
- Kalin, C. G.*, målare, kommissionär 148.
Karlsson, A. T., möbelfabrikör, 153
Karlsson, J. L., skräddaremästare 155.
Karlsson, K. A., snickerifabrikör 153.
Karlsson, K. J., frisörmästare 162.
Kihlström, F. O., skomakaremästare 42, 124
Kihlström, N., kammakaremästare 135.
Kilén, C. E., läskedrycksfabrikant 158.
Kjellander, A. F., hattmakaremästare 140.
Kjellin, C. E., verkmästare 164.
Klarström, A., snickerifabrikör 163.
Klarström, O. L., 162.
Kristofferjesson, J. H., målaremästare 145.
- Landberg, C. J.*, gelbgjurarēmästare 29.
Landberg, M. C., gelbgjutareänka 29.
Landberg, O., svarvaremästare 34.
Landberg, P. F., 134.
Landtblom, A. R., bagaremästare 26.
Landsort, A. G. A., guldsmed 146.
Landsort, O. G., 136.
Larogic, H., färgare 11.
Lars Poltcmaker 11.
Larsson, A., kopparslagaremästare 133.
Larsson, A., möbelfabrikör 163.
Larsson, A. F., repslagaremästare 140.
Larsson, C. A., urmakare 141.
Larsson, D., möbelfabrikör 163.
Larsson, J. P., skomakaremästare 130.
Larsson, K. A., trädgårdsmästare 153.
Larsson, K. P., snickerifabrikör 145.
Larsson, L., skräddaremästare 124.
Larsson, L. A., ingenjör 159.
Larsson, L. L., bleckslagaremästare 131.
Larsson, N., pottcmaker 18.
Larsson, N. O., frisörmästare 156.
Larsson, P., plåtslagaremästare 133.
- Larsson, S.*, glasmästare 18.
Lewenhagen, J. W. N., bokbindaremästare 27
Lidberg, C. F., kopparslagareälderman 30.
Lidberg, H. C., karduanmakaremästare 28.
Lidberg, J. G., klensmedsälderman 35.
Lilja, K. R., möbelsnickare 154.
Liljegren, R., velocipedfabrikör 166.
Lind, A., klensmedsmästare 17.
Lind, C., skräddareänka 17.
Lind, J., murmästare 17.
Lindberg, K. V., tapetserare 168.
Lindblad, A. G., bleckslagare 154.
Lindblad, O. H., fotograf 167.
Lindblad, P. J., bleckslagare 141.
Lindell, F. G., snickerifabrikör 164.
Linderholm, B. W., frisörmästare 160.
Linderholm, K. E., skräddaremästare 163.
Lindgren, D., skräddare 17.
Lindgren, J. A., garverifabrikör 141.
Lindgren, P., garvaremästare 27.
Lindh, A. E., urmakare, fattigvårdssyssloman 153.
Lindh, A. W., gasmästare 168.
Lindh, N. F., skräddaremästare 138.
Lindholm, G., möbelfabrikör 135.
Lindholm, J. A., plåtslagare 150.
Lindholm, P., skräddaremästare 137.
Lindqvist, N., trädgårdsmästare 165.
Lindström, F. J., innehar velocipedaffär 156.
Lindström, K. D., boktryckare 157.
Lindström, J., vagnmakaremästare 18.
Lindström, N. A., begravningsentreprenör 168.
Lindvall, J. A., tapetserare 149.
Ljungdahl, H., byggmästare 164.
Ljunggren, C. J. F., v. konsul 167.
Ljungqvist, M., skräddaremästare 138.
Lundberg, E., guldsmed 143.
Lundberg, J. A., murmästare 32.
Lundberg, J. H., samskmmakareälderman 33.
Lundberg, L., samskmmakareänka 33, 47.
Lundberg, P., snickaremästare 128.
Lundblad, P., linnewälfware 16.
Lundgren, J., bokbindaremästare 134.
Lundgren, P., slaktare 126.
Lundin, P. W., elektriker 157.

Lundin, J. F., spegel- och snickerifabrikör 29.

Lüppert, C. L., ingenjör 159.

Låstbom, F., garvaremästare 127.

Löfgren, A., tapetserare 144.

Löfstén, C. P., sadelmakare 130.

Magnusson, J. A., snickare 154.

Magnusson, M., skoreparatör 157.

Malmborg, G. R., sadelmakare 155.

Malinqvist, J., skomakaremästare 127.

Martijn, L., målare 11.

Martin, L. C., frisörmästare, direktör 146.

Matern, C., sadelmakare 9.

Mathiesen, F. V., tapetserare och möbelhandlande 168.

Meijster, C. T., kakelugnsmakaremästare 30.

Melén, G. E., bagaremästare 147.

Meilqvist, A. E., karamell- och saftfabrikant 164.

Molinder, O. G., möbelfabrikör 164.

Mollstedt, A. E., urmakare 153.

Monsén, B. A., möbelfabrikör 161.

Monsen, C. A., byggmästare 161.

Monsen, J. C., byggmästare 162.

Montan, E. C., färgeri- och klädesfabrikör 27, 40, 49, 52, P. 40.

Mård, P., målaremästare 17.

Möller, J., handskmakaremästare 134.

Möller, P. C. C., verkmästare 161.

Narum, H., garverifabrikör 159.

Nerman, C. A., bokhandlare 75, 116, 148, P. 76.

Nerman, H. A., direktör 150.

Nils Timmerman 10.

Nilsson, A. H., konditor 156.

Nilsson, F., skomakare 140.

Nilsson, J., skomakaremästare 34.

Nilsson, J., bagaremästare 130.

Nilsson, N., becksömskomakare 18.

Nilsson, N., målare 147.

Nilsson, N. G., skomakaremästare 127.

Nilsson, O. W., artist (målare) 162.

Nilsson, P., becksömskomakare 18.

Nordberg, A. G., skräddaremästare 129.

Nordin, A. R., skomakaremästare 153.

Nordlöf, A. P., skräddareälderman 32.

Nordström, J., snickaremästare 141.

Noreen, A. L., gelbgjutaremästare 130.

Noreen, J., gelbgjutaremästare (se Landberg) 29.

Norén, F., skomakaremästare 137.

Norman, N., skomakareälderman 17.

Nyberg, E. G., möbelfabrikör 167.

Nyberg, E. V., möbelfabrikör 167.

Nyberg, G., snickaremästare 125.

Nyberg, O., kopparslagaremästare 16.

Nygren, A. C., sadelmakaremästare 135.

Nygren, A. F., bagare, rådman 134.

Nyhlén, A., fabrikör 152.

Nylén, L. J., skomakaremästare 144.

Nymansson, C., guldsmed 139.

Nyström, A. M. H., frisörmästare 166.

Nyström, K. E., hovfotograf 153.

Nyström, J. P., orgelfabrikör 141.

Nyström, K. W., direktör 160.

Ohlander, G. A., frisörmästare 149.

Olander, B., bagaremästare 26.

Olof Fältmakare 11.

Olofsson, N., murmästare 10.

Olsen, C. A., snickaremästare 168.

Olén, F. C. L., tobaksfabrikör 68, 69, 142, P. 69.

Olsen, K. A., murmästare 154.

Olson, K., urmakare 138.

Olsson, A., byggmästare 149.

Olsson, A. G., bagare 158.

Olsson, A. R., frisörmästare 166.

Olsson, B. J., möbelhandlande 146.

Olsson, G. A., bagaremästare 138.

Olsson, J., skräddaremästare 129.

Olsson, J. W., tapetserare 168.

Olsson, M. A., spegel- och glasmästare 139.

Olsson, N., skräddaremästare 127.

Olsson, R. A., byggmästare 160.

Oluf Skutbyggare 11.

Olufsson, B., snickaremästare 18.

Olufsson, J., 18.

Ostberg, J. L., målaremästare 131.

Ostman, O., svarvaremästare 11, 18.

Otterman, C. O. M., guldsmed 152.

Persson, A. G., bokbindaremästare 159.
Persson, E., garvare 16.
Persson, P., möbelhandlande 154.
Pettersson, A. N., möbelhandlande 156.
Pettersson, O., direktör 151.
Pieper, C. F., kammakaremästare 31.
Plositzky, S., frisörmästare 162.
Pramm, P., hovfotograf 160.

Quick, H., bleckslagaremästare 16.

Rabe, K. F., innehar mek. verkstad 162.
Rabenius, E., karamellfabrikant 149.
Ranch, P., kopparslagaremästare 16.
Reijmers, B. E., bokbindareänka 27.
Reijmers, M. G., bokbindareälderman 27.
Resare, C. A., byggmästare 151.
Reuterström, A., skräddaremästare 131.
Rimstad, C. F., redaktör 140.
Robsahm, C., sadelmakareänka 17.
Rolander, C. R., tapetserare 152.
Rolén, J. B., garvare 133.
Romberg, A., frisörmästare 150.
Roos, T., bagaremästare 26.
Rudberg, J., snickaremästare 132.
Rudén, J., hattmakaremästare 18.
Rudstedt, H., skräddaremästare 16.
Rundberg, J., hattmakaremästare 17.
Rydahl, E. Hj., innehar elektr. affär 160.
Rydstrand, J. W., hattmakaremästare 142.
Rytting, P., sämskmakaremästare 18.
Rådström, K., urmakare 164.
Röding, N., sämskmakaremästare 17.
Rönning, J. J., klensmedsmästare 35.

Sahlbom, A., skomakare 18.
Salander, M., pottmakare 18.
Sandel, G., klensmedsmästare 137.
Sandelin, G., skomakaremästare 34.
Sandelin, N., skräddaremästare 132.
Sandqvist, H., direktör 157.
Schenson, F. O., snickare 134.
Schnée-weiss, A., kakelugnsmakare 11.
Schön, C. M. V. K., tobaksfabrikör 133.
Schön, F. T. E., 133.
Seger, J., garvaremästare 16.
Segerberg, P., sadelmakaremästare 129.

Seth, S., bokbinderigesäll 18.
Simansky, A., elektrisk ingenjör 162.
Sjöberg, E., målaremästare 32.
Sjöberg, M., bokbindaremästare 144.
Sjöberg, P. A., vattenfabrikant 148.
Skarin, L., skräddaremästare 147.
Skog, S., handskmakaremästare 124.
Skärqvist, O. V., urmakare 160.
Smedberg, A., plåtslagare 164.
Smedberg, I., konditor 145.
Smedberg, I., 163.
Smedberg, O. N., sadelmakaremästare 33.
Stehn, J. B., frisörmästare 166.
Stenberg, L., gördelmakaremästare 11, 17.
Stenström, G., snickareälderman 33.
Stenström, P., sockerbagare 33.
Stenström, Z., skräddaremästare 32.
Stolbin, L. G., 130.
Strandberg, A., skomakare 159.
Strandberg, C. A., frisörmästare 164.
Strandman, E. J., slöjdlärare 168.
Stridberg, O., hovslagare 16.
Strömberg, J. P., hattmakaremästare 29.
Stööd, F. G., frisörmästare 166.
Sundberg, A., målaremästare 18.
Sundberg, G. P., hattmakaremästare 126.
Sundelius, A., skorstensfejare 60, 144.
Sundelius, K. F., målaremästare 149.
Sundin, P. G., mössfabrikör 136.
Svanbom, A. A., ingenjör 150.
Svensson, A., klädeshandlande 146.
Svensson, A., direktör 156.
Svensson, H. A., möbelfabrikör 164.
Svensson, J. A., konditor 148.
Svensson, J. E., disponent 158.
Svensson, K. G., orgelfabrikör 165.
Svensson, L. M., kakelugnsmakaremästare 133.
Svensson, N. W., sadelmakaremästare 130.
Svensson, S., möbelfabrikör 157.
Svensson, W., direktör 158.
Swärd, C. A., byggmästare 164.
Söderberg, C., målaremästare 31.
Söderberg, F. E., 125.
Södergren, A. R., smidesmästare 152.
Söderman, N., krukmakare 11.

Ternquist, R., fabrikör 148.
Thoresson, N., snickaremästare 34.
Thorstensson, J., sadelmakaremästare 9.
Thyberg, E. G., bagare, handlande 153.
Tideblad, E., målareällderman 31.
Tidholm, J. A., repslagaremästare 32.
Tiller, J. F., skräddaremästare 16.
Tillgren, A. W., kammakaremästare 31.
Tillgren, B. U., skräddaremästare 129.
Timan, M., skomakaremästare 18.
Tinglund, M., skräddaremästare 18.
Tinglöf, A. T., kopparslagaremästare 30.
Tinglöf, S. C., kopparslagareänka 30.
Tjus, E., skräddaremästare 152.

Udd, A., skräddaremästare 18.

Wahlberg, C., samsmakareällderman 17.
Wahlberg, O., skräddaremästare 126.
Wahlin, C., målaremästare 143.
Wahlström, G. A., målaremästare 150.
Wallin, G., urmakare, tobakshandlande 154.
Wallinder, A. G., skräddaremästare 147.
Warenius, A. M., hattmakaremästare 30.
Warlind, L., bokbindaremästare 11.
Warlund, L., bokbindaregesäll 16.
Warncke, N., guldsmed 17.
Warnström, J. F., sockerbagare 131.
Weberg, J. O. W., bagare 147.
Weijding, R. F., tobaksfabrikör, handlande 125.
Welmansson, J., sadelmakaremästare 9.
Vendel, P. B., bagaremästare 146.
Wendel, S., 132.
Wendt, C. M., garvaremästare 28.
Wennberg, A. G., tapetserare 144.
Wennberg, C. J., direktör 117, 142, P. 117.
Wennberg, C. J., ingenjör 151.
Wennberg, G. R., ingenjör 155.
Wennberg, O. S., ingenjör 155.
Wennberg, P. M., ingenjör 155.
Wennnergren, E. R., grosshandlare 145.
Wennnergren, J. N., garverifabrikör 139.

Wennnergren, J. T., garvare 156.
Wennnergren, N., garvaremästare 28.
Wennnerlund, J., skräddaremästare 128.
Wennerman, M., skräddaremästare 16.
Werngren, C. P. F., bagaremästare 139.
Wessman, O., färgare 16.
Westberg, J. G., bokbindaremästare 136.
Wester, G. A., fotograf 158.
Westerlund, K. J. G., guldsmed 166.
Westin, J. H., snickaremästare 133.
Wellenström, C. J. G., skorstensfejare 138.
Wiborg, K. G., fotograf 157.
Wickström, J., glasmästare 28.
Widén, J. A., begravningsentreprenör 161.
Widkvist, K. J., byggmästare 162.
Wikström, A., skomakaremästare 141.
Wikström, J., glasmästare (se Wickström) 28.

Wilhelm, T., schatullmakaremästare 11.
Wilhelmsson, H., skräddare 166.
Winbom, N., skomakare 17.
Winge, O., urmakare och smed 11.
Wäll, G. I., bagaremästare (se Olander) 26.
Wärme, O. J., byggmästare 165.
Wästlund, J., 160.
Wästlund, O., 161.

Yhnell, P. F., konditor 139.

Zetterberg, A., hattmakaremästare 128.
Zetterström, L. J., skräddaremästare 132.
Zetterwall, C. G., kardduansmakaremästare 28.
Zetterwall, L. M., kardduansmakareällderman 28.
Zetterwall, T., skomakare 34.

Aberg, O. K., hattmakaremästare 146.
Aström, V., urmakare 148.

Örtenblad, N., skräddaremästare 127.
Östberg, H., skomakaremästare 17.

Följande källor hava använts:

Otryckta: Karlstads Hantverksförenings handlingar (medlemsförteckningar, protokoll och räkenskaper 1847—1864—1927; Karlstads stads domböcker 1622—1761 (Göta hovrätts arkiv, Jönköping); Magistratens i Karlstad protokoll 1805—1865 (Göteborgs landsarkiv och Karlstads rådhusarkiv); Mantals- och skattelängder för Karlstad (Kammararkivet); Borgmästares och råds i Karlstad skrivelser till landshövdingen 1650—1750 (Uppsala landsarkiv); Statistiska uppgifter för Karlstads stad 1860—1915 (Kommerskollegium); Karlstads stads kyrkböcker 1830—1927 (Karlstads stads kyrkoarkiv).

Tryckta: Kungl. Maj:ts Befallningshavandes i Värmlands län femårsberättelser 1823—90; Förslag till lag om tjensteaftal mellan husbönder och tjenare (Sthlm 1900); Förslag till lag om vissa läringsavtal (Sthlm 1909); Förslag till lag om läringsväsendet i vissa yrken (Sthlm 1913); W. Berg: Handtwerkare och Handtwerkerier i forna dagar (Sthlm 1882); Stockholms Stads Handtverksförening 1865—1915 (Sthlm 1915); Wermlands-Tidningen och Nya Wermlands-Tidningen 1836—1926; Karlstads-Tidningen 1881—86.

Stamparna till de reproducerade skråsigillen förvaras i Karlstads museum med undantag av snickareämbetets, som finnes i Nordiska muséet och varav en avgjutning ställts till föreningens förfogande av fil. doktor S. Ambrosiani. Avritningarna hava benäget utförts av musikdirektör G. Carlsson, Karlstad.

Rättelse: De tre nedersta raderna å sid. 42 skola läsas: Magistraten resolverade, att *ingivna* handlingar jämte mästerprov, som vidfästats vid tillverkningsbeviset med magistratens sigill, skulle etc. — — —

cjk/20190923

01K/20190923